JOHN KNITTEL

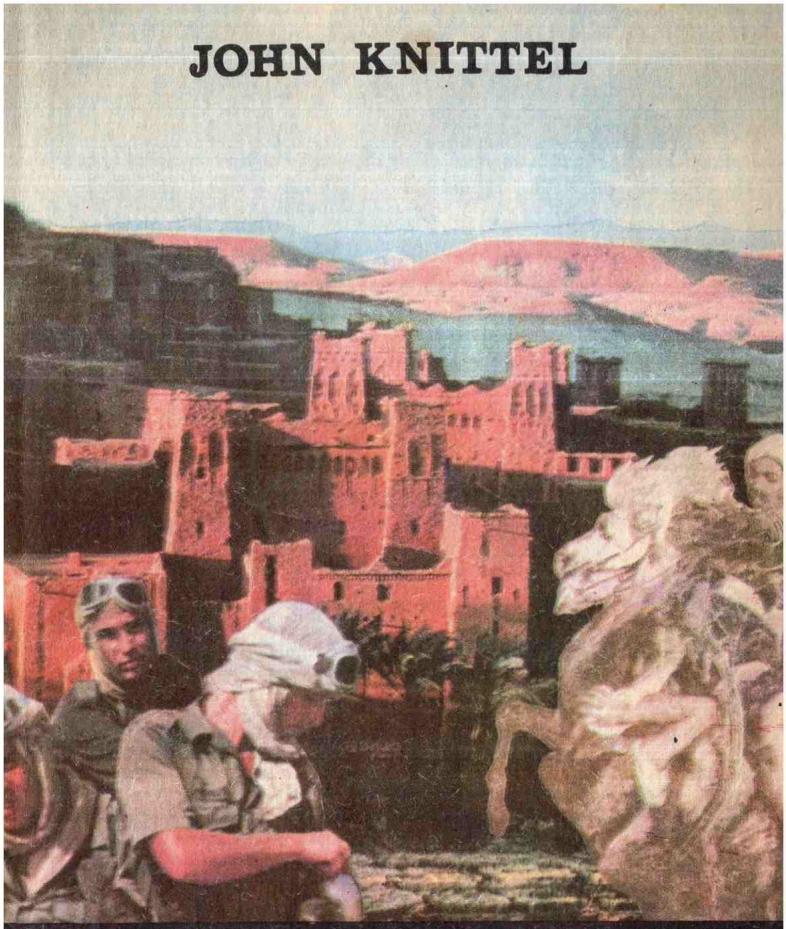

ABD-EL-KADER

JOHN KNITTEL
ABD-EL-KADER

Traducere de: GEORGE SBÂRCEA

Editura SPARTACUS
1992

Motto :
Prietenilor mei
de pe ambele ţărmuri
ale Mediteranei.

ŢINUT NECUNOSCUT

Unul din escadroanele celui de al cincilea regiment de vânători africani se afla în marş. Părăsise, în zorii zilei, Bordj-Oued-Kjar, pentru ca spre amiază să-şi facă intrarea pe singura uliţă a sătuleţului Mreier. Satul acesta mărunt se afla pe şoseaua principală, care asemenea unui şarpe cenuşiu, cobora în serpentine din munţii Mahgreb-Atlas în vale, pierzându-se în cotituri largi în zarea îndepărtată, unde se topea în bazinul nesfârşit al Saharei. Cu abia zece ani în urmă, şoseaua aceasta de importanţă vitală nu era decât o potecă primejdioasă, bătătorită de catâri care transportau mărfurile războinicelor triburi ale Tafilalet-ului, Doui-Menia şi Ait-Hammou-ului. Acum însă nu mai trebuiau să se caţere pe povârnişurile abrupte, nici să traverseze vaduri repezi de ape de munte. Nu mai erau nevoiţi să-şi întovărăşească turmele de oi şi cămile pe marginea abisurilor fără fund. Caravanele lor se scurgeau domol printre balustrade de oţel, peste poduri construite din beton. Tuneluri fuseseră sfredelite cu ajutorul dinamitei în pereţii stâncoşi ai munţilor şi înspăimântătoarele ape de primăvară ale Oued-ului curgeau îmblânzite în canale, croite cu echerul de ingineri europeni. Toate acestea erau opera civilizaţiei albe. Pentru ţara aceasta revenise epoca lui Pontifex Maximus, epoca împăraţilor romani, acest simbol pământean al forţei, căreia totul îi fusese subordonat, de la Oceanul Atlantic până la Eufrat. O nouă născocire, prea complicată pentru fiii Romei antice, venise să

asigure şi îmbunătăţească sistemul modern de comunicaţii. Această născocire consta din două fire netede de aramă, fixate de mici conuri din porţelan; conurile acestea erau fixate la rândul lor de stâlpi înalţi, care se înşirau de-a lungul drumului la intervale egale, ţinându-se strâns de şosea kilometri mulţi, până în străfundul deşertului. Pe aceste sârme subţirele, îşi baza Franţa forţa ei dominatoare a cărei continuitate o garantau soldaţii coloniali, puternici şi bine instruiţi.

Locotenentul Alphonse de Breusac cantonă cu trupa sa în Mreier. Dispuse ca oamenii şi caii să se odihnească. Şaizeci de călăreţi africani, frânţi de arşiţă şi marşul îndelungat, îşi scoaseră cizmele din scări, săriră de pe armăsarii arabi şi se înfăşurară în burnusuri. Peste puţin timp primiră ordinul să pornească spre mica piaţă a satului, unde se afla o fântână. Acolo, în colb, îşi instalară apoi tabăra.

Detaşamentul acesta călare fusese îndrumat între munţi pentru ca să înainteze ca avangardă până la Bordj-Mshounsh. Se anunţase că vicontele de Sonloup, general de brigadă, comandantul teritoriului de Sud, el însuşi fost ofiţer la spahii, urma să viziteze – însoţit de fiica sa – Oued-Tmanaya, Beni-Tsouf şi regiunile mai îndepărtate din miazăzi şi oazele aflate în imediata apropiere a frontierei algero-marocane.

Măsura aceasta de prevedere părea a fi necesară, deoarece comandamentul teritoriului de sud fusese nu demult informat de către unul din şefii triburilor recent pacificate, care încerca să intre în graţiile cuceritorului, că Abd-el-Kader – „Le Roux” cum îl numeau cu respect triburile din Atlas – fusese văzut, în fruntea puternicelor sale trupe de rebeli, în munţii Mshounsh, unde prădase chiar două sate, măcelărise populaţia care încercase să i se împotrivească şi golise ţarcurile de oile pe care le luase cu el.

„Le Roux” avea faima unui om neînfricat şi atât francezii, cât şi spaniolii îl socoteau un inamic periculos. Plutea în jurul lui o atmosferă de mister. Niciun alb nu-l văzuse încă de aproape. Tot ce se ştia despre el, era că aparţinea adepţilor lui Mohammed Ben-Abd-el-Krim-el-Khatabis şi că, după înfrângerea lui Alb-el-Krim, în jurul lui se adunaseră numeroşi berberi şi arabi. Nu se cunoşteau alte amănunte despre el. Le Roux şi banda sa comiteau jafuri, crime, incendii, violuri, dar victimele erau totdeauna acele triburi, care întreţineau relaţii de prietenie cu Franţa.

Locotenentul de Breusac încercă să obţină informaţii de la

localnicii din Mreier. În ajun, sosiseră acolo două avanposturi. Despre Le Roux însă nicio veste. Arabii sătuleţului stăteau pe vine în faţa caselor, zâmbind paşnic şi sporovăind. Prăvălioarele lor erau deschise. Nu trădau niciun semn de nelinişte sau de teamă.

Dintr-un grup de patru oameni, se desprinse deodată un vlăjgan. Era înfăşurat din creştet până în călcâie într-o djebira (o mantie în formă de clopot) cenuşie din păr de cămilă. Porni spre mijlocul pieţii, se apropie de unul dintre vânătorii călări şi intră în vorbă cu el. Unde se duc, se interesă el, apoi îl întrebă dacă nu vrea să-i dea o pâine proaspătă, deoarece spre miazănoapte, se găseşte anevoie de mâncare. Se duc la Bordj-Mshounsh, răspunse vânătorul, cât despre pâine, mulţumeşte, n-are nevoie. În armată fiecare îşi primeşte porţia reglementară.

— O ţigară?

Da, o ţigară fumează cu plăcere.

Şi de unde vin, îl iscodi vlăjganul înfăşurat în djebira din păr de cămilă.

— De la Oued Tmanaya.

Nu cumva sunt pe acolo trupe multe?

— Ba sunt, răspunse soldatul, răsucindu-şi mustăcioara neagră. Două regimente de senegalezi, un batalion al legiunii străine, un regiment de spahii şi vânătorii-călări. „Al cincilea”, adăugă el mândru.

După ce vlăjganul chemă binecuvântarea lui Allah asupra soldaţilor, se pierdu în mulţimea din piaţă.

După două ore de odihnă, răsună ordinul: Încălecaţi!

Încă înainte ca umbrele înserării să se fi îngroşat, detaşamentul de vânători-călări ajunse la un caravanserai pustiu. Era o clădire scundă, pătrată, care din motive strategice era situată pe o mică înălţime. Curtea mare era împrejmuită de ziduri groase, prevăzute cu numeroase creneluri pentru flinte. Avea un aspect urât şi ameninţător şi o gardă puternică ar fi putut controla de pe zidurile întărite cu metereze întreaga vale.

Soldaţii intrară unul câte unul prin poarta scundă. Îi aştepta odihna binemeritată. Întâi caii, apoi oamenii.

Telegrafistul detaşamentului făcu legătura cu firele de telegraf de lângă şosea şi locotenentul de Breusac raportă la cartierul general că sosise. O oră mai târziu, detaşamentul primi ordin telefonic să nu-şi mai continue drumul, spre miazănoapte, ci în zorii zilei să se întoarcă în localitatea de garnizoană, la Oued-Tmanaya.

Generalul îşi schimbase proiectul, amânându-şi inspecţia cu o săptămână.

*

A doua zi, pe aceeaşi şosea, trei automobile goneau, spre sud: un Panhard şi două Renault-uri. Panhard-ul era în frunte. Se aflau în el doi ofiţeri de stat major şi, lângă şofer o ordonanţă. În maşina următoare, şedeau un general şi o doamnă, iar lângă şofer un ofiţer. În ultima maşină, şedeau trei ofiţeri inferiori. Din pricina norilor de colb pe care îi ridicau în goana lor, automobilele ţineau o distanţă de câţiva kilometri între ele, urcând cu o viteză apreciabilă şoseaua muntoasă.

— Dacă nu intervine nimic, zise generalul către tânărul care îl însoţea, vom fi înainte de apusul soarelui la Beni-Tsouf.

— Sper să n-avem nicio pană, răspunse fata, cu glasul moleşit. Imaginează-ţi, ce înseamnă să fii silit să-ţi petreci noaptea într-un deşert ca acesta!

— Ai dreptate, deşertul acesta nu mi-e simpatic, şi nici oamenii care-l locuiesc. Te poţi mândri că eşti probabil cea dintâi europeană, care ai străbătut acest deşert, deschizând drum pentru celelalte femei albe, care să sperăm că te vor urma, de îndată ce vom putea asigura aici pacea şi ordinea.

Îşi întoarse privirile spre lanţul munţilor din miazăzi.

Ochii albaştri, umbriţi de gene întunecate ai fetei, se întoarseră în direcţie opusă, acolo unde era Franţa iubită. Oftă. Călătoria începea să devină obositoare. Africa se dovedea un imens deşert, fără capăt. Munţi, văi, deşerturi şi iar munţi, văi, deşerturi. Da, după părerea ei până şi crestele acestea sumbre de munte semănau leit între ele, de parcă ar fi fost modelate de aceeaşi mână. Renée începu să examineze spatele lat al şoferului din faţă, apoi grumazul pârlit de arşiţă al adjutantului care şedea în faţa ei. Până şi bărbaţii aceştia păreau că nutresc aceleaşi gânduri şi speranţe ca şi ea.

În pofida tinereţii sale, Renée nu avea aerul unei femei fericite. Frumuseţea ei avea ceva meditativ într-însa. Privirile ei aminteau de ochii visători ai adolescenţilor, în timp ce fruntea-i înaltă şi limpede şi bărbia puternică dovedeau multă hotărâre şi voinţă.

Guvernul îl decorase pe generalul de Sonloup cu marea cruce a Legiunii de Onoare. Generalul de corp de armată F. de T. sosise

anume în acest scop la Rabat, venind de-a dreptul de la Paris, pentru a-i înmâna înalta distincţie. Fusese o sărbătoare de neuitat; cavaleria şi infanteria defilaseră sub drapel în faţa lui, spahii evoluaseră pe caii lor neastâmpăraţi în sunetele fanfarei vânătorilor africani şi, după paradă, avusese loc la palatul guvernatorului general un mare banchet, urmat de dans.

Renée cunoscuse numeroşi ofiţeri tineri, care fuseseră cu toţii fermecaţi de frumuseţea ei. Ea nu era însă o fortăreaţă cu uşurinţă abordabilă. Spre marea supărare a familiei, refuzase în ultimul an numeroase cereri în căsătorie, toate reprezentând partide strălucite. Pilda surorii ei Madeleine, care trăia nefericită în lanţurile unei căsătorii nepotrivite, o pusese pe gânduri. Se hotărî să-şi aranjeze cu multă prevedere şi deşteptăciune viaţa.

Privi pentru a suta oară spatele bărbaţilor care şedeau în faţa ei. Îşi aduse aminte de marchizul de Breusac, acest ofiţer de vânători-călări, zvelt, cu faţa lunguiaţă, mărturisind nobleţea de sânge, cu înfăţişare de britanic, pe care îl cunoscuse la Rabat. Dansase cu el un vals. Ofiţerul fusese extrem de rezervat, aproape timid. Tatăl fetei îl bătuse prietenos, ostăşeşte, pe umăr, zicându-i: „Hallo, de Breusac! Am auzit că ai fost mutat cu regimentul cinci la Oued-Tmanaya. Ţinutul acela mi-e bine cunoscut... Sper să te întâlnesc peste câteva săptămâni acolo. Voi fi întovărăşit de Renée. După câte ştii, Renée s-a născut în Africa. Vorbeşte limba arabă. E o fată bună. Dansează cu ea”. Renée îşi amintea acum de fiecare mişcare a locotenentului de Breusac. Era cu neputinţă să uite expresia prietenoasă, deschisă, a feţei lui, şi cuvintele lui calde de rămas bun. Oftă din nou.

— Tată, zise ea, după o clipă, mi-e greu să-mi închipui că există ceva mai sălbatic şi mai copleşitor ca aceşti munţi. Cum sunt capabile trupele noastre să se bată în astfel de ţinuturi? Nicăieri o fântână, nicăieri o pajişte, nicăieri un copac! Numai stâncă şi iar stâncă.

Generalul de Sonloup însă îşi închisese ochii, moţăind în ritmul maşinii. Avea o faţă remarcabilă. Nas puternic, coroiat, cu nări foarte sensibile; mustaţă scurtă, cenuşie, barbă ascuţită. Faţa de granit a ostaşilor bătrâni. Detaliul cel mai ciudat al acestei feţe era gura, o gură nespus de voluntară, al cărei colţ stâng se lăsa în jos, înmuindu-se într-un surâs permanent. În tinereţe, trăsătura aceasta alcătuise atracţia lui. Cu timpul însă, particularitatea aceasta se înăsprise din ce în ce şi azi părea că surâsul acela era o

neîntreruptă ironie, că buzele acelea lăsate la colţuri în jos sunt o neîncetată bătaie de joc la adresa lumii şi a oamenilor.

În casa părintească din Burgundia pe unul din pereţi, se afla portretul bunicului său – un mareşal de Franţa – pe faţa căruia încremenise acelaşi surâs rece, ironic, ciudat. În familie, stăruia credinţa că unul dintre Sonloupi murise paralizat şi când soţia sa, – care era însărcinată – îl văzu astfel pe catafalc, se înspăimântă într-atâta de surâsul sardonic de pe faţa mortului, încât copilul – un băiat – se născu cu aceeaşi trăsătură stranie pe faţă.

La prânz, cele trei maşini poposiră la Bordj-Mshounsh şi întreaga societate mâncă lângă lântână.

Sub comanda unui caporal francez, cantonase în apropiere un mic detaşament de senegalezi şi ordonanţa generalului dădu o fugă până la tabăra apropiată, pentru a obţine informaţii. Generalul de Sonloup cunoştea bine, până departe, spre sud, ţinutul acesta. Cu treizeci şi cinci de ani în urmă, se bătuse pe aici, ca locotenent de spahii, petrecând mai mult de doi ani în tribul Doui-Menia, în marginea deşertului.

Ordonanţa se întoarse şi anunţă că nu se semnalase nicio bandă pe şoseaua care ducea la Mreier şi că toate erau în cea mai perfectă ordine.

Înainte însă ca automobilele să-şi fi continuat drumul, generalul atrase atenţia oamenilor săi, să fie cu ochii în patru şi să împuşte, fără nicio somaţie orice indigen, care ar încerca să oprească maşina. Şoferii să dea cea mai mare viteză cu putinţă, pentru că, din experienţă, ştia că regiunea e plină de elemente dubioase. Când îşi dădu seama că ordinele sale o înspăimântaseră pe Renée, o bătu uşor pe mână, încercând s-o liniştească.

— Am dat ordin, să ne iasă câţiva vânători-călări în întâmpinare, zise el. N-avem de ce să ne fie teamă. Şaizeci de vânători-călări sunt de ajuns pentru a pune pe fugă o ceată de cel puţin două sute de arabi şi, de altfel, în districtul acesta nu se află triburi rebele. Presupun că ne vom întâlni peste puţin cu călăreţii noştri.

— Nu ţi se pare suspect că nu i-am întâlnit încă în Bordj-Mshounsh?

Generalul clătină din cap.

— Nu. Îmi cunosc vânătorii-călări.

— Aceasta este faimoasa Şosea-Roşie?

— Nu. Încă nu. Se tolăni pe speteaza căptuşită a fotoliului şi

închise ochii. E oribil soarele acesta. Mă moleşeşte.

Renée îşi acoperi faţa cu voalul violet şi privi drumul care se căţăra şerpuind în munţi. Sus, deasupra lor gonea Panhard-ul, lăsând nori de praf în urma lui. Jos, în depărtare, venea celălalt Renault. Când, peste câtva timp, ajunseră la prima trecatoare din munţi, privirile fetei se întoarseră spre partea opusă, spre peisajul arid, deşert, pârjolit de arşiţă, care se întindea printre munţi, ca o platformă. Râul Oued-Ziz curgea în zig-zag printre munţi, ca un şarpe argintiu. Nicăieri o plantă. Văzută din înălţimea trecătorii, valea plată părea pielea mărită de milioane de ori a unui monstru preistoric şi gândul că trebuiau să treacă acum printre cutele acestei piei, îi înfioră inima.

— Aceasta e Valea Roşie? îl întrebă ea pe general.

— Nu, răspunse bărbatul, deschizându-şi şi închizându-şi iar ochii.

Totuşi, era Valea Roşie. I se spunea „roşie”, pentru că triburile Ait-Hammou măcelăriseră aici, cu cincizeci de ani în urmă, trecătorii paşnici veniţi din miazăzi şi miazănoapte, care utilizau acest drum pentru relaţiile lor comerciale. Era valea crimei. „De ce s-o sperii?” se gândi generalul. Trupele noastre au alungat pe bandiţi în creierul munţilor şi există un pact de amiciţie cu şefii triburilor Doui-Menia, care au devenit fideli Franţei şi asigură astăzi flancul şoselelor. Ne vom întâlni, probabil, la primul caravanserai cu vânătorii-călări. Regiunea nu mai e periculoasă şi de îndată ce voi sfârşi proiectul meu de unificare a comandei militare din zona de frontieră algeriano-marocană şi-l voi fi impus guvernului, se va putea călători pe aici cu aceeaşi siguranţă, ca în Burgundia sau Provence. Atunci, Franţa se va simţi, în sfârşit, acasă în Maroc... În cazul când, totuşi, triburile ar opune vreo rezistenţă armată, cunosc arta de a le înfrânge împotrivirea...

De Sonloup nu cunoştea decât trei factori de guvernare: mâna forte, trupul oţelit şi asprimea ostăşească în judecarea evenimentelor. Adevăratul ostaş nu poate să creadă în pace, îşi spunea el adeseori. Pacea pentru ostaş nu înseamnă altceva decât un armistiţiu. Pacea nu este decât un contract contemporan, pe durata căruia omul îşi ia angajamentul să nu se bată împotriva inamicilor patriei sale. (Astfel de inamici sunt oricând cu duiumul). Pacea serveşte pentru ca locuitorii civili să câştige timp, să se pregătească pentru a furniza armatei noi ostaşi, care să-i înlocuiască pe cei căzuţi, sau pe cei prea bătrâni pentru a înfrunta

vâltoarea bătăliilor. De Sonloup era un ostaş de concepţie veche. Membrul unei familii de ostaşi, el însuşi ostaş convins. Numele lui era aureolat de nimbul unei vechi glorii militare. Cândva, fusese „Leul Saharei”, pentru ca acum să i se spună „Tigrul Rifului”.

În timp ce Renault-ul gonea pe serpentinele cu cotituri brusce, gândurile lui de Sonloup colindau undeva la Beni-Tsouf, la grădinile de palmieri şi la vânturile răcoritoare, care coboară de pe crestele munţilor Atlas. La Beni-Tsouf se află acum barăci şi un spital militar. Pe vremea lui – cu treizeci şi cinci de ani în urmă – nu era încă nimic din toate acestea. I se păru ciudat că, de câte ori se gândea la Beni-Tsouf, simţea că un glas ascuns se trezeşte în conştiinţa sa... Pe când era locotenent tânăr, mărşăluia în cadrul unui regiment spre Beni-Tsouf, unde fusese ucisă o societate de savanţi şi exploratori francezi. Un bun prilej pentru armată de a interveni şi stabili ordinea. Credincioşi principiului lor soldăţesc de a stăpâni locul unde stabiliseră ordinea, nu se mai retraseră din Beni-Tsouf. De atunci, localitatea rămăsese sub stăpânirea francezilor.

De Sonloup îşi aduse aminte de marşul acela ucigător, spre sud. În comparaţie cu el, călătoria de acum în automobil pare un adevărat lux. Atunci încă nu existau poduri, nu exista telegraf şi trebuiau să-şi croiască singuri drumul, de la o colonie la altă colonie, alungând populaţia berberă spre munţi, tot mai adânc spre miazăzi, în direcţia Saharei. Evocă în gând ceasul acela, când cuceriseră Oued-Tmanaya. Fusese un măcel îngrozitor, care durase trei zile şi trei nopţi. Pe străzile şi uliţele oraşului zăceau pretutindeni cadavre de bărbaţi, femei, copii, cai şi cămile, ale căror miasme otrăveau văzduhul şi fântânile oazei. Cei două mii de legionari, care veniseră pe urmele soldaţilor, pustiiseră oaza. Marele conducător arab Mohammed-Ben-Sliman, însă – care, la fel cu cei mai mulţi şefi de triburi arabe, susţinea că descinde de-a dreptul din sânul Profetului, – se retrase, însoţit de trei mii de rebeli călări, spre sud, în orăşelul Beni-Tsouf, admirabil fortificat. Comandantul francez, care în urma înclinaţiilor sale artistice era supranumit „L’Artiste”, îl urmări cu îndârjire îndeaproape. Îşi pusese în gând să extermine nu numai pe descendentul Profetului, ci şi triburile adunate sub steagu-i sângeros. Îl ajunse pe Sidi Sliman la Beni-Tsouf. Îşi instală tabăra pe unele din colinele care se înălţau deasupra livezii de palmieri. Acolo, în faţa cortului îşi pictă câteva din cele mai izbutite pânze. L’Artiste menţinu acest asediu comod mai bine de două luni şi jumătate. De câte ori nu stătuse în

umbra cortului său, admirând uimit rândurile lungi ale infanteriei sau cele strânse ale călăreţilor, făcând instrucţie în vale, sau căţărându-se încet pe povârnişul munţilor Hammada, ca să se topească în nuanţele purpurii şi vinete ale orizontului...

Din când în când, se iscau încăierări locale sau se produceau tentative de a sparge liniile asediatorilor. Arabii însă fuseseră de tot atâtea ori înfrânţi şi alungaţi din nou în întăriturile lor.

În concepţia arabilor, războiul nu era decât un soi de fantasia[1] primejdioasă, în timp ce pentru soldaţii francezi, constituia o experienţă dureroasă.

De Sonloup îşi aduse aminte de dimineaţa când Mohammed-Ben-Sliman îl trimisese în tabăra francezilor pe cel mai mare din fiii săi şi pe unul din aliaţii săi din ţinuturile de sud, pentru a se interesa de condiţiile unei păci onorabile. L'Artiste ospătă împărăteşte pe solii lui Ben-Sliman, îi reţinu toată ziua la cartierul său general, le făcu portrete în ulei, apoi le dădu câte o ploscă plină cu apă cu rugămintea de a le preda lui Mohammed-Ben-Sliman.

— Comunicaţi-i descendentului Profetului, că noi suntem aici pentru a pedepsi şi nu pentru a ierta, făcu el, cu un surâs blajin, mângâindu-şi lunga-i barbă.

În cetatea fortificată, arabii înfometaţi izbucniseră în urlete de deznădejde, când aflară solia generalului francez. Vaietele femeilor se înălţaseră spre cerul gol. Arabii năpădiră moscheiele şi pieţele publice, decretând Djehâd[2]. Se adunară în grupuri în moscheie şi pieţe. Îşi azvârliră morţii peste zidurile cetăţii ca păsările murdăria din cuib. L'Artiste zâmbise netulburat. De atunci, de Sonloup se gândise la primul său comandant ca la un om genial care avea mai multă fantezie, decât e necesar pentru cariera armelor. Incidentul acesta de frontieră se soldă, datorită acelui om, cu surprinzător de puţine sacrificii umane din partea francezilor. De Sonloup nu putea scăpa însă de o stranie senzaţie de frig lăuntric, când se gândea la acea ultimă zi sângeroasă.

Într-o bună dimineaţă, încă înainte de răsăritul soarelui, răsună goarna. Spahiii, printre care el însuşi, încălecară în grabă. Ordinul spunea că oraşul trebuia luat prin asalt. Se iscă un zăngănit asurzitor de arme. Salvele se succedau cu repeziciune. Dinspre cetate se auzeau urlete şi vaiete. Apoi, deodată prinse să circule cuvântul de „Razzia". „Razzia!". Fiecare soldat îl repetă: „Razzia".

---

[1] Serbare cu cai.

[2] Război sfânt împotriva ghiaurilor.

Cuvânt miraculos, care însemna aur, arme bătute în argint şi nestemate, covoare, corturi, brăţări de argint şi cercei, pe care omul le despoaie de pe femei, luând odată cu ele şi femeile. Prada e scoasă ziua următoare la licitaţie. Prada de război era unul din vechile drepturi ale spahiilor. Fiecare – de la colonel până la ultimul soldat – îşi primea partea sa, care era suficientă, pentru ca toţi să se simtă o lună oameni bogaţi.

Legionarii pătrunseră în cetate dinspre apus. Peste puţin se deschiseră şi porţile răsăritene. Prin ele năvăli o mare mulţime de luptători, printre care erau amestecate femei şi copii, ducând în mâini legături pline cu merinde, îndreptându-se, fără ţintă, spre deşert. Unii căutară să se ascundă în livada de palmieri, poate pentru a se regrupa şi încerca un atac prin surprindere. Strigătele legionarilor vestiră atunci că toată cetatea se afla în stăpânirea lor. De Sonloup îşi mai aducea aminte că roibul său începuse să tremure, tocmai cu o clipă înainte ca ordinul de atac să fi sosit. Şase sute de săbii ascuţite zburară din teacă. Un semnal de goarnă şi călăreţii îşi înfipseră pintenii în burta înspumată a roibilor tremurând din toate încheieturile, avântându-se spre adversar.

Cavaleria încercui într-un lanţ lung pe cei care încercau să scape şi prin aceasta începu exterminarea acestui trib. De Sonloup îşi aminti de primul pe care îl atinsese sabia sa. Un gest scurt, o rotaţie energică a încheieturii mâinii şi o mişcare a cotului. Victima îl privise o clipă în faţă, cu ochii holbaţi şi gura căscată. În clipa următoare, o nouă lovitură şi o nouă mişcare a cotului. Toate mergeau atât de uşor, de parcă ar fi împlântat un cuţit în unt. Carnea omenească e foarte puţin rezistentă. Nu simţise dorinţa să ucidă pe cineva şi, totuşi, o făcuse. În dreapta şi în stânga sa, toţi făceau acelaşi lucru. Ordinul e ordin! Calul său înnebunise de-a binelea. Se ridicase în două picioare, dând sălbatic cu picioarele dinainte în vii şi morţi. Pretutindeni sânge! Sabia i se înfierbântase, mânerul ei devenise cleios. Şi atunci, fusese cuprins şi el, de nebunia generală... Îşi linse sângele care îi împroşcă gura... îşi şterse din ochi sângele arab. Se simţea parcă beat. Avea senzaţia că se scaldă în sânge şi sudoare, în timp ce roibul se agita sub el, nechezând asurzitor. Îl cuprinse o bucurie sălbatică, satanică. Îşi mai aducea aminte că, la un moment dat, se săturase de măcelul orb şi începuse să-şi aleagă victimele, năpustindu-se asupra lor cu salturi bine calculate. Era printre ei un bătrân, care-şi înălţase rugător mâna spre cer. Se repezise asupra lui, implântându-i sabia

în grumaz. Când îşi retrăsese sabia, bâtrânul se prăbuşise la pământ. Sângele curgea în şiroaie sub el, cum curge apa dintr-un şipot, pe care o mână jucăuşă îl astupă ca să stropească în lături. Zărise un copil care fugea pentru a se ascunde de el. „Aşteaptă numai, aşteaptă, copilul meu... Aproape că-ţi pot vedea inima”. Şi-l ajunse. O lovitură în spatele slab, o mişcare a încheieturii mâinii şi afară cu sabia. Şi, astfel, continuase până ce ajunse la capătul livezii de palmieri, beat de sânge, înspumat, înnebunit, torturat de un oribil acces isteric. În urma lui, agonia a sute şi mii de arabi umplea văzduhul de horcăieli înspăimântătoare.

În ziua aceea, căzură vreo patruzeci de spahii, fiind răniţi peste o sută, în timp ce în tabăra duşmană nu scăpă cu viaţă niciun om în stare de a lupta.

— Acum, vom avea un pic de linişte, făcuse L’Artiste, cu glas sec, adăugând ironic: Messieurs, aici începe civilizaţia!

— Dormi? întrebă Renée, prinzând mâna tatălui său.

Generalul de Sonloup îşi deschise ochii, privindu-şi oarecum speriat fata.

— Nu. De ce?

— Ce arid e peisajul acesta! Pare un infern părăsit!

— Totul este aşa, cum era ultima dată când am umblat pe aici, răspunse generalul. Acum, că-l revăd, mi se pare cu desăvârşire absurd să vorbim de civilizaţie în legătură cu aceste locuri...

— Atunci de ce ne străduim să civilizăm cu orice preţ această ţară?

Generalul căscă plictisit, acoperindu-şi gura cu palma.

— Dormi, mon cher papa, făcu fata, cu o ironie abia mascată. Pentru tine, nimic nu mai e nou.. .

Bărbatul îşi închise iar ochii, colţul gurii se strâmbă a zâmbet şi se reîntoarse la amintirile sale. După rezolvarea acelui război de frontieră, rămăsese la Oued-Tmanaya. Comanda trupelor din garnizoana Beni-Tsouf fu preluată de un anume maior Perret, care în cei trei ani cât stătu acolo, clădi şi construi mult, pacificând şi triburile refractare din ţinut, care – de altfel – se săturaseră de rebeliuni. Ba, încheie chiar pacte durabile cu ele. De Sonloup rămase doi ani la Oued-Tmanaya. Avea încă în faţa ochilor căsuţa albă, măruntă, în mijlocul palmierilor în care locuise... Şi ce minunată fusese acea singurătate! Niciun om alb nu locuia în apropiere; fusese stăpânul nelimitat al întregului district, gustând toate plăcerile singurătăţii, la umbra palmierilor. Fusese acolo şi o

femeie... mai bine zis, o fată, în jurul vârstei de şaptesprezece ani, Fatima... care trăise împreună cu el, în căsuţa albă. „Une petite sauvage”, dar de obârşie aristocrată, fiind fiica unui şef defunct al tribului Doui-Menia. Fusese o fiinţă sperioasă, semănând cu ciutele, cu priviri adânci, mari, înflăcărate şi cu mici obiceiuri comice, unele din ele foarte atrăgătoare, altele neînchipuit de curioase. Fata fusese însă încântătoare, chiar dacă uneori îl mâhnise cu capriciile ei. Îşi mai aducea aminte că, într-o bună zi, îi cumpărase de la un negustor ambulant mătăsuri şi brăţări şi o învăţase să lege câteva cuvinte franţuzeşti. Era extrem de inteligentă, fiind înzestrată cu un bun simţ nativ, dar şi cu o răutate şi şiretenie instinctive. Când îi născu un băieţel – un copil dulce, cu ochi albaştri, – de Sonloup se tulburase în mod ciudat, simţindu-se nelalocul său...

Evocând toate acestea, generalul îşi simţi inima năpădită de o neînţeleasă căldură. Şi se prefăcu că doarme, pentru ca fiica sa să nu-i tulbure gândurile despre copila aceea aproape uitată şi băieţelul ei. I-ar fi plăcut să ştie ce se întâmplase cu ea. — La! O aventură, aşa cum are orişicine, nimic mai mult! căută el să se liniştească. De ce şi-ar face o problemă de conştiinţă din cazul micuţei Fatima? Îi dăruise un copil frumos şi cinci mii de franci. Oare era vina lui că fusese mutat de la o zi la alta la St. Louis, din apropierea Senegalului? Ordinul e ordin! Adeseori se gândise la micuţ, întrebându-se unde ar fi acum, în caz că mai era în viaţă. Îşi dorise toată viaţa un fiu legitim, dar n-avusese parte de el. Destinul îi dăruise două fete, nimic altceva. Mama lor murise cu ani în urmă. Una dintre fete, Madeleine, se căsătorise, după voinţa ei de a fi fericită, şi îşi avea căminul în Paris. Cealaltă, cea mică, se afla acum alături de el. Câţiva dintre tinerii ofiţeri îşi pierduseră capul după ea. Niciunul însă nu avea bani. Printre ei, era însă şi tânărul de Breusac, vînătorul-călări! Un băiat adorabil! se gândi de Sonloup. E frumuşel şi, pe lângă aceasta, e coborâtor dintr-o familie ilustră şi bogată... Ar fi fost curios să afle dacă Renée se amuza doar pe socoteala tânărului locotenent, sau simţea pentru el altceva decât o simpatie efemeră? În orice caz, ar fi fost o pereche potrivită şi oricând el ar fi fost dispus să „pună umărul” pentru a sălta cât de cât cariera lui de Breusac. Cu toată curiozitatea ce-l rodea, nu vru s-o întrebe pe Renée ce simte pentru tânărul locotenent. Mândria îl împiedica să se umilească într-atât. Se învăţase să fie distant cu cei din jur, mascându-şi cu grijă gândurile şi sentimentele. Era un om singuratic; se exersase timp îndelungat

pentru această singurătate şi era de părere că toţi marii soldaţi trebuie să fie singuri. Unui adevărat ofiţer îi este oprit să împrăştie în jurul său prea multă iubire sau s-o primească de la alţii, pentru a putea fi oricând gata pentru clipa jertfei supreme a unui soldat, atunci când moartea vine din rândurile duşmanului.

De Sonloup îşi ridică privirea şi întâlni ochii fiicei sale. Îşi dădu îndată seama că fata îl priveşte stăruitor de mai multă vreme. Observă că Renée era îngrijorată şi neliniştită.

— Ce s-a întâmplat? o întrebă el, zâmbind.

— Nu ştiu! răspunse fata şi îi strânse mâna. Probabil e o prostie din partea mea, dar nu pot scăpa de o nelinişte chinuitoare. În faţa noastră, un automobil, în spatele nostru un altul... şi, totuşi, am impresia că parcă nu s-ar afla nimeni în apropiere... de parcă ne-am fi pierdut în acest deşert.

— Fantezia, ma petite! Nu putem fi la mai mult de o sută cincizeci de kilometri de Oued-Tmanaya. Încă două ore şi vei fi sub cei mai frumoşi palmieri pe care i-ai văzut vreodată. Te mai aşteaptă şi o casă confortabilă. Baie şi linişte... Te vei simţi bine şi eu de asemenea.

Renée respiră adânc şi aruncă o privire plină de îngrijorare spre indicatorul de viteză.

— Voyons! Voyons! Fiica unui militar nu trebuie să se teamă nicicând.

Fata însă fu cutremurată de un fior neînţeles. Îşi acoperi faţa cu amândouă mâinile.

— Vrei să-i spun lui Henry să se oprească şi să aşteptăm maşina din urma? întrebă generalul, vădit nemulţumit.

— Nu, nu! Să nu ne oprim! Să ne continuăm drumul! Cu cât vom ieşi mai curând din valea aceasta blestemată cu atât mai bine! Ah, nu mi-e frică, nu... ceea ce simt este cu totul altceva decât frica obişnuită. Nu ştiu ce e anume, dar e îngrozitor!

De Sonloup se întoarse spre ea.

— E febra altitudinii, Renée.

În clipa aceea, maşina viră brusc, într-una din cotiturile îndrăzneţe ale şoselei. Peretele muntelui înainta în şosea, ca o uriaşă gheară roşie. La o mică distanţă în faţa lor se afla Panhard-ul. Şoferul generalului frână. Încă înainte ca maşina să se fi oprit, fu înconjurată de o ceată de bărbaţi, purtând djebire din păr de cămilă. Renée se făcu albă şi îl trase pe tatăl său lângă ea. Adjutantul sări în picioare, îşi scoase fulgerător revolverul şi îl

descărcă în primul om, care încercă să intre în maşină. În clipa următoare, un glonte îi sfredeli ţeasta. Pe urmă se mai auzi o detunătură de armă şi şoferul căzu încet peste volan.

Generalul de Sonloup îşi descărcă de câteva ori revolverul spre bărbaţii care se apropiaseră de maşină. Unul din ei se prăbuşi, însă ceilalţi rămaşi neatinşi năvăliră asupra maşinii şi după o scurtă luptă îl scoaseră din maşină, legându-i mâinile de trup şi ducându-l apoi la marginea şoselei. Renée apucă revolverul părintelui său, dar înainte de a-l fi putut descărca, fu înconjurată de patru vlăjgani, care o ridicară pe sus, legând-o.

— Fii tare, fata mea! îi strigă generalul. Rămâi tare! Mai avem o maşină în spate.

Îşi dădea însă seama că totul era pierdut.

— Eşti rănit? îl întrebă Renée.

— Nu, dar bietul Saunier a fost răpus de câinii aceştia.

Înjură cu glas înăbuşit pe vânătorii-călări, care nu-i întâmpinaseră.

— Vânătorii foarte departe. Vânătorii înapoi Beni-Tsouf! făcu unul dintre oamenii aflaţi în apropierea generalului râzând diabolic.

— Puţină răbdare, amice, mormăi generalul şi gura i se strâmbă într-un zâmbet plin de ură satanică.

Doi bărbaţi îi aşezară cu brutalitate un căluş în gură. Ochii însă nu putură să-i amuţească. Continuară să scânteieze ca oţelul, plini de o neclintită îndârjire. Văzu cum trei arabi se luptau cu fiica sa, încercând să-i lege gura cu o basma. Era mândru de purtarea fetei. Renée se lupta ca o leoaică, apărându-se şi căutând să scape din mâna lor. Treptat însă, forţele o părăsiră şi se rezemă extenuată de o stâncă. Când se întoarse spre tatăl său, el se mişcă sub imensul burnus în care fusese înfăşurat. Auzi deodată claxonul Renault-ului şi, în clipa următoare, văzu maşina apărând la cotitură. Şoferul frână brusc şi automobilul mai alunecă câţiva metri, înainte de a se opri. De Sonloup văzu pe cei patru ofiţeri sărind fără să ezite în picioare, scoţându-şi din buzunare revolverele şi deschizând focul. Trei din afurisiţii de bandiţi fură răpuşi, înainte ca ei înşişi să se prăbuşească ciuruiţi de gloanţe.

Generalul simţi că se înăbuşă de furie neputincioasă. Examinând cu luare aminte prima maşină, văzu că pe fundul ei zac trei cadavre, în timp ce al patrulea se afla pe şosea, lângă maşină, cu capul tăiat, ca o vită. Ochii i se umplură de lacrimi şi o senzaţie copleşitoare de singurătate îi năpădi sufletul. Acesta era cel mai

întunecat ceas al vieţii sale. Ba, până şi fiica lui era silită să asiste la acest spectacol deplorabil, fiind amestecată în această îngrozitoare aventură... Gândul la soarta posibilă care o aşteaptă pe Renée, îl făcu să-şi piardă cu desăvârşire minţile. Trebuia s-o împuşte la cel dintâi prilej, care i se va oferi, pentru că altminteri... bandiţii aceştia!...

— Bandiţii? se întrebă el, fără să vrea. Au pierdut opt oameni. Noi eram doisprezece şi n-am mai rămas decât doi. Am pierdut deci zece... Ei au avut însă superioritatea agresorului!

Au pregătit capcana cu grijă, nu prin obişnuitul atac de la distanţă! Nu uzaseră nici de trucul arhicunoscut al cămilei moarte de-a curmezişul şoselei! Maşina ar fi trecut peste hoitul animalului. Ştiau bine acest lucru, afurisiţii! Tăiaseră cu grijă firele de telegraf şi săpaseră un şanţ de un metru, de-a curmezişul drumului. Acum aruncau într-însul pe bieţii ostaşi după ce le luară obiectele aflate asupra lor, centura, revolverul, ceasul, banii, pelerinele, cizmele... azvârliră cadavrele bravilor francezi în şanţul pe care-l săpaseră ca să oprească automobilele... în timp ce pe morţii lor îi încărcară pe spinarea catârilor...

El asistă neputincios la sacrilegiul săvârşit cu trupurile ofiţerilor francezi, care fură aruncate claie peste grămadă în şanţul proaspăt săpat, după care îl astupară cu nisip şi bolovani. În niciuna din bătăliile din viaţa sa, nu-şi simţise inima atât de grea, atât de îndurerată ca acum. Muşcă cu o furie neputincioasă în basmaua care îi astupa gura. Oare de ce nu-l nimerise şi pe el un glonte? De ce trebuise să supravieţuiască tocmai el, veteranul, şeful statului major pentru a raporta cele întâmplate? Pentru ce era preţioasă acestor bandiţi tocmai viaţa sa? Aruncă o privire deznădăjduită spre fiica sa. Ochii ei erau închişi şi lacrimile curgeau şiroaie pe obraji. Un suspin îi zgudui pieptul.

De Sonloup îşi închise ochii şi mormăi o rugăciune pentru sufletul prietenilor săi dispăruţi. Când privi din nou spre Renée, ea întoarse capul spre el şi în ochii ei se citea o expresie de nesfârşită linişte lăuntrică. Bărbatul o privi îmbărbătător. Fata îl înţelese.

Între timp, ucigaşii începuseră să devasteze automobilele. Demontară casetele cu scule, goliră benzina şi uleiul în găleţi, îndepărtară acumulatorii, deşurubară farurile, scoaseră cauciucurile de pe roţi, sfâşiară pluşul fotoliilor, smulseră ceasornicele şi cadranele de lângă volan, împreună cu tot ce era demontabil. După ce maşinile fură astfel despuiate, le împinseră spre marginea

şoselei şi le azvârliră în adâncurile unei prăpastii. Între timp, trei bandiţi adunară armele victimelor şi le puseră într-un coş de pe spinarea unui catâr. Apoi aduseră un lung şir de catâri puternici, şi – fără să se fi auzit vreo comandă – oamenii se aliniară şi începură să încarce prada pe spinarea dobitoacelor.

Un vlăjgan învelit într-un burnus cenuşiu din păr de cămilă, se apropie de general. Faţa îi era acoperită cu o glugă.

— Ridică-te, generale! spuse el scurt.

Dar de Sonloup nu putea să se mişte.

Vlăjganul se adresă în cuvinte alese către bărbaţii care îl păzeau pe general. Aceştia îi scoaseră căluşul din gură şi îi ajutară să se ridice în picioare. Se ridică, fără să spună vreun cuvânt, ţeapăn, îndârjit. Privi în direcţia în care era Renée şi văzu că trei bărbaţi o ridică pe spinarea unui catâr. Braţele îi erau atât de strâns legate de trup, încât de o parte şi de alta a catârului trebuiau s-o sprijine doi arabi pentru a nu cădea. După toate semnele, fata se resemnase stoic cu soarta ei. Îşi întoarse şi ea privirile spre tatăl său. Un tânăr cu faţa aristocrată, înnegrită de arşiţă, îndepărtă basmaua de pe gura ei, şi i se adresă:

— Mademoiselle nu trebuie să se teamă.

Fata tresări, scârbită de mirosul basmalei cu care-i fusese acoperită gura şi scuipă.

— Cum îndrăzneşti să foloseşti limba ţării mele, fiu de câine? murmură ea, cu ochii scânteietori.

Tânărul izbi tăcut în crupa catârului şi surâse sumbru.

În timp ce de Souloup încăleca pe un catâr, fiica sa – înconjurată de o gardă puternică – făcuse cale bună înaintea lui. Se îndreptau spre munţi. În faţa sa şi în urma lui era un şir lung de catâri. Nu scoase niciun cuvânt. Avea impresia că destinul neîndurător îi pecetluise buzele. Peste puţin părăsiră şoseaua, continuându-şi calea pe o potecă îngustă, care urca în neîntrerupte spirale spre munte. După trei ore de mers călare, ajunseră la coama unui munte pe care o trecură. Apoi, coborâră într-o vale care era mai pustie, mai înspăimântătoare decât cea pe care tocmai o părăsiseră. După o oră, lunga coloană ajunse în fundul văii şi, fără să se oprească, îşi continuă drumul. Soarele dispăruse, dincolo de creasta munţilor.

Piscurile sălbatice străluciră un timp în vâlvătăi purpurii, în timp ce peste văgăuni se lăsau umbre întunecate, ca nişte aripi cernite. Un întuneric adânc învălui treptat totul. Peste puţin, ajunseră apoi

într-un cotlon, înconjurat de stânci abrupte, unde poposiră. În câteva minute, se improviză o tabără primitivă. Catârii fură strânşi la un loc, legaţi cu grijă de picioarele de dinapoi şi fiecare căpătă raţia sa de buruieni uscate.

Mici focuri din crengi uscate şi surcele fură făcute, în jurul cărora grupuri de bărbaţi se înghemuiră.

Renée, cu picioarele amorţite de durere, căzu la pământ, în clipa când fu ridicată de pe catâr. Rămăsese, zăcând acolo unde căzuse, cu capul rezemat de un pietroi. După un timp, durerea care îi sfâşia carnea deveni atât de insuportabilă, încât ţipă. Doi bărbaţi se apropiară de ea. Bâlbâindu-se de furie, ceru să i se ia frânghiile cu care era legată. Cei doi oameni schimbară între ei câteva cuvinte, apoi dispărură.

După câteva minute, se ivi un bărbat înalt şi uscăţiv.

— Ce doriţi? o întrebă acesta.

— Ia-mi aceste frânghii!... Imediat! şuieră Renée.

— Bietul arab nu-şi poate mişca mâinile şi merge pe jos, când îl prind francezii.

— Brută! strigă ea. Mă vei dezlega imediat!

— Cu neputinţă, mormăi bărbatul.

Prin întunericul care se îngroşa, fata văzu deodată apropiindu-se un om scund, dar bine legat. Gluga şi-o trăsese peste faţă, astfel că trăsăturile i se desluşeau anevoie. Cele două mâneci ale burnusului se clătinau goale şi uşoare de cele două părţi ale trupului. Se opri la mică distanţă de ei şi privi pe Renée şi bărbatul de lângă dânsa.

— Youseff!

Vocea lui părea că vine din dosul unui voal.

Cel numit aşa se întoarse repede şi se îndreptă spre el. Îi spuse câteva cuvinte în arabă, în urma cărora Youseff se apropie de Renée şi cu o singură mişcare a cuţitului său tăie frânghiile care o imobilizau. Cu un gest de scârbă, fata se lepădă îndată de burnusul în care fusese înfăşurată şi se ridică pe picioarele-i tremurânde. Făcu câţiva paşi spre necunoscutul din faţa sa şi îl ameninţă cu pumnul.

— Sunteţi nişte bandiţi! Veţi plăti cu capul nelegiuirea voastră!

— Iertare, mademoiselle, răspunse străinul, cu o voce caldă, persuasivă. Monsieur le général este îngrijorat din pricina dvs. Vă puteţi duce la dânsul, când doriţi.

Renée fu surprinsă, auzind accentul impecabil franţuzesc al

necunoscutului. O cuprinse o certitudine odihnitoare, că descoperise cel puţin un om, care o înţelegea în întregime.

— Qui est-tu, toi? îl întrebă ea, pe un ton plin de un dispreţ făţiş.

Îl tutuia aşa cum toţi francezii din Africa vorbesc cu cei de clasă inferioară lor. Bărbatul stătea neclintit, ca un turn. Fata îl ameninţă din nou cu pumnul.

— Ţin să ştii şi să le comunici tuturor acestor criminali, că mâna justiţiei vă va ajunge pe toţi!

— Mademoiselle, răspunse necunoscutul, fără ca glasul lui să fi suferit cea mai mică schimbare de nuanţă, suntem gata să primim dreptatea, cu braţele deschise. Până atunci însă, armele noastre vor rămâne încărcate.

Fata încercă să străpungă bezna cu privirile.

— Cine eşti tu, omule? întrebă ea, ridicând din umeri.

— Mademoiselle, răspunse necunoscutul, eu nu sunt om. Eu sunt o unealtă.

Şi cu aceasta, îi întoarse spatele şi porni agale spre unul din focurile taberei.

Renée se uită după el, ca o fiară prinsă în cursă. Dinspre munţi, cobora răceala nopţii, care o pătrunse şi o făcu să tremure. O sete cumplită îi ardea gâtlejul.

— Unde este generalul? îl întrebă ea pe Youseff.

— Urmaţi-mă, răspunse bărbatul.

Mergea fără zgomot înaintea fetei, în pantofii-i improvizaţi din rămăşiţele unui cauciuc de automobil, în timp ce gleznele şi pulpele îi erau înfăşurate în resturile unui burnus de păr de cămilă. După câteva minute, fata îşi revăzu tatăl, lângă unul din focurile taberei, cu spatele acoperit de un sac uriaş.

Faţa lui era slăbită şi scofâlcită, iar ochii săi în care se citea ura şi chiar deznădejdea, priveau ţintă vâlvătaia flăcărilor.

— Tată!

Generalul îşi înălţă privirile, făcând eforturi zadarnice să se ridice de jos. Arabul care stătea în spatele lui, cu arma la picior, îl sili să rămână nemişcat. Generalul se rostogoli fără puteri, răsturnat de brânciul brutal al arabului şi cu mare greutate se aşeză din nou pe locul său. Renée fugi repede spre el, îngenunchie şi îi cuprinse gâtul cu braţele. Generalul nu mai făcu nicio mişcare; continuă să privească ţintă în foc... Deodată, respiră adânc şi se uită lung la fată.

— Biată Renée... ce se va întâmpla cu tine?

— Ah! Nu te sinchisi de mine. Nu mi-e teamă de nimic.

Dădu capul pe spate, se aşeză lângă foc şi îi povesti că întâlnise un arab care vorbea foarte bine franţuzeşte.

— Probabil că este unul dintre conducătorii lor, spuse ea. Un individ scund, lat în umeri. L-am întrebat cine este, şi el mi-a răspuns: „o unealtă”.

De Sonloup îşi încruntă fruntea şi continuă să privească ţintă la jocul flăcărilor.

— Încă nu ştiu pe mâinile cui am încăput, mormăi el.

— Oamenii aceştia vorbesc puţin. După câte pot să-mi dau însă seama, se află printre ei numeroşi Rifi-Kabili, pentru că flintele pe care le au sunt de model francez şi spaniol, pe care, probabil, că le-au capturat în Rif. Am văzut câţiva oameni şi din tribul Ait-Hammou. I-am recunoscut după felul cum îşi leagă turbanul şi după faptul că burnusul li-e ţesut din păr negru de capră. Oamenii aceştia sunt însă extrem de disciplinaţi, ascultă orbeşte de o autoritate nevăzută şi lucrul acesta mă face să mă tem foarte mult.

— Ce crezi, unde ne vor duce?

Generalul ridică din umeri.

— Nu cunosc ţinutul acesta.

— Probabil însă că au un oarecare scop de ne duc cu ei.

— Vechea poveste... răscumpărarea!

— Guvernul va plăti. Pentru un ostaş că tine, tată...

— Iată tocmai ceea ce nu-mi convine, o întrerupse generalul. Ah, ma petite Renée, sper ca de astă dată guvernul să nu plătească nicio para, ci va trimite neîntârziat trupe. Aici e vorba de cu totul altceva decât viaţa noastră. Bandiţii aceştia au făcut din răpirea de oameni o rentabilă sursă de câştig. Trebuie ca, odată pentru totdeauna, să i se pună capăt.

Glasul lui de Sonloup era umbrit de dezamăgire şi tremura un pic. Îşi mângâie barba. Mâna îi tremura, ca şi vocea, dar nu de teamă, ci din pricina oboselii şi a durerilor.

— Dacă oamenii noştri descoperă şanţul săpat de-a curmezişul şoselei Roşii, şi cadavrele lui Saunier, Morel, Jacques-Maire, Turand şi al celorlalţi bravi, în întreaga Africă de Nord nu va rămâne un singur spahiu, un singur vânător-călare, un singur zuav, care să petreacă o noapte liniştită, până când aceşti fii ai Franţei, nu vor fi răzbunaţi. Poate că toate acestea au fost sortite să se întâmple astfel. Cine ştie? Poate că destinul a orânduit astfel lucrurile, ca să-i

trezească pe oamenii noştri politici din letargie şi să-i silească să-şi deschidă ochii, plasând interesele patriei, dincolo de sferele înguste ale intereselor mărunte de partid. Am senzaţia de parcă amândoi am alcătui în clipa de faţă centrul politicii noastre coloniale. Prin noi, Franţa trebuie să-şi adeverească pornirile civilizatorii şi să nu ne lase la strâmtoare. Dacă totuşi Franţa ar plăti acestor barbari suma de răscumpărare cerută, atunci nu-mi voi mai servi mult timp patria ca ostaş. Mă înţelegi Renée?

— Da, tată.

Generalul îşi măsură fiica de sus până jos. Privirile lui se opriră pe figura ei, ca şi cum ar fi căutat să-i citească cele mai ascunse gânduri.

— Fetiţo, zise el, cu un calm aproape nefiresc, poate ar fi fost mai bine pentru tine dacă te-ar fi ucis. Acum, ai fi putut fi în şanţul acela, în braţele compatrioţilor tăi.

Fata privi flăcările.

— Tată, totuşi nu este pentru întâia oară, că nevoia face dintr-o femeie un ostaş.

— Da, da, mormăi generalul. Dar nicio nevoie n-a fost în stare să transforme o femeie în bărbat... Oamenii din tribul Ait-Hammou sunt musulmani fanatici, setoşi de sânge şi brutali. De altfel, nici berberii nu sunt mai buni.

Necunoscutul scund şi bine legat, cu faţa acoperită de glugă, stătea de mult în spatele lor, ascultându-le convorbirea. Acum se îndepărtă gânditor, cu paşi rari. Peste puţin, se ivi un om, cu un coş, plin de bucăţi de pâine uscată şi câteva cepe. Mai aducea un ulcior plin cu apă rece. Toate acestea le aşeză în faţa prizonierilor, îi îmbie cu un gest ceremonios, apoi se făcu nevăzut.

Generalul de Sonloup gustă apa. O găsi bună şi întinse ulciorul şi fiicei sale. Fata sorbi câteva înghiţituri, uitindu-se deznădăjduită în ochii tatălui său. Pâine, ceapă şi apă! Dacă toate acestea nu s-ar fi întâmplat, ar sta acum la masă, la Beni-Tsouf, şi l-ar fi revăzut pe de Breusac. Îşi dădu deodată seama îngrozită, că din clipa aceea va trebui să renunţe la tot confortul vieţii ei de până atunci. Simţi brusc nevoia de poşeta pe care o pierduse, de oglinjoara ei, de pieptene şi de pudrieră. Simţi nevoia de mănuşi, de capă şi de alte mărunţişuri, care constituie pentru femeie binefacerile civilizaţiei. I se deschidea perspectiva unei vieţi aride, lipsită de bucurii şi confort. O cuprinse disperarea. Era frig şi ea tremura în rochia-i subţire.

— Tată, şopti ea, n-am nimic cald pe mine. Absolut nimic.

Abia rosti însă aceste cuvinte, că îi păru rău de ele.

— Vino mai aproape, spuse generalul. Ia jumătate din pătura aceasta împuţită. Lipeşte-te de mine, fetiţa mea, ca să te pot îmbrăţişa. Gândeşte-te la tinerii noştri bravi. Ei îngheaţă mai mult decât noi.

Renée se trase mai aproape de tatăl său, care o strânse lângă el. Se înveliră amândoi cu sacul soios. Generalul o bătu distrat pe mână, în timp ce-şi muşca într-un tic nervos o mică şuviţă din barba-i sură.

— Încearcă să dormi, mormăi el. Îţi sunt acum mamă, tată, frate şi soră şi prieten. Eu voi veghea şi te voi apăra. Sunt un bătrân ostaş. Cu siguranţă că la răsăritul soarelui, vom porni mai departe. Aşadar, trebuie să te odihneşti. Eu n-am nevoie de mult somn. Hotărăşte-te, micuţo, să înfrunţi calmă tot ce va veni.

Tăcu o clipă, apoi cu mâna-i liberă scoase din buzunar două ţigări. Una i-o întinse fetei. Cum n-aveau chibrite, îşi aprinseră ţigările de la un tăciune scos din foc.

Apoi, generalul renunţă la jumătatea de sac, care îi acoperea umerii şi o înveli cu el pe Renée.

— Frumoasă cursă pentru leul Saharei, nimic de spus! mormăi el. Leul Saharei a fost prins într-o capcană!

— Cine ştie, şopti fata, poate vom izbuti să evadăm.

Generalul zâmbi acru.

— Puştile lor sunt model francez şi încotro să ne îndreptăm, chiar dacă am izbuti să evadăm? Să fugim de gloanţele lor? Eu sunt prea bătrân ca să alerg într-un suflet o sută de mile, ca un indian, iar tu eşti o fată şi încă o fată încântătoare. Am fost totdeauna mândru de tinereţea ta, de forţa ta, de gingăşia ta... Acum, aş prefera să fii respingătoare, ca o broască râioasă!

Renée râse. Fu un râs ascuţit, tare, astfel că îl auzi toată tabăra. Generalul simţi că-l străbate un fior, dar îi zise:

— Râsul tău a venit la momentul potrivit.

*

Patru zile dură drumul bandiţilor prin munţii haotici.

Generalul de Sonloup şi fiica sa se lăsau purtaţi în neştire pe spinarea catârilor, frânţi de oboseală şi nesomn, înconjuraţi de o escortă mută de arabi cu priviri sălbatice.

Nu erau şosele, nici cărări bătătorite printre munţi, ci urmele abia vizibile ale unor poteci înguste, care duceau în toate direcţiile. Munţii erau pleşuvi şi prăpăstioşi, cu piscuri colţoase, întunecate iar pereţii lor abrupţi scânteiau ca metalul lucios, şi uneori prin vreo deschizătură se putea vedea câte un vârf de munte acoperit de zăpadă.

Catârii se căţărau pe pante aproape verticale, alteori se lăsau pe povârnişuri atât de repezi, încât călăreţii erau nevoiţi să se culce pe spatele animalelor. Uneori puternicele animale se împiedicau şi de câte ori trebuiau să-şi aşeze copitele pe cărările înguste, mărginite de abisuri fără fund, şovăiau.

Stropi de ploaie începură să cadă. În aparenţă din nimic, se ivi un nor negru, care se sparse tocmai deasupra lor. Ploaia rece şi abundentă biciui câteva minute figurile lor, apoi cerul se lumină iar. Soarele prinse din nou să ardă. Veşmintele lor ude leoarcă abureau. Pielea de pe mâini şi de pe faţă se coji.

În spatele generalului, păşea înaltul Youseff. Nu încălecase, ci mergea pe jos, obişnuit încă din copilărie să străbată singur deşertul şi munţii. Picioarele lui erau tari ca piatra şi se compuneau aproape numai din tendoane şi muşchi lungi şi fini.

— Unde ne duceţi? îl întrebă generalul, poate pentru a suta oară.

— Curaj, generale, curaj!

— Curaj!... Lua-l-ar dracul! Asta este tot ce mai am! murmură de Sonloup, strângând buzele şi suspinând adânc.

Renée îşi muşcă buzele şi se îndreptă pe catâr, pentru ca tatăl său să nu observe cât suferă. O dureau toate încheieturile. Ceru învoire să meargă pe jos. O lăsară să coboare şi să meargă în urma catârului, până când tălpile pantofilor ei fini se frânseră şi marginile ascuţite ale pietrelor i se înfipseră în carne.

— Dacă ne-au capturat ca să obţină pentru noi un preţ de răscumpărare, după cum spui... de ce nu se poartă cel puţin mai omeneşte cu noi? se plânse ea.

— Dragă copilă, răspunse generalul, ei aşteaptă ca noi să fim tot atât de rezistenţi ca ei. Din păcate însă, nu suntem.

Renée căuta mereu din ochi pe bărbatul acela scund, cu care vorbise franţuzeşte, fără a-l descoperi. De altfel, toţi arabii semănau leit între ei. Dacă printre aceşti oameni se găseau şi şefi de trib, aceştia nu se deosebeau cu nimic de ceilalţi. Ştia sigur că printre ei se aflau şi şefi de trib. Caidul Youseff făcea şi el parte

dintre ei, lucru pe care atât ea, cât şi generalul, îl aflaseră. Caidul Youseff însă – deşi oamenii care treceau pe lângă el îi sărutau marginea djebirei murdare – nu era în aparenţă decât un bărbat bătrân, şi singurul semn după care putea fi recunoscut, era o barbă rotundă, sură şi ochii negri, solemni.

Când ziua a patra era pe sfârşite, bătrânul se apropie de general şi spuse:

— Mâine!

De Sonloup înţelese că în ziua următoare, vor ajunge undeva.

— Aşadar, mâine vom ajunge, acasă, hai, bătrân fiu de câine?...

— Ţţţţ, făcu Youseff, clătinând din cap. „Câine” era un cuvânt care îi supăra auzul şi numai formidabila disciplină care domnea în caravană îl împiedică să nu-şi scoată din brâu cuţitul şi să-l implânte în gâtlejul generalului. Îşi încleştă fălcile şi zâmbi întunecat către general.

— Mâine! Mâine!

S-a înserat şi mica caravană poposi la poalele unui munte. Renée se cutremură, la gândul că mai trebuia să petreacă o noapte sub cerul liber. Se simţea acoperită de sus până jos de murdărie. Simţea arsura nenumăratelor răni şi locuri dureroase de pe trupul său. Imposibilitatea de a-şi orândui gândurile, o umplu de înspăimântătoarea teamă că ar putea înnebuni. Când îl văzu pe tatăl său alunecând de pe spinarea catârului în braţele oamenilor din escortă, palid, cu ochii roşii şi cu figura trasă, atunci nu fu în stare să scoată niciun cuvânt. Îl văzu căzând la pământ şi rostogolindu-se, apoi ridicându-se anevoie, în timp ce murmura cuvinte neînţelese. Apoi îl auzi strigând:

— Mâine! Curaj!

Apoi, fiind cuprinsă de un tremur se prăbuşi la pământ.

Rămase un timp nemişcată, într-o stare de toropeală, vecină cu leşinul. Deodată, avu senzaţia că cineva îi sprijină capul. Deschise cu greutate ochii şi văzu spre spaima ei, un foc, flăcări roşietice şi staturi întunecate, ghemuite în jurul focului.

— Te rog, bea aceasta, auzi din imediata ei apropiere un glas catifelat, convingător, de bărbat. Îţi va face bine. E cognac. Unul din membrii societăţii dvs. îl avea în geamantan.

Fata gustă cognacul. Băutura îi arse gâtlejul, ca un foc. Atunci desluşi partea de sus a unei feţe: doi ochi albaştri, plini de tristeţe. Partea de jos a feţei era acoperită de un văl alb.

— Ai febră, continuă glasul. În noaptea aceasta este foarte

rece. Am văzut cum, acum trei seri, ai aruncat cu scârbă pătura pe care ţi-a dat-o Youseff-Mohammed, deşi era un burnus destul de bun, ţesut de mâini delicate de femeie. Mi-e teamă că trebuie acum să tragi consecinţele gestului d-tale necugetat.

Ea simţi că aceleaşi mâini îi reaşează capul pe pământ şi că bărbatul o privea. Câteva clipe stătu nemişcat lângă ea, apoi îşi scoase djebira din păr de cămilă, se aplecă spre ea şi o înveli cu multă grijă, înfăşurându-i până şi picioarele şi trăgându-i gluga peste cap. Apoi se întoarse la foc şi se aşeză între ceilalţi.

Renée simţi o căldură plăcută pătrunzându-i în tot corpul. Peste puţin timp, se simţi comod, ca la pieptul unui prieten drag, încercat. Apoi adormi.

A doua zi, trecură ultimul masiv muntos. La picioarele munţilor se întindea o vale înverzită. Coastele munţilor erau aici acoperite de păduri dese. În depărtare apărea din verdeaţă o pată albă, probabil un oraş. Pe coama unei coline – care răsărea în mijlocul văii inundate de o lumină aurie – Renée observă un fuior de fum cenuşiu. Apoi se iviră acoperişurile de tablă, scânteind în soare şi desluşi contururile clădirilor. Caravana se opri. Mari turme de oi şi capre păşteau pe coasta munţilor. Din diferite direcţii se repeziră spre ei păstori înarmaţi cu flinte. Văzu că bărbatul scund, lat în spate, înaintează câţiva paşi, pentru a-i întâmpina şi cum păstorii se aruncă la pământ în faţa lui, atingându-i înfioraţi marginea djebirei şi sărutându-i genunchii. În sfârşit, ştia că acesta era şeful tuturor acelor bărbaţi.

Nu peste mult, apăru şi tatăl ei, galopând.

— Ştii în mâna cui ne aflăm? o întrebă el. Le Roux! Unul din adepţii lui Krim... I-am auzit numele rostit de unul din bandă. Îmi amintesc că i-am mai auzit numele... Colo, jos, în vale, îşi are cuibul, Chechrell. Sunt curios, în cât timp îi vor da de urmă spahii şi zuavii mei.

De Sonloup iscodi valea cu priviri de vultur.

Unul din păstori îi aduse lui Le Roux un mieluşel abia născut, care behăia sfâşietor. Bărbatul luă mieluşelul în braţe şi îl dezmierdă cu gingăşie. Spectacolul acesta, al unei căpetenii de bandiţi mângâind un mieluşel, o impresionă straniu pe Renée. Se înfioră. Ce se petrecea cu ea? Nici ea nu putu să-şi explice. Extremele acestea o fascinau într-un mod inexplicabil. Îşi simţi inima bătând mai repede.

Acesta era omul, care se numise „unealtă” – vorbi ea singură.

Şi revăzu privirile acelea albastre, întristate, neverosimile şi visătoare... Oare visează şi ea sau în adevăr se apropie de ei o ceată de călăreţi? I se părea că sunt sute. Colina se cutremură sub copitele fără număr, care se apropiau din ce în ce, oprindu-se brusc în faţa lui Le Roux. Bărbatul, cu mieluşelul în braţe, făcu un pas spre ei. Călăreţii se aliniară în şiruri drepte, apoi descălecară şi unul din ei aduse de căpăstru un armăsar alb, cu coama şi coada mătăsoase. Când armăsarul îl văzu pe Le Roux ciuli urechile şi necheză fericit. Renée îl văzu pe Le Roux întinzând păstorului mieluşelul, încălecă aruncându-se în şa şi porni spre vârful coloanei.

— Lucrurile par mai serioase decât mi-am închipuit la început, făcu de Sonloup, clătinând din cap.

În clipa următoare, atât el, cât şi fiica sa, fură înşfăcaţi de arabi, legaţi fedeleş şi li se acoperiră ochii cu câte o basma neagră. Ceata călăreţilor porni. Deasupra capului lor fâlfâia un steag verde, cu o stea argintie.

PROTECTORATUL

I

Numai foarte puţine din văile verzi şi adânci, djebel-ele[3] aride, crestele înzăpezite ale munţilor, râurile şi pâraiele repezi, deşerturile întinse, asupra cărora se întindea stăpânirea paşei Abd-el-Kader figurează în hărţi. Chiar acum, se ştie foarte puţin despre populaţia aceea străveche, munteană, care trăieşte, de sute de ani în douar-e[4], în kasbe[5] şi certuri. Majoritatea sunt păstori sau agricultori, care trebuie să smulgă solului neprietenos strictul necesar existenţei lor. Clima este tot atât de sălbatică şi de aspră, ca ţara în care locuiesc. Adeseori, recoltele lor slabe sunt inundate sau pârjolite de arşiţă, adeseori, turmele lor sunt decimate de foamete sau de boli şi intestinele lor sunt torturate de diferite molime. Toate acestea silesc populaţia să susţină o permanentă luptă împotriva naturii şi fiecare dintre ei – fie păstor, ţăran, meseriaş, neguţător sau nobil – este un războinic înnăscut. Îşi petrec viaţa în obscurantismul tradiţional al Islamului. Dar, deşi îi leagă aceleaşi superstiţii şi credinţe, deşi în vinele lor curge

[3] Prăpăstii.
[4] Cătune.
[5] Oraşe fortificate.

sângele bărbaţilor care au cucerit odinioară o bună parte din estul Europei şi împărăţia africană a Romei – între ei domneşte foarte puţină înţelegere politică şi nu au, ceea ce în concepţie modernă se cheamă „conştiinţă naţională”. Fiecare trib îşi are propriul său teritoriu, propria aristocraţie, şeful propriu. Unii dintre căpeteniile acestor triburi au averi uriaşe şi deplină suveranitate asupra ţinuturilor şi supuşilor lor. Alţii, în schimb, trăiesc în cea mai neagră mizerie. Certurile dintre cei bogaţi şi cei săraci nu se sfârşesc niciodată. Muntele, valea şi deşertul se află într-o permanentă stare de război. Au fost timpuri, când berberii – care locuiesc în cotloanele munţilor, în satele împrejmuite de cactuşi – au suferit de foame, fapt care i-a îndemnat să-şi îndrepte privirile spre triburile mai norocoase din vale. Visau să cucerească sudul mănos, bogatele oaze, pe care încă niciodată nu le văzuseră şi unde – după credinţa lor – arabii lenevesc ziua întreagă tolăniţi la soare şi curmalele dulci ca mierea se coc de la o zi la alta. Vestea despre oile albe şi grase se răspândea de la om la om, se povesteau legende despre caprele dolofane, care dau de două ori mai mult lapte ca ale lor, se urzeau basme neverosimile despre cămilele, care sunt atât de multe, încât kadiul nici nu pedepseşte pe unul care fură o cămilă... Astfel, veni ziua, când populaţia aceasta munteană îşi luă vechile flinte pe umăr, încălecă pe catâri şi sub comanda unei căpetenii dornice de aventuri se năpusti asupra văilor, asupra oraşelor şi livezilor de palmieri, încercând să intre în stăpânirea moştenirii lui Adam, pe care natura, în felul ei atât de puţin echitabil şi de uluitor, a împărţit-o fără nicio noimă între copiii ei. Adeseori, nu se mai întoarse niciunul în douar-ele lor şi nevestele şi fiicele lor se duseră la triburile învecinate, pentru a munci sau pentru a-şi căuta alţi bărbaţi.

Kasba din Chechrell era o fortăreaţă uriaşă, probabil datând din secolul al XII-lea, din epoca dinastiei Muwah-hadi. Deşi stilul ei amintea cetăţile berbere din Spania, îi lipsea graţia arhitectonică a acelor opere de artă. Nenumăratele lor curţi interioare şi imensele săli erau aride, zidurile uriaşe, cu ferestruici fără număr, erau neregulate, ornamentul porţilor lucrat fără gust. Coloanele nu fuseseră niciodată şlefuite şi tuturor acestora le lipsea acea elevaţie a spiritului, profunzimea acelui instinct miraculos artistic, care caracterizează operele arhitecţilor arabi. Dacă blocul acela uriaş de clădiri pătrate, cu cele douăzeci şi nouă de turnuri ale lui (douăzeci pătrate şi nouă octogonale) va fi fost vreodată martor al

vreunei veselii, apoi aceea trebuie să fi fost o veselie foarte ciudată...

În jurul Kasbei, se întindea oraşul celor douăzeci şi una de porţi. Casele se îngrămădeau în umbra zidurilor masive ca puii sub aripile oblăduitoare ale cloştii.

Tocmai cu trei ani înainte, o cumplită foamete bântuise la Chechrell. Pe uliţele întortocheate care se prăvăleau sau se căţărau pe povârnişul dealului, treceau puţini trecători. Ca nişte fantome erau figurile lor în umbra uliţelor înguste. Şi colac peste pupăză, tribul Astet-Melradi atacă oraşul şi îl prădă complet. Bărbaţii din Chechrell, împreună cu familiile lor, se refugiară spre miazănoapte la tribul Astet-Seddrati, cu care mulţi dintre ei se înrudeau. Youseff, bătrânul kadiu al Chechrell-ului – care îndura torturile foamei în kasba, împreună cu nevasta şi cu fiicele sale – era neputincios. Oraşul său deveni oraşul deznădejdei şi al decadenţei. Peste acoperişurile lui, coborâse blestemul profetului.

Atunci se ivi Le Roux din Rif, însoţit de câteva sute de berberi. Venea din Ait-Amar, şi trecuse munţii printr-un pas situat la cel puţin patru mii de metri altitudine, prin zăpezi eterne, cu sute de cai şi cu mai mulţi catâri încărcaţi cu mii de arme moderne, după ce, în miazănoapte, scăpaseră norocos de urmărirea francezilor.

Le Roux auzise de citadela situată în rărunchii munţilor greu accesibili. Când apoi oraşul blestemat apăru în zare, îşi chemă căpeteniile.

— Priviţi! Acolo se află Perla Atlasului. Allah mi-o dăruieşte mie şi eu îi primesc darul.

După câteva ore, cetatea era în stăpânirea lui şi Si Youseff îi jură credinţă.

Primul lucru pe care-l făcu fu instituirea unei justiţii. El întreprinse, apoi, o acţiune de pedepsire a tribului Astet-Melradi. Se năpusti ca şoimul asupra satelor şi kasbelor lor. Şefii şi nobilii lor fură luaţi prizonieri. Mai mult de o sută de capete se prăbuşiră în ţărână. Pe unde umbla, răspândea groaza. Şi căpeteniile tribului, pentru a scăpa de pedeapsă – căzură în genunchi şi îi jurară credinţă. Le Roux le comunică condiţiile sale. Le porunci să predea toate lucrurile jefuite şi să le înapoieze personal celor din Chechrell, în casele din care le-au furat. Drept depăgubiri, le ceru trei mii de oi, două sute de catâri, câteva sute de măgăriţe. Pe lângă acestea, ordonă să se prezinte la Chechrell o harka[6] de războinici. Oamenii

[6] O ceată de maximum o mie de bărbaţi.

aceştia erau obligaţi să presteze grele munci fizice şi anume să repare zidurile oraşului şi ale fortăreţei şi să construiască drumuri.

Le Roux fu amuzat, văzând cum cei din tribul Astet-Melradi se întorc la Chechrell, cu catârii încărcaţi de lucrurile furate din oraş. Şi în timp ce preamăreau în cor pe Allah unicul şi luminatul, înapoiară proprietarilor obiectele jefuite, spre marea bucurie a acestora.

Le Roux deveni stăpânul situaţiei, cu o remarcabilă energie. De când devenise salvatorul oraşului, se înălţase singur la rangul de paşă. În mai puţin de două luni, autoritatea lui deveni neţărmurită. Stăpânea oraşul Chechrell şi văile, de la deşertul Bou-Teboul, până la Djebel-Sarro. Sute de douar-e şi cuiburile de berberi din cotloanele munţilor, duzini de mici târguri, începură să tremure înaintea pumnului său de fier.

Califii lui se năpustiră asupra triburilor, pretinzând oi, catâri, oameni şi cereale şi niciun kaid nu se încumetă să se împotrivească, pentru că se temea că opunând rezistenţă, oamenii lui Le Roux ar jefui mult mai mult, decât pretindeau pe cale paşnică.

Unul din căpeteniile triburilor de sud, onorabilul Si Ibrahim-el-Hadji, care refuză să satisfacă pretenţiile lui Le Roux, fu pus în lanţuri şi – în pofida vârstei sale înaintate – fu transportat la Chechrell, unde îl aruncară în bezna subteranelor kasbei.

II

Le Roux îşi întinse până departe stapânirea asupra regiunii Chechrell şi faima lui se răspândi până departe în sud. De la deşertul nisipos şi de neumblat al Marelui Erg, până la lagunele coastei Atlanticului, unde apele tainice ale Oued-Dra-ului se varsă în Ocean, toţi fii Profetului cunoşteau numele lui Abd-el-Kader-ben-Sliman, numele fiului roşcat al marelui Sliman, urmaşul Profetului, a cărui familie, cu o generaţie în urmă, luptase singură împotriva francezilor.

Căpeteniile şi nobilii Atlasului se sesizară. Încă nu uitaseră înfrângerea lui Abd-el-Krim în Rif. Bătrâni musulmani, cu experienţă în ale politicii, clătinară obosiţi din cap. La ce bun duhul acesta de răzmeriţă care venea din miazănoapte? Ce au ei comun cu nordul? În nord stăpânea Moulay Sultanul, descendentul Profetului, calif al tuturor bunilor marocani şi atâta timp cât se interesa de sufletele

lor şi nu le trimitea slujbaşi să le ceară dări şi să se amestece în viaţa lor patriarhală, le era indiferent. Nu se sinchiseau decât de propriile afaceri, de propriile vrajbe, de proprii munţi.

Cetăţile sfinte, Marrakes, Moulay-Idris şi Fez se aflau pentru dânşii la distanţe astronomice şi obositoare erau drumurile care duceau într-acolo. Foarte rar, una din marile căpetenii făceau câte un pelerinaj pentru ca să contemple cu ochii holbaţi trofeele sfinte, să-şi spele picioarele, gleznele şi braţele de la coate în jos în apele sfinte şi să se indigneze de păcatele strigătoare la cer ale orăşenilor. Sultanul avea atunci prilejul să se poarte graţios cu alesele şi simandicoasele personalităţi. Mândrele căpetenii încălecau în şaua admirabil ornată a roibilor lor, steagurile fâlfâiau în vânt, împrejmuiţi fiind de suita lor quasi-sălbatică şi mută. Astfel îl primeau pe sultan, care în mare ţinută călărea printre ei, în fruntea vizirilor săi, în timp ce în urma lui oamenii purtau umbrela imperială, sau – aşa cum se întâmplase de câteva ori în ultimii ani – Măria Sa trecuse în revistă notabilităţile sosite din toate colţurile ţării, într-o trăsurică albă, care mergea fără cal şi lăsa în urma ei o dâră de fum albăstriu. Călătoriile acestea spre nord nu aveau loc decât o dată sau cel mult de două ori în viaţa unei căpetenii de trib din sud, după care îşi aduna suita şi se întorcea între munţii sau în văile lui, examinând cu şi mai mare neîncredere fiecare străin şi lumea de afară, bănuitor la comploturile ce se vor fi ţesut în absenţa sa de acasă. Pentru că totdeauna trebuiau să se teamă de adversari şi dacă nu aveau duşmani vii, atunci se găseau destule spirite rele şi demoni. De pretutindeni, pândeau umbre haine, gata să se năpustească asupra femeilor, în timp ce bărbaţii lor erau prin străini...

Multe din familiile acestor mari proprietari şi califi îngâmfaţi se aflau de sute de ani pe picior de război. Duceau războaie veşnice, de distrugere, pentru unicul motiv că duşmănia o moşteniseră odată cu giuvaierele, turmele de oi, femeile şi pământurile nesfârşite.

Când aflară că fiul arabului Sliman se proclamase paşă al oraşului Chechrell şi că adunase sub steagul său şi partea rebelă din tribul Doui-Menia, căzură pe gânduri.

Si Ali-Ahmouch, – şeful acelei puternice familii care stăpânea de veacuri uriaşul ţinut dintre Tikrit şi Tazenakht, a cărui influenţă se întindea atât în văile Atlasului Mare şi Mic, cât şi în deşerturile situate mai spre sud, – încercă un joc dublu. Îl ura pe sultanul

europenizat şi era inamicul francezilor. În tinereţe, îl cunoscuse personal pe Sliman. Pecetluiseră o alianţă frăţească şi se sărutaseră pe gură. N-avea însă încredere în băiatul lui Sliman, în acest Abd-el-Kader, cu porecla lui franţuzească, şi era convins că, până la urmă, va fi aruncat şi el în lanţuri, ca Si Ibrahim. De aceea, înainte de a porni împotriva lui Le Roux, îşi puse în gând să afle cum stau lucrurile. Îşi trimise cel mai mare băiat, pe Ali-el-Aziz, „frumosul”, la Chechrell, încărcat cu daruri şi însoţit de sclavi, pentru a-i duce salutul noului paşă. Si Ali aşteptă zi după zi reîntoarcerea fiului său din Chechrell. Golea zi după zi nenumărate ceşti cu ceai de mentă, călărea de câteva ori pe zi, pe catâru-i negru, la moschee, dar „frumosul” Aziz nu se mai întoarse.

Într-o bună zi, pe valea prăpăstioasă a Oued-ului, o ceată de călăreţi se căţără până la şosea. Erau cinci bărbaţi, pe cai albi, însoţiţi de o numeroasă suită, de catâri şi corturi. Unul din cei cinci bărbaţi – înalt, cu faţa pătrată, cu ochi adânci şi scânteietori, cu barbă deasă şi îngrijită, probabil un om de viţă nobilă – se prezentă bătrânului Si Ali drept calif al paşei din Chechrell. Bătrânul Si Ali îl sărută înlăcrimat pe umăr şi îi deschise larg porţile casei sale.

Buzele îi tremurau şi inima îi bătea cu putere, vrând să afle cu o clipă mai devreme o ştire despre fiul său. Nu întrebă însă nimic. Ospătă împărăteşte pe ambasadorul înfometat, în jurul gurii căruia stăruia un surâs răutăcios. De sus, din gratiile haremului, ochi iscoditori de femei urmăreau toate mişcările. Dar niciun cuvânt nu fu rostit despre Aziz.

După ce cina luă sfârşit, califul îşi scoase pantofii şi se tolăni pe un covor. Picături de sudoare îi curgeau de pe frunte şi râgâia, pentru că după drumul obositor mâncase mai mult ca de obicei. Apoi dădu un ordin scurt aghiotanţilor. Si Ali Ahmouch fu chemat în grabă. Bătrânul începu să prepare cu mâna sa ceaiul pentru ambasadorul lui Le Roux. Califul se aşează politicos cu picioarele trase sub el, scoase din buzunar o scrisoare şi începu să citească:

„Allah să fie cu Ali Ahmouch, puternicul! Păstrează-i Allah forţa şi binecuvântează-i soarta familiei. Îi poruncim prin aceasta să poftească degrabă în oraşul nostru Chechrell şi-i făgăduim pe onoare că-i asigurăm intrarea paşnică şi primirea de cuviinţă. La caz că porunca noastră n-ar fi ascultată, vom fi siliţi să ne facem ascultaţi.

Salaam etc.

Abd-el-Kader-ben Sliman”.

Califul îi întinse lui Si Ali scrisoarea prevăzută cu o pecete mare. Si Ali luă mesajul şi se retrase. Întâi se consfătui cu familia, apoi chemă pe nobilii tribului său într-o curte. Aceştia pretinseră înfuriaţi capul califului şi a suitei sale. Bătrânul Si Ali însă se retrase în singurătate şi se consfătui cu sine însuşi. După cinci zile, decise să pornească spre Chechrell, însoţit de o harka de o sută de războinici.

Ali, bătrâna căpetenie şi războinicii săi, însoţiţi de trimişii lui Le Roux, porniră pe drumul lung şi anevoios, care ducea peste deşertul Taroum. Dreptul de trecere prin regiunile învecinate îl răscumpărară cu bani grei şi târguiala îi făcu să piardă multe săptămâni. În cele din urmă însă, ajunseră teferi în faţa porţilor cetăţii Chechrell.

III

Le Roux aparţinea acelor oameni, pe care istoria îi scoate la iveală în crizele şi clipele hotărâtoare, pentru a se servi de ei drept unealtă când o rasă este ameninţată să dispară sau să fie distrusă. Ei înşfacă hotărâţi cârma evenimentelor, şi adeseori opresc corabia istorică, chiar în ultima clipă, la marginea prăpastiei sau, prin puterea destinului, se prăbuşesc cu ea în abis.

El întrupa geniul rasei sale, forţa-i seculară şi instinctele bine dezvoltate ale sălbăticiunilor. Era dotat cu o gândire rapidă şi un spirit prompt de iniţiativă, cu o voinţă neînduplecată şi poseda caracteristicile necesare unui conducător de mulţimi. La acestea, se mai adăuga un talent organizatoric fără echivalent, care îl diferenţia de ceilalţi.

Le Roux îşi creă nucleul noului său stat în creierul munţilor.

După ce supuse triburile învecinate, căută oameni inteligenţi şi talentaţi, care să-l ajute să-şi înfăptuiască proiectele secrete. Nu trecu mult, şi-i găsi, iar numele său căpătă atracţia unui magnet.

Printre ei era, bunăoară, Si Mohammed-el-Hadj, un bătrân septuagenar, care se bucura încă de deplinătatea forţelor sale spirituale şi fizice. Spatele său era tot atât de drept, ca trunchiul unui curmal. Faţa lui arămie, încreţită de intemperii, şi încadrată de o barbă mătăsoasă, albă, exercita o atracţie irezistibilă. Era cunoscut în tot Marocul. Colindase toate colţişoarele pământului sacru, încercând să provoace agitaţii. Vorbea limba berberă, arabă,

cheluhă, cunoştea pe de rost Coranul şi avea cele mai alese maniere. Izbutise să scape totdeauna din mâinile autorităţilor guvernamentale şi francezii îl urmăriseră de la coastă până în inima deşertului. Si Mohammed, care purta de obicei veşminte albe, nu se lăsase niciodată prins. Dispărea, ca un mic nor alb, undeva, în dosul unei stânci.

Le Roux îl cunoscuse cu prilejul războiului din Rif. După ce se stabilise la Chechrell, trimise după el ambasadori şi dădu de urmele lui în modul acela misterios, care înlesneşte contactul dintre oameni, în această ţară fără de ziare. Si Mohammed dădu urmare invitaţiei paşei din Chechrell şi câteva săptămâni după aceea devenise şeful biroului de informaţii al lui Le Roux, nimeni mai bine ca dânsul necunoscând ţara.

După ce Abd-el-Kader luă de la Youseff oraşul înfometat, fu destul de inteligent, ca să nu-i impună bătrânului şef de trib condiţii prea grele, care – odată cu înflorirea oraşului – ar fi putut alimenta o rebeliune împotriva sa După ce se proclamă paşă, acordă bătrânului berber titlul de Mare Moquaddem, titlu care incumba anumite drepturi, dar şi îndatoriri, în legătură cu viaţa comercială a oraşului. De când în Chechrell domnea ordinea şi liniştea, neguţătorii veneau de la mari distanţe pentru a-şi schimba sau vinde produsele, astfel că un val de bunăstare pătrunse în oraş. Veneau oameni chiar de pe teritoriul triburilor nordice, de curând cucerite şi această totală nesocotire a graniţelor cauză multă bătaie de cap autorităţilor franceze. Dintre aceşti oameni, aparţinând triburilor nordice „filo-franceze”, niciunul nu părăsi Chechrell, fără un simţământ de ruşine din pricina acceptării fără rezistenţă a stăpânirii străine.

Si Abd-el-Krim (ben Tazi), noul aghiotant al lui Le Roux, care luptase în Rif alături de berberi, era comandantul gărzii personale a lui Abd-el-Kader, guvernatorul kasbei şi avea toate însuşirile necesare pentru această demnitate. Înfăţişarea lui de atlet inspira încredere şi teamă. Vocea lui era sonoră şi adâncă, privirea severă şi pătrunzătoare, gesturile scurte, ostăşeşti, poruncitoare. Faţa-i aproape cu desăvârşire albă, avea un profil roman, bărbia-i acoperită de barbă neagră, mătăsoasă era proeminentă şi deasupra buzelor tinere purta o mustăcioară abia mijindă. Din întreaga lui înfăţişare se degaja atâta forţă, încât cei care nu erau de aceeaşi obârşie sau de acelaşi rang cu el, nu îndrăzneau să se apropie de dânsul. Acest descendent al unor vestiţi corsari era

conducătorul arsenalului, care dispunea de aproape douăzeci de mii de arme moderne, de nenumărate mitraliere, de artilerie uşoară şi muniţii suficiente, toate capturate de la francezi şi spanioli în Rif. El era comandantul oamenilor din tribul Melradi, care lucrau la repararea zidurilor kasbei. Sub supravegherea sa, se aflau şi marile magazii pline cu fructe şi uleiuri, adunate de Le Roux.

Hassan-el-Kebir, moquaddemul tribului Beni-Atta, prestă şi el jurământ de credinţă lui Le Roux. Deşi era coborâtor dintr-o familie de nobili, foarte bogată şi a cărei influenţă trecea mult dincolo de limitele propriei moşii, căzu victimă personalităţii fascinante a lui Le Roux. Cu multă inteligenţă, Le Roux îi încredinţă postul de ministru al finanţelor. Si Hassan-el-Kebir purta o barbă castanie, care nu-i acoperea gura. În privirea lui măreaţă, aspră, zăcea o adâncă ironie. Comportarea sa era demnă, bună cuviinţa amestecată cu atenţie şi o imperceptibilă neruşinare. Familia lui se exersase de sute de ani în arta de a se face ascultată şi de a pedepsi pe cei recalcitranţi. Le Roux îl cunoştea pe Hassan-el-Kebir încă din tinereţe. Se împrietenise cu el la Fez, unde urmaseră amândoi studiile la universitatea sacră, descoperindu-şi, sub candelabrele luminoase ale sălilor de studii, multe idei comune. Profesorii le explicaseră amândurora legile lui Allah şi ale oamenilor.

Le Roux îşi cunoştea poporul. Geniul său recunoscu în curând faptul că marocanii – oricum ar fi să evolueze până la urmă destinul lor – nu vor putea fi convinşi să se supună vreunei metode moderne de conducere.

Abd-el-Krim săvârşise odinioară o greşeală de neiertat împotriva sa însuşi organizându-şi stăpânirea asupra Rif-ului după modelul instituţiilor europene. Niciunul din triburi nu a fost capabil să sesizeze cât de cât esenţa republicii şi a ideii republicane. Faptul de a fi fost conduşi prin deputaţi, l-ar fi luat drept o trădare de neiertat împotriva poporului. Marocanul nu se înclină decât în faţa stăpânirii tiranului – oricât de aspru ar fi el – dar se răzvrăteşte instinctiv împotriva domniei celor mulţi. Le Roux, cu toţi miniştrii săi, ţinea hotărât în mâini frânele conducerii. Cuvântul lui era lege. Idealul, în slujba căruia se pusese, îi cerea ca din triburi să alcătuiască o naţiune – şi servea acest scop, trecând peste orice piedică.

Încă un personaj, care nu poate fi trecut cu vederea: Omar-el-Aziz, un bărbat foarte învăţat şi sfânt, care fusese în două rânduri la Mecca. Era încă destul de tânăr – fruntea-i înaltă se bomba plină

de forţă de sub turbanul verde. În ochii lui adânciţi în orbite ardea un foc adânc religios – uneori însă scânteiau de răutate.

Omar avea atribuţiile unui soi de ministru al instrucţiei. Misiunea lui principală era să poarte de grijă moscheelor şi monumentelor arhitectonice, să atragă la Chechrell pe toţi savanţii şi maeştrii manuali disponibili în Maroc şi să adune documente şi manuscrise, pentru a scrie pentru poporul neştiutor istoria ţării. Le Roux îşi dădea bine seama, că fără un învăţământ cât de sumar, e imposibilă transformarea triburilor într-o singură naţiune. Omar-el-Aziz era şi educatorul fiului lui Le Roux, micul prinţ Mohammed. Împrejurarea aceasta îi dădea o deosebită importanţă, făcându-l membru al „curţii" paşei din kasba. Vasalii lui Le Roux – care nu ştiau nici scrie, nici citi – se adresau adeseori lui Omar, rugându-l să intervină pentru a obţine anumite favoruri, de la urmaşul Profetului. Omar, care era viclean, intrigant, talentat şi bun cunoscător al sufletului omenesc, era poate singurul care cunoştea diversele planuri ale stăpânului său. Şi în sufletul lui ardea dorinţa arzătoare pentru înfăptuirea unui naţionalism mult mai cuprinzător, decât l-ar fi putut înţelege vreodată vasalii mărginiţi ai lui Le Roux. Ştia că, atunci când paşa din Chechrell ucide, aprinde şi rade de pe faţa pământului aşezări omeneşti, jefuind, chinuind şi şantajând, – toate acestea le făcea numai pentru că ele erau utile marii cauze a Marocului şi Islamului. El şi Mohammed erau cei mai intimi sfetnici ai lui Le Roux. Ei doi – oameni săraci – se aflau în fruntea organizaţiei secrete a lui Le Roux, ei supravegheau pe numeroşii agenţi, care în orăşelele şi satele Atlasului făceau spionaj. Şi numai ei cunoşteau marea taină a lui Le Roux: că nu are suficiente muniţii pentru numeroasele-i arme şi nici banii necesari pentru a le cumpăra.

IV

Garda lui Le Roux, înarmată până în dinţi, era încartiruită în diferite părţi în kasba. Siluetele gardienilor puteau fi oricând văzute în timpul zilei, plimbându-se pe zidurile cetăţii. Baionetele lor scânteiau în soare, centurile lor erau umflate de cartuşe, de parcă muniţiile ar fi crescut în livezi, ca lămâile. Uneori, în vârful marelui turn, apărea câte o căpăţână rasă, cu o singură şuviţă lungă de păr – probabil capul vreunuia din ofiţerii „gărzii". Puteai vedea atunci fără greutate, cum oamenii aceia iscodesc depărtările cu binocluri.

Nici chiar singuraticul călător, care trecea pe linia orizontului, nu putea scăpa privirilor lor.

Zi după zi, se apropiau de Chechrell caravane nesfârşite, alcătuite din catâri şi măgari, escortate de bărbaţi înarmaţi, şi apoi puteau fi văzute întorcându-se uşurate de povară, dar încotro se duceau nu ştia nimeni. Din vechile fortăreţe, ridicate de-a lungul văii la distanţe egale, se vedeau focuri de semnalizare. În acele fortificaţii feudale, forfoteau o mulţime de oameni. De jur împrejurul zidurilor lor, se săpaseră şanţuri de apărare şi fusese întinsă sârmă ghimpată. Unele din aceste tranşee se prelungeau, peste pădurile de lămâi, ajungând la poalele munţilor. În alte locuri, batalioane de lucrători reparau şoselele ce duceau spre oraş, lărgindu-le şi pietruindu-le.

Către Răsărit, ţinutul devenea haotic. Se ridicau sute de coline şi dâmburi înverzite; unele erau pârjolite de arşiţă, pe celelalte păşteau turme de oi. Altele erau acoperite de păduri de lămâi şi cactuşi. În minunatele păduri de lămâi se vedea un oraş de corturi – corturi negre, semănând cu cocoaşele din spinarea cămilelor, corturi mari şi rotunde, cenuşii şi galbene, cu foile împodobite cu ornamente primitive. Între aceste corturi, păşteau cai minunaţi, acoperiţi de mătăsuri şi de şei împodobite cu arabescuri aurite. Nerăbdători, băteau pământul ridicând capetele mici acoperite de păr des, rotind ochii şi nechezând aspru, sălbatic. O mulţime de însoţitori, războinici şi sclavi mişunau printre corturi, în a căror penumbră luceau ibrice şi tăvi de aramă, aşezate pe covoare frumoase. Ici-colea, se auzea vocea scăzută a vreunei femei, palide, cu faţa acoperită de voal, sau strigătul vreunui copil. Aceasta era tabăra nobililor Atlas-ului, care soseau de la mari distanţe, pentru a-l vizita pe paşă. Unii veniseră de bună voie, pentru a dobândi privilegii, alţii însă – ca, de pildă, onorabilul Si Ali-Ahmouch – fuseseră aduşi de grija pentru câte un fiu sau rudă, ţinute ca ostateci de Le Roux. Până acum, doar foarte puţini dintre ei luaseră contact personal cu Le Roux, dar se bucurau de generoasa lui ospitalitate şi puteau circula în voie prin oraş, ba chiar şi prin împrejurimi. Numai dincolo de brâul fortificaţiilor militare nu se putea trece. Seara, căpeteniile se adunau în corturile lor, se vizitau pe rând şi discutau – cu o curiozitate prost mascată – evenimentele zilei. Cel care avea impresia că demnitatea îi fusese jignită de către Le Roux, îşi dădea mare osteneală să-şi ţină gura, dar cel care credea că independenţa personală îi este în joc, vorbea

în schimb cu o pătimaşă simpatie despre paşă. Puţinii care voiau să stabilească un pact cu Le Roux, îi zoreau pe ceilalţi să se ralieze şi ei cauzei sfinte şi să devină aliaţi şi vasali credincioşi ai roşcatului fiu al lui Sliman...

*

Generalul de Sonloup era închis într-o încăpere cu desăvârşire întunecoasă, situată sub unul din marile turnuri ale cetăţii. Dacă se agăţa cu mâinile de un ornament al zidului, izbutea să se înalţe atâta, cât să vadă printr-o deschizătură frunzişul unui smochin. Zile de-a rândul privi astfel, cu ochii înroşiţi de durere agăţat de zăbrelele ruginite, muşcându-şi buzele până ce-i sângerau. Nimeni nu-i tulbura liniştea, cu excepţia unui berber cu pometii obrajilor proeminenţi, cu ochi înguşti. Acest berber îi aducea hrana zilnică, constând dintr-o carafă cu apă rece şi un blid de mâncare sleită şi pe jumătate stricată.

Gândurile lui de Sonloup deveniseră foarte întunecate. Încrederea în sine, autoritatea şi curajul lui semănau în multe privinţe cu uniforma sa care era zdrenţuită, murdară şi care părea că din zi în zi, se distruge tot mai rău. Noaptea, se lungea pe o saltea, ducând o luptă aspră cu insectele, în timp ce trăgea cu urechea la strigătele războinice, pe care le scoteau berberii din curte. Strigătele acestea semănau cu bâzâitul marilor gâze care roiau în jurul său – flautele lor sunau ca zâzâitul ţânţarilor setoşi de sânge omenesc, – şi tam-tam-urile lor făceau ca sângele să-i pulseze în vine, într-un ritm sălbatic.

Ar fi fost o încercare cu desăvârşire inutilă, să mai încerce a-l scoate din muţenie pe berberul care îi aducea hrana. Putea să fie vreun conducător sau dracul. Oare ce era cu el? Şi el, generalul era un conducător şi încă un mare conducător. Şi din această cauză, nu-şi putea pierde demnitatea. Şi chiar dacă era plin de purici şi păduchi, el tot era cineva!... Ce s-o fi întâmplat însă cu soldaţii francezi?... În izolarea lui îngrozitoare se simţea adeseori străbătut de fiori, în timp ce colţul stâng al gurii i se crispa ironic. Da, erau ceasuri amare, dar soldaţii Franţei aveau, neîndoios, să sosească. Îi şoptea sângele, că vor veni. Regimente întregi!... Îşi simţea tâmplele zvâcnind, ca bubuitul unei întregi armate în marş. Vor veni! Vor veni!

Oare, undeva, prin locurile acestea înspăimântătoare, nu avea

o fiică? Renée, fetiţa cu ochi albaştri, copilul drăgălaş? Sfânta Fecioară s-o apere! O tânără frumoasă, singură în mijlocul a mii de berberi sălbatici!...

În sfârşit, după multe zile, scârţâi pe neaşteptate zăvorul ruginit al grelei uşi. Un sclav împinse uşa. Pe scările care coborau în încăperea întunecată, ţâşni orbitoare o fâşie de lumină, alungând bezna. De lângă blidul aflat pe pământ se refugiară în grabă mai mulţi şobolani, apoi se auziră îndată paşii a mai mulţi oameni. Pe urmă, se opriră în capul scărilor şi numai două picioare coborâră în adânc. Un bărbat impunător, cu barbă scurtă, albă, cu o expresie ceremonioasă pe faţă, îşi făcu pe neaşteptate intrarea – Si Mohammed-el-Hajd.

Generalul stătea rezemat de zid, palid, cu barba sălbatic încâlcită, cu părul zbârlit şi cu mâinile acoperite de murdărie. Întâmpină pe vizitator fără ca vreun muşchi al feţei să i se fi clintit, măsurându-l de sus până jos cu o privire rece. Îşi dădu îndată seama că are de a face cu o căpetenie marocană. Si Mohammed salută foarte prietenos pe general, dându-i să înţeleagă – cu un surâs plin de regret, însoţit de un gest graţios al mâinii – că salută în persoana generalului un om, care deşi aparţine unei rase inferioare este, din punct de vedere social, pe aceeaşi treaptă cu el. Nu pierdu prea mult timp cu preliminările, ci îi aduse la cunoştinţă, într-o franceză stâlcită, că excelenţa sa paşa, l-a trimis să-l invite pe general. De Sonloup îi aruncă o privire întunecată. Avea impresia că ştie ce se ascunde după surâsul viclean şi politeţea excesivă a acestui soi de marocani. Răspunse dispreţuitor, în limba arabă, lui Si Mohammed:

— Canalie bătrână! De când s-a mai pomenit ca un general francez să se supună ordinelor inferiorilor săi! Du-te şi spune-i paşei, că de vrea să-mi vorbească, să vină el la mine. Şi nu uita să-i atragi atenţia, să-şi îmbrace cel mai bun veşmânt! Spune-i să-şi spele faţa şi să-şi pieptene păduchii din barbă!

În ochii lui Si Mohammed se ivi o expresie ucigătoare, care se stinse însă în aceeaşi clipă. Privirile lui deveniră iscoditoare, viclene, tulburi. Maimuţărind salutul ofiţerilor francezi, se întoarse şi plecă.

Trecură ceasuri, fără ca cineva să mai deschidă uşa.

— Poate s-apropie în sfârşit clipa, când adversarii mei îmi pregătesc moartea. Ah! de-ar sosi mai repede clipa aceea! Moartea mea poate însemna pentru Franţa mai mult ca dispariţia unui întreg

regiment... cine ştie, poate însemna stăpânire definitivă asupra Marocului! Franţa trebuie să facă şi va face ultima încercare, de a-mi răzbuna moartea!

Copleşit de gândul morţii, de Sonloup îşi scoase tunica şi desfăcând-o pe jos şi-o bătu cu pumnii, pentru a scoate praful dintr-însa. Cu ajutorul batistei înmuiate în gură, lustrui pe rând decoraţiile de pe piept. Pe urmă, îşi îmbrăcă iar tunica şi în timp ce se plimba prin pivniţa întunecată încoace şi încolo, avu senzaţia că postavul tunicii se transformase într-un blindaj, care îi apăra trupul. Se simţea parcă înconjurat de ostaşii săi iubiţi. „Courage, notre Général! Et encore du courage”.

V

Din nou scârţâi zăvorul. Uşa fu deschisă din afară şi Le Roux intră încet în încăpere. Capul îi era acoperit de un turban de mătase, orbitor de alb. Djebira lui albă de lână strălucea imaculată, iar în picioare purta sandale galbene, din cea mai fină piele. Bărbia şi barba lui roşcată erau acoperite cu un voal, astfel că numai gura şi buza superioară i se vedeau. La început, păru puţin intimidat, şi îşi pipăi cu degetele faldurile djebirei. Apoi, în timp ce făcu câţiva paşi către general, îşi încrucişă braţele la piept şi mormăi formula religioasă a salutului. De Sonloup se rezemă din nou cu coatele de zid. Privea ochii, aproape nefiresc de albaştri – care păreau cu atât mai nefireşti, cu cât erau încadraţi de o astfel de faţă – şi câteva clipe îl sfredeli cu privirile sale iscoditoare. Îşi dădu însă seama îndată, că era cu neputinţă să pătrunzi în tainele acestui suflet. În ochii aceia nu se oglindea nimic, decât o tristeţe, de care ricoşa totul, ca glontele pe un perete de oţel. Le Roux vorbi franţuzeşte. Nădăjduieşte, făcu el, ca generalul să fie mulţumit cu înfăţişarea sa, ba, în onoarea acestei întrevederi îşi parfumase până şi barba. De Sonloup se făcu a nu auzi aceste cuvinte ironice şi se mulţumi să zâmbească amar. Colţul stâng al gurii se crispă, se coborî în jos şi apoi zvâcni în sus. În aceeaşi clipă, o grimasă uluitor de identică se ivi şi în colţul gurii lui Le Roux şi, în credinţa că Le Roux îl imită – generalul simţi că sângele i se urcă la cap. Stătură astfel câteva clipe, rânjind unul la altul. Apoi, generalul izbuti să-şi stăpânească buzele care tremurau.

— Ce doreşti, paşă? întrebă el cu glas hotărât, calm.

— Trebuie să comunic lui Monsieur Le Général, că în viitor, va

trebui să se supună, imediat, ordinelor mele.

— Până acum a fost misiunea mea să împart ordine inferiorilor mei.

— Eh bien! Acum, trebuie să vă dezvăţaţi! Şi vă sfătuiesc să respectaţi ordinele aşa zişilor dvs. inferiori, pentru că în caz contrar, inferiorul dvs., se va vedea nevoit să vă silească a-i da ascultare.

O lumină sălbatică îi apăru în ochi; privirile sale parcă voiau să-l străpungă pe general. De Sonloup văzu în el dinamismul ascuns al acestei personalităţi copleşitoare, o sălbăticie minunat stăpânită, care-l făcu să dea uitării toate gândurile despre Franţa şi soldaţii săi. Se îndreptă, îşi propti pumnii încleştaţi în şolduri şi întrebă:

— Unde mi-e fiica?

Le Roux îl privi rece, nemişcat, cu o cruzime nemiloasă. În mintea lui dansau cifre fabuloase, sume astronomice de bani. În faţa sa, vedea caravane nesfârşite, cărând sute şi sute de lăzi, toate încărcate cu muniţii...

— Mademoiselle se simte bine, zise el încet.

De Sonloup strânse pumnii.

— Acolo, unde e locul femeilor...

— Trebuie s-o văd. Acum! Imediat!

Le Roux îşi privea inelul frumos de pe deget, pe care îl tăiase în Rif, de pe degetul unui nobil spaniol din tabăra adversă.

— Fiica dvs. e încăpăţânată ca un catâr, dar are braţe foarte moi şi foarte albe...

De Sonloup se cutremură, de parcă ar fi primit un pumn şi îi întoarse lui Le Roux spatele. Un tremur îi străbătu trupul. Îşi muşcă buzele, apoi înaintând câţiva paşi spre zid, ridică mâinile şi strigă cu glas puternic:

— Cine îndrăzneşte să susţină că noi, francezii civilizaţi, nu avem dreptul de a întrebuinţa cu aceşti sălbatici cele mai extreme procedee, canalie?

Le Roux îşi ascunse gândurile într-o privire plină de tristeţe. Când vorbi din nou, glasul lui era foarte scăzut şi schimbat:

— Am auzit destul de des acest lucru. L-am auzit încă din copilărie. L-am auzit la Oran, în şcoala franceză, la care urmam. Colegii mei erau copii francezi, mici nebuni, fii ai slujbaşilor mărunţi şi ai altor pârliţi, care trăiesc ca nişte paraziţi pe pământul nostru sfânt. Râdeau de Abd-el-Kader, fiul lui Sliman, Arabul deşertului. Ei mi-au dat acest nume: Le Roux – Roşcatul. Vor mai tremura ei de

Le Roux!

Atitudinea generalului se schimbă, când auzi că Le Roux frecventase o şcoală franceză. Le Roux însă îi ghici gândurile şi protestă cu un gest împotriva gândurilor generalului.

— Nu vă mai obosiţi, apelând la sentimentele pe care le-am învăţat de la voi, francezii, zise el. Ar fi inutil, prea mult sânge arab mânjeşte mâinile dvs., pentru ca orice arab conştient să fie dispus să vă strângă mâna.

Făcu o mică pauză, apoi continuă.

— Dvs. sunteţi un vechi ostaş marocan. Fiecare dintre noi cunoaştem numele dvs. Cunoaşteţi de asemenea obiceiurile acestei ţări şi, pentru întâia oară în viaţă, va trebui să învăţaţi să vă supuneţi în loc de a comanda. Suntem în Maroc. Vă aflaţi la Chechrell, în creierul munţilor noştri, bine păzit. Aş deplânge armata care ar încerca să vă scape de aici. Avem multe mii de arme şi ştiţi foarte bine că ne pricepem să le mânuim. Atât de precis, încât niciodată nu s-a publicat lista reală a pierderilor suferite de armata dvs. în Rif. Allah a vrut ca dvs. şi fiica dvs. să ajungeţi în mâinile noastre. Vă bucuraţi de o faimă deosebită şi Franţa vă preţuieşte foarte mult. Preţul răscumpărării este de douăzeci de milioane de franci. Va trebui să ne ajutaţi să formulăm condiţiile. În acest scop, veţi primi hârtie şi cerneală, iar noi ne obligăm ca orice scrisoare adresată guvernatorului general, s-o trimitem fără întârziere la destinaţie. În zadar surâdeţi, la auzul marelui preţ de răscumpărare, pe care-l pretindem pentru viaţa şi libertatea unui singur francez. Actuala dvs. situaţie poate dura încă foarte mult după cum poate, foarte uşor, să înceteze de la o zi la alta. Douăzeci de milioane fac, în ultimă analiză, mult mai puţin, ca un război în Atlas.

Le Roux plezni din degete. Sună ca o pocnitură de bici. O expresie de cruzime sălbatică, demonică, i se ivi în ochi.

— Mon Général, zice el, se înclină, se întoarse păşind spre uşa pe care mâini misterioase, nevăzute, o deschiseră larg.

VI

După ce Le Roux îşi părăsi prizonierul, traversă curtea, însoţit de un mic grup de oameni, printre care se aflau Si Mohammed, savantul Omar şi Abd-el-Ali, fratele lui Le Roux, un bărbat cu pielea negricioasă şi privirea sumbră. Ceasul rugăciunii trecuse şi aerul

rece al nopţii se lăsase peste zidurile kasbei.

Le Roux era cufundat în gânduri şi nimeni nu îndrăznea să rostească vreun cuvânt. Deodată, se întoarse şi, cu un singur gest al mâinii, îşi concedie suita. Bărbaţii se opriră, îşi duseră mâna la inimă, în timp ce paşa se îndepărta. Traversă încet o piaţă deschisă, apoi urcă agale scările care duceau pe unul din ziduri. Când ajunse pe acoperiş şi privi jos, suita dispăruse. Trecu cu capul plecat pe lângă sutele de creneluri, printre turnurile care se pierdeau în întunericul văzduhului. Oraşul dormea adânc sub ei. Miile de acoperişuri plate, semănau cu o uriaşă scară, care cobora în vale. O santinelă cu piele întunecată se apropie de el, invocă cu voce tremurândă binecuvântarea lui Allah asupra lui şi încercă să-i apuce mâna, ca să i-o sărute. Le Roux îşi retrase repede mâna şi răspunse cu câteva cuvinte salutului santinelei.

Apoi îşi continuă drumul, în sus şi în jos pe câteva scări înguste, până când ajunse la poarta unui turn. Acolo ciocăni de trei ori cu inelu-i spaniol. Uşa fu deschisă de către un sclav negru care se azvârli la picioarele lui, lăsându-şi stăpânul să treacă.

Le Roux ajunse la un loc, unde zidul ieşea în afară, semănând cu un balcon. Adânc, sub el, învăluită în întuneric, se găsea o grădină dreptunghiulară, mare, cu alei pietruite, arbori şi flori. Luceafărul se oglindea în apa bazinelor rotunde. Le Roux poposi aici. Se rezemă de metereze şi privi în depărtări. Zgomotele din ce în ce mai stinse ale oraşului ajungeau până la el. Plutea în văzduh miros de mâncăruri, amestecat cu acreala fumului. Jos, în vale, tremurau focurile fortăreţelor, pâlpâiau focurile nobililor pe care el îi forţase să vină din colţurile îndepărtate ale Atlas-ului. Într-o singură clipită, recapitulă în gând, aproape inconştient, marea misiune pentru care fusese ales – ca descendent al lui Allah – şi pentru care se simţea născut.

Gândurile lui se întoarseră în Tafilalet, în patria copilăriei sale, în oazele fecunde, pe care încă nu izbutise să le redobândească, deşi mama sa îl zorea mereu, să recucerească pământul sacru al strămoşilor săi.

Imediat ce francezii şi-ar pierde bazele lor din Beni-Tsouf şi Oued Tmanaya, atunci nu le va rămâne altceva, decât să se retragă spre miazănoapte şi atunci Sahara îi va aparţine... În gând, îşi imaginâ o eventuală campanie. Fratele său, Abd-el-Ali, nu era un nătărău, dar îi lipsea experienţa necesară unei căpetenii de oşti. Ce-ar fi dacă i-ar da ca ajutor pe Mohammed-el-Hadj, împreună cu

un grup de bărbaţi războinici, care n-aşteaptă altceva, decât să se bată?... Le Roux ştia că este destul de puternic, pentru a speria orice trib. Dar oare este suficient de puternic pentru a le veni de hac şi francezilor, care sunt bine apăraţi în fortăreţele lor?

Sultanii, aceşti trădători, vânduseră libertatea poporului prin nişte contracte blestemate roumilor[7], pentru a-şi asigura astfel un trai sigur şi comod. Gura lui Le Roux se crispă într-un zâmbet sumbru. Privirile lui se plimbau deasupra dealurilor şi piscurilor munţilor. Cunoştea pe de rost clauzele convenţiei internaţionale de la Algesiras. După primele rânduri: „În numele Atotputernicului Dumnezeu”, urmau opt puncte, care interziceau purtarea armelor, împiedicându-i pe arabii liberi să se apere de intruşi. Bancă de stat, dări, vămi, munci obligatorii şi alte neplăceri europene erau înfiinţate prin această convenţie, împiedicând astfel poporul să-şi împlinească destinul. El însă va lupta în numele lui Allah, pentru a recâştiga independenţa şi neatârnarea imperiului.

Oricât de brutal şi de violent era Le Roux, când era vorba de un adversar, purtarea lui devenea cavalerească, când avea de-a face cu o femeie. Cunoştea numeroasele minciuni, răspândite în Europa, despre felul barbar în care se poartă bărbaţii neamului său cu femeile albe, poveşti care îi jigneau adânc mândria de rasă. Încă niciodată n-auzise vreun caz, ca un nobil arab să se fi purtat necavalereşte cu o femeie de rasă străină, ba, adeseori, era mai rezervat faţă de ea, decât faţă de femeile neamului său. În schimb, auzise încă în copilărie de la mama sa, întâmplări înspăimântătoare despre purtările albilor. Amintirea acestor fapte abominabile i se întipărise adânc în memorie, aţâţându-i dorul de răzbunare. Nu trecea zi fără ca mama sa să nu alimenteze într-însul acest foc. Anii de adânci suferinţe morale, setea îndelungată şi niciodată satisfăcută după libertate şi răzbunare, îl învăţaseră pe Abd-el-Kader arta stăpânirii de sine. Viaţa îl învăţase să situeze ţelul pentru care trăia deasupra intereselor sale personale şi astfel, deveni un om serios, calculat, gânditor.

Acum, în urma unei lovituri de maestru, generalul îi căzuse în mâini, oferindu-i posibilităţi să obţină bani. Faptul că generalul era însoţit de fiica sa, i se păru un dar neaşteptat al Cerului, pentru că îşi dădea seama că prin aceasta şansele lui creşteau. Din ziarele franceze care îi parveneau, înţelegea ce înseamnă pentru scopurile sale prezenţa generalului şi a fiicei sale în kasba. Simţi o nespusă şi

[7] Creştini străini.

crudă voluptate, când află, că fapta sa nedemnă indignase Franţa şi întreaga lume „civilizată”. Întrebarea care se punea era: vor plăti cele douăzeci de milioane, sau vor porni o acţiune militară împotriva lui, acţiune care putea oricând să se transforme în război?

VII

Un grav acces de friguri o doborâse pe Renée la pat. Marşul neîntrerupt prin munţi, nopţile reci, îngrijorarea crescândă pentru tatăl său, regretul pentru compatrioţii ucişi şi teama de viitor, se dovediră o povară prea grea pentru fiinţa ei plăpândă. Zăcu zile de-a rândul pe un divan, în ungherul întunecat pe jumătate fără conştiinţă, fără să-şi dea seama de ce se petrece în jurul ei, chinuită de imagini de crimă şi primejdii. Se căţăra pe povârnişuri abrupte şi auzea în jurul ei şuieratul gloanţelor. Apoi, se cufunda în marea fără fund, laolaltă cu cadavrele înecaţilor. Intră într-o pivniţă jilavă, unde văzu pe tatăl său, chinuit de barbari. Se visă şi la Paris, în casa surorii sale, în timp ce jos, în stradă, o ceată de mauri aşeza în poziţie un mare tun, pentru a dărâma clădirea în care se afla...

În tot acest răstimp, o teamă întunecată, pentru propria-i soartă o chinui. Nu i se întâmplă însă nimic. Peste câteva zile, începu să-şi dea mai bine seama de lucrurile ce o înconjurau. Văzu în jurul său femei, şi aceasta o mai linişti. Aceste femei o îngrijeau. Într-o bună zi apoi, frigurile o părăsiră. Renée se cufundă într-un somn adânc şi se trezi scăldată în sudoare. Se simţea mult mai bine. Gândurile i se limpeziseră şi privi curioasă pereţii împodobiţi cu ghirlande de hârtie verde şi trandafiri din crep.

O femeie bătrână intră. Purta o rochie lungă, neagră, de mătase şi faţa îi era neacoperită. Se aşeză în celălalt capăt al odăii, pe o salteluţă, atât de tăcută, încât părea că picioarele-i dispăruseră, fantomatic în podea. Braţele-i slabe şi ofilite se iviră dintre cutele largi ale rochiei. Apoi, şi le încrucişă pe piept. Buzele severe şi ofilite erau strânse. Din ochii ei negri şi adânci, părea că orice scânteie de viaţă dispăruse. Şi cum şedea astfel, nu i se clintea niciuna din miile de cute ale feţei. Fără sunetul şuierat al respiraţiei ei, ai fi crezut-o un cadavru. E o vrăjitoare, se gândi Renée, dar era Fatima Bent-Hassan-Abdullah-el-Hadj-el-Kabir; trebuie să fi fost foarte frumoasă cu câteva decenii în urmă.

Trecu o jumătate de oră, apoi o oră, fără ca Renée sau Fatima

să fi scos vreun cuvânt. În cele din urmă, Renée nu mai putu suporta prezenţa mută a femeii.

— Ce veţi face cu mine?

Niciun răspuns. Renée nu ştia cel puţin dacă bătrâna o înţelege. I se adresase în araba algeriană, pe care o învăţase încă din copilărie.

— Eşti o mumie, sau om? Fă ce vrei cu mine, dar spune-mi unde se află tata?

Se ridică în aşternut. Dantela murdărită a cămăşuţei îi aluneca de pe umăr, în timp ce îşi întindea rugătoare braţele către Fatima.

— Fie-ţi milă de mine.

Fatima zâmbi aproape imperceptibil.

— Cine eşti tu? strigă Renée.

— Eu sunt mama lui, murmură femeia.

— Mama cui?

— Mama lui Abd-el-Kader.

— Dumnezeule!... şopti Renée. Ce mă pot aştepta de la mama lui?

Recăzu sleită pe perne. Bătrâna se ridică încet şi părăsi încăperea, oftând adânc.

După ce rămase singură, Renée privi printre gratiile sumbre ale odăii. Nori grei, întunecaţi, atârnau pe cer. Un vânt rece urla printre miile de unghere ale kasbei.

VIII

A doua zi, o sclavă neagră îi aduse lapte cald, într-un vas de alamă. Renée bău laptele, apoi se sculă, îşi acoperi umerii cu pătura de pe divan şi sprijinindu-se de perete, părăsi ungherul în care zăcuse. Ajunse într-un coridor lung. Merse până la o uşă masivă, plină de zăvoare ruginite, care era însă încuiată. Cuprinsă de un dor nestăpânit de libertate, zgâlţâi uşa şi bătu cu pumnii în zăvor. O femeie desculţă, cu fruntea tatuată, îi deschise uşa. Renée văzu în faţa ei o curte mică, înconjurată de arcade, în mijlocul căreia şedea un negru uriaş, gol până la brâu, cu umerii scăldaţi în sudoare şi cu căpăţâna rasă. Cu tălpile-i formidabile frământa o grămadă de rufe înmuiate în clăbuci de săpun. Îşi însoţea mişcările cu ţipete puternice, în timp ce apa stropea totul în jur. La apariţia barbară a acestui eunuc, Renée se cutremură şi, spre marea uşurare a sclavei tatuate, se retrase în grabă.

Se întoarse încet şi străbătu coridorul, până în celălalt capăt al lui. Plutea în aer miros de legume gătite şi de fum. Apoi, ajunse la poarta arcuită a unui soi de curte acoperită, în al cărei ungher şedeau strânse una într-alta o mulţime de femei, care vorbeau între ele în şoaptă. Când o zăriră pe Renée, plescăiră din limbă, pentru a-şi exprima surpriza.

— Binecuvântat fie numele lui Mohammed! strigă una din ele. Avea un glas atât de cristalin şi de melodios, încât strigătul ei semăna cu un cântec. Era uluitor de frumoasă. Pe faţa ei bronzată, cu ochii fardaţi, care aruncau reflexe de metal, stăruia o stranie strălucire. Judecând după gâtul şi umerii ei, trebuia să fie zveltă şi înaltă. Se ridică în grabă, vârându-şi picioruşele în papuci, împodobiţi cu broderii cu aur. Privirile ei mărturiseau o adversitate abia mascată, în care se amesteca însă o bună doză de curiozitate aproape copilărească. Renée îşi dădu îndată seama, că are în faţă pe soţia unui arab bogat.

Nu se afla pentru întâia oară într-un harem. Cunoscuse numeroase indigene distinse, în Algeria şi Tunis, astfel că nu făcea parte dintre acele tinere, cu aer de mironosiţă, care se îngrozesc la auzul cuvântului de „harem”. Dimpotrivă, vederea haremului şi a femeilor din el o umplură de curaj. Frumoasa femeie care se ridicase, se numea Halima-Bent-Omar-Mohammed şi era odrasla uneia din cele mai vechi familii ale ţării, care avea moşii întinse lângă cursul minunat al Oued-Ziz-ului.

Halima se apropie. Păşea foarte încet. Sandalele ei clămpăneau ritmic pe pământ şi şoldurile i se legănau molatic încoace şi încolo. O examină de sus până jos pe Renée şi se părea că morfoleşte între timp ceva în gură. În jurul gleznelor şi a încheieturilor mâinii, brăţări sunau uşor şi o ocoli încet pe străină. Renée îi urmărea toate mişcările, de parcă s-ar fi aşteptat la un atac. În cele din urmă, se priviră în ochi. Renée, pe care obrăznicia Halimei o enervase, se răsti:

— Aş vrea să ştiu unde este tatăl meu, generalul!

Halima continuă să mestece şi nu răspunse. Două femei şi o tânără răpitor de frumoasă îşi şoptiră ceva şi chicotiră.

Deodată, îşi făcu apariţia bătrâna Fatima. Coborî câteva scări, privi mânioasă scena, izbucni într-o cascadă de cuvinte repezi, apoi se apropie de Halima, ameninţând-o şi blestemând-o. Renée înţelegea atâta arăbeşte, ca să desprindă din cuvintele bătrânei că o făcea atentă pe Halima, că nu are dreptul să se împotrivească

ordinelor soţului său, căci Abd-el-Kader dăduse dispoziţii severe ca roumia[8], să fie tratată ca un oaspete. În timp ce Halima se retrase, legănându-şi mai ademenitor şoldurile, Fatima se apropie de Renée şi o întrebă ce doreşte.

Renée răspunse că ar vrea să aibă o veste de la tatăl său. Răspunsul Fatimei că nu-i poate furniza deocamdată nicio veste despre general, fu rostit pe un ton atât de prietenos, încât Renée se simţi aproape consolată.

— Dacă Abd-el-Kader spune că trebuie să ne purtăm frumos cu tine, atunci vino şi aşează-te între noi, strigă deodată Halima, la care Fatima îndreptă o nouă cascadă de cuvinte spre ungherul în care şedeau femeile.

— Lăsaţi-o în pace. Pare bolnavă. E şi nespălată. Unde e Sharifa? Sharifa să-i pregătească o baie.

Gândul băii fu pentru Renée ca o rază din cer.

Sharifa – o sclavă mai vârstnică – apăru, ducând sub braţ o legătură de rufe murdare. Făptura-i scundă era înzorzonată de şnururi şi panglici, de parcă ele i-ar fi ţinut la un loc trupul, rochia, întreaga viaţă. Pălăvrăgi, cu vocea aspră, îndrăzneaţă despre spălat, despre săpun şi despre lemne. Pe urmă se retrase, pentru a pregăti aburii şi apa fierbinte.

În timp ce Renée traversă curtea, simţea că e urmărită de privirile femeilor. Apoi, printr-o poartă, se strecură în curtea deschisă, unde văzduhul era răcorit de apa cristalină a unei fântâni arteziene. Deşi era însetată, nu bău, temându-se de apa pe care n-o cunoştea. Apoi intră pe un coridor cu arcade şi privi printr-o ferestruică zăbrelită.

Adânc, dedesubtul ei, se întindea pe distanţă de multe mile o vale largă, verde. Spre nord, se vedeau păduri dese, iar în dosul lor se ridicau piscurile munţilor acoperiţi de zăpadă.

În depărtare, jumătate ascuns în norii albi, strălucea un gheţar. Gândul la iarna care se apropia o înfioră. Neliniştită, cu figura palidă, plină de griji, îşi continuă calea descoperirilor. Coborî câteva trepte.

Printr-o boltă a unei porţi privi într-o grădină mare înconjurată de un zid uriaş, masiv, prevăzut la marginea de sus cu creneluri. În grădină, creşteau pomi, flori, fântânile îşi aruncau apa-n sus, lucruri care în alte împrejurări i-ar fi părut foarte încântătoare.

Porni apoi spre dreapta şi ajunse la deschizătura largă a unei

[8] Creştină, femeie străină.

uşi ce ducea într-un balcon. Draperii grele erau puse la marginea balconului, prin a cărui balustradă se putea vedea jos, o sală uriaşă, pardosită cu marmură. În mijlocul ei o fântână îşi arunca apa în sus, iar în cele patru colţuri se aflau despărţituri adânci.

De-a lungul pereţilor, se găseau divanuri încărcate de perne. Pereţii erau împodobiţi cu citate din Coran şi cu o serie întreagă de ceasuri europene ale căror limbi arătau diferite ore. Se părea că şi Abd-el-Kader are aceeaşi atracţie pentru ceasuri ca şi ceilalţi nobili marocani.

Începând de a se mai uita la lucrurile acelea mute, privi spre o fată înaltă, zveltă de circa patrusprezece ani ce se găsea acolo. Era o copilă încântătoare, cu pielea arămie, bătând în roşu. Nenumăratele şuviţe ale părului său, erau vopsite în roşu la fel ca unghiile de la mâini şi de la picioare. Un zâmbet jumătate obraznic, jumătate prietenos, îi descoperea dinţii albi. Picioarele mici, goale, erau vârâte în sandale argintii, o mână i se odihnea pe sânul conturat în formă de pară, iar cealaltă se legăna în voie, de-a lungul trupului. Privind-o, Renée se simţi cuprinsă de o subită simpatie pentru ea.

— Cum te cheamă? o întrebă.

— Aisha.

— Eşti sclavă?

Aisha făcu o mutră indignată, apoi plescăi din limbă.

— Eu sunt fiica paşei.

— Singura lui fiică?

Aisha păru din nou indignată.

— Câte sunteţi?

— Şapte.

Renée căscă ochii mari.

— Opt, adăugă Aisha.

Şi înainte ca Renée să-şi fi putut reveni din uluială, Aisha mai adăugă trei.

— Ai bărbat? o întrebă Aisha pe Renée.

Renée dădu negativ din cap. Aisha era vizibil uimită.

— Toate fetele de roumi sunt ca tine?

Renée zâmbi.

— Eşti o copilandră comică.

— Şi toate sunt îmbrăcate aşa ca tine?

Aisha nu primi răspuns. Se uită îngândurată în ochii albaştri ai străinei, în timp ce îşi legăna graţios şoldurile. Nările delicate i se

deschiseră.

— Roumia, întrebă ea, este drept că femeile voastre dorm într-un pat cu bărbaţii lor?

Renée îşi puse mâna pe umărul Aishei.

— Încă nu sunt măritată. De unde vrei să ştiu aceasta?

— Este adevărat că bărbaţii voştri se mulţumesc cu o singură femeie?

— Lucrul acesta aş fi şi eu curioasă să-l ştiu, murmură Renée.

Apoi:

— Nu întreba atâtea. Fetele de roumi nu pun niciodată atâtea întrebări unei femei.

Aisha însă nu părea satisfăcută.

— Câţi copii ai?

— N-am copii, strigă Renée zâmbind. O trase spre ea pe Aisha şi o sărută.

În privirile fetei, se iviră scântei de ură.

— Eşti o roumia! strigă ea cu violenţă, apoi se întoarse brusc şi fugi.

Renée o urmări, dar nu putut s-o ajungă. O văzu alergând cu atâta deznădejde, încât îşi pierdu până şi papucii brodaţi. Dădu buzna gâfâind în curtea acoperită, unde se afla mama sa şi celelalte femei şi strigă, cât o ţinea gura:

— Roumia e ca un bărbat. M-a sărutat.

Se auzi un râs vesel şi chicoteli. Numai Fatima şedea neclintită într-un colţ, privind peste capul Zuhrei spre Renée, care abia putu suporta privirile bătrânei. Mama lui Le Roux era înconjurată de o atmosferă misterioasă, care crea o distanţă vizibilă între ea şi femeile tinere.

Tocmai mâncau, înmuind degetele lor vopsite în roşu în blidele mari, aburinde, apoi lingându-şi-le plescăind. Glasul răpitor al Halimei se auzea mereu. Sporovăia neîncetat şi râdea.

Zuhra cea neagră cufundă o ceaşcă în mâncarea aburindă, o umplu cu mâna apoi traversă curtea şi o întinse lui Renée, care o luă şi o puse lângă ea. Renée nu voia să mănânce înainte de baie, deşi era tare flămândă. Auzi deodată că Halima vorbeşte de un general. Îşi reţinu respiraţia, ca să nu scape niciun cuvânt. Halima vorbea despre rochii minunate, despre mătăsuri şopotitoare şi alte minunăţii pe care Abd-el-Kader le va cumpăra, de îndată ce guvernul străin va achita suma de răscumpărare pentru marea lor căpetenie şi fiica sa. Abd-el-Kader le va dărui cele mai frumoase

giuvaieruri, care au împodobit vreodată o femeie arabă – ducând-o din nou în patria ei, la Oued-Ziz, între palmierii deşertului, unde va ridica pentru ea o casă mare, albă. Vor dormi pe otomane moi, paşii li se vor scufunda în covoare neasemuite şi vor mânca în fiecare zi curmale dulci şi proaspăt culese. Abd-el-Kader se va proclama sultan şi tot ţinutul, de la aceşti munţi, până la Oued-Ziz îi va aparţine.

Halima se ridică de pe locul ei. Crescu din pământ ca o umbră, fără zgomot, aproape maiestuoasă. Umblă de colo până colo, legănându-şi şoldurile, îşi linse pe rând degetele, apoi prinse să fredoneze un cântec, nazal. Cântecul acela părea ca o ciudată plângere. Îl ruga pe Allah să-i păzească bărbatul, să-i binecuvânteze copiii, să dea o recoltă bogată şi să sporească dragostea lui Abd-el-Kader pentru ea. Asma şi Zuhra repetară, cu voce tare, rugăciunile soţiei favorite care continua să se plimbe fără astâmpăr prin curte.

— Allah să-l ajute pe Abd-el-Kader, să nimicească pe toţi străinii din ţara noastră... Atotputernicul să-l facă emir peste triburi... Allah să însămânţeze pântecele Halimei, ca să-i dăruiască lui Abd-el-Kader şi mai multe odrasle şi să păzească sănătatea fiului său, Mohammed, cel mai bun dintre urmaşii lui Abd-el-Kader...

Cu voce uşoară, femeile repetară şi această ultimă parte din cântecul Halimei.

Chiar şi mica Aisha încetase de a mai mânca şi repeta cuvintele mamei sale. Dar Fatima şedea nemişcată şi se părea că ridurile feţei sale se transformă într-o pânză de păianjen.

Halima se opri în fata lui Renée, şi o măsură de sus până jos.

— Roumia! făcu ea cu glas adânc, zâmbind ciudat.

Renée simţi că aceasta era clipa decisivă.

— O roumia ştie ce înseamnă recunoştinţa, zise ea. Vă sunt tuturor recunoscătoare, că m-aţi primit între voi. Mă puteţi urî, cât poftiţi, noi roumii ne aflăm aici însă, nu pentru a vă urî pe voi, nici pentru a măcelări bărbaţii şi femeile ţării voastre. Am venit să vă aducem pace, libertate şi fericire. Dacă bărbaţii voştri ar strânge mâinile noastre sincer întinse spre ei, în loc să ucidă soldaţi nevinovaţi, care îşi fac datoria, atunci toate s-ar schimba şi voi aţi putea să vă înapoiaţi în foarte scurtă vreme la Oued-Ziz, în casele voastre albe, mâncând cele mai bune curmale ale pământului.

— Roumia! strigă Halima. Cine a început? Cine a fost ucis mai întâi?

Îşi ridică cu dispreţ umărul. Răspândea o mândrie aproape jignitoare.

Se apropie încet de lada care se afla într-un ungher şi scoase din ea o frumoasă mantie de războinic, brodată cu fir şi mărgele, un iatagan al cărui mâner era încrustat cu argint şi nestemate, doi pinteni auriţi şi o şa făcută din piele verde. Pe urmă se apropie iar de Renée şi îi arătă mantia.

— Binecuvântată să-i fie amintirea! zise ea.

Femeile îi repetară cuvintele.

— Priveşte, roumia, sângele lui Omar-Mohammed-el-Sherif!

Îşi vârî mâna într-una din spărturile mantalei.

— Îşi poate o fiică uita tatăl? A fost ucis, împreună cu doi fraţi ai mei, la Cheraga, într-o luptă cu roumii. Multe mantăi asemănătoare, stropite cu sânge, se ascund în kasbele din munţi. Mult sânge trebuie răzbunat.

Halima reaşeză moaştele în ladă.

Acum, în sfârşit, se deschiseră şi buzele bătrânei Fatima. Zise pe un glas strident, uscat:

— Sălăşluiască în fericire veşnică, în livezile cu palmieri, cei ce preamăresc pe Allah şi împărtăşească-se de tot ce este bun. Allah i-a mântuit de focul Gheenei. În numele Atotputernicului şi Preamilostivului Allah!

Femeile repetară în cor aceste fraze. Renée ascultă muzicalitatea glasurilor lor, care trezeau ecouri ciudate sub arcadele curţii. Avea senzaţia, de parcă viaţa ei de până acum se topea într-o ceaţă tulbure. Simţi o simpatie de neînţeles pentru acele femei păgâne. Întorcându-se în odaia ei, căzu pe un divan şi îşi îngropă faţa în palme.

IX

Renée trăi câteva zile acea viaţă nouă şi neobişnuită, în mijlocul femeilor din harem. Toate se ocupau numai de ea şi păreau parcă îngrijorate să nu i se întâmple cumva vreun rău. Când însă nimic nou nu veni să întrerupă monotonia zilelor, Renée deveni nerăbdătoare.

Într-o bună zi, spuse Halimei, în prezenţa celorlalte femei, pe un ton categoric, că trebuie să-i vorbească paşei. Cum? Roumia îi cere o audienţă lui Abd-el-Kader? Frumoasele femei, cu feţe vopsite şi trupul încărcat de giuvaieruri şi mătăsuri jefuite de la inamici,

strigară în cor:

— Aşteaptă, roumia! Veni-va clipa, când Abd-el-Kader te va decapita.

Renée ieşi în grădină, în colţişoru-i preferat, unde putea fi singură. Obişnuia să se reazeme de un lămâi şi, cu ochii plini de tristeţe, se uita la trandafirii sălbatici, care acopereau zidurile, amestecându-se cu verdele umed al lianelor. Rândunici mari, negre, străfulgerau văzduhul. Zidurile multiplicau ciripitul lor. În această singurătate de temniţă, îşi aduse aminte de cuvintele soldăţeşti ale tatălui său: „Destinul te-a ridicat deasupra celorlalte femei ale patriei. Suferinţele tale vor fi trecute în cartea de aur pe care fiecare bun francez o are în casa şi în inima sa”.

I se părea, că viaţa ei de la Paris, cu toate nimicurile şi ispitele ei trecătoare, se cufundase pentru totdeauna în uitare. Drumurile neştiute ale destinului i se părură foarte ciudate şi întortocheate...

Într-o seară şedea astfel în grădină. Văzduhul era fierbinte şi foarte uscat, plin de parfumul florilor. Anotimpul rece se lăsa aşteptat, deşi în Atlasul de Mijloc şi pe platourile întinse ale nordului, ploi mari bântuiau de pe acum.

Un glas de bărbat o trezi deodată din visare. Se uită cercetătoare în jur şi văzu că pe una din alei, un bărbat de statură mijlocie, îmbrăcat în alb, se apropia de ea. Străinul ducea de mână un băieţel, care era şi el îmbrăcat în alb. Renée înţelese îndată că bărbatul nu putea fi decât Le Roux iar micuţul fiul său, deoarece oricărui bărbat îi era interzisă intrarea în această grădină. În prima clipă, vru să sară în picioare şi să se facă nevăzută. Rămase însă locului, în speranţa că nu va fi observată. Printre cei doi portocali din faţa sa, îl putea vedea bine pe băieţel. Avu impresia că încă nu văzuse niciodată un copil mai încântător. Avea un trup şi o faţă minunat croite. Faţa lui era îngustă şi bronzată, ochii albaştri. Se smulse nerăbdător din mâna tatălui său, rupse de pe creanga unui portocal un fruct şi-l aşeză pe marginea de piatră a unei fântâni arteziene. Apoi se retrase cam zece paşi înapoi, scoase din centura djebirei de mătase o baionetă, ochi şi zvârli spre portocală, care căzu în fântână, străpunsă de armă. Le Roux se aplecă şi Renée văzu că îşi sărută copilul. Părea că toată gingăşia şi dragostea lumii sunt concentrate în această sărutare şi când se întoarse, – de parcă ar fi vrut să se elibereze de un gând dureros – Renée fu profund impresionată de expresia feţei lui. Mohammed cuprinse cu o mână grumajii tatălui său, şi încercă să se caţere în braţele lui. Le Roux îşi

încleştă fălcile. Un vaiet uşor izbucni din pieptul lui. Băieţelul se sperie şi lăsă grumajii tatălui său şi buza de jos începu să-i tremure, de parcă ar fi vrut să plângă. Le Roux mângâie consolator capul fiului său, apoi desfăcu mătasea albă care-i acoperea capul şi partea de jos a feţei. Renée îi zări barba scurtă, roşcată şi tot atunci zări pe gâtul lui o rană adâncă, încă nevindecată, care la gestul brusc al lui Mohammed se deschisese iar şi acum sângera. Le Roux muie capătul vălului de mătase în apă, spălă rana, apoi îşi aranjă cu grijă vălul ce-i acoperea jumătate din faţă. Pe urmă se aşeză obosit lângă fântâna arteziană, pe un soclu de piatră, prinzându-şi băiatul între genunchi. Renée îl auzi cum pune întrebări copilului despre istoria Marocului, din Coran, din matematică şi geografie. Micul Mohammed răspundea cu ochi serioşi întrebărilor tatălui său. Le Roux îmbrăţişă umerii băiatului şi se uită la el cu o expresie în ochi, care mişcă adânc pe Renée şi îi aduse aminte de scena cu păstorul şi mieluşelul.

— Mohammed, zise Le Roux, pe un ton straniu, semnificativ, aproape şoptit, ai învăţat multe pentru vârsta ta. Eu, la vârsta ta, trăiam departe de Oued-Tmanaya. Bunicul tău mă trimisese la unchiul meu, în Oran. Era negustor! A murit de mult. Am umblat la şcoala roumilor. Am învăţat mulţi ani, aproape până să ajung bărbat în toată firea. I-am întrecut pe toţi la învăţătură, totuşi nu m-au lăsat să ajung primul. Dreptul acesta era rezervat numai roumilor, nu şi arabilor. Au încercat să facă din mine un francez. Adeseori, eram bătut de băieţi şi dacă ripostam, profesorii lor mă pedepseau. Roumii ne înjurau, socotindu-ne pe noi arabii bandiţi, ucigaşi şi feciori de câini. Un profesor roum îmi spuse odată, în prezenţa a douăzeci de copii roumi, că noi arabii suntem un popor barbar, necivilizat şi păgân, care trebuie să învăţăm a ne înfrâna instinctele, spre a putea deveni buni francezi şi a ne apăra adevărata patrie – Franţa. În acelaşi timp însă, coloniştii, care ne răpesc pământurile, la adăpostul tunurilor, se poartă şi mai rău cu noi. În ochii lor, arabul nu este altceva decât un animal murdar, un bandit leneş, care nu merită decât să-i dai cu piciorul! I-am lăsat să vorbească şi nu mi-am pierdut mândria. Mi-am păstrat inima pentru ziua răzbunării!

Le Roux îşi privi băiatul cu o expresie stranie, glacială, în ochi.

— Într-o bună zi, te vei duce tu însuţi între roumi şi vei învăţa multe de la ei. Ştiinţa lor o întrece pe a noastră. Înainte însă vom purta un mare război împotriva lor. Nu trebuie să avem linişte,

până nu-i vom alunga pe francezi şi spanioli de pe pământul nostru, pentru că altfel ţara ar ajunge în mâini străine, cu toate comorile ei, iar noi am fi trimişi în colonii îndepărtate, unde ar trebui să ne trăim zilele în lipsă şi sărăcie. Va veni însă odată ziua pentru cei drept credincioşi, când India va fi flancul drept, Turcia, Arabia şi Egiptul centrul, iar noi flancul stâng. Islamul solidar va scutura atunci jugul asupritorilor săi. Vom avea atunci destule muniţii şi destui soldaţi, pentru a-i învinge pe prefăcuţii de roumi cu propriile lor metode. Allah ne va ajuta să ne înfrângem adversarii. Niciodată să nu uiţi cuvintele pe care ţi le spun acum: umblă prin viaţă cu ochii deschişi, fii curajos şi nu te teme de niciun om! Viaţa nu este decât un pas scurt spre fericirea veşnică! Valoarea ta o porţi cu tine însuţi. Nu-i poţi adăuga nimic şi nu-i poţi scădea nimic. Nimănui să nu-i spui cuvintele tatălui tău, ci închide-le în inima ta. Dacă voi muri odată, – mai auzi Renée cuvintele lui Le Roux – atunci va începe munca ta. Nu uita că, niciodată, un singur om nu va fi în stare să ţină treză flacăra sfântă. Fiecare îşi îndeplineşte menirea sa. Eu fac ceea ce mi-e scris, tu vei face ceea ce e partea ta. Mă înţelegi?

Mohammed se uită ţintă la tatăl său şi dădu din cap. Le Roux se ridică. Îl prinse cu un mormăit de mulţumire de mână şi porni încet spre arcade. Renée privi în direcţia opusă.

X

Peste puţin, Le Roux se întoarse în grădină. De astă dată era singur. Mergea încet pe calea din mijloc. Se opri lângă fântână şi se uită cercetător în jur. Când o zări pe Renée, – care sub o vrajă necunoscută, nu se mişcase din locul ei, – se apropie de ea şi o salută cu acea cinste inimitabilă, de care nu sunt capabili decât arabii de sânge nobil. Renée însă observă curând, că politeţea lui desăvârşită ascundea o mare nelinişte lăuntrică.

Fata vorbi prima.

— Monsieur, zise ea rece, după mârşăvia comisă, cum mai îndrăzniţi să vă uitaţi în ochii mei? Vorbiţi limba noastră ca un francez. Aţi urmat şcolile noastre! Şi, în ciuda tuturor acestor lucruri, aţi rămas un barbar!

Atacul ei păru că nu impresionează câtuşi de puţin pe Le Roux.

— De ce m-aţi despărţit de tatăl meu? întrebă fata supărată. Era necesar acest lucru?

El păru încurcat.

— Nu m-am aşteptat s-o găsesc pe mademoiselle în tovărăşia generalului. Mademoiselle trebuia să rămână acasă.

— Totuşi, mă socotiţi ca pe un dar picat din cer!

— Din motive de ordin politic, da.

Avea ceva în glas, care jigni profund femeia din ea.

— Unde se află tatăl meu?

— Generalul este în kasba, într-un loc sigur.

Renée simţi că o străbat fiorii – nici ea nu ştia de ce – şi, deodată, avu ciudata senzaţie că mai văzuse acest obraz şi că l-ar cunoaşte foarte bine...

— Socotesc o cruzime inutilă, faptul de a mă despărţi de el, zise ea, pălind. Ne chinuiţi degeaba.

— Nu intenţionez să vă chinuiesc pe dvs., răspunse bărbatul, în timp ce degetele lui se jucau cu un rozariu de mătănii mărunte, negre. Aş lua asupra mea o răspundere mult mai mare, dacă v-aş lăsa pe amândoi să umblaţi liberi. Ţin să vă asigur că oamenii mei din Chechrell nu prea îi iubesc pe francezi.

— Ce importanţă mai are dacă ne lăsaţi în viaţă sau ne ucideţi, după ce ne-aţi măcelărit zece ostaşi nevinovaţi? strigă fata.

— Măcelărit? întrebă bărbatul şi îşi aranjă vălul care îi acoperea barba. Eu numesc aceasta dreptate. Duc război împotriva soldaţilor Franţei, acelora care, înarmaţi până în dinţi pătrund în ţara mea, şi prin aceasta trebuie să tragă consecinţele. În clipa când Franţa se retrage şi îşi recheamă soldaţii, în clipa aceea sunt şi eu gata să fac pace. Dar nu o pace în felul celei de la Rif! Niciodată nu-mi voi da consimţământul la un pact, care nu asigură autonomia desăvârşită a ţării mele.

Surâse imperceptibil. Renée se simţi din nou străbătută de fiori. Unde şi când îl mai văzuse pe acest om? Le Roux simţi şi el o ciudată nelinişte lăuntrică, o emoţie împotriva căreia lupta încă din copilărie. Era un dor ciudat, de a fi bine înţeles de unul din semenii săi. Dar de cine? Oare de această franţuzoaică, care-l numea ucigaş şi de care îl despărţea o prăpastie de netrecut? Nu. Trebuie să-şi continuie drumul singur, fără tovarăşi, neînţeles de nimeni, decât de mama sa...

— Trebuia să vă caut de mult, începu el, dar n-am avut niciun moment liber pentru nimeni. Mama mea care este cea mai bună femeie din lume, se va îngriji şi mai departe de dvs., până când va sosi şi ziua, în care vă veţi putea întoarce împreună cu generalul în

ţara voastră. Sper că ziua aceasta să nu fie prea îndepărtată.

Îşi încruntă sprâncenele dese, roşcate. O lăsă singură pe Renée, întorcându-se sub arcade.

Fata fu copleşită de o slăbiciune necunoscută, care o făcu să vadă viitorul în culorile cele mai sumbre. Se rezemă de zid şi şiroaie de lacrimi îi inundară ochii. Mânie şi milă o frământau.

Într-un târziu, izbuti să-şi adune puterile şi să se reîntoarcă în odaia ei. Când urcă însă scările care duceau spre curtea interioară, îl zări pe Le Roux în cercul familiei sale. Lângă el şedea Fatima, Aisha şi Mohammed erau în faţa lui. Halima şi Zuhra închideau cercul. După toate semnele, femeile nu cruţau nicio osteneală, pentru a se face frumoase. Totuşi, Halima era cea mai frumoasă dintre toate. Ea mama copiilor lui – cel puţin a celor doi, pe care Renée îi cunoscuse – purta o diademă preţioasă şi degetele ei lungi şi fine ţineau degetele albe ale lui Le Roux. Bărbatul vorbea încet, aproape apatic şi privirile lor mute şi umile îl contemplau. Numai Fatima şedea indiferentă între ei. Faţa ei de pergament era nemişcată. Renée se retrase şi traversă curtea pentru a ajunge pe un alt drum în odaia sa. Urcă din nou câteva trepte şi intră într-o încăpere, ale cărei ferestre tăiate adânc în zid erau acoperite de gratii masive. În încăpere, se afla un pat şi câteva ceşti de aramă. Pe unul din ziduri atârna o fotografie mărită care îl înfăţişa pe Le Roux, stând lângă un roib arab, cu o flintă, de modă veche pe umăr. Renée bănui că era odaia Fatimei. O străbătu în grabă, ajungând la o uşă masivă, pe jumătate deschisă. Uşa aceasta ducea într-o încăpere cu tavanul foarte înalt, într-unul din ungherele căreia văzu o saltea acoperită cu un covor. În jurul saltelei zăceau în dezordine cărţi deschise, pereţii erau acoperiţi cu hărţi de stat major şi desenate cu mâna şi purtând inscripţii arabe. O simplitate spartană caracteriza această încăpere, în care nu putea fi descoperit decât confortul absolut strict necesar. Pe cuiere negre atârnau veşminte bărbăteşti, începând de la burnusuri groase, murdare, din păr de cămilă, până la cele mai fine djebire albe, de lână şi de mătase. Lângă pat, pe perete, atârnau două pistoale în tocuri de piele. Renée se întoarse îngândurată. O surprinse viaţa intimă a acestui om, plină de contradicţii, viaţă în care izbutise să arunce o privire fugară.

După un scurt înconjur, ajunse la odaia ei. Auzi glasuri. Apăru deodată Sharifa, însoţită de eunucul înalt, care aşează la picioarele fetei un geamantan, o valiză de toaletă, o manta şi un aparat de

fotografiat. Renée îşi ridică pierdută privirile. Îşi recunoscu bagajele. Pentru o clipă avu impresia, că prietenii cei mai buni s-au reîntors la ea. Ţipă de bucurie. Deschise geamantanul cu mâini tremurânde şi începu să-şi despacheteze lucrurile. Nu lipsea nimic, decât portmoneul cu bani şi plicul mare, galben, pe care tatăl ei i-l dăduse spre păstrare, în clipa plecării, când bagajele lui erau de mult în maşină.

Pentru întâia oară după atâtea zile, găsi o consolare în faptul de a se putea ocupa de sine şi de toaletele ei, care alcătuiau o părticică din civilizaţia rămasă foarte departe.

XI

Într-o dimineaţă, foarte devreme, guvernatorul Kasbei elegantul Si Abd-el-Krim-ben-Tazi îşi făcu apariţia în celula generalului. Îl măsură cu o privire îngâmfată pe bătrânul francez, în timp ce îi comunica că primise ordin de la paşă, să-l mute pe general într-un alt loc.

— Eh bien, bon, răspunse scurt generalul.

De Sonloup îşi părăsi temniţa cu un sentiment de uşurare, amestecat cu o furie neputincioasă. Deşi trebuia să facă mari eforturi, izbuti să se ţină drept, în timp ce era condus în curte. Ochii înroşiţi de nesomn, clipeau des la lumina orbitoare a zilei. Părea mai puternic şi mai impresionant ca oricând – în acelaşi timp însă semăna mai curând cu un muribund, decât cu o fiinţă vie. De Sonloup fu condus, între războinici cu privirile sumbre, prin câteva curţi, pe sub numeroase porţi boltite, pe scări în sus, pe scări în jos, până când ajunseră la o poartă deschisă. Guvernatorul îi făcu semn, cu un gest de perfectă politeţe, poftindu-l să intre.

Generalul urcă câteva trepte şi intră într-o sală mică, boltită, în care se afla un divan scund, şi o măsuţă de alamă pe care se găsea material pentru scris, o ceaşcă de alamă şi un vas de alamă plin cu apă proaspătă. Prin fereastra adâncă şi îngustă, se strecurau în încăpere chiar câteva raze de soare. Nu putu să-şi înăbuşe un mormăit de mulţumire. Apoi întorcându-se către Si Abd-el-Krim îi spuse că, în calitatea lui de nobil şi cunoscător al bucătăriei franceze va înţelege, desigur, dorinţa lui de a primi o mâncare mai puţin barbară. N-ar avea nimic de obiectat, dacă, din când în când, bucătarii din kasba i-ar prepara Agneau de lait, sau oleacă de

Tajins[9] sau puţin Tam[10], sau chiar bucate berbere, pe care până şi francezii le preţuiesc. Faţa de pirat a guvernatorului rămase inexpresivă. Îşi răsucea cu vârful degetelor barba, în timp ce răspunse că apreciază marea stimă de a-l putea avea musafir pe general în kasba. Deşi generalul e prizonier de război, va face tot ce-i stă în slabele lui puteri, pentru a-i îmbunătăţi şederea aici. În ce priveşte hrana, va vorbi cu paşa şi până când se va lua o măsură, generalul va fi aprovizionat de la bucătăria sa personală. Apoi, îngâmfat şi politicos, aşa cum venise, se retrase.

De când îl vizitase Le Roux – şi, lucrul acesta i se părea că se petrecuse cu săptămâni în urmă, – de Sonloup nu văzuse pe nimeni, în afară de berberul cu ochii oblici, care îi aducea hrana. Nimic nu l-ar fi înduplecat să-i ceară „paşei" vreo înlesnire şi de aceea îşi puse în gând să lase lucrurile în făgaşul lor. Ştia că detaşamentul de vânători-călare, sau o altă patrulă, descoperise încă în aceeaşi zi nelegiuirea săvârşită pe şoseaua roşie. Cum, în aceste săptămâni însă nu se întâmplase nimic, presupunea că se iviseră dificultăţi mari în calea pedepsirii vinovaţilor. Triburile rebele se uniseră, poate chiar sub comanda lui Le Roux, întrucât capturarea unui general francez sporise, desigur, prestigiul lui Abd-el-Kader în ochii triburilor. În ciuda tuturor privaţiunilor şi suferinţelor, de Sonloup avea impresia că fiecare zi petrecută în kasba îl apropie de ziua mult aşteptată a eliberării. Piedica cea mai serioasă o constituia, deocamdată, anotimpul. Se apropia iarna şi odată cu ea, ţara devenea un teren cu desăvârşire impracticabil pentru operaţiuni militare. Trebuia să aibă, deci, răbdare. Răzbunarea nu va întârzia prea mult! Iar cât o priveşte pe Renée, Dumnezeu s-o ocrotească... e tânără şi destul de inteligentă, pentru a înfrunta situaţia. De Sonloup avea în fiica sa aceeaşi încredere neclintită, pe care o avea în sine şi în ostaşii Franţei.

Peste puţin, se deschise uşa şi un berber aduse un blid mare cu semulina[11], care încă aburea. Aşează blidul şi se retrase. De Sonloup apucă îndată blidul, îl puse între genunchi şi prinse să mănânce, cu o poftă de lup. Era întâiul prânz proaspăt, după atâtea săptămâni de mizerie. Când, în sfârşit, îşi potoli foamea, prinse să judece situaţia dintr-o altă perspectivă, decât aceea a omului flămând.

---

[9] Spanac cu ochiuri.

[10] **Mâncare naţională arabă din legume.**

[11] **Plăcintă naţională arabă, făcută din grâu măcinat, amestecat cu legume.**

Ridică de pe masă câteva plicuri şi hârtii de scris ieftine. Privi îngândurat, mica călimară cu cerneală violetă şi tocul, cântărind în gând propunerea lui Le Roux de a scrie guvernatorului general şi de a-i cere douăzeci de milioane. Ce copilăroşi sunt berberii şi arabii aceştia! Ce concepţii naive au! Printre hârtii descoperi câteva tăieturi din ziarele franceze. Le luă şi începu să le citească:

„...poporul francez, în orice caz păturile care pentru noi reprezintă adevărata naţiune franceză, nu doreşte nicio mărire a actualului imperiu colonial francez. Militariştii şi partidele coloniale vor să ne împingă într-un nou război. Oare nu este egal, dacă frontierele noastre se află la poalele Munţilor Atlas, sau le vom împinge către miazăzi, până în Sahara?...˝

O altă tăietură suna astfel:

„...Guvernul ştie că poporul francez se împotriveşte unui nou război, precum şi oricăror procedee violente. Ţăranul nostru nu doreşte decât să trăiască în pace şi să-şi cultive nestingherit pământul. După toate semnele, incidentul din Maroc ar putea să provoace o nouă campanie. Din nou sacrificii de vieţi omeneşti! Din nou sacrificii băneşti! Din nou tineri smulşi din intimitatea căminelor! Din nou dări sporite! Din nou sânge vărsat! Şi toate acestea pentru câteva deşerturi nisipoase, pentru câţiva munţi arizi, din Africa!”

De Sonloup îşi dădu îndată seama ce se urmărea prin acele tăieturi. Le Roux voia să-l informeze despre sentimentele Franţei! O a treia tăietură glăsuia următoarele:

„...Drama petrecută la Bordj-Mshounh, a avut efectul unei bombe. Oricât de neverosimil s-ar părea, în faţa porţilor noastre domneşte încă nesiguranţa”.

O măre parte din rândurile următoare, erau şterse cu grijă. Pe urmă, tăietura continua astfel:

„...Evenimentul a fost comentat de oratori, de la înălţimea tribunelor. Preşedintele Camerei scutură cu un gest ceremonios clopoţelul şi zise, fără cea mai mică urmă de emoţie: «Domnilor! Ministrul de război a însărcinat un general, să facă la faţa locului o cercetare oficială»˝.

De Sonloup avea impresia că recunoaşte caracterele tipografice ale ziarului „L’Action”.

Ultima tăietură suna astfel:

„...Operaţiunile care sunt necesare, pentru a lichida triburile rebele, sunt extrem de costisitoare, extrem de lungi şi reclamă

nenumărate sacrificii materiale şi omeneşti”.

Aceste tăieturi îl tulburară adânc pe de Sonloup. Ele îl ajutară să-şi alcătuiască o părere de ansamblu asupra situaţiei şi a consecinţelor ei. Ce copilărie din partea lui Le Roux că i-a dat aceste tăieturi! De ce nu i-a dat mai bine ziarele întregi? Îşi închipuie poate că aceste câteva rânduri vor influenţa un general francez! Parcă n-ar cunoaşte el Franţa! Ce copilărie!

Singurul lucru care îl interesa pe de Sonloup, era declaraţia preşedintelui Camerei, că Parisul trimisese un general, pentru a ancheta la faţa locului, din însărcinarea ministrului de război. De Sonloup încercă să ghicească pe cine trimiseseră cei de la minister. Memoria lui evocă feţe şi nume. Pentru fiecare din ele avea de făcut însă câte o obiecţie.

Cu cât se gândea mai mult la măsura aceasta a guvernului, cu atât o găsea mai inutilă. Probabil, că vreun deputat sâcâise guvernul cu întrebări neplăcute, în legătură cu Marocul. Dar de ce oare se trimitea un general din Paris? În Africa erau cel puţin o duzină de generali utilizabili, care ar fi indicaţi pentru o astfel de misiune.

De Sonloup se înfurie. Din nou regimul acesta politic! Din nou îşi vâră codiţa radicalii! De s-ar sfârşi odată cu tirania lor! Zece soldaţi francezi au fost măcelăriţi şi un general cu fiica sa se află prizonieri. Pentru ce această tărăgăneală? Oare nu mai sunt domni în Franţa? De ce sunt lăsaţi radicalii să-şi bage nasul în problemele imperiului? Destinele Franţei se află în mâinile acelora, care sunt chemaţi în urma sângelui lor albastru să-şi apere ţara şi sunt oricând gata să lupte, să rabde foamea, să se umple de păduchi, şi să piară pentru ea! Franţa trebuie să fie în primul rând a soldaţilor ei! De ce trebuie să intervină mereu politicienii, cu tutela lor? Au oare dibăcia şi spiritul de organizare necesare pentru a cârmui o ţară? Oare cine a făcut grandoarea Franţei, dacă nu ostaşii?

În această dispoziţie, de Sonloup scrise următoarele rânduri guvernatorului general din Rabat:

„Am onoarea a comunica Excelenţei Voastre, că împreună cu fiica mea mă găsesc în mâinile lui Abd-el-Kader-ben-Sliman şi ne aflăm în prezent în kasba din Chechrell. Acest kaid arab este cunoscut de „Bureau des Renseignements des Affaires Indigènes” sub porecla de Le Roux. Chechrell se află cam la două sute de kilometri depărtare de Bordj-Mshounsh, spre Răsărit. Colonelul Puidoux cunoaşte, probabil, regiunea, întrucât acum doisprezece

ani a condus aici o expediţie topografică.

După ce Le Roux mi-a ucis ofiţerii de stat major şi însoţitorii, – pe care am onoarea să-i menţionez în mod special pentru curajul şi abnegaţia lor, – se socoteşte în drept să pretindă pentru eliberarea noastră suma de douăzeci de milioane franci şi este suficient de naiv să-mi propună, ca să conduc personal tratativele în acest sens în numele ei.

Cred că este inutil să atrag luarea aminte a Excelenţei Voastre că mă găsesc în activitate şi că fiica mea este copilul unui general francez. În calitatea mea de comandant al Teritoriului de Sud, îi sfătuiesc pe reprezentanţii guvernului francez, să nu se oprească nicio clipă asupra acestei oferte obraznice. Independent de rezultatul acţiunii pe care dvs. aţi ordonat-o, am convingerea fermă că niciunul din ofiţerii subalterni mie nu poartă nicio responsabilitate pentru cele întâmplate. Sunt singur vinovat. Este ştiut, că uneori cele mai viclene vulpi sfârşesc în cursă, deşi o viaţă întreagă au ştiut s-o evite cu dibăcie. Din ultimii douăzeci şi cinci de ani sângeroşi încă n-am tras suficiente învăţăminte!

În primii ani ai ocupaţiei noastre în Africa au intervenit triburile Doui-Menia, ale căror plantaţii şi livezi de palmieri se găseau în mâinile noastre. Triburile acestea ne-au declarat că: «nu pot trăi fără pământurile lor, întocmai cum un sugaci nu poate trăi fără laptele mamei sale». Au fost silite să încheie contracte cu noi, asigurându-le întoarcerea pe pământurile lor, cu condiţia să-şi îndeplinească fidel obligaţiile şi să se îngrijească de siguranţa drumurilor noastre de legătură cu Tafilaletul. Fireşte, acordul acesta incumba din partea noastră obligaţia de a le pune la îndemână mijloacele necesare. Kaizii lor au fost autorizaţi să organizeze mici cete de războinici, pe care apoi le-am înzestrat cu puşti demodate. Le-am acordat chiar anumite privilegii, faţă de triburile vecine, pentru că apartenenţa lor la zona de influenţă franceză le dădea un prestigiu sporit. Am acceptat chiar, ca drept recompensă pentru bunăvoinţa lor, să nu-i tratăm ca „tribus soumises”[12]. Au respectat acest acord câţiva ani cu o loialitate, rar întâlnite la aceste triburi sălbatice ale sudului. Această situaţie favorabilă nouă s-a schimbat, însă, văzând cu ochii de câţiva ani. Din pricina alianţei lor cu francezii, cei din triburile Doui-Menia erau socotiţi de vecinii lor trădători. Ani îndelungaţi au fost trataţi cu dispreţ, sâcâiţi şi excluşi de pe pieţele lor. După ultimele rapoarte

[12] Triburi supuse.

primite de noi, ele nu mai ţin la contractul încheiat cu noi, ci sunt gata să creeze o înţelegere cu triburile rebele. Nu cunosc exact măsura în care Le Roux şi pătrunderea sa în Atlas a influenţat starea de spirit a triburilor Doui-Menia. Prestigiul acestui bandit a sporit însă neîndoios în urma capturării unui general francez.

Întreb pe Excelenţa Voastră, ca pe un cunoscător al problemelor marocane: după ce am civilizat şapte optimi din populaţia acestei ţări, este cuminte lucru a periclita toată opera noastră civilizatoare din ultimul timp, din pricina unei optimi refractare ordinii?

O întărire a comandamentului din sud şi opt batalioane vor ajunge ca să ne asigure prestigiul în această regiune, lucru care ni se cuvine, fiind o mare naţiune civilizatoare. Să stabilim singuri limita penetrării noastre, precum şi condiţiile de pacificare ale triburilor răzvrătite.

Am onoarea a atrage binevoitoarea atenţie a Excelenţei Voastre asupra ultimului meu raport făcut ministrului de război, în care îi prezentam în amănunt întreg planul de bătaie. Trebuie să ocupăm plantaţiile şi livezile de palmieri, creând în jurul lor o „zonă”. În caz că triburile ar opune rezistenţă, am avea astfel mijlocul de a le intercepta legăturile cu pieţele comerciale, culesul de curmale, folosinţa păşunilor şi a fântânilor. Trebuie să fim neclintiţi în hotărârea noastră şi să frângem rezistenţa triburilor, ducând la bun sfârşit munca civilizatoare, începută aici de atâţia ani. Ar fi inutil să ne întoarcem la vechile metode. Nu ne mai este îngăduit să ne instalăm în sisteme nesfârşite de fortificaţii, ale căror garnizoane se lenevesc de inactivitate îndelungată. Astăzi, singura forţă reală este forţa dinamică şi în continuă mişcare.

Am ferma convingere că succesorul meu provizoriu – înzestrat cu toate atribuţiile de rigoare – va fi capabil să ducă la bun sfârşit problemele de mai sus. Soarta mea şi a fiicei mele nu trebuie să influenţeze câtuşi de puţin acestea şi din punctul de vedere al politicii franceze nu au niciun fel de importanţă”.

XII

Era o vinere sfântă. Le Roux se duse la moscheia Moulay-Sliman[13], al cărei minaret împodobit cu cărămizi palide şi acoperiş verde se ridica zvelt spre cer, deasupra scundelor clădiri ale

[13] Nobilul domn Sliman – titlu pentru sultan sau emir.

Medinei. Cu acest prilej, se urcă la amvon, cu pompa adecvată sărbătorescului prilej.

La picioarele lui, se îngrămădea o mulţime mută. Priviri scânteietoare erau aţintite asupra lui. Toţi purtau veşminte albe, imaculate. Ici colo, se desprindea câte o pată verde – aceştia erau hadjii[14], care îşi spălaseră mâinile, picioarele şi faţa în izvorul sfânt. Erau acolo şi miniştrii lui Le Roux, precum şi numeroase notabilităţi ale oraşului. Nu lipsea nimeni din tabăra nobililor, chiar şi Si Ali-Ahmouch, care venise în speranţa deşartă de a-şi vedea fiul, pe Ali-el-Aziz „frumosul”. Erau prezenţi şi bărbaţi din regiunile vecine, care veniseră la Chechrell pentru a face negoţ. Apoi, neguţători din Souks, giuvaiergii, războinici, cărăuşi de apă, dascăli şi aventurieri. Steaguri mătăsoase atârnau în rânduri lungi, deasupra celor cinci ornice, din care numai unul mergea. Şi, acolo, în tăcerea adâncă, Le Roux citi pasaje din Coran. Pe urmă, ţinu o predică. Evitând cuvintele, care ar fi putut irita susceptibilitatea auditoriului, savantul paşă tălmăci celor prezenţi necesitatea de a munci. Dezavuă credinţa veche arabă, că „e mai bine să stai jos decât în picioare şi e mai bine să stai culcat decât să stai jos”. Atâta timp cât le va fi stăpân, vor munci, ba vor trebui să muncească de trei ori mai mult ca până acum. Dacă vor să fie o naţiune liberă şi unită, care să-şi făurească singură destinele, atunci trebuie să-şi croiască singuri calea spre bună stare. Lucrul acesta îl pot realiza şi pe cale paşnică, pentru că el se află în fruntea lor şi are mijloacele necesare de a-i ocroti. Nu va îngădui ca triburi, pe care Allah le-a plămădit din acelaşi sânge, să se războiască între ele şi să-şi smulgă unul altuia bunuri care le aparţin de drept. Vorbi despre organizarea justiţiei şi indică o zi, în care toţi kaizii, judecătorii, şeicii şi oamenii cu adevărat sfinţi, trebuie să se adune la Chechrell, pentru a se consfătui cu el. Se va crea o judecătorie, care pentru toţi – indiferent de cine ar fi persoana – va face dreptate, pedepsind pe vinovaţi, fără deosebire de rang. Ca încheiere, mai rosti câteva cuvinte despre atitudinea care trebuie adoptată faţă de triburile neprietenoase şi faţă de duşmani.

— Fără ştirea şi aprobarea mea, nimănui nu-i este îngăduit să poarte război cu vecinul său. Dreptul de a pedepsi se află numai în mâinile mele. Cine are vreo nemulţumire, să vină să mi-o spună. Eu voi judeca. Şi toţi să ţineţi minte ce vă spun: tot ceea ce fac, este în interesul tuturor şi nu va exista printre voi niciunul, pe care să-l

[14] **Pelerini care au fost la Mecca.**

prefer celuilalt.

După ce îi îndemnă să-şi umple inimile de răbdare, Le Roux îşi încheie predica cu acest citat din Coran:

— „Allah nu te opreşte să fii bun şi drept cu cei care nu se războiesc cu tine din pricina credinţei, sau care nu te-au alungat din ţara ta. Allah iubeşte dreptatea. Dar Allah te opreşte să fii prieten cu cei care luptă împotriva credinţei tale, care te-au alungat din ţara ta şi care s-au unit cu duşmanii tăi. Oricine ar lega o astfel de prietenie, păcat săvârşeşte".

Coborî de pe amvon într-o linişte adâncă. Privirile tuturor îl urmăreau. El însă părea că nu-i bagă în seamă. Cu o modestie prefăcută, cu ochii în pământ, trecu prin mulţime murmurând: „Allah-el-Akbar!" păşi spre ieşirea principală a moscheei, unde îl aşteptau o mulţime de însoţitori şi sclavi şi un catâr negru, frumos, încins cu o şa de catifea verde.

Le Roux simţea o tensiune lăuntrică. Ştia că vorbise prea pe şleau şi că jignise mortal câţiva mari nobili, care se temeau pentru independenţa lor şi care aşteptau în faţa porţilor cetăţii eliberarea rudelor pe care el le ţinea drept ostatici.

Abia părăsi moscheia, că zgomotul a mii şi mii de paşi desculţi se auzi. Oamenii nu-şi mai pierdură vremea cu încălţarea sandalelor colorate, ci se repeziră pe urmele lui Le Roux, fără să se sinchisească de noroiul străzii, care le împroşca pulpele. Îl înconjurară pe Le Roux murmurând: Mehdi! Mehdi! şi ochii lor erau plini de lacrimi de iubire şi devotament, în timp ce se îmbulzeau să-l vadă din apropiere. Nenumărate mâini se întinseră după djebira lui Le Roux şi oamenii îi sărutau respectuos tivul mantalei. Mehdi! Mehdi![15]

Îmbulzeala era atât de mare, încât paşa nu putu să încalece pe catâr. Sclavul care îngenunchease în drum, pentru a-şi oferi spinarea piciorului stăpânului său, fu răsturnat între picioarele catârului. Întreaga suită fu măturată de mulţimea care ieşea din moschee. Le Roux porni modest pe jos spre kasba, înconjurat de o mulţime de bărbaţi. Recunoştea pe câte unul după faţă, îl chema chiar pe nume, dar erau şi foarte mulţi pe care încă niciodată nu-i văzuse. Pe acoperişurile plate ale caselor se iviră femeile, care izbucniră în strigăte sălbatice, plescăind din limbă şi izbindu-şi şoldurile cu palmele. Întreg oraşul fu cuprins de febră, de parcă l-ar fi năpădit demonii şi i-ar fi dat foc pe neaşteptate. Mii şi mii de

[15] **Conducător.**

oameni strigau numele paşei. Apoi mulţimea începu să cânte în cor: „Allah-el-Akbar”. Feţele nou venite se înmulţeau din ce în ce. Buze tremurătoare îi atingeau djebira. Ochi se umpleau de lacrimi. Suflete care doreau o viaţă mai bună îl urmau fanatice şi Le Roux simţi în clipa aceea, că Allah îl alesese pentru a duce la izbândă mulţimea drept-credincioşilor.

O mulţime imensă se adunase în piaţa din faţa kasbei. În faţa porţii deschise aşteptau cai înşeuaţi. Fiecare era ţinut de căpăstru, de câte un sclav. Ceva mai încolo stătea un grup de bărbaţi, în frunte cu bătrânul Si Ali-el-Ahmouch. Steagul Chleuch-ului flutura în vânt. Când Le Roux se apropie de poartă, Si Ali făcu un pas ca să-l întâmpine. În ochii lui adânciţi în orbite străluceau lacrimi şi el murmură:

— Abd-el-Kader! Abd-el-Kader!

Le Roux se opri şi aruncă o privire iscoditoare spre bătrâna căpetenie a tribului Chleuch.

— Fiu al lui Sliman, făcu bătrânul. Allah îi iubeşte pe cei care fac bine. În adevăr, cine îţi jură credinţă ţie, lui Allah îi jură, pentru că mâna lui Allah se află deasupra creştetului tău. Cine îşi calcă jurământul faţă de tine, faţă de Allah îl calcă. Poartă-te cu fiul meu, aşa cum dragostea ţi-o va dicta. Nu se poate ca fiul lui Sliman să trădeze amintirea părintelui său, a acelui părinte, care trăieşte şi azi în inima mea ca un frate mai mare. În această zi, îţi ofer pacea, în numele înţeleptului şi preamilostivului Allah!

Bătrânul voi să se încline adânc în faţa lui Le Roux, care însă îl împiedică s-o facă. Se apropie de el. Cei doi bărbaţi îşi deschiseră braţele şi se îmbrăţişară. În sine însă, paşa îl socotea pe chleuch drept un om şiret şi hotărî deci să-l pună mai întâi la încercare.

— Ali, zise el, trimite-mi o ceată de două mii de oameni bine înarmaţi şi echipaţi şi atunci fiul tău se va putea întoarce la tine.

Si Ali oftă. Îi apăru în faţa ochilor silueta ameninţătoare a vecinului său, puternicul paşă al Telouet-ului. Se simţea între ciocan şi nicovală. Ceru să i se dea timp de gândire, pentru a cântări noua propunere a lui Le Roux. Paşa zâmbi aproape imperceptibil. Îl invită pe Si Ali să-i fie musafir în acea seară, apoi se îndepărtă.

„Ali-el-Aziz va rămâne, după câte văd, prizonier...”, îşi spuse Le Roux, continuându-şi drumul.

Si Ali simţi că situaţia sa devine critică. Încălecă şi cu umerii încovoiaţi, fierbând de mânie, se întoarse în tabără. I se cerea să ia

o hotărâre grea...

Le Roux însă – în timp ce intra pe sub boltitura porţii – se gândea, dacă n-ar avea un efect salutar asupra încăpăţânatelor căpetenii chleuche, să decapiteze pe câţiva dintre conducători, în prezenţa poporului...

XIII

În seara aceea, avu loc în Sala Războinicilor, o mare întrunire. Mulţi din caizii sosiţi la serbare rămaseră uluiţi la vederea uriaşelor candelabre, ale căror lumânări aprinse aruncau scântei galbene asupra divanelor îmbrăcate în mătase şi înşirate de-a lungul zidurilor.

Si Ali-Almouch îşi făcu apariţia, însoţit de şase membri ai familiei sale. Pe frumoasele lor feţe chleuche stăruia o expresie întunecată de îngrijorare, de parcă s-ar fi aşteptat la ceva înspăimântător. Încă în aceeaşi după masă, Si Ali trimisese un sol la paşa din Telouet, rugându-l să se ducă fără întârziere la Marrakes şi să-l înştiinţeze pe Hadj-el-Glaoui despre pregătirile de război ale lui Le Roux.

Solul însă fu prins de un păstor înarmat şi nimeni nu ştia ce devenise. Acum, în timp ce săruta pe umeri miniştrii lui Le Roux, mâinile începură să-i tremure. În inima lui se cuibărise o teamă de moarte.

Sala se umplu cu încetul. Bărbaţii se aşezară în grupuri. Le Roux îşi făcu foarte târziu apariţia şi, împotriva obiceiului, îşi aduse şi băiatul la întrunire. Străbătu sala cu o expresie extrem de modestă pe faţă, cu mâna dreaptă la inimă. Privirile-i triste trecură de la om la om, buzele lui murmurând cuvinte de salut. Când îşi scoase pantofii şi îşi încrucişă picioarele goale sub el, se ridicară ici şi colo bărbaţi, care se apropiară şi le sărutară.

Femeile şedeau sus, în balcon, în dosul moucharabieh-lor[16] negre, privind la cele ce se petreceau în sală. Printre ele era şi Renée. Văzu că Halima şi Zuhra şuşotesc împreună, făcând observaţii asupra bărbaţilor. Mica Aisha se afla ceva mai departe, rezemată de grilajul de lemn şi cu ochii larg deschişi privea fascinată mulţimea aceea de bărbaţi. Durdulia Asma îşi rezemase bărbia în palme şi cu degetele-i încărcate de inele bătea darabana

[16] **Draperii.**

pe tâmple. Renée încă nu le văzuse niciodată pe aceste femei atât de surescitate. Părea că toate tremură de emoţie. Dinţii lor albi aruncau fulgere în întuneric, nările vibrau, gesturile tor deveniseră lascive – parcă toate ar fi fost cuprinse de o isterie colectivă.

Halima parea mai tulburată decât celelalte. Pentru Renée, femeia aceasta rămăsese o enigmă. Pe buzele ei flutura neîncetat numele lui Abd-el-Kader, nu trecea clipă să nu atragă luarea aminte a celorlalte asupra îndatoririi de a-şi respecta bărbatul şi stăpânul şi, totuşi, Renée nu putea scăpa de impresia că Halima nu-şi iubeşte cu adevărat soţul. Deşi trăia în mijlocul acestor femei, nu izbutise să le pătrundă în suflet. Un lucru ştia însă cu siguranţă: că toate gândurile lor roiau exclusiv în jurul bărbaţilor şi a dragostei. Părea că nu simt nimic altceva, decât instinctul erotic şi poate că tocmai de aici izvora farmecul tor copleşitor, de care era foarte greu să scapi. Aveau la dispoziţie toate armele femeii rafinate. Petreceau cea mai mare parte a zilei împreună. Se plimbau, sporovăiau, se tolăneau pe divane, sau Halima şi câteva din nevestele secunde se îmbrăcau în cele mai frumoase veşminte de mătase, legându-şi mai strâns vălul pe faţă – astfel că nu rămânea decât un spaţiu foarte îngust, pentru ochi – apoi urmate de sclave, porneau să cutreiere oraşul. Noaptea însă se lăsa o taină de nepătruns peste încăperile haremului, peste ungherele întunecate, peste arcade, grădini şi terase.

Acum Renée tocmai o urmărea pe Halima, al cărei trup tremura de surescitare, în timp ce ochii ei priveau bărbaţii din sală. Urmări privirile Halimei, care se îndreptau nu spre soţul ei, ci spre un bărbat cu profil nobil. Îndată ce Halima simţi că e observată, îşi schimbă brusc expresia feţei. Gura schiţă un zâmbet dulceag, prefăcându-se că îi zâmbeşte soţului ei. Apoi îşi ridică vălul şi îl înfăşură strâns sub ochi, evitând însă s-o privească pe Renée. Aisha încă nu învăţase să se prefacă cu atâta măiestrie şi era mult mai puţin precaută ca mama sa. Mâna ei mică era crispată pe un amulet, în care, din câte îi povestise lui Renée, se aflau şapte sâmburi de curmal şi şapte frunze, de la şapte pomi roditori. Amuletul îl păstra noaptea sub căpătâi, pentru ca viitorul ei bărbat s-o iubească totdeauna pătimaş. Deocamdată acest amulet o apăra de privirile haine, care urmăresc neîncetat tinerele fete, în această perioadă a dezvoltării lor, şi din pricina cărora pot deveni sterpe. Renée era foarte adeseori neplăcut impresionată de stricăciunea Aishei, de gesturile şi cuvintele ei vulgare. În seara aceea însă,

purtarea fetei nu i se păru câtuşi de puţin respingătoare. Dimpotrivă, simţea că un fluid magic o cuprinde şi pe ea. Descoperi cu o spaimă tăinuită femeia dintr-însa.

Ceva mai la o parte de ele şedea pe un divan Fatima. Profilul ei descoperit se desemna tare şi precis în penumbra galeriei. Fruntea-i scundă, nasul îngust şi uşor coroiat, buzele-i subţiri şi bărbia proeminentă, păreau o ameninţare mută, ca umbra evenimentelor ce aveau să urmeze. Îl rugase pe Abd-el-Kader să i-l arate pe generalul francez, fireşte, din depărtare, pentru a-şi putea alcătui o părere despre el. Le Roux nu putea să-i refuze nimic mamei sale. O iubea cu atâta gingăşie şi stimă astfel cum numai un arab îşi poate iubi mama. Fatima îşi aruncă acum privirile asupra soţiei lui Abd-el-Kader, care şuşotea surescitată cu tovarăşele sale. Apoi se uită la fata franceză, care, împotriva voinţei ei, găsise calea spre inima ei şi văzu ce pierdută se simţea şi cât de tristă era în mijlocul acestei tinereţi; îşi dădu cu amărăciune seama de bătrâneţea ei. Nu-i mai rămăsese nimic, în afară de puterea pe care o exercita asupra fiului său.

Deodată, o copleşi o groază de nespus: senzaţia că, într-o bună zi, fiul iubit se va întoarce împotriva ei şi o va blestema...

Era atât de oribilă această presimţire, încât începu să tremure, se ridică de pe divan şi se întoarse în cămăruţa întunecată, murmurând neîncetat rugăciuni fierbinţi.

XIV

Sclavii strânseră de pe mese rămăşiţele cinei îmbelşugate. Porumbei şi găini, preparaţi cu ouă, stafide şi lămâie; duzini de miei fripţi şi piramide neregulate de cuş-cuş, dispărură încet-încet. Se servi ceaiul, turtele cu miere şi prăjituri cu migdale.

Oaspeţii se rezemară în coate, îşi înmuiară degetele în apa de trandafiri, purtată în ceşti de către sclavi şi se cufundară într-o tăcere meditativă. Această rasă de oameni, care amintea de zeii homerici, n-avea nevoie nici de alcool, nici de nicotină, pentru a-şi provoca beţia simţurilor.

Le Roux – a cărui barbă era ascunsă în basmaua de mătase – lăsă frâu liber gândurilor. Se tolăni uşor de speteaza divanului, şi lăsă să-i alunece printre degete boabele mătăniilor. Cine îl vedea astfel, n-ar fi ghicit într-însul pe războinicul gata oricând să se arunce în şa, pentru ca în fruntea berberilor şi a cetelor sale de

războinici, să se năpustească, cu repeziciunea fulgerului, asupra vreunui trib îndepărtat, care refuza să i se supună...

În timp ce vorbea sau asculta pe alţii, gândurile îi rătăceau peste imensele teritorii, pe care le stăpânea, sau se întreba curios, ce ştiri îi vor aduce informatorii care soseau neîncetat la Chechrell, din toate colţurile ţării.

În seara aceea, domnea o nelinişte neînţeleasă între invitaţi, de parcă cu toţii ar fi simţit că în atmosferă pluteşte catastrofa. Din trăsăturile lui Le Roux radia o tensiune lăuntrică. Făcu deodată un semn spre servitorimea, adunată în număr mare în jurul intrării boltite, după care îşi făcu apariţia un tânăr de o răpitoare frumuseţe. Fiecare muşchi al picioarelor sale atletice vibra. Îşi ţinea semeţ capul ras. Privirile-i întunecate şi îndrăzneţe de vultur şi dinţii-i albi sclipeau în lumină. O parte a trupului îi era acoperită de o piele de oaie sălbatică; cealaltă de o blană de leopard, iar în funia groasă care îi încingea mijlocul, era împlântat un pumnal uriaş.

Se apropie de Le Roux; căzu cu faţa la pământ şi sărută unul din genunchii paşei, care îl mângâie blând pe cap, îi adresă câteva cuvinte de îmbărbătare, apoi îi porunci să se ridice. Tânărul se ridică şi străbătu toată sala. Toate privirile îl urmară nerăbdătoare, pentru că Ali-el-Bahel, păstorul nomad, era cunoscut în toată ţara ca un mare poet.

Renée văzu că deodată femeile sunt cuprinse de o sălbatică nelinişte. Privi în sală, unde îl zări pe păstor, care tocmai îşi desfăcea braţele puternice şi, cu un glas limpede, care o cuceri îndată, începu să vorbească:

„Ne iubim munţii, în care am văzut lumina zilei. Din fragedă copilărie, ei ne-au hrănit şi adăpostit.

Ne iubim prăpăstiile, miile de văi, livezile verzi de lămâi, care ascund sub frunzişul lor monumentele funerare şi simplele morminte ale strămoşilor.

Iubim soarele, care-şi trimite lumina în văile adânci şi în pădurile întunecate, unde bufniţa moţăie în coroana stejarului şi leopardul se piteşte în umbra tufişului.

Iubim vântul, care se lasă de pe gheţari şi ne răcoreşte sângele fierbinte.

Iubim pâraiele, care curg în albiile lor, prin văile înguste şi pasurile strâmte, udând palmierii sudului. Pâraiele ne îndeamnă la munca de fiecare zi, pentru ca seara susurul lor să ne legene în somn.

Suntem prietenii credincioşi ai muntelui. Muntele este prima noastră iubire.

Ne iubim părinţii, războinici vestiţi, care au răpit pe mamele noastre de sub ochii îngroziţi ai părinţilor lor.

Am fost concepuţi în vâltoarea bătăliilor, pentru că părinţii noştri s-au bătut neîncetat pentru a-şi apăra viaţa şi moşia.

Ne iubim mamele, care ne-au legănat la sânul lor, cântându-ne cântecele străvechi ale muntelui; care ne-au dus în spinare, purtându-ne cu grijă peste bolovani şi ape.

Iubim apa, pe care ele au adus-o de la fântână acasă, stropindu-ne capetele.

Am iubit închisoarea fierbinte din pântecul mamei noastre.

Am iubit să ne azvârlim în apa înspumată a pâraielor. Stăteam goi şi ne luptam corp la corp, în vârful stâncilor.

Dragi ne-au fost cele dintâi turme de capre, pe care le-am mânat spre păşunile din răr unchii munţilor.

Dragă ne-a fost cea dintâi fată, pe care am zărit-o ducând apă de la fântână şi ne-a fost drag să visăm cea dintâi răpire de femeie.

Drag ne-a fost să-i ajutăm frumoasei copile să adune surcele în pădure şi, ah! drag ne-a mai fost să... întâia oară...”

Ali-el-Bahel tăcu, zâmbind. Un râs scăzut umplu sala. Până şi Le Roux zâmbi, în felul său grav. Renée nu-şi putea lua privirile de la păstorul-poet. Gesturile lui frumoase parcă o linişteau. Cuvintele lui curate şi naive îi pătrunseră trupul, şi o stranie moleşeală o năpădi. Vălul uitării îi căzu pe suflet şi se simţi pentru întâia oară în contact nemijlocit cu această nouă viaţă, participând fără împotrivire la ea.

„Cât de mult ne iubim munţii! continuă Ali-el-Bahel, reluând refrenul. Cât de mult ne iubim casele şi moscheele. Iubim foarte mult şi ameninţările părinţilor noştri, glasul catifelat al mamelor noastre, când taţii noştri izbucnesc în strigăte de mânie! Ce bucurie, când ne bat! Cât de mult ne place masa îmbelşugată de două ori pe zi şi aşternutul moale, pentru odihnă! Dar ni-e şi mai drag când suntem treziţi de câte un foc de armă şi pornim la luptă! Dar tot atât de drag ne este să ne mulţumim cu puţin şi să primim mai mult! Sus! La luptă!... Fii ai munţilor, luptaţi pentru viaţă, pentru munţii voştri şi pentru Allah!”

Ali-el-Bahel se întoarse spre Le Roux. Invitaţii îşi exprimară plăcerea prin aplauze frenetice. Le Roux dădu graţios din cap spre păstor, care începu din nou. Repetă de trei ori versul, apoi se apropie cu mişcări uşoare de Le Roux, se aşeză la picioarele paşei,

care ridică de pe o farfurie o felie de prăjitură cu migdale şi o vârî în gura lui Ali-el-Bahel.

— Fiul meu, zise Le Roux, îţi slujeşti bine patria, pentru că o menţii în gândurile bărbaţilor.

Se întoarse şi, pe un glas, aspru, schimbat, ordonă:

— Abd-el-Krim, a sosit momentul! Serveşte-i lui Si Ali-Ahmouch fructul, a cărui sământă a sădit-o singur!

Renée – care urmărea de sus scena aceasta cu un adânc interes – văzu cum comandantul se ridică şi străbate cu paşi rari sala. Le Roux continuă să vorbească prieteneşte cu păstorul, ale cărui răspunsuri dibace şi candide păreau să-l amuze.

Peste puţin, văzu că patru sclavi aduc o tavă acoperită cu un coş pe care o aşezară în faţa lui Ali-Ahmouch şi însoţitorilor săi. Unul dintre sclavi ridică coşul... Pe tavă se afla capul unui om. Bătrâna căpetenie şi oamenii lui săriră în picioare.

— Ali! Ali! strigă el.

Şi şase glasuri repetară îngrozite acest nume.

Se lăsă o tăcere de mormânt peste sală. Apoi, Le Roux vorbi:

— Si Ali, zise el încet, cu glasul voalat, ştiu că ai moşii întinse şi că nu ţi-e pe plac să le jertfeşti cauzei sfinte a lui Allah. Prietenii tăi s-au pus sub protecţia străinilor primind de la ei material de război pentru a lupta împotrivă-mi. Azi m-ai rugat să procedez cu tine, după cum îmi va dicta conştiinţa. Cine crede în mine, trebuie să creadă şi în Allah, cine îmi jură mie credinţă, lui Allah i-o jură. Ai spus-o tu singur. Îţi înapoiez acum capul fiului tău, în semn că mă încred în inima ta.

Si Ali stătea mut şi privea capul care zăcea pe tavă. Unul din fiii săi îşi smulse de pe trup djebira şi acoperi cu ea capul. Si Ali-Ahmouch îşi ridică braţele tremurânde şi faţa-i palidă de bătrân se crispă când vorbi:

— Cel, a cărui mamă e nedreptatea şi minciuna, crede că umblă pe drum drept? Cel, care predică în public dreptatea şi nu se înspăimântă să răneascâ de moarte o inimă de părinte, oare umblă pe drumul drept? Cine caută adevărata măreţie, o află în Allah şi nu în cuvinte goale, cu care încearcă să amăgească inimile neştiutorilor. Fiu al lui Sliman, al acelui mare şi onorabil arab, a cărui amintire trăieşte proaspătă, ca o floare, în inima mea, te blestem! Ţara ta să se transforme într-un deşert! S-ajungi pe mâna duşmanilor tăi şi să nu afli niciun prieten, care să-şi ridice mâna pentru a te apăra! În numele lui Allah, te blestem pentru vecii

vecilor!

Unul din fiii săi înfăşură capul în glugă, apoi îl luă sub braţ. Mut, cu genunchii tremurând şi buzele crispate, bătrânul Si Ali-Ahmouch-el-Salam părăsi plângând serbarea, însoţit de bărbaţii familiei sale.

Le Roux îi urmări cu privirile. Ochii săi erau aspri şi nemiloşi, ca două boabe de cristal albastru. Apoi se aplecă la urechea lui Si Mohammed şi Si Omar.

— Încă în noaptea aceasta alcătuiţi o ceată, mergeţi în ţara lui Si Ali şi nimiciţi-i kasbele. Cruţaţi bătrânii, femeile vârstnice şi copiii, dar luaţi-le totul şi aduceţi-mi toate femeile bune pentru lucru... Acesta mi-e răspunsul dat lui Si Ali-Ahmouch şi paşei din Telouet. Când va ajunge acasă, îl va întâmpina deşertul, cu care m-a blestemat pe mine!

Renée, care voia parcă să se trezească dintr-un oribil coşmar, alergă în sus pe scări, până pe terasă, de unde femeile haremului obişnuiau să privească oraşul, în zilele cu soare. Terasa se afla pe unul din cele mai înalte puncte ale kasbei şi când femeile se adunau acolo, niciun bărbat nu mai avea voie să intre în turnurile care dominau terasa.

Renée privi în noapte, printre dantelăria de piatră a zidului împrejmuitor. Stelele străluceau verzi, gălbui, albastre şi albe, ca nişte lampioane – urmându-şi impasibile itinerariul etern, în timp ce ea era înlănţuită de pământ, între munţi golaşi, înspăimântători, străbătuţi de prăpăstii şi acoperiţi din loc în loc de păduri misterioase. Era prizoniera unui popor străin, ale cărui obiceiuri şi concepţii de viaţă creaseră o prăpastie adâncă între ea şi el, mai adâncă decât aceşti munţi, văi şi prăpăstii, care o despărţeau de prietenii ei. La picioarele ei, în piaţa largă, pâlpâiau numeroase focuri de veghe, în jurul cărora şedeau războinici, sporovăind. Sute şi sute de cai şi catâri şedeau legaţi şi înşeuaţi de-a lungul zidurilor, lovind pământul. Câinii dădeau târcoale focurilor, adulmecând. Ici-colo, se strecurau pisici, cu ochi de fosfor, prin beznă. De pe unul din turnuri îşi luă zborul o bufniţă mare, albă şi pluti încet peste piaţă. Toate zgomotele erau înăbuşite de parcă le-ar fi apăsat povara nopţii.

Renée se plimba încet pe terasă. Se întreba, dacă Franţa va purta într-adevăr război împotriva acestui popor? Oare când şi cum se vor petrece lucrurile? Răcoarea nopţii o înfioră.

Auzise mereu vorbindu-se de război, în copilăria ei, şi – totuşi – gândul că din pricina ei şi a tatălui său vor pieri mii şi mii de

oameni o umplu de teamă şi groază. Se rugă fierbinte cerului, să împiedice această vărsare de sânge şi să îndrepte lucrurile.

Când ajunse lângă unul din colţurile terasei şi privi înapoi văzu apropiindu-se silueta unui bărbat. Le Roux! Se opri paralizată de teamă şi îşi reţinu respiraţia. Bărbatul păşea foarte încet, cufundat în gânduri şi se părea că n-o observase. Numai când ajunse în apropierea ei, îşi înălţă privirea şi o recunoscu. Se înclină cu o nesfârşită politeţe şi se pregătea s-o părăsească, când fata, aproape împotriva voinţei ei, zise:

— Bonsoir.

Le Roux îi răspunse, cu o răceală jignitoare.

— Si Abd-el-Kader, îi spuse fata, aş socoti un gest elegant din partea dvs. faptul de a-mi înlesni să obţin o veste cât de mică de la tatăl meu.

— Tatăl dvs. se simte cât se poate de bine. Poate dvs., mademoiselle, să aveţi vreo reclamaţie de făcut.

— Eu..., se bâlbâi fata.

Dădu nervoasă din cap.

— Mama mea ţine foarte mult la dvs., spuse bărbatul, de parcă ar fi destăinuit cine ştie ce taină. Sunteţi cea dintâi europeană, despre care vorbeşte cu atâta simpatie.

— Îi preţuiesc bunăvoinţa, răspunse Renée. Regret doar că dvs. nu aveţi nici pic de bunăvoinţă.

— Mademoiselle, replică bărbatul. Viaţa e foarte scurtă şi nu ne dă răgaz să transformăm cuvintele în fapte. Aş pierde prea mult timp, încercând să vă explic motivul atitudinii mele.

Fata îi văzu surâsul palid şi scânteile care îi luminară ochii şi făcu un pas îndărăt.

— Nu aştept nicio înţelegere din partea unui duşman, spuse el, cu amărăciune în glas.

— Eu nu eram duşmana dvs., în clipa când am sosit în această ţară. Dacă am, devenit, totuşi, numai dvs. sunteţi de vină şi faptele pe care le-aţi săvârşit.

— Mademoiselle, aţi avea nevoie de o sumară instrucţie istorică, spuse Le Roux. Înainte de a formula o opinie, ar trebui să cunoaşteţi faptele.

— Opinie! Ce-mi pasă mie de opinii! izbucni fata. Eu nu spun decât ceea ce simt. Ce mă interesează pe mine istoria? De ce ucideţi oameni nevinovaţi şi de ce vă purtaţi ca un zeu? Ce rost are să-i duceţi de nas pe toţi aceşti bieţi arabi neştiutori şi de ce

trebuie să-i înstrăinaţi şi mai mult de civilizaţie? Dvs. acţionaţi în numele lui Allah. Oare Allah nu e Dumnezeu? Îngăduie el astfel de măceluri? Dacă aceasta este concepţia dvs. despre domnie, Si Abd-el-Kader, atunci noi, francezii, avem tot dreptul să venim aici şi să eliberăm acest biet popor de tiranie. Şi vom veni, fiţi sigur!

— Ştiu, răspunse bărbatul, cu ironie. Tocmai acest lucru determină unirea poporului nostru. Iată de ce fortificăm oraşele. Cât veţi rămâne aici, depinde numai de armele noastre. Până atunci, suntem setoşi de libertate, ca de apa proaspătă şi ca de dragoste.

— Dragoste! făcu fata încet, dispreţuitoare.

Le Roux îşi înălţă fruntea şi o măsură cu o severitate stăpânită:

— Oare Franţa n-a fost totdeauna mărinimoasă cu supuşii coloniilor sale? întrebă Renée. Oare civilizaţia noastră le ia indigenilor pământul şi îi alungă aiurea? Oare n-am încercat întotdeauna să atragem poporul dvs. să participe la munca noastră de modernizare? N-am respectat totdeauna credinţele strămoşilor dvs., religia şi familia? Nu v-am silit măcar să desfiinţaţi sclavia! Sunt convinsă că justiţia noastră şi sistemul nostru administrativ sunt superioare alor dvs. Algeria, Tunisul şi Marocul de miazănoapte stau mărturie!

Le Roux zâmbi.

— Parcă ar vorbi o învăţătoare franceză, în faţa unor elevi arabi.

Renée simţi că sângele îi năvăleşte în obraji.

— O învăţătoare franceză ar fi capabilă să vă înveţe multe lucruri utile!

— Sunt convins de acest lucru. Dar despre ţara mea n-ar avea nimic să mă înveţe.

— Zău? Ce este ţara dvs.?

— O regiune pe hartă, care se cheamă Maroc. Stau aici faţă în faţă două sisteme. E păcat că dvs., francezii purtaţi atât de mult interes acestei ţări şi, totuşi, cunoştinţele dvs. despre ea sunt atât de reduse, deşi uneori frumuseţea ei vă transformă în poeţi şi artişti! Şi în ochii dvs., roumia, faptul că soldaţii francezi se află pe acest pământ, constituie o suficientă explicaţie. Dar dvs. nu vă daţi însă nici cea mai mică osteneală, să ne cunoaşteţi cauza. Prin această ignoranţă deveniţi complice la o crimă. Cu câţiva ani înainte de naşterea dvs., englezi, francezi şi spanioli au năvălit ca nişte păsări de pradă asupra Marocului. Lucrul acesta s-a întâmplat

în timpul domniei slabului şi supusului sultan Moulay-Abd-el-Aziz, care umbla pe o bicicletă aurită şi aducea în palatul său artişti europeni. Din Franţa, Anglia şi Spania veniră trimişi care speculară slăbiciunea sa, sfătuindu-l greşit şi în dauna poporului său. Orice măsură lua era un succes al conducerilor statelor europene. Acesta era Marocul! Triburile în revoltă, sultanul vinovat! Îşi cumpără popice de aur, un aparat fotografic tot de aur, juca tenis şi polo pe bicicletă şi nu mai ştiu câte altele. Ţara era zguduită de războaie între triburi. Veni timpul când o putere civilizată se amestecă şi puse mâna pe stăpânire. Cine oare putea salva Marocul de prăbuşire? Natural, cei care au fost primii: francezii! Şi, după aceasta? Sultanul fu alungat, vizirii cumpărară recoltele, mai înainte de a fi ajuns pe piaţă şi le vândură în oraşe, la preţuri exorbitante. Poporul era subjugat. În locul vechiului sultan, fu înscăunat fratele său Moulay Hafid. Natural că ei ştiau foarte precis că Moulay Hafid era mai rău, însă îl lăsară să domnească până când triburile năvăliră în palatul lui. În sfârşit! Acesta era momentul potrivit de a pune mâna pe putere! Moulay Hafid ceru ajutor şi din Casablanca şi Rabat veniră trupe franceze pentru a-l elibera pe sultan şi sfârşitul fu acordul de protectorat. Şi apoi – Moulay Hafid nu mai putea rămâne în fruntea poporului său. Era urât. Îşi vânduse doar ţara! Se duse la Rabat şi discută cu francezii viitorul lui. Îşi aminti de timpurile apuse, atât de plăcute pentru el. Francezii îi dădură patruzeci de mii de pfunzi. El îi luă, mulţumi, arse împărătească-i umbrelă de soare şi făcu o călătorie de plăcere în Franţa.

— Toate acestea au trebuit să se întâmple, în interesul ţării dvs., spuse Renée.

Le Roux făcu un gest cu mâna.

— Strălucit viitor! Poate. Trecutul nostru este însă mai strălucit, decât strălucirea pe care o făgăduieşte viitorul. Cât despre prezent, acela sunt eu!

Glasul lui deveni dintr-o dată foarte cunoscut în urechile fetei. Vibraţia aceasta reţinută şi mată, gestul caracteristic al mâinii, toate o liniştiră în mod inexplicabil.

— Nu există un singur om, sub comanda mea, în Atlas, fie păstor, aventurier sau cerşetor, care să nu cunoască lucrul acesta, continuă bărbatul. Eu îmi educ poporul. Îi povestesc trecutul de glorie. Sădesc în bărbaţii naţiei mele sământa viitorului, pentru ca flacăra ştiinţei şi a credinţei să nu se stingă din inima lor, atunci

când eu nu voi mai fi. Am învăţat acest lucru de la inamicii mei. Aş fi un neghiob, dacă aş susţine că ştiinţa lor nu este mult superioară, celei de care dispunem noi – dar aş fi un neghiob, şi mai mare, dacă aş destăinui acest lucru poporului meu. Cândva, mi-au plăcut femeile albe, care aveau pentru noi gânduri şi atitudini atât de deosebite de cele ale bărbaţilor lor. Evenimentele însă au alungat din mine orice rest de simpatie faţă de poporul dvs. Pentru un singur francez, care a fost ucis cu treizeci de ani în urmă la Marrakes, tribul nostru fu atacat şi familia mea alungată din patria ei. De atunci, trăim ca nomazii, când aici, când în Sahara. Eram copil, când am fost alungaţi de acasă. Nu peste mult, câţiva membri ai tribului Chleuch uciseră cinci sau şase lucrători albi. Îndată, îşi făcu apariţia crucişătoarele Franţei şi bombardară oraşul două zile şi două nopţi în şir. Nicio casă nu rămase neatinsă, cadavrele bărbaţilor, femeilor, copiilor, câinilor şi cailor zăceau în imense mormane pe străzi şi prin pieţe şi, când – în cele din urmă – bombardamentul încetă, trei mii de francezi debarcară. Defilară printre ruine, în sunetele fanfarei şi a tricolorului fâlfâind. Ceva mai târziu, din nou fu omorât un sublocotenent francez. Ca măsură de represalii, francezii ocupară întreg teritoriul. Întotdeauna, acelaşi procedeu. Cea mai măruntă greşeală din partea noastră, constituia un pretext binevenit, pentru a fi pedepsiţi disproporţionat şi pentru ca armele franceze să salveze „prestigiul” Republicii.

Se susţine că noi nu cunoaştem altceva, decât brutalitatea. Dacă însă această brutalitate porneşte de la dvs., ea se numeşte „justiţie”. Vorbiţi mereu, despre mândrie, indulgenţă şi generozitate şi despre minunatele lucruri pe care le faceţi pentru băştinaşi. Priviţi cum arăta ţara aceasta, înainte de venirea noastră aici, şi priviţi-o acum!

Priviţi, ce-am înfăptuit – spun ai d-voastră! Spitale, străzi, căi ferate, hoteluri, hale, fabrici, uzine electrice! Dar cine foloseşte oare spitalele? Noi sau bolnavii dvs.? Ale căror automobile circulă pe şoselele, care în primul rând, sunt menite să slujească scopurile soldaţilor dvs.? Pe trenurile dvs., arabii şi berberii călătoresc în condiţii ruşinoase, pentru că sunt săraci şi murdari. În hotelurile dvs. de lux, arabii şi berberii sunt ultimii servitori, plătiţi cu jumătate leafă cât primeşte un roumi! Odată, mademoiselle, veţi fi iar liberă. Poate, vă veţi da atunci osteneala, de a ne vizita din nou oraşele. Şi dacă le veţi vedea, aduceţi-vă aminte că ele ne-au fost luate cu forţa, că femei şi copii au fost bombardaţi, pentru ca

această ţară să fie „eliberată”. Studiaţi cu atenţie „rezultatele tehnice” şi „progresul tehnic”, această activitate a poporului dvs. în interesul ţării noastre şi urmările sale pentru noi. Ori unde vă veţi duce, veţi constata că noile oraşe se înalţă pe ruinele secularelor noastre aşezări. Şi, veţi vedea în acelaşi timp, barurile şi hotelurile dvs., înghesuite unul lângă altul, cu rafturile încărcate de mii şi mii de băuturi otrăvitoare. Veţi vedea garaje uriaşe, lux, magazine şi femei aparţinând poporului dvs., care umblă pe străzi cu faţa neacoperită. Priviţi şi monumentele, care au fost ridicate în amintirea soldaţilor dvs., căzuţi, apoi întrebaţi-vă, dacă a fost cu adevărat util să-şi sacrifice viaţa pentru o astfel de civilizaţie?

Le Roux vorbea cu o atât de pătimaşă elocvenţă, cu atâta forţă de sugestie, încât era cât pe aici s-o convingă pe Renée. Până acum, auzise doar argumentele propriei sale tabere, despre foloasele colonizării, fără să asculte şi argumentele taberei adverse. În întreg Marocul, nu exista un avocat mai talentat al cauzei sfinte, ca Le Roux, care îşi pusese în gând să înfrunte regimentele oţelite în lupte grele ale Franţei.

Renée se uită ţintă în ochii bărbatului.

— Păcat că un om de talia dvs., nu-şi întrebuinţează prestigiul şi influenţa, pentru a sprijini eforturile civilizatoare ale Franţei. Cred că Franţa s-ar dovedi foarte recunoscătoare pentru acest sprijin.

Le Roux zâmbi.

— Cu trei zile în urmă, am primit o scrisoare din Taza, care purta pecetea marelui vizir al sultanului şi care cuprinde aproape textual acelaşi lucru. Eram invitat să mă duc la Rabat, unde autorităţile ar fi dispuse să discute cu mine diferitele probleme şi reclamaţii ale triburilor din Atlas. Iată începutul noilor procedee ale Franţei!

— Şi vă veţi duce la Rabat?

— Prefer să trimit sultanului o mie de capete de chleuchi, decât să-i dau propriul meu cap.

— Am impresia că vă face o deosebită plăcere să măcelăriţi oamenii, spuse Renée. Oare lucrul acesta cadrează cu marile idealuri pe care vi le însuşiţi?

— Execuţii, crime, războaie, violenţă şi jaf... toate acestea au fost şi sunt, poate, necesare, pentru ca Europa să-şi pună piciorul în Africa. Noi, arabii, suntem oameni, ca şi europenii, poate chiar mai apropiaţi de natură, ca dânşii...

Le Roux îşi întoarse ochii şi se uită la oraşul de sub el şi la

curtea fortăreţei. O ceată de călăreţi tocmai îşi făcea intrarea în fort. Mai multe sute de războinici descălecară şi se aliniară într-un rând lung şi tăcut. Cu un gest calm, care era de o copleşitoare majestate, Le Roux întinse mâna şi arătă spre „regimentele” lui.

— Dintre semeţele căpetenii chleuche, nu toţi sunt prefăcuţi, spuse el. Aziz-el-Djebboul mi-e atât de loial, de parcă mi-ar fi frate. Si Ali-Ahmouch şi cei de-o seamă cu el, sunt însă trădători ai cauzei sfinte şi preţuiesc mai mult protecţia sultanului europenizat, decât libertatea Islamului şi mărirea lui. Sunt mândri de panglicuţa legiunii de onoare şi leşină de plăcere, când guvernatorul general îi vizitează în palatele lor. Marrakes, oraşul sfânt, a fost transformat de ei într-o localitate turistică. Au acceptat arme şi muniţii, pentru a lupta împotriva aliaţilor mei. Găsiţi lucru cinstit, mademoiselle, ca oamenii dintr-o singură rasă să fie înarmaţi împotriva fraţilor lor? De astă dată însă, le voi servi o lecţie, pe care n-o vor uita niciodată. Frumoasele livezi şi grădini din Oued-Dra aprovizionează pieţele mele cu fructele lor gustoase... dar spre apus, până sus, în munţi, încă înainte de sosirea primăverii, toate kasbele, toate oraşele şi toate satele vor fi rase de pe faţa pământului.

— Sunteţi convins, că guvernul francez n-ar aprecia cu obiectivitate cauza pentru care luptaţi? Trebuie neapărat să purtaţi război şi să măcelăriţi atâta lume?

— Sunteţi încântătoare, mademoiselle!

Se întoarse şi privi tăios în ochii fetei. Rezerva de gheaţă, care îl înconjura, ca o crustă, se dizolvă încet, foarte încet. Renée avu impresia, de parcă adevăratul suflet al bărbatului, – care întocmai ca o păsărică speriată, se pitea în frunzişul unui copac – se arată treptat şi se desface în faţa ei, căutând compătimire, înţelegere şi, poate, chiar preţuire. Şi, deodată, se trezi într-însa dorinţa, de a pune mâna pe această păsărică timidă, înainte ca ea să aibă timp să se ascundă iar...

— Si Abd-el-Kader! M-aţi numit inamica dvs. Eu însă cred că am putea deveni prieteni. Eu nu sunt decât o femeie, lipsită de orice experienţă şi, desigur, cu totul alta decât femeile pe care le-aţi cunoscut.

— Iar eu, sunt arab, răspunse bărbatul şi se uită stăruitor la Renée.

— Iată un motiv mai mult, ca să ascultaţi cuvintele unei femei albe. În pofida celor ce aţi greşit împotriva noastră, vorbesc sincer şi cinstit. La prima noastră întâlnire, dvs. v-aţi numit „unealtă”.

Uneltele însă pot fi întrebuinţate şi bine, şi rău. Felul dvs. de a utiliza unealta aceasta, este rău, pentru că duce la distrugere. Nu numai alţii se vor distruge, ci şi dvs. Or, ar fi păcat, pentru că sunteţi un bărbat extrem de dotat. Dacă v-aţi deschide inima pentru dragoste şi pace, în loc să vă mistuiţi forţa în vâlvătăile demoniace ale răzbunării, atunci toate ar putea reintra în normal... Dvs. vreţi să zidiţi un stat. De ce trebuie să trimiteţi în acest scop la moarte mii şi mii de fiinţe nevinovate?

Vorbea cu o adâncă tulburare, care se oglindea şi în ochii ei înnouraţi. Le Roux îşi plecă ochii spre podeaua de cărămidă. Sprâncenele-i stufoase, roşcate, se încruntară, în timp ce îşi potrivea cu un gest mecanic vălul de mătase din jurul bărbiei. Îl durea rana. Apoi vorbi aproape în şoaptă, atât de catifelat, încât Renée fu adânc impresionată de glasul lui:

— Mi-ar face mare plăcere, mademoiselle, dacă, din prietenie, aş putea să fac ceva pentru dvs. Cereţi-mi ceva, mademoiselle!

Fata îl privi dezamăgită. Ştia că Le Roux gândeşte serios ceea ce spune. Niciun nobil arab n-ar rosti astfel de cuvinte, ca pe urmă să nu le respecte. Toată lumea stătea deschisă în faţa ei, libertatea, reîntoarcerea la viaţă, poate chiar la iubire... Nu trebuia să piardă o singură clipă. Numai că, tocmai în clipa aceea, simţi că nu poate să vorbească.

— Cereţi-mi ceva! repetă bărbatul şi aproape se temea de ceea ce i-ar putea cere fata.

Renée făcu un pas spre el.

— Dacă aş dori ceva, aş dori-o nu în interesul meu, ci în interesul dvs.

Înghiţi în sec şi îşi feri privirile.

— Sunteţi foarte nobilă. Dacă vrea Allah, îmi voi ferici poporul şi nu adversarii, murmură bărbatul. Apoi plecă.

Renée rămase nemişcată. Şi când silueta îmbrăcată în alb a bărbatului fu înghiţită de întuneric, se aşeză pe zid şi prinse să plângă încet, fără suspine.

XVI

Poarta kasbei rămase toată noaptea deschisă. O mulţime agitată de oameni şi animale umplea uriaşa curte. La intervale scurte, conduse de căpeteniile lor, soseau mereu cete de războinici. Câte una din aceste căpetenii, fără să se sinchisească de viaţa şi

integritatea fizică a mulţimii adunate în curte, se năpustea călare printre oameni şi îşi urla ordinele de pe şa.

Le Roux părăsi terasa femeilor, pe una din porţile turnurilor de pază, prin care nimeni, în afară de el, nu putea trece. Sclave pe jumătate goale cădeau cu faţa la pământ la picioarele lui şi în capul uneia din scările care cobora brusc în adâncime, o ceată de opt războinici, cu făclii în mână, îl înconjură. Un sclav îi întinse un burnus gros de lână. Dupa ce îl îmbrăcă, azvârlind aripile burnusului peste umăr, ieşi în curte, îndreptându-se spre cetele de războinici.

Mohammed-el-Hadj era de mult acolo. Bătrâna căpetenie septuagenară descălecă, fără cea mai mică urmă de oboseală în mişcări, îmbrăţişă afectuos pe paşă, de parcă i-ar fi fost fiu, deşi se despărţiseră nu demult, după ospăţul festiv. Străbătură încet curtea spaţioasă, urmaţi de purtătorii de făclii. În depărtare, zăriră o vatră din care se înălţau limbi de foc şi pe care sclavii îl alimentau neîncetat cu crengi uscate. Scânteile zburau sus, în beznă, şi pocneau în văzduh, ca nişte focuri de artificii. În jurul acestei vetre de foc, şedeau ghemuite, în rânduri dese, sute de femei. Basmalele lor bălţate scânteiau la lumina focului. Îşi loveau palmele una de alta, în ritmul unei tobe şi a unui fluier, cu sunet strident. Cam o duzină de femei, dansau în vârful picioarelor, cu ochii închişi, legănându-şi şoldurile molatec. Uneori, erau străbătute parcă de un fior. Focul le lumina violent frunţile late, înalte, tatuate, liniile subţiri, violete, pe locul sprâncenelor, feţele lor vopsite cu roşu şi cerceii din argint masiv. Toate erau tatuate la fel, purtau aceleaşi giuvaeruri, până şi mişcările le erau identice. Le Roux le privi un timp.

— Mohammed, făcu el într-un târziu, sunt destule?

— Trei sute şi cincisprezece, răspunse Mohammed. Chechrell le-ar simţi lipsa, dacă ar pleca cu toate. ..

— Cel puţin, bărbaţii din Medina vor învăţa arta stăpânirii de sine.

— Copiii lui Allah! Allah preamilostivul, strigau nazal dansatoarele. Allah-el-Akbar!

Corul hetairelor repetă aceste cuvinte. Până şi aceste femei, care trebuiau să-i întovărăşească pe războinici la luptă, erau copleşite de spiritul stăpânitor al Islamului.

Măsura aceasta fusese luată de Le Roux, care ştia că războinicii săi ar putea comite, din lipsă de femei, numeroase acte josnice

printre vasalii, aliaţii săi. În acest fel, rămâneau cu mai multă uşurinţă credincioşi soţiilor lăsate acasă şi nu contractau prea multe căsătorii noi.

Când femeile îl zăriră pe Le Roux, izbucniră în strigăte ascuţite de bucurie. Câteva din ele săriră în picioare şi alergară spre el, sărutându-i genunchii. Le Roux le mângâie prietenos părul.

— Dief Allah! făcu el. Sunt oaspetele Domnului. Dumnezeu e unul şi Mohammed este profetul Său.

Deşi aceste femei nu făceau parte din lumea cinstită, după cuvintele Profetului erau, totuşi, şi ele „Copiii lui Dumnezeu" şi faptul că trăiau, era voinţa lui Allah. Nimeni nu este responsabil de destinul, pe care îngerii îl scriu pe fruntea pruncilor încă nenăscuţi. De aceea, niciun bărbat nu le trecea pragul, fără a spune: „Dief Allah!" şi niciodată nu-şi bate joc de ele, pentru faptul că îşi tatuează pe frunte, pe burtă şi pe coapse citate din Cartea Sfântă. După moarte, ajung şi ele în paradis, aşa scrie în Coran, care cuprinde dogma viselor nemărginite, logica unui vizionar, a cărui religie atinge limitele nebuniei.

Le Roux trimise femeile înapoi între celelalte. Zâmbi ciudat. Îi era milă de ele. De când fusese rănit de trei ori în războiul rif, femeile nu mai însemnau mare lucru pentru el. Pentru el nu mai existau decât mamele copiilor, aceste slujnice ale statului.

Îşi continuă drumul prin curtea largă.

*

Le Roux mai ţinu o ultimă consfătuire. Căpeteniile se adunaseră într-o sală şi cei însărcinaţi cu ducerea la bun sfârşit a campaniei şedeau în rândul întâi. Si Mohammed, marea căpetenie de oşti, stătea lângă Le Roux. Consfătuirea dură doar câteva minute. Le Roux îi repetă lui Si Mohammed ordinele sale dictatoriale, dădu dispoziţii privitor la utilizarea trupelor, vorbi despre superioritatea numerică de care dispuneau şi de ajutorul lui Allah, care va fi cu ei, de la început până la sfârşit, pentru că luptau pentru o cauză mare şi dreaptă.

Astfel îşi dezlănţui Le Roux lupta împotriva glaoui-lor, a temutelor căpetenii nobile din Atlasul Occidental, pentru că orgoliul său nu era mai mic ca al lor, care refuzau să-i recunoască forţa şi supremaţia şi pentru că refuzau să priceapă, ceea ce era în propriul lor interes. Ştia că nu-şi poate înfăptui statul visat, câtă vreme

aceste căpetenii chleuche îi ameninţă flancul vestic. Primul pas era, deci, exterminarea lor, înainte de a avea timp să-şi adune forţele şi înainte ca francezii să le poată veni într-ajutor.

Cetele de războinici se aflau gata de plecare încă înainte de ivirea zorilor. Erau stăpâniţi cu toţii de febra luptelor în perspectivă. Caii nechezau şi scormoneau pământul cu copitele, câinii urlau şi turmele de oi, ce trebuiau să meargă împreună cu trupele, behăiau jalnic. Catârii protestau împotriva poverilor cu care erau încărcaţi, muşcăturile lor sălbatice sfâşiau hălci de carne din braţele şi pulpele sclavilor. Cuie ruginite sfredeleau mari răni sângerânde în trupul bărbaţilor încălecaţi. Lupta nu începuse încă, dar sângele curgea în şiroaie, ceea ce nu împiedica atmosfera să fie plină de hohote de râs sonor.

Într-un târziu prima ceată porni la drum. Era o ceată alcătuită din bărbaţi, îmbrăcaţi în mantale simple, cu burdufe din piele de capră pe umeri. Alţii purtau mantale largi din păr de cămilă, peste care aşezaseră în diagonală arma, strângând sub braţ mari pachete cu alimente. Sutele de oameni trecură pe sub poarta boltită unul câte unul, în şiruri lungi, urmăriţi de privirile lui Le Roux, care se afla pe unul din zidurile care înconjurau fortăreaţa. După infanterie, urmară trei tunuri de câte 75, împreună cu furgoanele artileriei. Furgoanele erau trase de câte opt catâri robuşti. Urmau călăreţii în mantale lungi, moi şi albe. În fruntea tuturor trupelor, fâlfâia steagul lui Le Roux – pe un fond verde, trei stele de argint.

Si Mohammed porni legănându-se în şa, pe calu-i mare, alb, ale cărui vine şi muşchi ieşeau în evidenţă de sub pielea-i mată. Lângă el, pe un cal tot atât de frumos, călărea un tânăr de abia douăzeci de ani. Era o copie uluitoare a lui Si Mohammed. Când îi zări călărind laolaltă, Le Roux îşi simţi inima muşcată de o ciudată tristeţe. Îşi dori să crească cât mai repede şi micul său Mohammed, pentru a putea pleca împreună la război... Când Si Abd-el-Krim-ben-Tazi guvernatorul kasbei, trecu pe sub boltitura porţii, îşi ridică privirile spre Le Roux. Trăsăturile lui trădau cea mai neţărmurită loialitate. Le Roux îşi aşează mâna pe inimă şi se înclină în faţa acestui om, cu care luptase în atâtea bătălii şi care văzuse curgând atâta sânge arab şi berber, sub ploaia de gloanţe a adversarului. Inimile lor vor rămâne de-a pururi, unite într-o prietenie indestructibilă! Murmurară amândoi aceleaşi cuvinte:

„Binecuvântarea Profetului să te însoţească, în numele preamilostivului şi preaînţeleptului Allah”.

Le Roux stătu multă vreme astfel, privind în urma cetelor care ridicau nori de praf în urma lor. Îşi simţea inima înmuiată de duioşie. Primele raze de soare ţâşniră de după creasta muntelui Tizi Amtrous, aruncând scânteieri peste oraş şi peste vale. O uriaşă caravană porni pe urmele cetelor de războinici. Oamenii umpleau cu sutele uliţele şi vociferările lor se ridicau spre cer, într-o simfonie pitorească, care se amesteca cu strigătele răguşite ale femeilor agitate, aflate pe terasele clădirilor.

Un sclav – un tânăr robust şi negru – se apropie de Le Roux şi aşternu un covoraş purpuriu în faţa stăpânului său. Le Roux se întoarse cu faţa spre răsărit. Ochii i se împăienjeniră. Faţa lui deveni subit scofâlcită. Se afla în stăpânirea puterilor cosmice. Se prăbuşi în genunchi, ca un copil, şi murmură în şoaptă:

Allah-el-Akbar!

XVII

Anotimpul îl favoriză pe Le Roux. Între munţii Atlas şi ţărmul Atlanticului începură ploile, care făceau inaccesibilă regiunea pentru trupe regulate. Munţii care străpungeau văzduhul şi piscurile înzăpezite erau învăluiţi în ceaţă. Ţara era bântuită de inundaţii, viscole şi ploi torenţiale. Pâraiele se umflaseră, ieşind din albii. Chechrell, însă, era apărat de toate aceste neajunsuri. Deşerturile dinspre miazăzi pricinuiseră aici o secetă cumplită. Deşi pământul era arid şi în rodnicie nu putea concura cu ţinuturile din miazănoapte, în ciuda gerurilor destul de dese, terenul nu devenea niciodată atât de impracticabil, încât să împiedice oamenii şi dobitoacele de a circula pe artera străveche, care lega de secole, Tafilaletul de Oued-Dra.

Le Roux dispunea, astfel, de o a doua înlesnire: posibilitatea de deplasare. Şi unul din principalele sale planuri era de a exploata această posibilitate în favoarea sa, atât din punct de vedere tactic, cât şi politic.

Era un sârguincios cititor de gazete. Şi, deşi ziarele pe care i le aduceau informatorii săi, erau de trei sau patru săptămâni vechime, îi erau suficient de bune pentru a-şi alcătui un tablou limpede asupra situaţiei adversarilor. Urmărea cu extraordinară atenţie discuţiile de la Palais Bourbon, privitoare la Maroc şi ştirile de la Quai d’Orsay, care pătrundeau în presă. Citea cu luare aminte dările de seamă asupra şedinţelor Societăţii Naţiunilor în legătură

cu problemele minoritare şi cu dezarmarea şi, adeseori, lipsa de unitate a Europei îl făcea să surâdă batjocoritor. Deocamdată, de la Europa nu voia nimic altceva, decât muniţii. Nu aflase nimic despre proiectele guvernului francez, în legătură cu eliberarea generalului.

Va începe cu el tratative, va plăti o sumă anumită, sau va recurge la măsuri militare? La Paris, părerile erau împărţite şi bulevardele blestemau aventura din Maroc – numai presa de dreapta sufla în trâmbiţa lui: „belle France insultée”.

Primul semn al faptului că tabăra adversă se trezise, era scrisoarea impunătoare, prevăzută cu şapte pecete, prin care Abd-el-Kader-ben-Sliman era invitat la marele vizir din Rabat. Această invitaţie era rezultatul diferitelor uneltiri, asupra cărora Le Roux fusese din timp informat. Se recursese la vechiul procedeu: sultanul trebuia să încerce primul să scoată pentru francezi castanele din foc. Nu se încumetară să-i trimită pe vreunul din califii măriei sale cu invitaţia pecetluită, pentru că niciun calif nu s-ar fi întors viu din Atlasul de miazăzi. Oamenii triburilor rebele i-ar fi tăiat capul şi l-ar fi tras în ţeapă, la vreo încrucişare de drumuri.

Le Roux – întocmai ca Abd-el-Krim, căpetenia Rifilor, – ştia că sultanul şi Maghzenul nu sunt decât culise ale jocului marocan, recuzite indispensabile ale dramei, care se juca sub titlul de „Protectorat”, între băştinaşi şi francezi.

De aceea, campania împotriva tribului Hadj-el-Glaou şi a paşei de la Telouet era importantă, dar totuşi numai de o însemnătate secundară. Dacă va înfrânge împotrivirea acestor căpetenii, puterea şi prestigiul său vor creşte nebănuit, împărăţia sa va deveni inabordabilă dinspre apus şi foarte puţin probabil ca francezii să se încumete în viitor de a le mai furniza acestor căpetenii chleuche arme şi muniţii.

Le Roux se pierdu in proiecte, privind împărăţia sa, care spre miazăzi de Atlas va avea hotare naturale şi va fi alcătuită din unirea indestructibilă a triburilor provenind din aceeaşi rasă. Se gândea la viitorul de aur al Islamului. Arabul din fundul sufletului său se visa între palmierii livezilor din Tafilalet, unde voia să-şi ducă cât mai curând familia, mama, la Beni-Tsouf, lângă undele argintii ale Oued-Ziz-ului, în grădinile verzi, răsărite între coline de aur – înapoi, în paradisul pierdut al familiei Sliman.

XVIII

Fatima se gătea. Zuhra stătea în faţa ei cu o tavă de aramă şi cu un vas de apă aromată cu ulei de trandafiri. Fatima frecă între degete o bucăţică de săpun, în timp ce Zuhra îi turna apă pe mâini. Pe urmă îşi spălă picioarele, după care începu un foarte complicat ceremonial vestimentar. Giulgiul fin o învăluia pe bătrână de zece ori. Era evident că Fatima ţinea cu orice preţ să pară în această zi mult mai gătită ca în altele. După ce Zuhra se îndepărtă, îşi privi nedumerită faţa bătrână, plină de riduri şi simţi milă pentru ea însăşi. Fatima – femeia – devenise cu desăvârşire inutilă. Ca mamă a nouă copii – dintre care şase muriseră – îşi împlinise menirea. Toate acestea păreau însă fără nicio importanţă faţă de faptul că el, Abd-el-Kader, era fiul său! Fatima se gândise în dimineaţa aceea la Oued-Ziz, la palmierii din Tmanaya şi la Beni-Tsouf. Trecutul o năpădi cu imaginile lui, ca un vis de mult uitat. Impresii incerte îi răscoliră sufletul. Îşi privi încheieturile şi gleznele, cu privirile tulburi. „Aceste membre minunate”, şopti ea. „Eşti ca o gazelă”. Şi revăzu cu ochii sufletului o faţă plăcută, albă – o faţă, care zâmbea mereu, fie că era supărată, fie că era răscolită de patimă – o faţă, care dispăruse odată cu zâmbetul şi pe care o blestemase cu aceeaşi vehemenţă, cu care o iubise cândva. Un kepi, cu semiluna şi cu şnururile. „Dumnezeu te păzească, micuţă Fatima”. Un tânăr înfăşurat în burnus, care se aruncă în şa... un scurt galop... şi apoi un nor de praf.

Amărăciunea îi năpădi inima. Ca mamă şi ca iubită, se simţise trădată. Nu-i rămăsese altceva, decât o cumplită singurătate. Fructul acelei iubiri fusese Abd-el-Kader. Ea îl dusese la Oulema, să-i facă circumciziunea. Caidul îi pusese o sută de întrebări. Care este însă mama, care – la nevoie – să nu născocească o sută şi una de minciuni, dacă este vorba de salvarea copilului ei?

— În numele lui Allah, cine este tatăl copilului?

— Ben Sliman, care a murit. După marele măcel, am trăit laolaltă cu nevestele lui, în deşert, la Taony. În numele lui Allah, îndură-te de mine, pentru că vreau să mă mărit cu Mohammed, fratele caidului.

— Martori ai?

— Da, chiar cincisprezece, Mehdi!

Fatima îşi mai aducea aminte, cum după aceea fusese primită de fratele lui Ben-Sliman, cu presupusul lui copil, în cortul său negru, unde ajunse în scurtă vreme stăpână. „Celelalte” îi deveniseră sclave şi, astfel, viitorul lui Abd-el-Kader fu asigurat.

Fatima o strigă supărată pe Zuhra. Ceremonialul îmbrăcării continuă. Bătrâna îşi puse inelele, cerceii, brăţările, lanţul, pentru ca, în cele din urmă, să-şi acopere faţa cu un voal alb, care nu-i lăsau descoperiţi decât ochii. Îşi vârî picioarele goale în pantofi brodaţi şi, când toate acestea fură terminate, o concedie pe Zuhra cu un gest al mâinii.

Astfel gătită, străbătu coridorul, până ajunse în faţa unei uşi: acolo se aşeză, cu picioarele încrucişate, pe un covoraş. Aşteptă ceasuri întregi. Capul începu să-i tremure, degetele ei bătrâne desenau cercuri şi arabescuri pe covor.

Într-un târziu, uşa se deschise şi ieşi Abd-el-Kader. Femeia îşi descoperi faţa. În timp ce bărbatul se apleca spre ea, îi cuprinse umărul, îl trase spre dânsa şi îl sărută afectuoasă. Fatima dezmierdă cu un gest de nesfârşită gingăşie faţa băiatului său.

— Oom, zise bărbatul, generalul roumi aşteaptă în curte. Vrei să mă însoţeşti?

— N-ar fi mai bine să nu fie nimeni altcineva prezent? întrebă femeia. Pentru ca alţi bărbaţi să n-o poată vedea pe mama ta...

Le Roux prinse mâna mamei sale într-a lui, ca un amant.

— Micuţa Oom va fi ascunsă. Ea va vedea şi auzi totul, fără s-o poată vedea cineva. Vreau ca micuţa Oom să audă convorbirea noastră şi să-mi dea un sfat, pentru că situaţia este extrem de îngrijorătoare.

— Îngrijorătoare?

Femeia îşi îndreptă umerii gârbovi.

— Îngrijorătoare, pentru că depinde foarte mult de atitudinea generalului. I-am trimis în două rânduri poruncă, prin Si Mohammed, să-i scrie guvernului francez, să-mi trimită un ofiţer, cu care să discut condiţiile şi preţul eliberării. De amândouă ori însă, generalul a refuzat să se supună.

— Pare foarte încăpăţânat.

— Da. Nu degeaba a fost supranumit „Tigrul rif”. Vino, micuţă Oom, vino...

Abd-el-Kader vru să-şi ajute mama să se ridice. Aceasta însă îi refuză aproape supărată ajutorul. Bărbatul surâse. Femeia zâmbi şi ea, cu un zâmbet foarte timid, apoi îl sărută. Pe urmă, îşi acoperi cu un gest maiestuos faţa şi porni după Le Roux, care coborî câteva scări, străbătu o sală şi mai multe curţi, până la o încăpere spaţioasă, în care femeia observă mirată o masă mare, plină cu hârtii, maşină de scris, cerneală, toc şi creioane. Pe pereţi, atârnau

nenumărate hărţi şi schiţe, care – din motive politice – erau mai mult sau mai puţin eronate şi de aceea, colaboratorii lui Le Roux trebuiau să le corecteze.

Le Roux arătă spre un covoraş, dintr-un colţ întunecat al încăperii, apoi o ascunse pe femeie după un paravan de lemn, printre crăpăturile căruia Fatima putea urmări totul, fără a fi văzută. Pe urmă, bătu din palme şi – de parcă ar fi apărut din zid – se iviră câţiva bărbaţi, gata să-i împlinească ordinele.

XIX

Când generalul îşi întoarse întâmplător faţa spre colţul unde se ascundea Fatima şi ea îi zări ochii, gura şi faţa palidă respiraţia i se tăie. Inima ei prinse să bată cu repeziciune. Se agăţă, cu degete crispate, de paravanul din faţa ei. Îşi lipi obrazul de grilaj şi privi. Va să zică, nu se înşelase, atunci când descoperise pe faţa roumiei anumite asemănări! De Sonloup! Dar oare acesta este încă acelaşi de Sonloup? Fruntea nu şi-o mai ţinea înălţată semeţ, ca odinioară şi o barbă stufoasă îi încadra faţa. Însă zâmbetul nu dispăruse!... Era parcă şi mai ascuţit, ca în ziua când se întâmplase măcelul acela în deşert... Fatima îşi aduse deodată aminte, cum fugise, împreună cu alte fete, pe uliţele înguste, ale Beni-Tsouf-ului, mânate de groază. Pretutindeni răpăiau arme. Gloanţele şuierau prin aer. Călăreţi năclăiţi de sânge se aplecau din şei şi se năpusteau asupra femeilor. Un soldat infanterist se luase după ea. Fatima nu mai avea cum să scape. Se lipi cu spatele de un zid şi ţipă. Soldatul se apropie de ea. Era acoperit de murdărie, de sudoare şi de sânge. Strângea crispat în mână arma. Capul îi ieşea din guler, ca al unei păsări de pradă. Fata îşi acoperise deznădăjduită figura, implorând milă. În zadar! Soldatul o înşfăcă de gât. Fata încercă să se apere. În clipa aceea se auzi tropot de cal. Un călăreţ roumi, înfăşurat într-un burnus roşu, se apropie din susul străzii. Roibul său era stropit până pe burtă de sânge. Câteva cuvinte aspre. Infanteristul o lăsă pe fată. Plecă înjurând. Călăreţul sări din şa şi prinse între degete bărbia micuţei Fatima. Fata plângea. El zâmbi, îi dezmierdă faţa şi îi vorbi prietenos: Vino. Apoi o strânse la pieptul său pe fată. Fatima îi povesti atunci că e prostituată şi că suferă de o boală oarecare. Bărbatul stătu o clipă nemişcat şi o privi ţintă în ochi. Fata îşi regretă minciuna. El o privi încă multă vreme. Fata simţi că sângele îi acoperă obrajii şi îşi feri

privirile. Kif-kif, spuse el. Nu face nimic! Te vei vindeca şi mă vei iubi pe mine. Apoi o luă lângă el în şa şi... o duse departe de locul măcelului.

Fatima mormăi în neştire cuvinte de demult. Vraja de odinioară o copleşi... El însă, generalul, n-ar mai recunoaşte în bătrâna de astăzi, pe Fatima de odinioară. Cu neputinţă!

— Ah! bărbaţii, şopti ea şi închise ochii. Sunteţi creaturile noastre, din leagăn şi până la moarte. Dumnezeu e înţelept şi milostiv.

Examină cu atenţie profilul lui de Sonloup.

El era. „Shack", cum îl dezmierdase ea, odinioară. O durere ascuţită îi străbătu mădularele bătrâne. Simţi că tremură. O clipă avu impresia că leşină.

Între timp, Abd-el-Kader şi de Sonloup stăteau faţă în faţă. Fatima îşi acoperi la timp gura cu mâna, pentru a-şi înăbuşi ţipătul de surpriză. Vedea în fiu pe tată!

Le Roux vorbea arăbeşte, pentru ca şi mama sa să-l poată înţelege. Îi oferi loc lui de Sonloup, pe un scaun vechi Louis XVI, care, – Dumnezeu ştie – de unde ajunsese la Chechrell. Această politeţe calmă îl enervă peste măsură pe de Sonloup. Se aşeză totuşi:

— Eh bien, mon vieux, întrebă de Sonloup ironic, a trimis guvernul cele douăzeci de milioane?

— La! răspunse scurt Le Roux.

— Poate va plăti guvernatorul general, dacă mai aşteptaţi puţin.

— Avem răbdare.

— Şi noi! murmură generalul. Chiar dacă şobolanii ne mănâncă hrana şi insectele ne sug sângele.

Niciun răspuns!

Privirea generalului alunecă distrată asupra hărţilor şi schiţelor militare de pe pereţi şi bătu darabana pe speteaza scaunului, ţuguindu-şi buzele şi încercând să fluiere un marş.

— Hehe! Aceasta îmi aduce aminte de cartierul meu general...

Le Roux fu cuprins pe neaşteptate de o chinuitoare senzaţie de inferioritate, de care nu putu să scape. Era una din acele clipe, în care viaţa îi apărea în toată nesfârşita ei diversitate, cu inutilitatea oricăror eforturi, clipă care îl îndemna să plece singur în deşert, să se izoleze pentru totdeauna de lume...

— Mon vieux, auzi el glasul insinuant al lui de Sonloup, ce

intenţii ai, după toate acestea, cu mine?

Le Roux se reculese, cu un singur gest, şi toată violenţa temperamentului său izbucni. Se apropie de general şi îl scuipă dispreţuitor în faţă.

— Am să te silesc să implori milă, să-i scrii cu sângele tău scrisoare guvernatorului, câine necredincios!

Fatima îşi dădu seama că în fiul său se trezise bestia feroce. Ştia că e gata să se năpustească asupra generalului şi era limpede că, în astfel de accese, care îl cuprindeau câteodată, era capabil să ucidă...

— Abd-el-Kader! sâsâi ea de după paravan.

Le Roux – ca armăsarul, pe care frâul nemilos îl opreşte în toiul galopului – se întoarse. Se apropie de masă, cu sprâncenele încruntate, ridică scrisoarea generalului, o rupse în bucăţele şi le împrăştie pe jos.

Cu glasul tremurând încă de mânie, chemă un paznic şi îi dădu ordin să-l ducă pe necredinciosul câine francez.

— La închisoare cu el! Să fie azvârlit în lanţuri! Să nu i se dea de mâncare, până când nu-şi va roade propria carne de pe ciolane! Până într-o săptămână, va fi dispus să-mi dea ascultare...

Fatima se apropie de fiul său, tremurând şi înfrântă. Păşea foarte încet, ca o femeie nespus de bătrână. Respiraţia ei era şuierătoare.

Reîntâlnirea aceasta îi frigea inima. Un singur cuvânt şi era pierdută! Şi odată cu ea şi Abd-el-Kader. Ce-ar face dac-ar cunoaşte secretul? Ar ucide-o? S-ar putea întâmpla şi mai rău, are destul sânge străin în vine, pentru a putea deveni în orice clipă roum. Şi ce s-ar întâmpla dacă Abd-el-Kader ar fi mândru că este fiul unui general Rabaoui? Un fior o străbătu şi cu un gest îi dădu fiului său să înţeleagă, că ar vrea să fie condusă îndărăt, în harem.

— Micuţă Oom, zise încet Le Roux. Vorbeşte! L-ai văzut. Capul său este mai tare decât sâmburii curmalelor. Refuză să scrie scrisoarea, pentru a putea primi banii.

Fatima nu putea înţelege, ce nevoie era de scrisoare.

— Nu mai aştepta nicio zi, răspunse ea. Trimite-l imediat pe Rabaoui şi fiica sa la francezi!

Le Roux dădu obosit din cap.

— Oom! Îl voi ţine în carceră, până îi voi frânge încăpăţânarea...

Când Fatima ajunse iar în decorul intim al apartamentului femeilor, deveni mai vorbăreaţă.

— Abd-el-Kader, dragul meu fiu, căruia Mohammed i-a dăruit minte, ascultă ce-ţi spune mama ta. Într-adevăr, ai crescut din mine, cum creşte trandafirul din tulpină şi ai sorbit din seva mea, mai mult ca oricare din fraţii tăi... Tu eşti cel mai frumos dintre toţi trandafirii mei. Cât ai fost copil, ţi-am ferit viaţa prin jertfele pe care le-am adus şi fiecare dintre ele era pentru mine o dulce mângâiere, căci recunoscusem în tine pe marele conducător, pe recuceritorul ţării pierdute a lui Sherif-ben-Sliman. Numele pe care ţi l-am dat, avea menirea să-ţi înflăcăreze sufletul şi să-ţi aducă aminte neîncetat de Amir-Abd-el-Kader, regele Maghrebului, adevăratul fiu al lui Mohammed. De copil, am descoperit în tine blândeţea porumbelului şi sălbăticia leului. În tinereţe, te-am trimis la unchiul tău, neguţătorul din Oran. Te-am înscris la şcoala străinilor, nu ca să le însuşeşti preceptele morale, nu ca să te împrieteneşti cu ei, ci ca să cunoşti ştiinţa inamicilor tăi, să le înveţi limba şi obiceiurile, pentru ca apoi, în luptele vieţii tale, să nu ai ochii legaţi, ci să te baţi cunoscându-ţi amănunţit adversarul. Îţi mai aminteşti de anii aceia, pe care i-ai trăit departe de mine? Mai ştii cum aşteptam, acolo în sud, fiecare semn sau veste despre tine şi când scrisorile soseau, iar şeicul Abdullah cel negru mi le citea, cum plângeam de bucurie? Adeseori însă, plângeam şi de teamă, pentru că nu eram sigură, dacă străinii nu vor izbuti până la urmă să mi te ia.

Fatima îşi drese glasul, în timp ce se uita adânc în ochii albaştri ai fiului său, în care citea – ca într-o oglindă – sentimentele lui Abd-el-Kader.

— Ai rămas credincios sângelui lui Sherif-ben-Sliman, ai rămas credincios marilor bărbaţi ai familiei noastre. Ai luptat în bătălii fără număr împotriva roumilor şi astăzi eşti un paşă puternic, care cunoaşte inima oamenilor. Ascultă, deci, de inima mamei tale. Generalul roumi este şi el un mare nobil. A luptat toată viaţa lui împotriva noastră şi, totuşi, a scăpat cu viaţă. Dumnezeu n-a vrut să se prăpădească. Nu încerca, deci, să iei locul lui Allah şi împotriva voinţei lui să scurtezi viaţa roumi-ului. Pentru că va muri dacă îl arunci în temniţă. E bolnav. Nu mai e tânăr, ci bătrân: un bărbat înfrânt de tristeţe şi mâhnire. Acordă-i libertatea pe care i-o poţi da în actualele împrejurări, atâta cât este tocmai necesară ca să-ţi fie recunoscător şi atunci, în ziua când se va întoarce între ai săi, împreună cu fiica sa, va preamări generozitatea adversarului său Abd-el-Kader şi nu va mai fi dispus să se bată împotriva lui. În consfătuirile ce vor avea loc, el îţi va lua partea şi dacă voinţa lui

Allah ar fi, ca într-o bună zi, să ne împrăştie destinul vitreg, generalul roumi se va gândi la tine nu cu ură, ci cu bunătate şi se va opune ca străinii să ne fugărească iar.

— Oom, răspunse Le Roux, emoţionat de vizibila naivitate a mamei sale, dacă această chestiune politică şi de stat ne-ar privi numai pe noi doi, atunci nu l-aş ţine nicio clipă închis pe general, ci aş fi cel puţin tot atât de bun cu el, cum eşti tu cu fiica lui. Noi arabii însă, nu purtăm războaie împotriva femeilor şi a nevinovaţilor. Tot ce ne este scump, ne porunceşte să luptăm împotriva celor care ne-au răpit ţara. Am nevoie de măsuri drastice, împotriva expansiunii organizate a francezilor. Dacă pretind o mare sumă pentru punerea în libertate a generalului, atunci nu este vorba de astă dată de aur şi argint, ci de pâine – de pâine, pentru milioane de guri, care o vor mânca nu în robie, ci în libertate. Francezii nu vor izbuti să ne ocupe ţara, cu materialul lor tehnic şi cu aparatul lor militar, fără să nu ne apărăm din răsputeri împotriva lor.

Le Roux îşi încleştă scrâşnind fălcile.

— Oom, adăugă el, în şoaptă, încearcă să uiţi suferinţele adversarilor noştri. Sunt şi eu slab şi am şi eu suferinţele mele.

Îşi pipăi bărbia, apoi îşi aşează mâinile pe şolduri.

— I-am promis micului Mohammed, să facem împreună o plimbare călare, în pădure, întovărăşit de Ali-el-Bahel, păstorul... şi trebuie să mă ţin de promisiune.

În ochii lui, se ivi o bucurie părintească.

— Oom! într-o zi, el va fi Amirul, regele Tafilaletului şi stăpânul marii împărăţii.

— Inşallah![17]

Fatima îşi plecă ochii în pământ, ascunzându-şi gândurile de fiul său.

XX

Într-o bună zi, sosi un curier din Tafilaletul de miazănoapte şi, împreună cu el, veniră şi doi nobili, pe care îi trimitea kebir-ul[18] Ait-Hammou. Aduceau o veste importantă: un detaşament francez înaintase pe lângă Oued-Ziz, până la Ait-Asir. Ait-Asir era un important punct strategic în est şi prezenţa francezilor în această regiune îi pricinuia lui Le Roux îngrijorare. Îşi dădu îndată seama, că

[17] **Aşa să fie voia lui Allah.**
[18] **Şeful.**

această manevră periclitează deplasările trupelor sale din sud şi drumurile sale de legătură cu tribul Doui-Menia. Detaşamentul francez – după cum suna informaţia – era alcătuit dintr-un regiment senegalez, din războinicii triburilor fidele stăpânirii franceze şi din câteva trupe auxiliare, aflate toate sub comanda ofiţerilor francezi. Le Roux îi retrimise pe cei doi nobili la kebir-ul lor, împreună cu o scrisoare, în care îi pretindea două mii de războinici.

Apoi porni fără întârziere să facă incursiuni. Nu lăsă acasă decât o mică gardă de berberi sub comanda înlocuitorului său şi plecă, însoţit de patru sute de călăreţi.

Străbătu în lung şi în lat deşerturile înalt situate ale Teboul-ului, urmat de o cavalerie modern înarmată, urmărind mai ales traseul caravanelor care mergeau spre Tafilalet. Alese această regiune, pentru că anotimpul făcea foarte primejdioasă traversarea munţilor, mai ales călare. Apariţia lui neaşteptată pricinui la început mare surprindere în satele ţinutului, nu numai pentru că era socotit eliberatorul mult aşteptat, dar pentru că triburile vedeau într-însul unealta răzbunătoare a lui Allah. Vestea înaintării lui se răspândi cu iuţeala fulgerului şi pretutindeni fu întâmpinat cu osanale. Nobilii triburilor se înşirau în veşminte proaspăt spălate în capul satelor şi îl întâmpinau cu capete plecate pe Abd-el-Kader-ben-Sliman. Îndată ce calul lui Le Roux intra în raza oraşelor sau satelor lor, tăiau câte un berbec gras şi bărbaţii se îmbulzeu în jurul lui, sărutându-i hainele. În timp ce ceata de călăreţi a lui Abd-el-Kader îşi continua drumul, o febră războinică îi cuprindea şi pe ei. Părinţi şi copii ieşeau din colibe, înarmaţi până în dinţi, cu merinde puţine în traistă şi se luau, ameţiţi, după călăreţii lui Abd-el-Kader. Le Roux ajunse cu o uluitoare repeziciune la Erfoud, pe Oued-Ziz. Înconjurat de mii şi mii de bărbaţi din tribul Ait-Atta, îşi făcu intrarea triumfală acolo. Ochii i se umplură de lacrimi, când zări pământul lui Sherif-ben-Sliman. Sângele mamei sale îi zvâcnea în vine, când minunaţii palmieri se înclinară în faţa lui, urându-i bun venit.

Se duse la moschee. După ce petrecu acolo o noapte, în meditaţie, chemă căpeteniile de triburi la el, se urcă în amvon şi le vorbi o oră întreagă despre ofensiva proiectată împotriva avangărzilor franceze, precum şi despre expediţiile de pedeapsă, ce trebuiau întreprinse pe teritoriul acelor triburi, care încheiaseră alianţă cu inamicul. Nobilii erau neobişnuit de tăcuţi. În cele din urmă, se ridică un bărbat cu priviri întunecate, barba neagră şi ochelari albaştri şi se apropie de Le Roux.

— Paşă, zise el, pe un ton adânc, nazal, cine ţi-a dat dreptul să hotărăşti în Maroc, de pace sau război? Oare nu sunt eu califul sultanului, părintele tuturor bunilor marocani? Tu eşti trădător şi ai face bine să părăseşti neîntârziat ţinutul acesta, întorcându-te în districtul tău, pentru că altminteri prezenţa ta ne poate pricinui tuturor pieirea.

Le Roux se uită mirat de la o faţă la alta. Bărbaţii stăteau neclintiţi. Tăceau şi respirau greu. Le Roux părăsi moscheea. Încălecă încet, cu mişcări calculate, folosindu-se de spinarea unui sclav, care stătea în patru labe. Înconjurat de cincizeci de călăreţi, se întoarse la corturile lui.

O oră mai târziu, râzând batjocoritor, câţiva berberi îi aduseră pe califul sultanului. Le Roux îl decapită, apoi legă capul de spinarea unui asin. Ochelarii albaştri îi fixă cu mâna sa pe fruntea asinului. Pe urmă, cu un fier înroşit în foc, asinul fu ars sub coadă. Înnebunit de durere, animalul o luă razna. Străbătu uliţele şi piaţa satului. În urma lui, venea o mulţime de oameni, care se tăvăleau pe jos de râs. Nobilii veniră pe rând în cortul lui Le Roux, jurându-i credinţă. Abd-el-Kader îi ospătă împărăteşte şi le dărui un sac cu giuvaieruri, pe care le jefuise cu trei ani în urmă de la tribul Haskoura, astăzi unul din cei mai fideli aliaţi ai lui.

A doua zi îşi făcu apariţia, în mijlocul războinicilor săi, Si Taibi-Ibrahim-el-Sala, domnul kasbei din Bariana. Ceata era precedată de cincisprezece călăreţi, care duceau steagul. Le Roux îi primi în picioare, în faţa cortului său. Si Taibi trecuse de o sută de ani. Vârsta îi frânsese umerii. Nepoţii şi strănepoţii îl ajutară să descalece. În timp ce se apropia de fiul lui Sliman, trăsăturile lui de patriarh prinseră viaţă. Le Roux păşi încet în întâmpinarea lui. Când apoi se opriră unul în faţa celuilalt, se înfruntară vreme îndelungată, de parcă fiecare ar fi vrut să citească tainele din sufletul celuilalt. Urmară saluturile tradiţionale, invocarea lui Allah în numele Profetului. Se sărutară pe buze, pentru că erau înrudiţi prin sânge şi nu uitaseră niciunul complicatul arbore genealogic, care îi făcea coborâtori din una şi aceeaşi mlădiţă. Lăsându-şi suitele la intrare, păşiră singuri în cort şi se aşezară pe câte un covoraş. Îşi adresară nenumărate întrebări politicoase, despre sănătatea membrilor familiei, evocară sute de nume, chiar de femei şi asupra fiecărei persoane evocate cereau binecuvântarea lui Allah. Abd-el-Ali – fratele cu mult mai tânăr al lui Le Roux – apăru la intrarea cortului, îl sărută pe Si Taibi, se aplecă lângă Le Roux şi îl

sărută pe umăr, apoi se aşează şi el pe un covor şi începu să prepare în tăcere ceaiul. Si Taibi recapitulă evenimentele din ultimul timp. Relată foarte detaliat şi cu o oarecare ezitare în glas, continua înaintare a francezilor.

Când sfârşi, dădu ostenit din cap. Îi era teamă, că uciderea califului sultanului va provoca o violentă reacţie din partea acestuia dornic să răzbune moartea trimisului său special. Le Roux îi linişti îngrijorările cu asigurarea, că sultanul nu mai e de mult decât sluga plecată a rabaouilor.

— Dragul meu, răspunse Si Taibi, cuvintele tale sunt mai înţelepte, decât ar bănui cineva după vârsta ta. Faima ta e mare, puterea ta irezistibilă. În kasba din Bariana am adunat războinicii pe care mi i-ai cerut. Ei însă refuză să se războiască, sub comandă străină. Cum eu sunt prea bătrân, şi-au ales de căpetenie pe Ibrahim, cel mai mare dintre băieţii mei.

Le Roux medită câteva momente.

— Îi vei comunica, că se află sub ordinele mele, zise el scurt.

O clipă se păru că Si Taibi se va prăbuşi la pământ. Se înclină şi îşi plecă fruntea.

— Aşa să fie!

Le Roux înfruntă neînduplecat privirile bătrânului. Ce însemna pentru el orgoliul unei străvechi familii nobile, când era în joc orgoliul unei naţiuni întregi? Bătrânul acesta n-ar înţelege niciodată, că în armată nu există decât un singur comandant, după cum statul nu are decât un singur şef. Tinerii însă îşi vor da foarte curând seama că, războiul de independenţă, care bate la uşă, ar fi fără discuţie pierdut dacă fiecare ar acţiona, după cum îl taie capul. Lupta împotriva unui inamic unitar nu poate fi dusă cu sorţi de izbândă decât printr-o acţiune unitară.

Si Taibi şi Le Roux se cufundară într-o tăcere adâncă, în vreme ce Abd-el-Ali le servi în păhărele mici, înflorate, ceai de mentă.

Bătrânul părea mâhnit. În sufletul său, sentimentul amar al orgoliului familial jignit, se amesteca cu un sentiment de siguranţă că, sub protecţia paşei, familia se va bucura şi mai departe de libertatea şi moşiile sale.

Le Roux era preocupat de propriile sale gânduri. Sorbea ceaiul în înghiţituri mărunte şi repezi, cu ochii pierduţi în gol. În gând, stabili data, când va aduna toate căpeteniile triburilor din miazăzi la Cherchrell, unde – prin alianţa tuturor triburilor – va pune bazele unei noi epoci de înflorire a Islamului. Toate la timpul lor! Allah nu-

şi întoarce faţa de la copiii săi!

XXI

Oued-Ziz izvorăşte de la poalele muntelui Djebel Aiachi, care se înalţă spre cer ca un altar, printre stâncile haotice. Râul porneşte cu o nebănuită forţă, printre cotloane şi peste prăpăstii, prin văi şi trecători, coborând spre câmpie. Această odraslă vijelioasă a Atlasului hrăneşte cu apă o duzină de mici ksour-uri[19], mii de bărbaţi, femei şi copii. Ceva mai spre sud, râul străbate o bună parte din deşert şi acolo se poartă ceva mai matur. Parcă ar sta pe gânduri, înainte de a intra în câmpia adâncă a Tafilaletului. Are nevoie de mai multe zile, pentru a trece prin livezile bogate de palmieri, care îi tivesc amândouă malurile. Populaţiei îi aduce bogăţie şi noroc. Vântul proaspăt care îl însoţeşte dă puteri noi bătrânilor, chiar în cele mai călduroase veri. Cumplitele uragane ale deşertului berber din apus se năpustesc uneori asupra oazelor Tafilaletului. Oazele însă, ca nişte fortăreţe îngropate adânc în pământ, ştiu să se apere. Norii de nisip trec peste coroana palmierilor, purtaţi către răsărit, în Hammada cea neagră, unde se împrăştie apoi printre piscurile aride ale munţilor, care sunt netezi şi lucioşi. Un timp se mai văd, ca nişte stâlpi întunecaţi şi fantastici, care leagă parcă cerul de pământ. Pe urmă, asemenea unor dervişi obosiţi de dansul sacru, cad şi se spulberă în vânt. Luciul lor de opal stăruie zile întregi încă în văzduh, încercuind soarele cu un inel de opal. Nilul este norocos, pentru că în lunga sa cale se uneşte iar cu elementele care-l alcătuiesc. Destinul Oued-Zizului este însă amar! După ce lasă în urma sa cea mai măruntă oază a deşertului, îşi continuă drumul în zig-zag prin Sahara, în acest bazin al secetei şi groazei. Acolo, departe, în miazăzi, îl întâlneşte moartea, ostenit şi îmbătrânit de cale lungă. Destinul Oued-Zizului seamănă cu al tuturor apelor din sudul Atlasului.

Le Roux se simţea parcă renăscut în această climă. Până şi durerea îi trecu pentru câtva timp. Stătea drept în şa, călărind către miazănoapte, în fruntea războinicilor săi. Cetele de luptători trebuiau să se întâlnească pe un platou de lângă Douira. În timp ce armăsarul, cu glezne fine, înainta vesel, uitându-se din când în când în urmă, Le Roux se gândea la mama sa, la Halima, la Aisba, la micul Mohammed şi la diferitele femei ale haremului. Într-o bună

[19] Localitate fortificată.

zi, – când marea operă va fi terminată, – le va aduce pe toate aici. Aerul de aici va prelungi cu mulţi ani viaţa măruntei şi bolnăvicioasei Oom. Pentru întâia oară de multe luni, se gândi cu dor la Halima. Frumuseţea şi mândria ei trăiau permanent în conştiinţa sa. Acum, că se afla departe de ea, farmecul Halimei trezi în el dorinţe arzătoare. Se întrebă dacă femeia îi va mai dărui un al doilea băiat pe care îl dorea cu tot atâta tărie ca şi ea, după ce din cei cinci copii avuţi împreună, nu rămăseseră decât doi în viaţă... Din când în când, mâna lui Le Roux se rătăcea printre cutele djebirei, pentru a atinge talismanul, pe care femeia i-l atârnase de gât, la plecare. Talismanul era o pungă măruntă din piele, în care se afla o bucăţică de pânză îmbibată cu sângele femeii. Credinţa populară susţinea că niciun bărbat care poartă cu sine un astfel de talisman, nu-şi înşeală soţia. Le Roux zâmbi în sinea lui. Privirile i se tulburară. Se gândi cu gingăşie la fiul său, şi ochii i se umplură de lacrimi. Băieţelul era plin de suflet şi inteligenţă. Învăţase multe de la Omar. Cunoştea Coranul şi dascălii îi lăudau mintea. Acum, Ali-el-Bahel, păstorul-poet, îl iniţia în tainele vânătorii. În timp ce Le Roux se gândea la toate acestea, începu să murmure rugăciuni, pentru ca Allah să protejeze, în absenţa lui, pe oamenii pe care îi iubeşte, nu cumva vreun răufăcător sau vreun duh necurat să le poată dăuna. Era păgân. Ştia că sunt multe lucruri care nu pot fi văzute, nici pipăite, nici gustate. Nu avea însă prea mare încredere în ştiinţele magice, care se îndeletniceau cu alungarea duhurilor necurate. Refuza să creadă în vrăjitorii, astfel că se adresa de-a dreptul lui Allah. Allah constituia o taină destul de mare pentru el.

Distrugerea grupului mobil francez, care staţiona în Ait-Asir – operaţie săvârşită în numele lui Allah – era una din micile sale opere de artă. Cum însă ea îi spori prestigiul printre triburi, făcându-i cunoscut numele în toată ţara, trebuie să trecem în revistă faptele, aşa cum s-au întâmplat.

Niciuna din armatele lumii nu este mai potrivită pentru condiţiile războiului în colonii, cu armata franceză. Trupele ei – albi sau negri, senegalezi, spahii, arabi, legionari de origine germană, poloneză, elveţiană, italiană sau americană – primesc o instrucţie specială în acest scop. În văile sălbatice ale munţilor Atlas, luptătorii pentru libertatea Islamului trebuie să se bată cu cea mai îndărătnică şi mai rezistentă rasă de oameni. Individual luaţi, soldaţii aceştia caută în cea mai mare parte uitarea şi uneori fac chiar tentative, să-şi reocupe locul în societatea civilizată, care i-a

eliminat din sânul ei. Negrii senegalezi alcătuiesc o unitate aparte şi constituie o excepţie între restul trupelor. Aceşti copii binevoitori ai sudului sunt modeşti, uşor de stăpânit, grei la cap, dar în acelaşi timp moi la inimă, smulşi din leagănele lor ameninţate de diferite primejdii, pentru a fi aruncaţi în braţele uniformei. Aceşti uriaşi negri-vineţi, răsplătiţi cu hrană şi cu un sou[20] pe zi, care nu se gândesc niciodată la moarte şi care, orice s-ar întâmpla, zâmbesc arătându-şi dinţii albi, reprezintă cea mai puţin costisitoare dar, totodată, cea mai importantă parte a aparatului militar francez.

După supunerea parţială a tribului Ait-Hadidou, francezii îşi cazară grupul mobil la Ait-Asir. După acest succes, care îi costă doar foarte puţine vieţi omeneşti, se simţiră în destulă siguranţă, în tabăra fortificată. Un goum[21] arab şi un detaşament de spahii curăţiră teritoriul de elementele indezirabile. După o scurtă deliberare asupra situaţiei, grupul mobil primi ordinul ca, după măsurile necesare de siguranţă şi lucrările de fortificare a taberei, să rămână pe loc.

Oraşul Ait-Asir şi kasba lui erau situate pe coasta unui deal pârjolit şi uscat de arşiţă. Fortăreaţa era împrejmuită de stânci semeţe. Caidul – un bărbat puţin la minte, dar foarte ceremonios în relaţiile cu străinii – constată cu nedumerire, că soldaţii francezi, cu caii, tunurile, automobilele lor blindate, se stabilesc în vale, unde se instalează în tabere fortificate. Femeile şi copiii se ascunseră îndată în cele mai întunecate unghere ale caselor şi colibelor şi păstorii îşi mânară turmele departe, sus, în creierul neumblat al munţilor. Caidul îi oferi comandantului un berbec fript în întregime, îi pofti pe ofiţeri la ceai şi le dădu a înţelege, cu infinite precauţii, că nu era dispus să le dea niciun fel de ajutor. Îl tratară cu mult dispreţ şi avură faţă de el o atitudine atât de ameninţătoare, încât caidul păru să-şi schimbe părerea.

Între timp, Le Roux petrecu câteva zile cu incursiunile de recunoaştere. Trimise la Ait-Asir o mică caravană, compusă din indigeni, pentru a-i aduce informaţii. Caravana se întoarse în scurtă vreme, aducându-i date preţioase. Le Roux îşi împărţi cetele în mici grupe, fiecare sub comanda unui şef, iar el porni, în fruntea călăreţilor săi, către miazănoapte, ocolind într-un arc larg Ait-Asir. Pe Si Ibrahim-ben-Taibi îl lăsă între Bordj-Mshounsh şi Ait-Asir, într-

[20] **Monedă fracţionară franceză, reprezentând a douăzecea parte dintr-un franc.**

[21] **Trupă numeroasă, cam cât un trib înarmat.**

o vale sălbatică şi aridă.

Două zile merse Le Roux printre munţii golaşi, apoi coborî din nou la şosea. Mai aşteptă o zi, pentru ca Si Ibrahim-ben-Taibi să aibă timpul necesar de a face aceeaşi manevră, în direcţia Ait-Asirului, păstrând însă o distanţă apreciabilă, atât de şosea, cât şi de vale.

Un curier pe jumătate mort de oboseală, sosi şi anunţă că Si Ibrahim se află gata de drum. Imediat porniră în marş forţat, până când atinseră Oued-ul şi marile poduri de beton, pe care guvernatorul general le inaugurase în cadrul unor festivităţi pompoase – drept ultime roade marocane ale civilizaţiei europene – şi care fuseseră imortalizate pe mii de fotografii. Le Roux aruncă cel mai mare din aceste poduri în aer şi tăie pe o mare distanţă firele de telefon şi telegraf. Sârmele fură strânse, iar stâlpii de telegraf arşi. Pe urmă se întoarseră în munţi.

A doua zi, un detaşament francez se apropie în susul văii, pentru a controla de ce nu funcţionează telefonul. Grupul Ait-Hammou, care stătea la pândă, se năpusti prin surprindere asupra detaşamentului. Aveau arme vechi, dar gloanţele turnate de ei înşişi, sfâşiară trupurile ostaşilor francezi, doborând pe comandant. Le Roux examină, cu un zâmbet batjocoritor pe buze, faţa palidă a ofiţerului, împodobită de o mustăcioară semeaţă...

A doua zi, începu înaintarea concentrată spre Ait-Asir. Războinicii coborau de pe înălţimile care împrejmuiau valea. Erau în total trei mii. În soarele violent era cu neputinţă să le deosebeşti siluetele de stâncile care acopereau terenul. Comandantul taberei fu doborât tocmai în timp ce-şi făcea plimbarea zilnică, în marginea taberei. Goarnele dădură alarma.

Lupta ţinu trei zile. Grupul mobil lupta cu un adversar invizibil. Din toate părţile ploua cu gloanţe – de astă dată însă nu gloanţe fabricate acasă, ci gloanţe adevărate, industriale. Şi aproape toate nimeriră în plin. După patru zile, nu rămase nimeni care ar fi putut primi viu panglicuţa Legiunii de Onoare. Un avion zbură peste munţi şi străbătând stratul de nori examină din văzduh terenul. Erau în drum ajutoare puternice, dar Le Roux se făcu nevăzut, pentru a-şi desăvârşi răzbunarea împotriva tribului Ait-Hadidou. Era sărbătoarea măcelului şi a jafului, amestecată cu un strop infim de justiţie. Astfel, se răzbună pe bărbaţii tribului Ait-Hadidou, care – cu puţin înainte – mulţi, fără arme, în rânduri lungi, se plecaseră în faţa ofiţerilor francezi, care tronau pe armăsari pur sânge.

XXII

Le Roux purta cu o îndârjire neostenită făclia războiului.

În două săptămâni străbătu ţara, până la frontiera algeriană. Pricinui mari pierderi triburilor aliate cu francezii şi adună o pradă neînchipuit de bogată, pe care o expedie cu caravane spre Tafilalet şi Chechrell. Trecerea lui era marcată noaptea de cerul înroşit de vâlvătaia flăcărilor.

Ajunse, în sfârşit, pe teritoriul tribului Doui-Menia. Ispita de a-i ataca pe francezi chiar în cuibul lor, la Colomb-Bechar, era mare. Dar îşi învinse prima pornire şi ştiu să potolească setea de sânge a inferiorilor săi. Nu trecu frontiera algeriană. Dimpotrivă. Se întoarse cu cea mai mare repeziciune în Tafilalet. De acolo trimise un ambasador lui Hassan-el-Temga, şeful tribului Doui-Menia şi îl somă pe acest foarte puternic nobil, să se ralieze marei cauze, pentru că numai astfel va putea scăpa de urgia lui Allah, el şi tribul său, şi de mânia răzbunătoare a lui Abd-el-Kader-ben-Sliman.

Informatorii sosiţi de la Chechrell aduseră veşti despre mersul pregătirilor în vederea ofensivei împotriva chleuchilor. Toate decurgeau normal, conform planului iniţial.

În Chechrell, stăpânea legea şi ordinea. În tabăra lui Si Ali-Ahmouch izbucnise o mică rebeliune, care fusese înăbuşită în mod tradiţional, printr-un cumplit măcel.

Mica Oom trimitea fiului său binecuvântări şi câţiva trandafiri din grădină.

Le Roux constată cu nemărginită mulţumire că aparatul său se pune în mişcare. Lovitura dată prestigiului francezilor se răspândi cu iuţeala fulgerului în toată ţara, ca bubuitul unui uriaş pod prăbuşit. Pierderile sale în raport cu cele pricinuite inamicului, erau neînsemnate. În schimb, pusese mâna pe o pradă bogată şi pe material de război – mai ales puşti, mitraliere şi muniţii îi căzuseră în mână. Da, Allah era de partea lui. Soldaţii francezi luptau pentru viaţa lor, ofiţerii pentru decoraţii şi avansare. El şi poporul său însă luptau pentru gloria lui Allah. În ziua unirii, Le Roux se urcă pe amvon. O mulţime imensă se strânsese, pentru a-l asculta, cu inima tremurândă. Nu mai era pentru el doar Mehdi, ci căpetenia tuturor drept-credincioşilor. El dispunea de viaţa şi averea lor. Era un adevărat sultan. Începură să murmure rugăciuni în numele lui. Le Roux le atrase atenţia să continuie munca constructivă în

vederea binelui colectiv şi pentru fericirea ţării. Pe urmă, deschise cartea sfântă şi citi din capitolul „Victoria”, aplicându-şi singur, fără pic de modestie, cuvintele Profetului:

„Arabii, care nu te vor însoţi la bătălie, spune-ţi-vor: Legaţi suntem de averea şi familia noastră, de aceea cere tu pentru noi îndurerare. Spune-vor cu limba, ceea ce nu se află în inima lor. Tu răspunde-le cu vorbele, care se află scrise în cartea Profetului: Cum aş putea avea putere în faţa lui Dumnezeu asupra voastră? Luptaţi cu ei sau întoarceţi-vă la Islam. De vă veţi supune, Dumnezeu vă va răsplăti, de vă veţi întoarce însă faţa de la El, după cum v-aţi întors odată, vă voi pedepsi fără îndurare. Pentru că Allah e atotputernic şi înţelept.”

Le Roux îşi închise cucernic ochii: Ah, Doamne! Nu ne lăsa pradă necredincioşilor, spre încercarea noastră. Şi iartă-ne.

Doamne. Tu eşti puternic şi înţelept! Mii de glasuri repetară ultima frază. Un murmur scăzut, profund, ameninţător, umplu casa Domnului. Cucernicia mistică a Islamului plutea în văzduh, cucernicie care aureşte fiecare acţiune – fie ea cât de neînsemnată – cu lumina divină. Că omul mănâncă, sau bea, sau merge, sau doarme, porneşte sau păzeşte turma, se târguieşte pentru bucăţica zilnică de pâine, sau se războieşte, sau moare – tot una e. Orice ar face, orice s-ar întâmpla cu el, Dumnezeu e de faţă. Fie că e norocos, fie că n-are noroc, fie că e sclav sau domn, cerşetor sau rege, sfânt sau soldat, pretutindeni şi totdeauna îl împrejmuieşte Dumnezeul atoatecuprinzător, croindu-i destinul. Flăcările credinţei lui nu se sting niciodată. Până şi noaptea, glasul care atrage luarea aminte izbucneşte deasupra cetăţii, pretutindeni, unde se adună drept-credincioşii şi văzduhul vibrează argintiu:

— Veniţi la rugăciune, copiii lui Allah! E mare Allah! Acesta e Islamul, aceasta este cucernicia lui.

Având certitudinea ca lumea aceasta nu este adevărata lor patrie şi că nu vor rămâne de-a pururi aici, au faţă de viaţă o anumită resemnare. Nevoile lor sunt reduse. Trupul nu cere decât foarte puţin pentru a rămâne în viaţă şi chiar acest puţin, ei îl reduc la minimum cu putinţă.

În ura lor împotriva necredincioşilor se amestecă şi foarte multă compătimire. Zâmbesc îngăduitori la pretenţiile fără număr ale roumilor, la suferinţele lor imaginare, la setea lor niciodată potolită după plăceri şi senzaţii noi, la nevoia lor permanentă de a-şi avea nervii într-o continuă stare de tensiune, la patima lor pentru alcool

şi alte otrăvuri. Dispreţuiesc profund morala făţarnică a europenilor. Cunosc numeroasele contradicţii cuprinse în legile străinilor. În ochii lor, cultura europeană este în contradicţie cu voinţa lui Allah şi de aceea, tot ce vine de dincolo de mare îl socotesc păcătos şi deşert.

Viaţa lor este alcătuită dintr-o continuă călătorie şi peregrinare... Îşi străbat căile lor cu un pumn de curmale şi un codru de pâine, iar dacă noaptea îşi găsesc un colţişor de odihnă pe o rogojină, sub un cort oarecare, mulţumirea lor nu cunoaşte margini. Numele lui Allah le flutură neîncetat pe buze.

Bărbaţii Tell-ului, bărbaţii Bled-ului, bărbaţii deşertului – fie că sunt argaţi, sclavi sau fii de familii nobile – sunt legaţi unii de alţii de un socialism natural şi elementar. Statul lor a supravieţuit secole întregi, fără să fi suferit nici cea mai mică schimbare, în timp ce străinii, care se străduiesc să-i supună, au experimentat în statele lor civilizate toate formele de guvernământ cu putinţă, fără să fi ajuns la liman. Ba, experienţele lor continuă, fără întrerupere.

Nimeni nu ştia când şi cum dobândise Le Roux formidabila cultură pe care o avea. Trecutul lui era pentru toţi un mister. Credincioşii erau convinşi că se inspiră de-a dreptul din spiritul cel fără greş al lui Allah. Şi cel care se îndoia cel mai puţin de aceasta, era el însuşi.

XXIII

Era pe la mijlocul iernii. Pământul se întindea negru, cerul era acoperit de nori cătrăniţi, care pluteau peste munţi, unde îşi deşertau conţinutul. Oued-ul vâjâia înspumat în albia-i stâncoasă, văzduhul era posomorât, rece şi îngheţat. Fiecare fiinţă era zgribulită, şi pătrunsă de frig, până în măduva oaselor.

Zidurile kasbei erau negre şi jilave. Răspândeau un miros rânced, care pătrundea în toate curţile şi încăperile. În Chechrell şi dincolo de oraş, pământul exalta miresme de putreziciune. Femeile stăteau toată ziua ghemuite în faţa unor cuptoare încinse şi evocau suspinând căldurosul şi frumosul sud. Le Roux lipsea încă şi în absenţa lui, zilele se scurgeau într-o monotonie severă. Părea că, fără el, până şi oraşul îşi pierduse sufletul.

Într-o dimineaţă, după lungi săptămâni întunecoase şi aride, soarele răsări limpede şi îşi concentră razele de foc asupra zidurilor ameninţătoare, care se căţărau pe colină, asemenea Zidului

Chinezesc. Soarele inundă terasele clădirilor şi acoperişurile verzi ale moscheilor. În scurt timp, tonul mohorât şi cenuşiu al oraşului se topi, dând loc unei scânteieri aurii, de parcă cineva ar fi ridicat de pe el un văl cernit. Valea şi colinele începură să aburească. Fâşii lungi şi şerpuitoare de ceaţă se târau deasupra pământului. Bătrânii erau de părere că iarna se sfârşise. Întâi se uitară spre miazănoapte, către piscurile înzăpezite ale Atlasului, apoi către miazăzi, spre contururile moi şi dulci ale Imiter-ului. Da, sosise primăvara! Vântul se întorsese. O căldură regeneratoare plutea prin văzduh. După câteva zile senine, oamenii uitară iarna şi în timp ce în miazănoapte viscolele bântuiau încă, la Chechrell şi în imediata lui apropiere mireasma trandafirilor îmbălsămau văzduhul.

Renée însă nu află consolarea nici în această reînviere a anotimpului. O tristeţe adâncă o cuprinsese. Faţa ei devenise de o paliditate aproape străvezie. Pleoapele i se îngreuiaseră şi pe trupu-i subţiat, numai sânii rămăseseră pietroşi şi rotunzi, de parcă ar fi fost cupe pline cu amărăciune şi îngrijorare. Avea senzaţia, de parcă ar fi îmbătrânit îngrozitor, de parcă toată viaţa ei de până acum ar fi fost pentru totdeauna îngropată... undeva, în marginea drumului, ca ostaşii aceia francezi, ucişi mişeleşte, pe Şoseaua Roşie. Niciodată nu se va mai deştepta în ea, eul de altădată. Şi, dacă până acum întâmplarea lor i se părea un accident oarecare, de astă dată părea să descopere degetul lui Dumnezeu. În această convingere, toate gândurile ei luară o neaşteptată întorsătură. Câteva rochii deveniseră inutilizabile şi, de teamă de a nu rămâne într-o bună zi fără să aibă ce îmbrăca, o rugă pe Sit-el-Koll[22] Fatima să-i găsească ceva de îmbrăcat. Făcu un adevărat negoţ de schimb, dându-şi obiectele de toaletă pentru rochii sau veşminte de mătase şi lână. Zuhra îi arătă cum trebuiau purtate aceste veşminte. Numai Halima nu-i acordă niciun sprijin. Soţia favorită încă nu se împăcase cu prezenţa ei în harem. Continua s-o socoată o intrusă care venise aici pentru a-i tulbura liniştea şi a periclita armonia căminului. Nici mica Aisha nu era mai bună ca mama sa. Renée simţea şi ea că o prăpastie de netrecut o desparte de lumea care o înconjura, deşi izbutise să afle multe din tainele şi intimităţile vieţii femeilor arabe. În ceasurile lungi – când femeile stăteau ghemuite lângă foc, încălzindu-şi mâinile şi picioarele împodobite cu brăţări – stătea şi ea la rând cu ele, îmbrăcată la fel cu ele, încercând să scape de

[22] **Stăpâna tuturor.**

sentimentul de singurătate, care o însoţea pretutindeni. Începu să le povestească viaţa ei petrecută în oraşele Africii de Nord, Burgundia şi la Paris, despre femeile, ba, chiar despre propriile ei gânduri, cu o atât de cinstită sinceritate şi simplitate, încât era convinsă că inima acestor femei nu va mai putea rămâne zăvorâtă în faţa ei. O ascultau cu luare aminte, îi puneau întrebări cu totul deplasate şi tulburătoare, plescăiau cu limba, surprinse. De cum rămânea însă singură, simţea răceala şi indiferenţa cu care se purtau acele femei faţă de ea. Un singur lucru le deştepta invidia şi respectul: Renée simboliza în ochii lor acea libertate desăvârşită, care numai bărbaţilor le este permisă. Da, Renée avea uneori impresia că surprinde în ochii lor o expresie rugătoare.

Primele zile de primăvară provocară o neaşteptată agitaţie printre femeile din harem. Se părea că razele magice ale soarelui le-ar fi deşteptat la o nouă viaţă. Bătrâna, care în absenţa lui Le Roux, se purtase ca o tirană, renunţă la veşnica pândă. Glasul ei uscat, strident, totdeauna acru, se auzea mai rar. Uneori părăsea chiar casa, pentru a face un drum misterios, fără să-i pese ce fac între timp Halima, Aisha, Zuhra, Asma şi sclavii. Halima trăia din zi în zi mai liberă. Nu mai avea nicio rezervă în felul de a vorbi şi aproape că toate cuvintele ei, erau o mascată sau o făţişă invitaţie la iubire. Renée rămase uluită de dibăcia cu care Halima izbutea să-şi canalizeze instinctele erotice şi i se păru cu desăvârşire inutil să opună instinctelor ei coapte precepte de ordin etic.

Într-o seară, urcă scările care duceau pe terasă, unde dădu peste Halima şi Zuhra, care se plimbau la braţ, cu şoldurile legănate voluptos şi ritmic. Ochii şi dinţii lor scânteiau, glasul le era răguşit de dorinţă. Renée le privi câteva minute, fără să fie văzută. Se apropiară de balustradă şi se aplecară peste ea. Trupurile lor deveniră şi mai zvelte, mai cambrate. Apoi îşi ridicară vălurile şi începură să scuipe un grup de bărbaţi, care poposiseră în curte, lângă zid. Îndată ce bărbaţii priviră în sus, ele îşi acoperiră o parte a feţei. Dar, în loc să se retragă, legară o convorbire trivială cu bărbaţii, excitându-i cu oferte amoroase şi le spuseră că sunt, desigur, eunuci, pentru că altminteri s-ar căţăra până la ele, pe zid... Le făceau gesturi lascive, pentru ca în acelaşi timp să-i potolească cu dispreţul şi râsetele lor. Renée simţi o mânie neaşteptată, la auzul râsetelor lor răguşite. Amintirea lui Le Roux o străbătu dureroasă. Tuşi tare şi străbătu terasa, încercând să pară cât mai naturală. Halima însă nu se încrezu în expresia de

nevinovăţie de pe chipul ei. Încet, cu şoldurile legănate, cu o expresie rece şi vulgară în priviri se apropie de Renée şi, năpădită de o subită furie, o pofti, cu cuvinte vulgare, să părăsească îndată terasa. O clipă, Renée simţi că o cuprinde şi pe ea mânia oarbă. Îşi deschise gura, ca să-i atragă Halimei atenţia asupra obligaţiilor sale de soţie, dar se răzgândi şi fără să scoată o vorbă, coborî încet în grădină.

Acolo, se gândi mai mult la cele văzute şi ajunse la concluzia că indignarea ei nu era provocată din jignirea pe care i-o adusese Halima, cât de umilinţa lui Le Roux, care era departe. Ciudat, ce des se gândea la omul acela! Adeseori, când kasba răsuna de faptele lui eroice, avea impresia că îl vede în faţa ei, călărind pe calu-i roib, sub faldurile steagului verde, cu trei stele argintii.

Deodată, paşi uşori o treziră din gândurile care o furaseră.

Era Aisha, care venise să se intereseze de mama sa.

— Roumia, unde e Oom?

— Pe terasă. Nu te duce însă acum la ea, Aisha. Vino, stai mai bine lângă mine.

Aisha plescăi din limbă: Tţţţ...! Nu voia să se aşeze lângă roumia şi Renée ştia că ar fi fost zadarnică orice încercare de a o convinge. Cu siguranţă că ar face tocmai contrariul. Era o mică fiinţă, care nu cunoştea piedici morale. Uneori, îi povestea visele ei. Visul ei favorit era că o răpeşte un călăreţ. Bărbatul călăreşte semeţ, în faţă, şi porneşte cu o viteză sălbatică din această temniţă... În jurul lor, şuieră gloanţele... răpitorul ei o apără, se luptă pentru posesiunea ei şi, apoi o iubeşte... o iubire violentă, nebună, pierdută, sub palmieri şi într-un palat scânteietor, unde ea va fi regina iubirii şi amanta, în înţelesul integral al cuvântului... În ciuda înclinaţiilor ei vinovate, Renée simţea o atracţie deosebită pentru această copilă pe jumătate sălbatică, faţă de forţa şi fantezia căreia, toate iubirile fiicelor europene păreau palide şi anoste.

Uneori, îi venea gândul s-o înveţe lucruri înalte şi nobile. În curând îşi dădu însă seama, că orice încercare de acest fel, era zadarnică. Cum ar fi putut-o convinge pe această mică păgână, de esenţa sufletului?

Aisha se uită iscoditoare în jur, pentru a vedea dacă sunt singure. După ce se convinse că nu se află nimeni în jur, se ghemui lângă Renée, îşi ridică veşmântul. Renée văzu surprinsă că avea legată de coapsă o bucată de pâine. Aisha îi explică, spre uluirea

străinei, că dacă o arabă doreşte copii, trebuie să poarte pâine legată în acea regiune a corpului, până când pâinea va fi foarte murdară. Atunci trebuie încălzită la foc şi mâncată, fără să bea ceva după ea. Pe urmă, trebuie să se culce:

— Noaptea îţi va fi foarte sete. Vei cere şi în somn apă. Pe urmă vei vedea în vis un bărbat, care îţi va întinde un ulcior. Bărbatul acela te va răpi. Ah! Ca boabele de struguri pe ciorchini, atât de mulţi vor fi bărbaţii care mă vor iubi!

Fraza aceasta suna de parcă ar fi fost rostită de Halima.

— Aisha, spuse Renée, dacă m-ai asculta, te-aş iubi ca pe surioara mea.

— N-ai putea mai bine să-ţi cauţi un iubit şi să-mi găseşti şi mie unul? răspunse Aisha.

În clipa aceea, micul Mohammed intră în grădină. Aisha îşi orândui în grabă haik-ul[23]. Mohammed se apropie, se opri cu picioarele desfăcute şi prinse să o examineze pe Renée, cu un aer de tiran. Apoi îi porunci Aishei să plece. Fata sări în picioare şi fugi pe terasă. Voci stridente, certăreţe, se auziră de sus. Cineva o lovea pe Aisha. După puţin, fata coborî şi se rezemă pe zid. Apoi începu să plângă, miorlăind.

— Roumia, spuse Mohammed, tata a alungat poporul tău din ţara noastră!

Îşi scoase din brâu pumnalul de tuareg şi îl azvârli spre Renée, în aşa fel, încât se înfipse la câţiva milimetri, de capul fetei, în trunchiul unui copac.

— Mohammed, ţi-am mai spus că jocul acesta este periculos. Dac-ar afla, tatăl tău te-ar pedepsi pentru el.

— Tata taie capul străinilor.

— Da, dar cu mine n-o face...

— O să-l rog să mi te dea de nevastă.

Renée îl găsi îndrăcit de obraznic şi îndrăcit de frumos.

— Vreau o soţie albă, continuă băiatul. Vreau să am fii albi. Rasa albă e mai bună. Fiecare băiat de sultan ar trebui să fie alb. Oamenii cu pielea neagră sunt sclavi.

— Cine ţi-a spus acestea?

— Acesta este adevărul, strigă Mohammed, categoric.

Renée se uita pe furiş la Aisha. O impresiona neplăcut plânsul fetei. Nu putea suporta să vadă pe cineva suferind. Era evident, că Halima îşi bătuse fiica. Astfel că se ridică, apropiindu-se de Aisha,

[23] **Îmbrăcămintea.**

cu scopul de a o mângâia. În acelaşi timp însă, simţi dorinţa de a-l subjuga pe micul Mohammed şi de a-i stăpâni gândurile şi voinţa. După ce se convinse că nimeni n-o vede, cuprinse repede grumajii băiatului şi îl sărută pe buze. Băiatul roşi violent şi şopti cu glasul aproape înfrânt:

— Roumia!

— Vino, să vedem ce are Aisha!

Mohammed o urmă. În ochii săi, expresia neaşteptatei fericiri se amesteca cu conştiinţa păcatului săvârşit.

Aisha însă refuză să se lase consolată. Se apără cu unghiile şi cu dinţii, împotriva oricărei încercări de apropiere. Numai când Renée îi făgădui să-i citească poveşti din cărţulia cu poze, se mai linişti puţin.

Renée îi duse pe cei doi copii într-un colţ umbrit al grădinii, unde le spuse s-o aştepte până se întoarce. Apoi se grăbi să le aducă Noul Testament. De câte ori avea prilejul, le povestea istoria lui Iisus, în timp ce se prefăcea că le citeşte, pentru că altminteri n-ar fi ascultat-o. Numai cărţulia frumos legată şi cu numeroase poze avea efect asupra lor.

Le vorbi cu glasul ei cald şi insinuant despre naşterea lui Iisus. O priveau amândoi îngânduraţi, ca nişte copii care ascultă poveşti. Povestirea ei nu avea nicio înrâurire asupra lor, pentru că un singur Dumnezeu exista pentru ei. Renée simţea adeseori prăpastia de netrecut dintre religia ei şi preceptele Coranului. Şi, totuşi, nu se deschideau oare tocmai aici posibilităţi nelimitate pentru o franceză? Oare cei ce cunosc adevărul, nu au obligaţia sfântă de a-i lumină pe ignoranţi?

— Mai povesteşte, roumia!

Le povesti despre regele Irod şi măcelărirea pruncilor din leagăn. După ce sfârşi, Aisha sări în picioare. Da! Va alerga imediat la Asma, să-i povestească că profetul roumilor s-a născut într-o iesle şi n-a avut alt tată decât pe Dumnezeu.

Mohammed rămase locului. Îşi aşezase şapca în braţe, înfăşurându-şi o buclă în jurul degetului. Apoi se uită tulburat la Renée şi îi spuse că nicio femeie nu poate fi mai frumoasă ca ea. Niciodată nu se va uita la altă femeie, ci se va gândi mereu numai la ea şi, de îndată ce va mai creşte puţin, o va lua cu siguranţă de soţie. Într-o bună zi, tatăl său va ajunge rege, ba chiar el, Mohammed, va fi rege, iar Renée va fi atunci regină şi va şti mult mai multe decât oricare femeie berberă sau arabă. Îşi va instrui

poporul la lucruri mari şi noi, fericindu-l...

Renée se sperie de violenta pasiune, pe care o deşteptase în inima băiatului. Ochii lui blânzi şi buni, în care plutea aceeaşi tristeţe stranie, ca în ai tatălui său, o fixau plini de dragoste şi respect. Îi făgădui, pe tot ce avea mai sfânt, că niciodată nu-şi va azvârli către ea pumnalul, ci îl va împlânta în inima acelora, care se vor încumeta să-şi arunce ochii asupra roumiei. Renée poate fi sigură de fidelitatea lui. Dar, înainte de toate: cea mai severă discreţie! Nimeni nu trebuie să afle de iubirea lor!

XXIV

În noaptea aceea, Renée nu putu adormi. Era întinsă în aşternut şi îşi asculta ritmul înfierbântat al sângelui. În singurătatea ei, căuta să se consoleze, evocând imagini de demult. Era atât de copleşită însă de actualul ei mediu, încât numai gânduri sumbre şi mohorâte îi pătrundeau în creier. Gândurile ei roiau neîncetat în jurul acestei aventuri marocane, fără să găsească un răspuns satisfăcător la întrebarea „de ce?”

Gândurile ei erau împărţite între tatăl său şi Le Roux. Amândoi stăruiau în mintea ei şi trăiau o viaţă intensă, copleşitoare. Singurul subiect de conversaţie în kasba îl alcătuiau faptele de arme ale lui Le Roux şi victoriile lui găsiră un amplu ecou în sufletele primitive. Renée deplângea soldaţii francezi, pentru că, fiind fiică de ofiţer, avusese totdeauna pentru ei cele mai alese aprecieri. Îşi aduse aminte de un mare banchet, din epoca războiului rif, la care participase şi tatăl său. Cu cupa de şampanie în mână, generalul ţinuse un discurs, în care atacase punctul de vedere al ministrului care vorbise înaintea lui, spunând că „Franţa îşi va continua politica blajină, faţă de indigenii ţării”. Renée îşi amintea aproape textual de discursul generalului: „Toate măsurile luate de noi în Maroc, până azi, s-au dovedit neîndestulătoare. Adversarul şi-a format despre noi părerea că ezităm, că vrem să câştigăm timp, pentru că au impresia că ne găsim la un impas. Întreaga noastră politică este greşită. În războaiele coloniale, adversarul trebuie să fie convins din prima clipă de forţa noastră nimicitoare. Orice ezitare este condamnabilă. Trebuie să dispunem de forţe îndestulătoare, pentru ca îndată după prima ciocnire, adversarul să fie bătut. Nu este suficient să-i spulberăm nădejdea unei viitoare victorii. Nu! Trebuie să-i răpim orice posibilitate de apărare. Un astfel de adversar va

spera mereu în taină, că ar putea avea mai multe şanse, cu un alt prilej. Aceste speranţe trebuie odată pentru totdeauna stârpite în faşă, pentru că ele alimentează nesfârşitele rebeliuni, încurajându-i să păstreze o atitudine de frondă faţă de stăpânire... Este de la sine înţeles că, în sufletul unui popor barbar, focul urii arde mai mult timp şi într-o bună zi poate incendia totul”.

Cuvintele tatălui său i se păreau acum crude şi neîndurătoare. Îşi pierdu deodată încrederea în infailibilitatea patriei sale şi o îngrijorare profundă, tainică, începu să-i macine inima.

Renée se sculă în toiul nopţii. Lumina lunii o ademeni în grădină şi pe terasă. Vântul cald şi îmbălsămat îi dezmierda buclele. Respiră adânc aerul tare, aromat, în care mirosul pământului în plină primăvară şi parfumul trandafirilor se amestecau cu miros de cămile, cai şi oi. Un nor plin atârna deasupra ei. În ţara aceasta toate păreau uriaşe. Munţii, văile, platourile – toate erau mari şi înfricoşătoare. Îşi aduse aminte că acestea i se potriveau lui Le Roux, care în gândurile ei îmbrăca acum proporţii legendare. Ce păcat că era adversarul Franţei, îşi spuse fata cu o căldură lăuntrică, pe care încă n-o cunoştea. Deodată, auzi voci apropiate. Se ascunse după un zid şi zări silueta unui bărbat, care străbătu terasa, însoţit de o femeie. Auzi vocea şoptitoare a Halimei. Bărbatul se agăţă mut de o funie, care atârna de zid şi se lăsă în adâncime. Peste câteva clipe, Halima desfăcu nodul funiei şi o azvârli după bărbat. Apoi părăsi în grabă terasa. Şoldurile i se legănau ademenitoare în mers. Brăţările din jurul gleznelor foşneau. Zâmbea cu buzele strânse, cu o expresie de sumbră mulţumire pe faţă.

XXV

În timpul absenţei lui Le Roux, de Sonloup tânjea în temniţa barbară a kasbei. Firicelul de lumină, care pătrundea rareori în bezna temniţei, cădea asupra unui bărbat, care nu mai purta decât foarte puţine lucruri ce puteau aminti un general francez. Semăna mai curând cu o stafie de la Verdun, care, părăsindu-şi mormântul şi ruşinându-se de goliciunea ei, îmbrăcase un pantalon rupt, o manta ofiţerească găurită de schije şi, de dragul glumei, îşi trântise în cap o caschetă boţită de general. Pielea lui împrumutase culoarea pământului, mâinile şi picioarele erau acoperite de un strat de murdărie. Privirile, odinioară atât de semeţe şi de limpezi,

erau tulburate de febră.

Încheieturile îi erau încătuşate în lanţuri grele, astfel că i se iritase carnea şi oasele deveniseră vizibile. Respira mereu aerul acela cald, umed, impur, pe care îl infectau cu microbi şi mirosuri acre de sudoare cei două sute de deţinuţi politici, câţi se veştejeau în fundul acestei oribile temniţe.

În timp ce deţinuţii ceilalţi erau îngrijiţi şi hrăniţi de rudele pe care le aveau – li se îngăduise să vină zilnic la uşa celulei şi să vâre mâncare şi apă prin deschizătura pătrată – de generalul francez nu se interesa nimeni în afara unui paznic, care-l trata cu atâta ură, cum se obişnuia numai în Insula Dracului sau la Cayenne.

De Sonloup ştia că ajunsese în ultimul grad de mizerie fizică şi morală. Căută însă să-şi accepte noua situaţia cu indiferenţă şi cu o îndârjire aproape supraomenească. Nu-şi pierduse răbdarea într-un viitor mai bun. Într-o bună zi, vor veni băieţii! îşi spunea el neîncetat.

Trecură însă săptămâni şi „băieţii” nu sosiră. Încetul cu încetul, presentimentul catastrofei inevitabile puse stăpânire pe dânsul. Deznădejdea lui se transformă aproape în demenţă. Simţi că puterea de rezistenţă îl părăseşte. Se pomeni de câteva ori, vorbind cu voce tare. Trupu-i chinuit era cuprins uneori de groază. Membrele îi ardeau ca focul şi, pentru a se convinge că mai e în viaţă, comanda unor regimente imaginare, făcea instrucţie cu un batalion aşa cum învăţase în anii săi mai tineri. Apoi se ruga deznădăjduit la Sfânta Fecioară şi lui Dumnezeu...

Undeva, în apropierea lui, tânjea un deţinut, care reuşea să-l exaspereze. Nu ştia exact unde se află omul acela, dar îi auzea glasul, gemetele nesfârşite şi rugăciunile fierbinţi. În cele din urmă, de Sonloup se răsti la el, să tacă.

— Străine! Tu eşti roumi. Te aud după glas! sună răspunsul. Aici zace Ibrahim-el-Hadj şi îndură toate chinurile iadului, pentru că refuză să slujească alt stăpân, decât pe atotputernicul Allah. Blestemat fie Abd-el-Kader-ben Sliman, care s-a făcut singur paşă.

De Sonloup se prăbuşi pe podeaua murdară şi, ca un câine rănit, începu să-şi lingă rănile. Zări, deodată, o rază de lumină. Îşi ridică privirile. Urma oare o nouă încercare pentru el?

Auzi că pe coridorul din faţa celulelor zăngăne lanţuri. Lanţurile acestea se mişcau, de câte ori se ivea cea mai mică rază de lumină. Întocmai ca la grădina zoologică, când se aduce hrana. Lumina alunecă prin faţa celulei generalului, apoi se opri şi se

întoarse. Deodată, gratiile de la uşa lui fură întunecate de o faţă lipită de ele şi un glas strident, uscat, îi strigă:

— Rabaoui!

De Sonloup îşi îndreptă ţinuta.

— Rabaoui!

Se ridică, se apropie de uşă şi zări un braţ, apoi o mână, care îi întinse o legăturică. Era o mână de femeie – o mână foarte bătrână, tremurândă. Luă legăturica. I se păru foarte grea. Braţul dispăru, dar în clipa următoare reapăru din nou. De astă dată îi întindea un ulcior de argilă. De Sonloup bău cu nesaţ. Apă de fântână, aromată cu petale de trandafir! Ochii i se umplură de lacrimi. După ce îşi potoli setea, îşi ridică privirile. Samariteanca milostivă dispăruse şi odată cu ea şi raza de lumină. Se aşeză şi desfăcu legăturica. Când simţi aroma pâinii proaspete şi a cărnii fripte, inima i se umplu de recunoştinţă. Stătu mult pe gânduri. Cine putea fi misterioasa vizitatoare? Să fi fost o sclavă, pe care fiica sa i-o trimisese? Poate că Renée izbutise în cele din urmă să găsească un mijloc de a coresponda cu el. Căută printre merinde, în speranţa de a descoperi câteva rânduri, un mesaj, un semn de la Renée. Căută ziua întreagă, prin întuneric, fără să găsească însă nimic.

În acest timp, o bătrână – înfăşurată în cele mai vechi şi mai murdare haine, cu faţa acoperită de un văl des – părăsi kasba printr-una din porţile de miazănoapte şi trecu şontâc într-una din uliţele învecinate, unde se pierdu în forfoteala dughenelor cu alimente.

A doua zi, se întoarse devreme, aducând o nouă legăturică. Gărzile o lăsară să treacă. Intră în curtea interioară, unde, de-a lungul zidurilor, stăteau ghemuite sute de astfel de fiinţe mizere, în cea mai mare parte femei, care aşteptau să le vină rândul, ca să poată coborî la celule, pentru a-şi vizita membrii familiilor lor. În taină, se aflau în mulţimea aceea şi femei nobile, soţii de caizi şi şeici din ţinuturi îndepărtate, care veniseră la Chechrell, pentru a le aduce soţilor şi stăpânilor lor alimente. Multe din ele se văicăreau în gura mare. Unde era paşa şi legendara lui dreptate? Până când vor mai trebui să tânjească bărbaţii lor pe fundul temniţei? Oare nu sunt gata cu toţii să se supună paşei?

Paşa însă rămânea nevăzut.

Fatima se amestecă şi ea în mulţime, aşteptând să-i vină rândul. Văicărelile femeilor şi acuzaţiile rostite împotriva paşei, îi sfâşiau inima. Nu îndrăzni însă să scoată niciun cuvânt întru

apărarea celui absent. Allah! Ce s-ar întâmpla dacă cineva ar descoperi că Sit-el-Koll aşteaptă în mulţime! Hassan, păzitorul, fusese cumpărat de ea. Dar, încă înainte de întoarcerea lui Abd-el-Kader, pe lângă bani, Hassan va mai primi o ulcică de cremă de migdale – o cremă care îl va amuţi pentru totdeauna. Vor mai gusta din ea şi alţii, servitorii haremului ei. Vor primi şi ei din crema de migdale. Între cei aleşi, figura şi Fiena, sclava, care în Medina îi ajuta într-o casă veche să se travestească în cerşetoare. La fel şi Nassr, eunucul, proprietarul casei sărăcăcioase, unde se întâmpla această operaţie. Toţi aceştia vor trebui să guste din crema dulce de migdale, pentru ca nu cumva Abd-el-Kader să afle vreodată, că micuţa Oom hrănise şi îngrijise un deţinut bolnav din subteranele jilave ale kasbei.

Hassan se plimba semeţ prin faţa vizitatorilor, care aşteptau ora vizitei. Era surd la toate văicărelile. Numai când vreunul din ei sărea în picioare, într-un subit acces de furie, îl ameninţa şi îl copleşea cu înjurături. Pe cei care făceau gălăgie prea mare îi alunga din curte şi, într-o noapte, îi lăsă în faţa porţilor închise, în timp ce soţii lor se ofileau în subterane, de foame şi sete.

În timp ce se succedau cu repeziciune aceste scene violente, Fatima se strecură încet înainte. După patru ore de aşteptare, îi veni rândul, împreună cu alte trei femei, să coboare în temniţă. Cu cât se apropia de celula lui de Sonloup, cu atât devenea mai emoţionată. De când se convinsese că el era „Shack”-ul tinereţii sale, trăia într-o permanentă stare de tensiune şi în ceasurile în care aştepta să-i vină rândul să coboare în subterane, se cufunda în cele mai dulci amintiri. Bărbatul acela fusese cu totul altfel decât toţi ceilalţi şi Fatima cunoscuse câţiva, deşi – în afară de ea – nimeni nu ştia acest lucru. Trăise multe clipe periculoase şi emoţionante, când îşi simţise bătăile inimii accelerându-se – toate acestea însă nu fuseseră decât clipe trecătoare. Numai sentimentele ei pentru „Shack” rămăseseră întregi până astăzi, nedeformate şi neslăbite de colţii vremii. Şi mila adâncă pentru el o determină să înfrunte voinţa paşei şi planul său politic, de a slăbi nu numai rezistenţa morală a generalului, ci şi de a-i şubrezi sănătatea. Paşa voia ca, în eventualitatea că s-ar mai întoarce vreodată în Franţa, generalul să constituie prin înfăţişarea sa o pildă vie a destinului care îi aşteaptă pe europenii încăpuţi în mâinile lui Abd-el-Kader. Pe lângă toate acestea, paşa simţea o nemăsurată satisfacţie pentru faptul că putea să răzbune o parte

din nenumăratele suferinţe îndurate de poporul său, pedepsind pe unul din reprezentanţii de seamă ai naţiunii franceze.

Deşi micuţa Oom ştia toate acestea, nimic n-o putea împiedica de la vizitele secrete în subteranele kasbei.

În ziua aceea, aduse atâta mâncare lui de Sonloup, încât până şi trei soldaţi s-ar fi săturat. Când generalul luă legătura, mâna lui tremura mai tare decât a femeii. Aşează pe lespede, lângă uşă, legătura, apoi îşi lipi strâns faţa de gratii. Zări chipul voalat al vizitatoarei.

— Oricine ai fi, vreau să ştii că un francez ştie să deosebească binele de rău, şi dacă dispreţuieşte răul, ştie să preţuiască binele. Ai făcut mult pentru mine şi inima mi-e plină de recunoştinţă. N-ai vrea să faci şi mai mult pentru mine şi să-mi spui dacă fiica mea, te-a trimis la mine?

Niciodată, până acum, de Sonloup nu vorbise atât de curgător araba. Femeia clătină capul.

— Tţţ, ciripi ea după văl. Prin deschizătura de două degete a vălului, generalul nu-i vedea decât ochii negri, scânteietori. Tţţ!

Faţa lui de Sonloup se descompuse în rânjetul acela oribil, cu care obişnuia să-şi exprime dezamăgirea.

— Roumi, vorbi glasul strident al femeii, să nu crezi că toate faptele bune, pe care le-ai săvârşit în viaţă ţi-au fost uitate. Aceasta este răsplata pentru ele. Pari foarte bolnav. Toate acestea însă vor trece. Dacă te supui poruncilor lui Abd-el-Kader, vei fi fericit ca floarea în câmp. Niciodată însă să nu-i spui, că o femeie te-a hrănit şi adăpat, pentru că te-ar chinui de moarte, dacă ai face-o.

— Vii din casa lui Abd-el-Kader?

— Tţţ! Tţţ! N-ai voie să pui întrebări.

Tuşi încet, se uită în dreapta şi stânga, apoi întrebă:

— Suferi?

Glasul ei părea complet schimbat. Căldura care era în el, trezi în de Sonloup o neobişnuită simpatie pentru necunoscută.

— Dacă sufăr? Da.

— Te compătimesc, şopti femeia de după vălul ei.

Respiraţia ei atingea faţa lui de Sonloup.

Bărbatul simţi deodată că sângele îi goneşte prin vinele-i bătrâne.

— Văd că eşti bolnav şi că lanţurile sunt prea grele pentru tine. Mâine îţi voi aduce doctorii!

— Doctorii? Ah, adu-mi o singură rază de soare. Numai o

singură zi aş vrea să ies de aici, să respir cu nesaţ aerul proaspăt.

— Tţţ! Tţţ!

Sidi Ibrahim îşi înălţă iar glasul plângăreţ.

— Allah-el-Akbar!

Pe coridor, se auziră lanţurile zornăind. Fruntea lui de Sonloup fu acoperită de sudoare. În imediata apropiere se auzi tusea lui Hassan. Vizitatoarea se făcu nevăzută, fără a mai scoate vreun cuvânt.

De Sonloup căzu jos şi strânse la piept legătura, pe care i-o adusese femeia. Credea că visează...

XXVI

Şaptesprezece zile la rând, de Sonloup primi regulat de la samariteanca necunoscută, hrană şi apă. Femeia sosea totdeauna la aceeaşi oră şi generalul se obişnuise într-atâta cu vizitele ei, încât cu mult înainte de sosirea ei, se rezema de uşa masivă, apuca cu amândouă mâinile zăvorul medieval şi îşi lipea faţa de gratii, pentru a descoperi cu o clipă mai devreme silueta vizitatoarei. Raţiile pe care i le aducea bătrâna, erau mai mari decât ar fi trebuit pentru liniştea foamei lui. Resturile alimentelor le azvârlea în coridor, pentru ca şobolanii şi insectele să-i dea un timp pace. Uneori, câte o umbră de deţinut aluneca prin faţa uşii, pentru a fura din resturile azvârlite şobolanilor.

De Sonloup descoperi într-o traistă o sticlă mare cu untdelemn tămăduitor. Îşi unse rănile cu el. Ceasuri întregi uleiul acesta îl arse, ca plumbul topit. Treptat însă, durerea de la început cedă şi o plăcută alinare îi luă locul. Peste puţin, uleiul miraculos îi răcori rănile şi prin mirosul său pătrunzător, alungă şobolanii şi insectele.

Încă nu ştia cine era bătrâna. Vizitele ei erau foarte scurte. Niciodată nu vorbea prea mult.

Când, în ziua a şaptesprezecea, Fatima veni iar, de Sonloup o reţinu lângă uşă. Îi prinse mâna, strângând-o uşor, apoi o trase mai aproape de deschizătură şi o rugă să-i arate faţa. Drept răspuns, femeia îşi acoperi şi mai strâns faţa cu vălul.

— Tţţ! Tţţ!

Răspunsul acesta nedumerit putea însemna multe. De astă dată, deşi nu era mai tare ca zgomotul făcut de chibrit când se aprinde – exprima, hotărât, o teamă nelămurită.

— Ai făcut atâtea pentru mine. De ce nu vrei, în sfârşit, să-mi

arăţi faţa! Este cu siguranţă faţa unui înger.

— Tţţ! Tţţ!

Femeia îşi retrase în grabă mâna.

— Te-aş ruga să-mi spui cel puţin numele şi motivul pentru care eşti aşa de bună cu mine.

— Tţţ! Tţţ!

— Dă-mi prilejul să te răsplătesc pentru bunătatea ta. Ai spus-o tu singură, că voi fi în curând ca floarea în câmp. Şi dacă va sosi clipa aceea, te voi răsplăti împărăteşte. Trebuie să ştiu cine eşti şi de unde vii?

I se păru că vorbele lui prieteneşti o mişcă adânc pe femeie.

— Când vei fi din nou asemenea florilor pe câmp, fii bun cu arabii, răspunse ea încetişor.

— Nu pot fi bun cu duşmanii mei. Aş vrea să fiu însă bun cu tine, pentru că eşti frumoasă şi te iubesc.

— Tţţ, se auzi răspunsul dezamăgit al necunoscutei.

De Sonloup crezu însă, că tonul acesta de dezamăgire se datoreşte timidităţii şi emoţiei. Şi bărbatul – pe care soarele african îl ucisese aproape cu desăvârşire – se trezi din nou într-însul. Ar fi vrut să spargă uşa care-l despărţea de femeie.

Se crispă de gratiile ferestruicii şi abia putu să-şi stăpânească pornirea de a nu smulge vălul de pe faţa femeii.

— Tţţ!

Femeia se întoarse şi dispăru. De Sonloup trase o înjurătură.

În noaptea aceea, îşi dădu sufletul vecinul său de temniţă, onorabilul Sidi Ibrahim-el-Hadj. Ultimul Allah-el-Akbar se stinse pe buzele lui, transformându-se într-un horcăit de moarte. Ultimul oftat începu pe un ton ridicat, de cântec, ca să se sfârşească adânc, într-un murmur deznădăjduit. Puţinele rude, care-i rămăseseră credincioase până la urmă, transportară, în toiul nopţii, cadavrul.

XXVII

Biroul de informaţii al paşei primi ştirea reîntoarcerii apropiate a lui Abd-el-Kader. Toţi cei patruzeci de mii de locuitori al Chechrel-ului aflară, într-o oră, îmbucurătoarea veste. Parcă un curent electric ar fi străbătut cetatea. Şi Omar şi Sidi Youseff adunară toţi oamenii disponibili şi porniră către Djebel Imtras, întru întâmpinarea victoriosului Abd-el-Kader.

Când Fatima fu informată de reîntoarcerea fiului său, o expresie

dureroasă i se ivi în ochi. S-a sfârşit cu vizitele secrete în temniţă! Se apucă fără întârziere să prepare crema de migdale. Fiena, sclava neagră, cu buza despicată, îi ajuta, fără să bănuiască destinul ce-o aştepta.

Când Fatima îl vizită pentru ultima oară pe roumi, inima ei era cernită de mâhnire. O mustra conştiinţa. Certitudinea că, în urma cremei de migdale, se vor prăpădi încă înainte de apusul soarelui doi sau trei oameni, o lăsa rece. Pentru ea, sclavii, temnicerii şi eunucii erau fiinţe lipsite de importanţă. I se parea însă insuportabil gândul că Abd-el-Kader îşi trata propriul tată ca pe cel mai crâncen adversar, pricinuindu-i dezamăgiri şi suferinţe, supunându-l la torturi grele şi umilindu-l, călcând astfel poruncile lui Allah. Păcatul îngrozitor pe care Abd-el-Kader îl săvârşea, fără să-şi dea seama, o înnebunea aproape pe Fatima. Se temea de răzbunarea lui Allah. Era sigură că Allah îi va pedepsi fiul pentru acest păcat de moarte.

Ea, Sit-el-Koll, era pricina tuturor nenorocirilor. Îşi simţea genunchii tremurând, la gândul că Abd-el-Kader ar putea descoperi, într-o zi, cu ce se îndeletnicise în timpul absenţei lui. Pedeapsa lui Allah plutea deasupra capului ei. Ce să facă?

Umplută ca o păpuşă, târând după ea prin noroi haikul murdar, în care arăta ca ultima femeie de stradă, Fatima părăsi pe furiş căsuţa din partea inferioară a Medinei, proprietatea eunucului Amru şi porni să străbată greul drum care ducea la temniţă, după care se întorcea pe căi ocolite în kasba. Deşi vălul des şi umplutura de sub veşmânt o făceau de nerecunoscut, trăia într-o permanentă frică, ca nu cumva vreun duh rău să-i şoptească cuiva la ureche: „Iată, colea merge Lalla Fatima!”

Hassan, căpetenia temnicerilor, nu-i cunoştea identitatea. Crezuse de la început povestea pe care i-o debită femeia, că este mama unuia din negustorii de la Souks. Fiul ei se dusese la război şi îl visase călărind pe o cămilă. Aceste visuri însemnau o moarte sigură. Consultase deci augurii, privind viitorul într-un vas cu apă, în care fusese spălat în prealabil cadavrul unui copil şi spiritele îi şoptiseră că, dacă vrea ca fiul ei să se întoarcă teafăr din război, trebuia să îngrijească până la revenirea lui Abd-el-Kader de generalul străin închis în temniţele kasbei.

Hassan se purtă în ziua aceea mai brutal ca alteori. La început refuză categoric s-o lase să intre, deşi femeia îl făcu să înţeleagă, că Sidi Omar şi toţi războinicii plecaseră călări, în întâmpinarea paşei. Hassan o îmbrânci; femeia îl copleşi cu blesteme şi înjurături,

numindu-l ucigaşul fiului ei. Bărbatul îşi pierdu răbdarea şi o ameninţă că o va duce în faţa kadiului. Femeia îi strecură atunci în palmă cinci duros[24], la care Hassan se linişti ca prin farmec. Femeia îi făgădui că, de-o mai lasă încă o singură dată să coboare la celula generalului francez, mâine îi va mai da cinci arginţi şi un ulcior cu cea mai bună cremă de migdale. Promisiunea aceasta îşi făcu efectul. Urmat de femeie, Hassan coborî în subsol şi deschise Fatimei uşa grea a temniţei. Apoi se îndepărtă, ducând cu el candela.

De Sonloup – care stătea ghemuit lângă perete, cu genunchii înlănţuiţi – o zări deodată pe femeia care se strecura ca o umbră. Apropierea ei îl umplu de o neaşteptată însufleţire. Femeia aprinse mucul de lumânare şi îl aşeză pe o lespede. Apoi se aşeză şi ea. Bărbatul îi văzu ochii negrii, scânteietori. Capul şi mâinile ei tremurau uşor. Gândul ca ea tremură poate din pricina lui îl tulbură pe de Sonloup, îndemnându-l totodată la precauţie, de parcă ar fi simţit apropierea unei primejdii.

— Eşti prietena inimii mele, zise el, pe un glas foarte amical. Eşti singura fiinţă care te îngrijeşti de un biet om părăsit, aruncat în temniţă. Acum, că suntem în sfârşit singuri, îmi vei arăta frumoasa ta faţă şi îmi vei destăinui cine eşti şi de ce vii să mă vezi.

— Femeile arabe nu-şi arată faţa! Tţţţ!

Acest permanent „tţţţ” îl enerva pe de Sonloup. Ce voia de la el? Să fie îndrăgostită? Cunoştea diferitele practici ale anumitor femei arabe, modul lor de a-l aţâţa la iubire pe bărbat, în care un rol de seamă joacă unghiile şi dinţii; dând astfel impresia unei înverşunate apărări. N-avea nicio poftă de aşa ceva.

— Astăzi, am venit pentru ultima oară, zise deodată Fatima.

De Sonloup îşi privi picioarele goale şi slute.

— De ce-ai venit să mă vezi? Dacă mă părăseşti, ar fi fost mult mai bine să nu te fi văzut niciodată...

Se apropie de ea, târându-şi lanţurile grele. Când însă îşi întinse mâna s-o atingă, Fatima se feri cu o mişcare şerpuitoare şi râse uscat, strident.

— Cum te cheamă? întrebă el.

— Tţţţ!

Femeia îşi clătină capul. Câteva minute rămaseră în tăcere, privind flacăra mică a lumânării. Ba îşi scoase deodată inelul din deget şi arătă cu un gest scurt inelul masiv de pe degetul lui de

[24] Monedă de argint.

Sonloup.

— Dă-mi-l. Îţi voi povesti viaţa ta. Pe urmă ţi-l înapoiez.

Generalul îşi scoase din deget inelul, întinzându-l străinei. Ea îşi desfăcu amândouă braţele din strânsoarea veşmântului, scoase un fir de mătase şi legă laolaltă cele două inele. Apoi suflă peste ele, prin val.

— Tu eşti o arabă, îi spuse el.

Ea îl privi fără să răspundă.

— Ştiu că eşti arabă, continuă el. Femeile berbere poartă vălul altfel.

Femeia nu-l asculta, ci continua să sufle peste inele, apoi le lovi unul de altul, ducându-le la ureche pentru a le auzi clinchetul. În cele din urmă, le frecă între palme.

— Roumi, zise ea într-un târziu, aşezând inelele pe lespedea din faţa ei, tu ai cunoscut odată o femeie cu numele de Fatima. Aţi fost una, cum una sunt acum aceste două inele. Fatima era frumoasă, ca trandafirii roşii. Ai întâlnit-o în miazăzi, după o grea bătălie. Tu erai călare, când ai descoperit-o. Văd palmieri şi căsuţe albe. Trăieşti într-una din aceste căsuţe, cu fata arabă. Îi mângâi mâinile şi o numeşti gazela ta.

— M-a iubit?

— Fetele arabe nu trăiesc decât cu bărbaţi pe care îi iubesc. Deşertul o cheamă oricând, cu miile lui de corturi. Se poate duce, acolo unde îi place. Tu i-ai fost bărbat bun şi i-ai dat multe daruri. Văd că a avut de la tine şi un copil, un băiat cu piele albă şi ochi albaştri.

— Ciudat! mormăi de Sonloup.

Sprâncenele-i stufoase se lăsară în jos. Strivi distrat o ploşniţă sătulă, care i se plimba pe braţ.

— N-ai putea să-mi spui dacă mai trăiesc?

— La! Amândoi sunt morţi.

Bărbatul se uită uluit la ea. Unde mai auzise el acest „La” caracteristic? O stranie tulburare îl cuprinse.

— Şi ce-ţi mai povestesc inelele?

Fatima era atât de emoţionată, încât se temu să mai vorbească. Se jucă câteva clipe cu inelele.

— Roumi, ai fost un soţ bun şi drept, dar ai plecat şi ai lăsat-o cu o rană în suflet, care nu s-a mai tămăduit niciodată. Din cauza aceea, te-a blestemat şi pe tine, şi pe toţi străinii, care i-au ucis tatăl şi fraţii.

— Ce s-a făcut cu ea şi cu copilul?

Fatima respiră şuierând aerul vârtos al subteranei. Făcu eforturi supraomeneşti, pentru a-şi stăpâni sentimentele. Continuă încet:

— Fata şi copilul s-au dus la nişte rude, în deşert. Fata muri de ruşine, pentru că toţi aflaseră că trăise cu un roumi. Şi, înainte de a muri, îşi sugrumă copilul.

— E adevărat tot ce spui, femeie? Ce puteri diabolice ai în tine? Să nu crezi că am fost nedrept cu Fatima. Am făcut pentru ea, tot ce-am putut. I-am lăsat bani şi i-am dat sfatul să plece la Oran pentru a-şi creşte copilul la una din rudele sale de acolo. N-am părăsit-o de bună voie. Primisem ordin să plec. N-o puteam lua cu mine. Peste câţiva ani, am fost trimis la Oran, dar toate cercetările pe care le-am făcut pentru a o regăsi pe ea şi pe copil, au fost zadarnice. Nici acum nu-mi vine să cred că s-au prăpădit, după cum spui, în mizerie...

Din ochii arşi de insomnii ai lui de Sonloup lacrimile se scurseră în barba-i încâlcită. Avea impresia că femeia aceasta, cu inimă de samariteancă, venise numai pentru a-i spori suferinţa, făcând-o de nesuportat.

Femeia desfăcu firul de mătase care lega cele două inele şi-l înapoie generalului pe cel care era al lui. Un val de parfum atinse rănile lui de Sonloup. De Sonloup îşi întinse picioarele şi rezemându-se într-un cot, se răsuci pe o coastă. Femeia tuşi uscat. Se părea că trupul ei se făcuse mai mic. Părea din ce în ce mai mic, până când ajunse cât una din legăturile cu hrană, pe care i le întindea prin ferestruica cu gratii.

— Femeie, făcu generalul, dacă ai puterea de a citi în trecut, ai putea să-mi citeşti şi prezentul?

Femeia nu răspunse imediat. Capu-i tremurător căzu puţin înainte. Tăceau amândoi. De Sonloup avea senzaţia, de parcă o simpatie tainică l-ar lega de misterioasa-i vizitatoare. Simţi o dorinţă stranie răscolindu-i fiinţa. Dacă n-ar fi fost atât de mândru, ar fi rugat-o să se apropie de el, să se culce lângă el şi... deodată însă îşi dădu seama că e bătrână, foarte bătrână. Şi simţi o adâncă milă pentru ea.

— Ah, roumi! făcu femeia, teme-te de răzbunarea lui Allah! Teme-te de ea! Fii musulman! De-ţi va părea rău pentru necredinţa ta de până acum, Allah te va răsplăti! Dacă însă te încăpăţânezi să nu primeşti dreapta credinţă, vei rămâne în ochii lui Allah un necredincios şi Allah nu te va ajuta. Ascultă de glasul Profetului şi

duşmanii tăi de astăzi îţi vor deveni prieteni!

În clipa aceea, Hassan se ivi în uşă, poruncindu-i Fatimei să părăsească imediat temniţa. Cum femeia nu se supuse, Hassan intră în celulă, o înfăşcă de un braţ şi o îmbrânci violent spre ieşire. De Sonloup rămase singur în bezna adâncă. Ascultă neputincios busculada de pe coridor, dintre femeie şi temnicer.

A doua zi, aşteptă în zadar reîntoarcerea femeii.

PRĂPASTIA VEŞNICĂ

I

Când cavalcada apăru în praful orizontului, întreaga populaţie fu cuprinsă de un delir indescriptibil. Mii şi mii de oameni se adunară pe drumurile ce duceau spre oraş, pe străzi şi pe terase. Mulţimi aclamând frenetic se repezeau în întâmpinarea cetelor de călăreţi, care se apropiau în rânduri strânse. Când îl zări pe Le Roux, – care avea o expresie de gravitate în ochi şi lăsa să-i alunece printre degete boabele unui rozariu – admiraţia îi înnebuni de-a binelea. Începură să cânte osanale ritmice şi se rugau lui Allah cu gurile înspumate. Le Roux îşi făcu intrarea în kasba prin poarta de răsărit. Din toate părţile alergau oameni, care cereau zgomotos să-l vadă. El însă nu se arătă. Într-una din curţile interioare descălecă. Roibu-i obosit, Gidi, se scutură, ca un câine care tocmai iese din apă. Fără să-şi vrednicească aghiotanţii cu vreo privire, Le Roux dispăru printr-o uşă scundă.

Sclavii lui îl înconjurară tăcuţi. Îl dezbrăcară şi îl îmbăiară. Îşi pansă cu grijă rana de la bărbie şi îşi îmbrăcă lenjerie proaspăt spălată. Pe urmă, intră în camera lui de lucru. Inima îi bătea mai repede ca de obicei. Prima îndatorire era aceea de fiu. Se duse deci s-o salute pe micuţa Oom. Bătrâna plânse de bucurie, îl copleşi cu întrebări şi îi cercetă ochii cu stăruinţă, de parcă ar fi vrut să-i citească gândurile. Când apoi pe faţa bărbatului se ivi expresia aceea de oboseală, pe care i-o cunoştea bine, îl lăsă să plece.

Le Roux nu se simţea câtuşi de puţin în deplinătatea forţelor sale bărbăteşti, când intră să-şi salute femeile. Cu stima pe care le-o purta, ca unor fiinţe ce-i aparţineau, constată că fiecare se înfrumuseţase, gătindu-se în mod deosebit, pentru a-l primi cum se cuvine. Mărunta şi durdulia Asma – cel puţin i se păru lui – parcă se

rotunjise în faţă şi era ruşinoasă şi speriată, că o fecioară. Zuhra îi zâmbi cu dinţii ei strălucitori şi îl sărută repede, de câteva ori, pe gură. Halima – care toată ziua nu făcuse altceva decât să se gătească – era într-adevăr răpitoare. Îşi vopsise obrajii şi ochii, spoindu-şi unghiile cu henna. Purta nenumărate giuvaiere şi o diademă minunată. Îl prinse pe Le Roux de mâini, legându-le până când bărbatul zâmbi. Apoi îl trase într-un ungher şi, ţinându-l încă de mână, îl sărută fierbinte pe buze. Apoi îl lăsă, se aşeză pe un covoraş, lângă care se afla o mescioară de aramă şi începu să prepare, cu obişnuitul ceremonial, ceaiul. Îi făcu semn bărbatului să se aşeze lângă ea. El o ascultă, în timp ce o privea cu ochi obosiţi. Zuhra şi Asma se aşezară şi ele.

Le Roux se gândea la Renée, dar nu se interesă de ea, pentru a nu trezi cumva gelozia soţiilor sale. Tăcea. Nici femeile nu prea aveau ce să-i spună. Se simţea bine în acest cadru intim. Era mulţumit că se afla în cercul familiei sale şi o găsea pe Halima neobişnuit de atrăgătoare. În inima sa ştia însă că această clipă e trecătoare, că toate aceste sentimente sunt efemere. Mai mult ca oricând, îşi dădu seama ce puţin se interesau aceste femei de preocupările esenţiale ale vieţii sale şi că, de fapt, nu cunosc aproape nimic despre dânsul.

În timp ce arunca petalele de trandafir în apa care fierbea, Halima sporovăia despre mii de lucruri nevinovate, prosteşti, repetând mereu că e nespus de fericită că Abd-el-Kader s-a întors sănătos şi nevătămat.

Le Roux se tolăni pe perne şi îşi întinse picioarele. Luă o ceaşcă de ceai şi o goli până la ultima picătură. Lichidul fierbinte îl mai întremă. Începu să le povestească despre drumul făcut, le descrise frumuseţile Tafilalet-ului, le destăinui că aruncase în aer un pod şi le spuse că adusese o mulţime de daruri. Astfel, găsise spre exemplu, o pasăre din sticlă plină cu parfum. Curmale şi miere proaspătă se află în drum, împreună cu un mânz negru, minunat, pentru micul Mohammed. Dorea să-şi vadă fiul, dar nu se interesă de el, pentru că acest lucru ar fi jignit tradiţiile, în spiritul cărora fusese crescut. În cele din urmă însă le mărturisi soţiilor sale, că se afla de nouă ore în şa. Umbre violete îi adânceau ochii în orbite. În timp ce vorbea, aţipi deodată. Dormi zece ore fără întrerupere. Mai târziu, în toiul nopţii, Halima se furişă în aşternutul lui. Pe jumătate adormit, înmuiat de căldura aşternutului, bărbatul respiră cu nesaţ mireasma răscolitoare a femeii, apoi îi şopti la ureche, că ea era

soţia lui favorită, că nu se despărţise o clipă de talismanul ei şi că îi fusese credincios...

II

Evenimentele de la Ait-Asir se răspândiră în câteva zile în toată lumea şi impresionară profund opinia publică mondială. În sfârşit, se declară oficial: „Guvernul este stăpânul situaţiei şi a luat toate măsurile, ca să zădărnicească în viitor astfel de surprize”.

Socialiştii erau de părere, ca rufele să fie spălate în faţa opiniei publice. Guvernul şi partidul lui însă se împotriveau. Între timp, Le Roux ţinu un „consiliu de miniştri”, discutând timp de şase ore cele mai urgente chestiuni. În apus, situaţia le era favorabilă. Cetele lui distruseseră ţara chleuchilor şi triburile supuse cu forţa.

Au fost discutate şi câteva chestiuni de interes intern. În cursul istoriei moderne se întruni pentru întâia oară la Chechrell conferinţa naţională a imamilor, cadiilor şi a celorlalte căpetenii religioase. Zilnic se întâlneau sub ceasornicele de perete ale Moulay Sliman-ului, o sută de feţe bisericeşti. Tălmăceau poruncile Coranului, căutând modalitatea instituirii unui tribunal special şi pregătind legi, pe care voiau să le supună paşei. Pentru mentalitatea europeană, ei păreau caraghioşi, dar o admirabilă înţelepciune le călăuzea dezbaterile.

Finanţele de stat înfloreau. Dările se încasau fără dificultate. Încă nimeni nu furase din banii publici. Le Roux cedase din mâna sa controlul birurilor, pentru a dovedi ţării că nu intenţionează să se îmbogăţească. Îşi puse în gând să declare bun public rezervele de aur ale kasbei şi mormanele de comori jefuite. Numi un fel de consiliu comercial, a cărui misiune era să valorifice fie prin vânzare la preţ fix, fie prin licitaţie, prada de război.

Ca toţi arabii, Le Roux nu-i simpatiza pe evrei. Ştia însă că mulţi dintre ei sunt diplomaţi extrem de inteligenţi, de culţi, de politicoşi şi vicleni, care veniseră la Chechrell pentru afaceri, intenţionând să se cuibărească în noul centru comercial al ţării. Dacă va observa că încearcă să-i exploateze pe indigeni, Le Roux era hotărât să intervină energic şi să le arate fiilor lui Avram, că sunt din totdeauna inferiori fiilor lui Ismail.

Un curier îi aduse lui Le Roux o scrisoare din Fez. Deşi nu purta nicio semnătură, ştiu îndată că e scrisă de Si Mahdi-ben-Addessalem-el-Tazi, unul din cei mai influenţi cetăţeni ai Fezului, de

care îl lega o strânsă prietenie.

„Binecuvântarea lui Allah asupra iubitului meu Abd-el-Kader! Sunt informat că guvernul ştie că evenimentele din miazăzi sunt în legătură cu sfânta ta persoană. Maghzenul a pus un premiu de un milion de franci pentru capul tău. Aseară, am avut în casa mea oaspeţi doi generali şi numeroşi ofiţeri şi am toate motivele să presupun că la primăvară se pregăteşte un atac împotriva ta. Adoptă o atitudine precaută şi vicleană faţă de adversarul nostru, pentru că el va face uz de toate mijloacele pentru a convinge poporul nostru, că nu acţionează mânat de pofte imperialiste, ci numai în numele justiţiei şi al civilizaţiei. Te sfătuiesc să nu provoci inutil ciocniri, ci încearcă să câştigi timp, printr-o atitudine diplomatică. Trimite ambasadori francezilor şi comunică-le pretenţiile tale”.

O listă era anexată scrisorii, care cuprindea toate garnizoanele franceze din Casablanca şi Tlemcen. Numărul trupelor era de circa una sută cincizeci de mii soldaţi. O clipă, Le Roux avu senzaţia că îşi pierde terenul de sub picioare. Apoi, însă, îl recuceri geniul său militar. Dacă izbutea să obţină muniţii pentru puştile sale bine unse, va putea împiedica înaintarea spre sud a francezilor, ba, poate chiar, îi va respinge pe platourile din spatele Atlasului de Mijloc. Era convins că francezii sunt perfect informaţi asupra sa şi că ştiu că de Sonloup se află în mâinile sale. După o îndelungată judecată, recunoscu într-adevăr că scrisoarea venită de la Fez cuprindea câteva sfaturi inteligente. În primul rând, i se păru foarte bună sugestia de a intra în legătură cu francezii şi de a începe tratative cu ei. Marea întrebare era: pe cine să însărcineze cu această delicată misiune? Oare căpeteniile, „miniştrii” săi, diferiţii şefi de triburi, aliaţii, vasalii şi agenţii săi dispuneau de calităţile necesare unei asemenea misiuni? Fără conducerea sa energică, fără un permanent control din partea sa, fără miraculoasa lui putere de convingere în izbânda cauzei sfinte, ar mai sta şi azi ghemuiţi în faţa corturilor şi a colibelor lor, visând despre puteri şi bogăţii irealizabile... Da, o singură fiinţă era potrivită acestei misiuni: el, Abd-el-Kader, care, zi şi noapte, lucra la opera eliberării Islamului. Da, se va duce personal la Fez şi va stoarce guvernului, într-un fel sau altul, milioanele de care avea nevoie...

III

De la întoarcerea sa, Le Roux n-o văzuse pe Renée decât o singură dată şi atunci numai pentru o clipă. O zărise din depărtare, străbătând grădina. Fata dădu din cap şi îi zâmbise cu tristeţe. În ciuda veşmintelor arabe pe care le purta, părea cu totul altfel decât femeile arabe. În haikul ei, pe care îl purta ca un bărbat, aruncat peste umăr, părea foarte înaltă şi subţire. Le Roux fu impresionat de expresia de seriozitate din ochii ei şi de felul curajos şi hotărât, cu care îl salutase de departe. Izvora din toata fiinţa ei un farmec aparte, care avu efect asupra lui. Se opri tulburat, simţind în inimă un sentiment cu totul nou, care îl umplu de o veselie uşoară. I se părea că veşmintele arabe o apropiaseră pe străină de inima lui.

Din ziua aceea, Le Roux se ducea, seară de seară, pe terasă, cu speranţa c-o va găsi acolo pe Renée. Singură însă, ea nu veni niciodată.

Le Roux regreta rezerva ei, deşi o găsea foarte corectă. Din partea sa, cu aceeaşi corectitudine, încerca să nu se amestece în viaţa ei. N-o putea însă uita. Faţa ei tristă şi senină îl urmărea neîncetat. Da, străina îi preocupa atât de intens gândurile, încât vorbi despre ea cu mama sa, punându-i diferite întrebări nevinovate micuţei Oom. O întrebă, dacă roumia are tot ce-i trebuie pentru a duce o viaţă scutită de griji şi aşa mai departe. Fatima îi vorbi cu atâta prietenie despre fata generalului, încât Le Roux rămase uluit şi o întrebă de unde această subită simpatie pentru o franceză, când – din copilărie – nu-i vârâse altceva în suflet, decât ura împotriva tuturor europenilor? Întrebarea o încurcă pe Fatima. Această roumie – încercă să se explice bătrâna – avea un caracter nobil, îi învăţa pe copii diferite lucruri folositoare, iubea animalele şi florile şi deşi cu Halima se afla încă într-o neîmblânzită duşmănie, Zuhra, Asma, ba chiar şi sclavele, făceau totul, pentru a-şi dovedi simpatia pentru ea...

— De ce n-o poate suferi Halima? se interesă Le Roux.

Fatima făcu un gest vag.

— Abia am schimbat câteva cuvinte cu roumia, iar Halimei nu i-am dat niciodată prilejul să...

Cuvintele acestea semănau oarecum a scuză.

Fatima ridică din umeri.

— Păzeşte-te, Abd-el-Kader!

Le Roux rămase dus pe gânduri, în timp ce mama sa era chinuită de sentimente amare. S-ar fi interesat bucuroasă de general, întrebându-şi fiul dacă nu i s-ar putea da drumul din

închisoare. Când însă dădu cu ochii de fruntea întunecată a fiului său, nu îndrăzni să-l întrebe. Bărbatul continuă să se gândească la faţa palidă şi simpatică a străinei...

Fatima fu cuprinsă de o teamă necunoscută încă până acum. I se părea că-i înconjurată de un deşert nemărginit, în care fiul ei se pierdea, fără ca ea, mama lui, să-l poată urma... Câteva clipe, simţi cu atâta intensitate sângele străin din vinele fiului său, încât îl prinse cu mâini crispate de braţ. Le Roux o privi nedumerit.

— Oom! Micuţă Oom, ce-i cu tine?

Femeia zâmbi straniu.

— Tţţţ! Nimic! Allah să fie cu tine!

Le Roux iscodi cu nesfârşită gingăşie faţa plină de riduri adânci. Era prea sensibil, pentru a nu sesiza purtarea ciudată a mamei sale şi prea inteligent, pentru a nu-şi da seama, că ea ascundea o taină. În clipa următoare însă, Fatima se reculese şi puse în seama junghiurilor reumatice ce o chinuiau purtarea-i ciudată de mai înainte. Abd-el-Kader simţi o ciudată tulburare, despărţindu-se de mama sa şi îşi puse în gând să nu-i mai vorbească niciodată de roumia.

Si Mohamed se înapoie din ordinul lui Le Roux, de la Tikirt. El avea nevoie de sfatul, de personalitatea, de energia şi experienţa generalului şi ministrului său. Când Mohammed apăru în kasba, foarte îngrijit, radiind de bărbăţie, în îmbrăcămintea-i albă cu ochii strălucitori, numeni n-ar fi crezut că omul acesta măcelărise nu demult câteva triburi apusene, cu femei şi copii cu tot. El şi Sidi Omar fură chemaţi la o grabnică consfătuire. Le Roux le supuse, spre aprobare şi consult, proiectele sale, pentru că ştia că lucrul acesta îi va măguli. Fireşte, îl implorară să nu se ducă personal la Fez. Le preţuieşte îngrijorarea, răspunse el, nu le poate însă accepta temerile. Le porunci, ca absenţa sa din Chechrell să fie cu grijă tăinuită. Steagul lui – pentru a nu trezi cumva vreo bănuială – să fâlfâie mai departe pe turnul de mijloc al kasbei şi pe Moulay Sliman. Apoi, le citi o scrisoare, pe care voia s-o trimită neîntârziat la Fez, pentru ca de acolo să fie dusă mai departe guvernatorului general din Rabat. În scrisoarea aceasta, se arăta dispus să înceapă tratative şi cerea o aprobare scrisă pentru delegatul său.

Si Mohammed fu de părere, că francezii vor promite totul, dar nu se vor ţine de cuvânt. Le Roux era însă de părere, că atât timp, cât generalul se afla în puterea lui, nu vor îndrăzni să-i facă niciun rău delegatului. Si Omar era convins, că francezii îşi vor da îndată

seama, că delegatul este Abd-el-Kader în persoană. Le Roux îşi strânse buzele:

— Niciodată!

Scrisoarea adresată guvernatorului general fu trimisă printr-un curier special la Fez.

Două zile mai târziu, – cu mult înainte ca scrisoarea să fi putut ajunge la Fez, – cu atât mai puţin la Rabat – se petrecu ceva ciudat. Cu puţin înainte de prânz, din văzduhul limpede se auzi un zgomot ciudat, sforăitor. Dinspre dealurile din jur se auziră câteva detunături răzleţe de armă. Întregul oraş fu cuprins de agitaţie. Femei şi copii se iviră pe terase. Bărbaţii se adunară în pieţe, iscodind cerul senin. Tac-Tac! se auzea din înălţimi. Le Roux se afla pe unul din tunuri, înarmat cu o lunetă puternică. Nu peste mult descoperi, la o foarte mare înălţime, două puncte albe, nu mai mari decât nişte muşte, care se mişcau cu o uluitoare repeziciune. Se aflau la o distanţă apreciabilă unul de altul, şi descriau un mare cerc. Faţa lui Le Roux păli. Lăsă din mână luneta şi prinse să calculeze. Unu-doi-trei – şi aşa mai departe, până la şapte. Ceea ce aştepta însă, nu se întâmplă. Nicio explozie, niciun şuierat de bombă! Duse din nou luneta la ochi, privind avioanele. Erau avioane Bréguet de recunoaştere. El distinse cocardele tricolore de pe aripile lor. În sfârşit, ele dispărură în spatele munţilor în direcţia nord-vest. Focurile de armă încetară.

Le Roux înţelese ce semnificaţie aveau cele văzute. El coborî din turn. Populaţia care venise umplea piaţa imensă. El înaintă pe drumul circular şi fu reperat de mulţimea care începu să îl aclame. Continuă să meargă încetişor, cu un aer îngrijorat, lăsând să i se scurgă printre degete mărgelele mătăniilor sale în timp ce murmura rugăciuni.

Dispăru în spatele unei ieşituri din zid. Era de ajuns. Paşa era acolo. Puterea sa protectoare magică plana asupra capetelor tuturor. Mulţimea se dispersă. Teama imprecisă care o agitase se risipi tot atât de repede ca şi cele două avioane Bréguet în cer. Dar înainte de căderea nopţii fu publicat un ordin către populaţia din Chechrell, care interzicea formarea de grupuri de oameni în cazul unei noi alerte.

Piaţa mare, în care se strângeau în fiecare marţi până la zece mii de persoane, fu imediat ocupată de trupe. Trei sute de ostaşi primiră ordinul de a amenaja o nouă poziţie pentru piaţă, destul de departe de oraş, către vest. Proprietarii fondouk-urilor şi ai

hanurilor trebuiră să-şi informeze clienţii că în viitor activităţile de piaţă se vor desfăşura la noul loc şi că nu vor începe decât la amiază.

Marţea următoare noua organizare intră în vigoare şi paşa în persoană, însoţit de Si Youseff şi de toţi demnitarii din Chechrell, inaugură noua piaţă, traversând-o în diagonală de la un colţ la altul.

IV

Le Roux era aşezat în cabinetul său când un sclav îi aduse un bilet din partea lui Sitt-el-Koll. Surprins, el privi cele câteva cuvinte scrise in franceză:

„Aş fi foarte recunoscător lui Sidi Abd-el-Kader dacă mi-ar acorda câteva clipe din timpul său preţios."

„R. de S."

El îl interogă pe sclav. Oom îi înmânase scrisoarea. Întrucât mama sa nu ştia carte, ea trebuia să fi primit biletul de la roumia care, fără îndoială, îi comunicase conţinutul. Oom ştia deci că roumia îi solicita o întrevedere. Sclavul fu lăsat să plece.

Le Roux se simţi emoţionat în mod straniu. Desigur că Oom aştepta un răspuns pe care să îl remită mai apoi tinerei fete. Mama sa era curioasă, dar nu avea să ştie decât ceea ce va găsi cu cale să-i spună. El reflectă la solicitarea roumi-ei. După câteva clipe porunci să-i fie adusă.

Îndepărtă pe străjerii care făceau de gardă în faţa uşii sale, precum şi pe cei care circulau pe coridoare şi prin curţile interioare. Curând după aceea, Renée intră însoţită de un sclav, un eunuc grăsan cu obrajii acoperiţi de cicatrici.

Chipul ei frumos ar fi putut fi cel al unei călugăriţe.

Le Roux observă de îndată că o transformare se petrecuse cu ea. El o primi, aşezat pe o pernă acoperită cu un covor, cu şiragul de mătănii în mâini şi o invită politicos să ia loc.

Fata se aşeză în faţa lui şi timp de câteva secunde privi cu curiozitate pereţii acoperiţi de hărţi, masa imensă acoperită cu documente, vechea maşină de scris, coşurile pline cu hârtii şi cărţi. Trei pistoale în învelişul lor de piele erau suspendate pe pereţi, de care erau agăţate şi câteva veşminte.

Renée îl privi pe Le Roux cu o privire gravă. Pieptul ei palpita ca

după o cursă rapidă. Era pentru întâia dată că îl privea pe paşă de la o distanţă atât de mică: examina nasul său cu un profil fin cizelat şi buzele sale cărnoase, care, în partea stângă erau lăsate puţin în jos într-un fel de surâs... o gură care îi aminti pe cea a tatălui său.

Razele de soare umpleau încăperea cu o lumină orbitoare; barba mătăsoasă a Roşcovanului, sprâncenele sale stufoase primeau un reflex auriu. Renée era supusă magnetismului ochilor săi albaştri.

— Ei bine? întrebă el.

Pentru o clipă tânăra fată crezu că forţele sale o vor abandona.

— Mama Domniei Voastre a fost foarte amabilă obţinând pentru mine această întrevedere..., începu ea.

— Şi atunci? o întrerupse el.

Privirea paşei se înceţoşă brusc. El păru absorbit de gândurile sale, într-o totală indiferenţă.

— Vorbiţi, domnişoară!

Fata se îndreptă, cu o mişcare hotărâtă şi începu să vorbească, cu o expresie curajoasă în priviri.

— Pentru mine, nu cer mult. Am venit, ca să încerc să vă înduplec a discuta cu mine logic. Pentru aceasta, este însă necesar să uitaţi că sunt femeie, care – după concepţia dvs. – ar trebui închisă în harem, pentru că femeia nu se poate conduce singură. Aş vrea să vă aduc aminte, paşă, – şi făcu un gest către pereţi – că aveţi să-i mulţumiţi foarte mult Franţei. Franţa v-a dat acea cultură, pe care niciunul din anturajul dvs. n-o are. Eu sunt prizoniera dvs. Bine... fiecare prizonier însă, are dreptul de a cere să fie ascultat. Sunteţi vestit printre supuşii dvs. ca om drept, iubitor de justiţie. Eu însă n-aş putea spune că aţi fost prea drept cu mine.

Aşteptă ca bărbatul să răspundă ceva. Le Roux însă tăcea, trăgându-şi şi mai mult vălul peste obraz şi barbă, astfel că numai ochii – ochii aceştia adânci şi trişti – rămaseră liberi. Fata îşi aminti de rana lui Le Roux şi ar fi vrut să se intereseze de ea. Şi simţi din nou că se trezeşte în ea o tainică simpatie pentru acest om. Îşi întoarse privirile în altă parte.

Bărbatul îi examină gâtul alb şi lung, în care se adânciseră două cute paralele, circulare. Le găsi ciudate. Apoi privirile lui coborâră asupra mâinilor ei lungi, cu degete subţiri şi unghii trandafirii. Îşi feri încet privirile.

Renée continuă într-un târziu:

— Se vor împlini în curând cinci luni, de când tatăl meu şi cu

mine ne aflăm în mâinile dvs. În acest timp, nu l-am văzut o singură dată pe tata. La toate întrebările mele, singurul răspuns pe care-l primesc, este: „Îi merge bine”. Refuz să cred că vă face plăcere să chinuiţi intenţionat lumea. Ce folos puteţi avea din faptul că despărţiţi o fiică de părintele său? Noi niciodată n-am păcătuit nimic împotriva dvs. Ne socotiţi duşmani, doar din pricina naţionalităţii noastre, din pricină că destinul a vrut să vedem lumina zilei în Franţa şi tatăl meu să fie general, care să-şi servească patria în Maroc. De ce n-aş putea fi împreună cu tatăl meu, chiar dacă, din motive de siguranţă, aveţi impresia că trebuie să fim păziţi cu severitate şi că în schimbul eliberării noastre veţi putea stoarce o importantă sumă? Vă rog, deci, paşă, gândiţi-vă din nou la situaţia noastră. La urma urmelor, aveţi şi dvs. o inimă. Şi dvs. vă iubiţi copiii. Nu vă gândiţi oare, că şi tatăl meu ţine la mine şi că, la rândul meu, sunt îngrijorată din pricina lui?

În timp ce vorbea, Le Roux îşi simţi inima năpădită de o nespusă gingăşie. Privirile ei erau şi mai elocvente decât cuvintele. Fluidul pe care îl răspândea Renée, îl fermeca.

Cererea ei părea foarte naturală, dar pornea din desăvârşita necunoaştere a situaţiei. Ce ştia ea de luptele, care se dădeau în inima lui Le Roux? Şi ce-i păsa ei de aceste lupte? De setea sacră de răzbunare, ce-l însufleţea?... Şi, totuşi, inima nu-l lăsă să se poarte cu ea, cu răceala pe care o meritau necredincioşii. Roumia aceasta avea asupra lui o inexplicabilă influenţă. Lucrul acesta îl simţise de luni de zile de când o învăluise pe Renée în propria sa djebiră, el petrecându-şi noaptea tremurând de frig. Ce ştia fata aceasta despre războaiele purtate de bărbaţi? Zăcuse ea în noroiul Rifului, sau se pitise printre ţepii cactuşilor, pentru a-şi salva viaţa de inamicul care avea superioritate numerică? Fusese atinsă vreodată de gloanţe sau de schije? Încercase vreodată bucuria sălbatică a capturării comandantului inamic? Îşi dădea ea seama ce valoare avea pentru el faptul de a-l avea între mâini pe „Tigrul Rifului”, ţinându-l în temniţă, unde creierul lui putrezea în beznă şi sângele se transforma într-o otravă neagră?

Renée aştepta răspunsul. Le Roux răspunse foarte încet, de parcă ar fi vorbit prin somn:

— Mademoiselle, regret nespus, că omul acesta este tatăl dvs.

Şi când citi pe faţa fetei, nedumerirea ei îngrijorată, adăugă:

— Îi merge bine.

— N-aş putea să-l văd? îl imploră Renée, aproape în şoaptă.

Bărbatul îşi scutură capul.

— La!

Silaba aceasta sună ca scrâşnetul unui zăvor de oţel.

Renée îşi plecă ochii la pământ, pentru a-şi ascunde ura, care o copleşi. Bărbatul privea voalul alb, care acoperea părul roumiei.

— Mai am încă ceva de spus, continuă fata, vorbind cu grijă, de parcă i-ar fi fost teamă, ca nu cumva sentimentele s-o împiedice să se exprime logic. E vorba de un lucru foarte important.

Le Roux fu impresionat de felul în care fata primise refuzul lui. Simţi o sinceră compătimire la vederea acestui curaj deloc comun, deşi în îngâmfarea sa, prea rareori recunoştea cuiva vreo calitate. Roumia se purta însă cu totul altfel, decât s-ar fi aşteptat şi lucrul acesta îl umplu de admiraţie.

Stătea nemişcat, ca o statuie a lui Budha, cioplită din granit alb.

— Si Abd-el-Kader, zise fata, pe un ton familiar, cele şapte avioane, care s-au învârtit pe deasupra Chechrel-ului nu le-am auzit numai, ci le-am şi văzut. Probabil, mi se va ierta, dacă vederea lor mi-a provocat o justificată bucurie. Prezenţa lor aici, mi-a dovedit că Franţa n-a uitat de mine şi de tatăl meu. Şi contactul între inimile aruncate atât de departe de patrie, a fost restabilit pentru câteva clipe. Vreau să vă spun adevărul întreg, indiferent de ce veţi crede despre mine. Când am zărit cele şapte avioane, bătăile inimii mi s-au oprit. Mi-era teamă. Nu mi-era teamă pentru viaţa mea sau a dvs., şi – probabil – nici pentru a bravilor piloţi, care s-au aventurat până aici, peste munţii deşertului. Mi-era teamă pentru omenire. Şi ceea ce vreau să vă spun, este următorul lucru: Si Abd-el-Kader, în mâinile dvs. se află destinul unui popor întreg! Puţin îmi pasă că dvs. sunteţi musulman sau chinez. Dvs. aveţi însă obligaţii nu numai faţă de poporul ce-l conduceţi, ci şi faţă de umanitate. Ambele interese merg mână în mână. Vreau să aflaţi astăzi, că sunt francezi, care dincolo de fâlfâirea tricolorului, ştiu să vadă scopuri mai înalte. Ştiu că sunteţi un om, care luptaţi de o viaţă întreagă, care căutaţi să îndepliniţi o operă uriaşă şi care, în felul său, are o concepţie superioară despre viaţă. Vă atrag însă atenţia: cu restul oamenilor, dar mai ales cu adversarii dvs., fiţi precaut pe cât se poate. Nu este suficient să vă năpustiţi sălbatic asupra cuiva, să-l decapitaţi, numai pentru a deveni biruitor şi erou. Pentru cauză – chiar atât de sfântă – nu ajunge să luptaţi. A pricinui pieirea cuiva, constituie un păcat capital şi pieirea vă va ajunge şi pe dvs., dacă refuzaţi să ascultaţi de sfaturile logicii. Poate că dvs., personal veţi

supravieţui, dar mii şi mii vor fi ucişi. Credeţi-mă: Franţa este mult mai puternică decât dvs. Franţa trebuie şi vrea să stăpânească această ţară; lucrul acesta poate fi o nenorocire, dar aşa este. Concluzia este că nu trebuie să provocaţi Franţa şi s-o siliţi la acte de violenţă, ci să căutaţi pacea şi înţelegerea cu ea. Iată gândurile care mă preocupă, de când am văzut zburând avioanele.

Le Roux îşi încruntă sprâncenele.

— Cuvinte frumoase! Gânduri copilăreşti! murmură el. Dacă Franţa are dreptul să-mi răpească ţara, atunci şi eu am dreptul s-o apăr. Şi cea mai bună defensivă este foarte adesea ofensiva. În primul rând, cine îi dă Franţei dreptul de a veni aici?

— Nimeni. Maşinile sale!

— Cum?

— Oamenii noştri sunt sclavii maşinilor. Sunt stăpâniţi de maşini şi îndrumaţi de sisteme. Maşina este aceea care va ocupa lumea întreagă şi, odată cu ea, şi ţara dvs.

— Sunt şi eu o unealtă.

— Ştiu. Mi-aţi mai spus aceasta.

Bărbatul zâmbi şi zâmbetul lui era atât de proaspăt, de copilăros, încât fata fu impresionată.

— Roumia, spuse el, dacă dintre zece femei, numai una ar fi ca dvs., atunci fiecare bărbat ar umbla pe flori şi n-ar mai dori niciodată paradisul şi nu s-ar războ toată viaţa, pentru ca la capătul ei să ajungă în paradis.

Fata se simţi din nou dezamăgită. Se ridică. Bărbatul făcu la fel.

— Nu mai am ce căuta aici, spuse Renée. Pot să plec?

Abd-el-Kader o privi distrat. Începu să se plimbe cu paşi mărunţi prin încăpere. Umerii-i laţi se legănau încoace şi încolo.

Sângele-i amestecat zvâcnea sălbatic în vinele lui. Era o vâltoare între cele două suflete ale sale, încât nici el nu se mai înţelegea. În cele din urmă se opri în faţa fetei şi se înclină, cu o desăvârşită politeţe. Părea dintr-o dată nespus de timid, de speriat. Un gol fără fund se deschise subit într-însul, o plictiseală neînţeleasă, senzaţia că toate faptele lui sunt zadarnice... În acelaşi timp, simţi dorinţa de a pleca, undeva, în pustiu, departe de oameni, pentru a rămâne singur cu gândurile lui. Dar acesta era şi momentul furiei dezlănţuite în care trebuia să vadă sânge, capete rostogolite în nisip...

Fata îl privea dezamăgită.

— Plecaţi! şopti Le Roux. Plecaţi! Poate la noapte, pe terasă...

Renée ieşi.

V

Le Roux rămase nevăzut ceasuri întregi. Îl chinuiau îndoieli şi temeri. Se retrăsese într-un ungher întunecat, ca o fiară rănită. Curajul şi încrederea în sine fuseseră alungate de o subită deznădejde. În loc să lucreze la elaborarea planurilor sale, simţea o organică împotrivire faţă de tot ce era viaţă. Se părea că toate ambiţiile lui se prefăcuseră în scrum. N-ar fi fost mai bine să trăiască în creierii munţilor, ca păstor paşnic, decât să ajungă la această putere şi singurătate? Avusese rost toată osteneala lui? Avea cineva nevoie de el? În general vorbind, era el o necesitate? Îşi impusese gândurile despre noua libertate, despre noul Islam, despre noul stat. Pe scurt, se impusese pe sine, cu forţa. Oare îl chemase cineva? Fusese oare chemat, sau singur se alesese ceea ce era? Şi de ce trebuia să-i pedepsească sângeros, pentru a-i înhăma într-un sistem, care avea să-i transforme într-un popor liber, bogat şi unit? Toate acestea i se păreau acum vecine cu nebunia.

Când începu să coboare întunericul, îşi ceru catârul şi peste puţin, porni călare spre Moulay Sliman, având sub braţ covorul de rugăciune făcut sul. Îşi petrecu noaptea în rugăciune şi meditaţie, în casa Domnului.

Dar nici viziunea paradisului, nici sentimentul orgolios că era trimisul lui Allah pe pământ, nu reuşiră să-i alunge ceaţa întunecată care-l învăluise. Nici miile de probleme ce aşteptau să fie rezolvate, nici viitoarea misiune politică, nu puteau diminua simţământul singurătăţii care-l împrejmuia. Nici femeie, nici copil, nici mamă, nici cămin, nici familie nu era în stare să-i descreţească fruntea întunecată de deznădezjde. Numai gândul la roumia, îl scăpa în unele momente de greaua povară a deznădejdei. Inima îi era străbătută din când în când de o nesfârşită dulceaţă şi o rază de soare, care se strecoară printr-o mică spărtură a norilor, îi lumina calea...

În ultimul timp, nici terasa nu-i mai era pe plac. Îl supăra gândul, că la orice oră din noapte sau zi, femeile haremului său aveau acces acolo. Tradiţia şi mândria personală îl împiedicau însă ca să schimbe lucrurile. Atâta timp cât femeile trăiau în cuprinsul împărăţiei sale, sfinte şi necunoscute pentru lumea din afară, nu se

putea să le limiteze şi mai mult libertatea de mişcare. De altfel, nu el era stăpânul haremului, ci Oom. Ochii ei erau totdeauna deschişi. Pedepsea cea mai mică abatere cu severitate. Faptul că şi Renée aparţinea acestui harem, îl îndemnă pe Le Roux să procedeze cu infinită precauţie şi să păstreze faţă de ea cea mai mare delicateţe. De câte ori se întâlnea cu roumia, o făcea cu ştirea micuţei Oom şi a celor trei femei ale casei. De la ultima convorbire cu Renée, nu mai avea însă niciun chef de a continua aceste întrevederi rigide, ştiute de toţi. De câte ori se gândea la ea, simţea o ciudată dorinţă de a o întâlni în mare taină. Toate elementele nobile, de origine europeană, ale sufletului său, care se aflau la polul opus temperamentului său violent şi barbar, îl îndemnau – fără ca el să-şi fi dat seama de aceasta – să păstreze un secret desăvârşit asupra sentimentelor sale pentru roumia şi să nu se expună pericolului, ca vreunul din membrii tribului său să afle ceva de ele. Da, el, duşmanul neînduplecat al roumilor, dorea prietenia şi înţelegerea lui Renée, simţind însă în acelaşi timp ruşine ca să-i mărturisească cuiva această dorinţă.

Pe lângă acestea, se iviseră şi alte greutăţi. Dacă ar îndepărta-o pe roumia din casă, s-ar dezlănţui deodată tot iadul. Oom ar băga foarte curând de seamă schimbarea pe care ar suferi-o purtarea lui şi s-ar alia cu soţiile sale. Căuta să evite cu orice preţ răsturnarea echilibrului său familiar. Femeile ar privi cu ochi plini de reproş, s-ar văicări cu glas plângăreţ şi şi-ar da deznădăjduite micile lor bătălii sexuale. Voia pace în casă. Ca să devină tiran – tratându-şi mama şi pe mama fiului său, ca şi pe celelalte soţii, aşa cum le tratau toţi şeicii deşertului – îl opreau toate tradiţiile nobile şi străvechi ale familiei Sherifului-ben-Sliman. Le Roux luă deci hotărârea ca s-o întâlnească pe Renée şi mai departe pe terasă, unde vor sta de vorbă. Va vedea el ulterior cum vor evolua lucrurile.

Într-o zi, o descoperi rezemată de un copac şi făcând însemnări cu creionul într-un carnet. O salută cu foarte multă căldură şi veselie şi îi spuse pe franţuzeşte că i-ar face plăcere – presupunând că ar fi şi ea de acord – s-o întâlnească în acea noapte pe terasă. Voia să-i comunice ceva, care o va bucura şi pe ea. Fata îl privi oarecum speriată, îl cercetă atentă câteva clipe, apoi răspunse:

— Voi veni, paşă.

Bărbatul se îndepărtă cu paşi măsuraţi. Mantia-i orbitor de albă flutura ritmic la fiecare pas.

În seara aceea, Fatima fu ca un păianjen. Ştia de convorbirea

care se pregătea. I-o spusese băiatul său. Când simţea că nimeni n-o priveşte, în ochii ei se aprindeau luminiţe bănuitoare. O gelozie sălbatică, bolnăvicioasă, îi rodea inima.

După ce totul se stinse în jur şi o muţenie de gheaţă se lăsă asupra sălilor, curţilor şi arcadelor kasbei – muţenie care nu era întreruptă decât de susurul fântânilor arteziene – Renée urcă pe terasă. Le Roux o aştepta de mult. Se plimba încet, de colo până colo, ca o santinelă. Lumina argintie a lunii îi scălda silueta. Renée fu cuprinsă o clipă de teamă. De îndată însă ce bărbatul prinse să vorbească, glasul lui o învălui, ca un fluid cald. Le Roux vorbea foarte repede. Îi spuse că e fericit că o poate vedea. O întrebă dacă îi merge bine. În cele din urmă, se încurcă în propriile sale cuvinte.

— Spuneţi-mi, ce voiaţi să-mi comunicaţi, care să mă bucure, zise Renée, cu vocea înăbuşită. Aş avea într-adevăr nevoie de o veste care să mă bucure...

— Am auzit că aveţi o soră măritată...

— Madeleine! strigă surprinsă Renée.

— Da. Are soţ şi doi copii.

— Doar n-au fost capturaţi şi ei?

Le Roux părea că se amuză de spaima ei. Râse şi făcu un gest uşor cu mâna.

— Ce li s-a întâmplat? îl întrebă Renée, cu respiraţia reţinută.

— Am fost informat din Rabat, că au închiriat acolo o casă pe Marechal Lyautey, unde vor să aştepte eliberarea dvs.

Fata îşi încrucişă mâinile.

— Este adevărat?

— Într-una din zilele apropiate, unul din curierii mei pleacă la Fez. Dacă doriţi să luaţi contact cu familia dvs., îi puteţi scrie. Vă garantez că scrisoarea va fi predată la destinaţie.

— Mulţumesc, răspunse fata.

Le Roux îşi întoarse faţa. Renée surprinse nedumerită pe ea o expresie de oboseală. Şi avu deodată senzaţia, că pe bărbatul acesta îl cunoaşte de totdeauna.

— M-aş bucura nespus de mult, să vă pot face un serviciu prietenesc. Prietenia este cel mai curat sentiment al sufletelor arabe.

— Cum, Si Abd-el-Kader, socotiţi că sentimentele pe care mi le nutriţi, se numesc prieteneşti?

Bărbatul rămase tot atât de surprins de nuanţa întrebării, pe cât de surprinsă era ea însăşi.

Fata continuă, uşor încurcată:

— Aveţi doar soţii, copii, mamă, care vă adoră, aveţi sute de prieteni, la picioarele dvs. se află un oraş întreg, care vă aparţine, o ţară, pentru care luptaţi – şi, pe lângă acestea, mai vreţi şi prietenia mea! Doriţi prea multe! Întâi măcelăriţi o duzină de bărbaţi bravi, răpiţi un părinte şi o fiică, îi aduceţi în... în acest pustiu sălbatic, ca pe urmă să-mi vorbiţi de prietenie şi de servicii prieteneşti.

Râse aproape isteric.

— Sentimentele dvs. mi se par ciudate, foarte ciudate!

Văzu că Le Roux îşi înalţă privirile spre cer, cântărind din ochi bolta nesfârşită de deasupra lor. În clipa aceea îşi dădu seama, că bărbatul avea cu adevărat sentimente curate. Acolo, lângă ei, se ridica zidul, de-a lungul căruia coborâse bărbatul care o vizitase în toiul nopţii pe Halima. Renée fu cuprinsă deodată de o nesfârşită milă. Bărbatul de lângă ea i se păru un copil. Şi, în pofida tinereţii ei, se simţi cu mult mai în vârstă. O străbătură fiori. Se înfăşură zgribulită în mantie.

— Femei şi copii, şopti bărbatul, aproape imperceptibil. Femeile noastre nu seamănă cu cele din ţara dvs. Ale noastre nu înţeleg, că voluptatea erotică, poate fi înnobilată de gânduri mai înalte. Nu cunosc decât plăcerea trupului. Forţa patimei le mână mereu în aceeaşi direcţie. Instinctele lor nu concep generozitatea spiritului. În timp ce dvs.! Dvs. sunteţi inteligentă şi cultă, sănătoasă şi loială, înzestrată cu o pricepere aproape bărbătească. Cred că nu vă daţi seama ce înseamnă pentru mine, să pot sta de vorbă cu o femeie inteligentă.

— Abd-el-Kader, răspunse fata, nici religia, nici sexul nu mă împiedică să vă dăruiesc prietenia, pe care o căutaţi. Dimpotrivă, stă tocmai în spiritul religiei mele să v-o dăruiesc, fără rezervă. Ştiu că în ochii dvs., creştinii sunt demni de dispreţ, cred însă că şi dvs. v-aţi gândi altminteri, dacă aţi cunoaşte adevărata esenţă a creştinismului.

Bărbatul îşi ridică surprins o sprânceană.

— Roumia, aş vrea să mă-nţelegeţi.

— Se poate. Dvs. doriţi însă mai mult decât atâta. Doriţi să vă aprob şi acţiunile.

— Dacă mă veţi înţelege, îmi veţi aproba şi acţiunile.

— Întocmai, după cum dvs. veţi fi nevoit să-mi aprobaţi gândurile şi sentimentele, dacă mă veţi cunoaşte mai temeinic.

— Roumia, în mine trăiesc nu numai cuvintele şi sentimentele,

ci şi faptele şi acţiunile. Fac ceea ce trebuie să fac.

— Am impresia, Abd-el-Kader, că dacă îmi cereţi să vă aprob şi acţiunile, veţi pune la prea mare încercare prietenia mea.

Străbătură unul lângă altul terasa. Priviră amândoi peisajul lunar, auziră lătratul câinilor, sfâşiind liniştea paşnică a nopţii. Renée fu cuprinsă de o neaşteptată fericire, care o înspăimântă. Simţi dorinţa tainică de a rămâne pentru totdeauna aici, în această lume nouă şi ciudată, unde să-şi afle împlinirea...

După o lungă tăcere, Le Roux îşi ceru scuze că trebuie s-o părăsească, dar era aşteptat la biroul de informaţii. De obicei, dormea foarte puţin. Cel mai bine dormea când se afla în şa pe roibul în mers. De fapt, n-ar trebui să doarmă niciodată, ca nu cumva odată cu el să adoarmă întreg Chechrell-ul şi toate triburile. Pentru că în somn, s-ar reîntoarce la vechile lor obiceiuri, la vechea lor anarhie. De aceea trebuia să stea el permanent de veghe, lucrând în interesul lor. El, paznicul etern!

Deşi noaptea era caldă şi văzduhul dulce, Renée fu străbătută de fiori.

Da, Le Roux trebuia să plece. Oom ştia că se află aici. Halima însă s-ar supăra să ştie că stă cu ea de vorbă, pe terasă.

Bărbatul însă îşi aminti subit de ceva: uşa din turn, prin care nu putea trece nimeni în afara lui, îi va fi pe viitor deschisă şi roumiei, dacă ar voi să părăsească haremul. Ştie bine, că femeile albe nu se tem să iasă singure. Va ciocăni de trei ori în uşa aceea şi Assr, paznicul, o va deschide, însoţind-o oriunde va dori. Va fi fericit s-o poată primi pe Renée în camera lui de lucru şi spera s-o întâlnească cât mai curând. Se poate încrede în Assr. Dacă îşi acoperă bine faţa cu un văl, se poate duce oriunde. Singura fiinţă, care va şti acest lucru, va fi mama sa – îi va vorbi micuţei Oom!

O însoţi până în capul scărilor, unde – cu politeţa inimitabilă a arabilor binecrescuţi – îşi luă rămas bun de la ea, apoi se făcu nevăzut, prin uşa scundă a turnului, pe care mâini nevăzute o deschiseră la apropierea lui.

Cu sufletul adânc răscolit, Renée se aşeză pe una din trepte şi rămase multă vreme dusă pe gânduri.

VI

Foarte aproape de Bab-Haroun, în partea sudică a kasbei se afla biroul de informaţii al lui Abd-el-Kader, care se compunea din

câteva camere mari de locuit şi din nişte odăi ce formau un apartament secret, în care locuia Sidi Mohammed-el-Hadj. Ca o vulpe bătrână, lungit pe un divan, îndeplinea în acelaşi timp funcţia de „ministru de interne” şi de „şef al biroului de informaţii”. Aici se întâlneau trimişii tuturor districtelor aflate sub stăpânirea lui Abd-el-Kader. Caizi tăcuţi şi îngâmfaţi treceau pe sub arcada Bab-Haroun-ului, evrei în caftane de mătase neagră, cu zâmbete dulcege, păstori cu veşminte din piei de capră, curieri pe jumătate goi, cu traistele atârnate pe umerii lor arşi de soare. Se adunau, aici, conducători de caravane, cărăuşi, negustori de catâri şi curierii secreţi, care aduceau din oraşele Africii de Nord veştile, misivele, scrisorile şi ziarele. Ministerul de interne al lui Abd-el-Kader semăna cu un caravanserai, cu singura deosebire că lipseau animalele.

Curierul special, pe care Le Roux îl trimisese la Fez – un băiat zvelt, de douăzeci de ani – se întoarse într-un timp neînchipuit de scurt: în şaisprezece zile. Aducea un plic pecetluit, care purta inscripţia: „République Française, Protectorat du Maroc”. Drept răsplată, primi trei berbeci tineri, pe care putea să-i vândă sau să-i schimbe.

Scrisoarea fu înregistrată, apoi trimisă în „cabinetul” paşei.

Le Roux desfăcu plicul. Autorităţile confirmau primirea mesajului, pe care excelenţa sa Si Abd-el-Kader-ben-Sliman îl adresa guvernatorului general.

„Comandantul suprem al Teritoriului de sud m-a însărcinat să comunic excelenţei sale Si Abd-el-Kader-ben-Sliman că este gata să primească orice mesaj sau delegat, venit din partea lui Si Abd-el-Kader. Comandantul suprem se vede însă silit să atragă atenţia asupra inutilităţii acestor mesaje, odată ce vede în Si Abd-el-Kader-ben-Sliman pe compromiţătorul acelui echilibru, al cărui păzitor este, în urma acordului încheiat între Franţa şi sultan pe de o parte, între Franţa şi guvernele europene, pe de altă parte.

Guvernul nu-i poate da excelenţei sale Si Abd-el-Kader-ben-Sliman nicio asigurare, privitoare la suspendarea măsurilor luate sau ce se vor lua, privitoare la securitatea militară a teritoriului de sud.

În cazul când Si Abd-el-Kader-ben-Sliman ar găsi, totuşi, de cuviinţă să trimită un împuternicit la autorităţile competente, el va fi tratat conform uzanţelor în vigoare.

Lt. Colonel Puidoux

Şeful Serviciului Afacerilor Indigene”

Le Roux citi de câteva ori scrisoarea. Dispreţul care izvora din aceste rânduri, i se părea o gingaşă dezmierdare maternă, faţă de sentimentele ce se treziseră într-însul. Recapitulă în gând situaţia militară. Ştia că francezii îşi împinseseră înainte avanposturile. Distanţa dintre triburile sale şi armata franceză, se micşorase. Le Roux însă nu era prea îngrijorat. Între Chechrell şi Midelt se ridicau încă doisprezece masivi muntoşi. Francezii ar avea nevoie de un întreg corp de armată, pentru a putea porni împotriva sa, căci de la Midelt, toate trecătorile din munţi erau bine supravegheate de cei din tribul Ait-Atta, ascunşi în cuiburi inabordabile, bine echipaţi, invizibili, ca vulturii în cuiburile lor stâncoase şi posedând o rară dibăcie în a face găuri cu gloanţele lor în tunicile franceze. Cei două mii de puşcaşi ai săi, puteau da de lucru unui întreg corp de armată.

Kasba Sidi Omar se afla situată în direcţia nord-vestică. Francezii o fortificaseră recent. Un puternic grup mobil sosise acolo. Poate că i se va oferi foarte curând prilejul să le administreze o mică lecţie. Le Roux conta pentru această expediţie pe cinci mii de oameni. Se gândea, dacă n-ar fi mai bine ca, în timp ce trimisul lui extraordinar se afla la Fez, să atace avanpostul, în scopul de a stoarce de la guvern câteva milioane. Atacul acesta ar fi însemnat că nici el nu era dispus „să suspende măsurile necesare”...

Le Roux îşi trimise îndată fratele pe teritoriul tribului Ait-Yafelmane, pentru a organiza o ceată de războinici, cu concursul faimosului bandit, Sidi Mohammed-ben-Zahib-el-Akbar. Sidi Mohammed era unul din cei mai inteligenţi şi mai curajoşi războinici, deşi era un bărbat scund, aproape pitic, slut ca diavolul, purtând pe nasu-i puternic coroiat ochelari în ramă de aur.

Printre cleuchii apuseni stăpâneau neliniştea şi mizeria. Expediţia răzbunătoare a lui Abd-el-Kader degenerase într-o orgie a măcelului şi a tuturor fărădelegilor posibile. Nici cel puţin Abd-el-Krim-ben-Tazi, elegantul guvernator, nu putu îmbunătăţi lucrurile, în pofida legendarei sale autorităţi. Oraşul Tifernin fu cu desăvârşire pustiit. Cetele lui Le Roux se retraseră prin teritoriul Haskoura, spre bogatele oaze de pe malurile râului Oued-Dra. Glaou-ii plătiră scump refuzul lor de a se supune lui Le Roux. Oraşele şi kasbele lor fură dărâmate şi incendiate, bărbaţii ucişi, iar femeile răpite. Nobilii şi familiile lor se împrăştiaseră în toate

direcţiile. Numai numele lui Abd-el-Kader le umplea inimile de teamă. Câţiva formaseră o delegaţie şi luând trenul la Marrakes, plecaseră la Casablanca, unde se văicăriseră sultanului. Părintele tuturor bunilor marocani clipise des din ochi.

— Mes enfants! Mes enfants! Linişte, linişte! Guvernul va face tot ce-i stă în puteri!

Le Roux se pregăti între timp de drum. Scrise personal un mesaj în limba arabă guvernului, îl semnă şi pecetlui. În acest mesaj se numea Si Abd-el-Ali-Rassani-el-Hadj, kebirul tribului Ait-Sidi-el-Houari şi califul paşei din Chechrell. Mesajul suna astfel:

„Gloria este numai a lui Allah!

Eu, subscrisul Abd-el-Kader-ben-Sliman, paşa Chechrell-ului şi emirul alianţei triburilor din sud, îl numesc prin aceasta pe Abd-el-Ali-Rassani-el-Hadj calif al meu extraordinar şi în numele lui Allah îl investesc cu puteri nelimitate, pentru a trata în numele meu cu guvernământul general al ţinuturilor de nord despre toate chestiunile, care au vreo legătură cu relaţiile dintre mine şi numitul guvernământ general de nord. După cum reiese din recenta ocupare a kasbei Sidi Omar, francezii îşi continuă înaintarea nedreaptă pe teritoriul Ait Yafelmane. Prin acest procedeu viclean şi prin propaganda ilegală, desfăşurată în ţinutul alianţei triburilor din sud, guvernul meu se vede forţat să ia noi măsuri de apărare.

În anii trecuţi, Franţa a pus stăpânire pe teritoriul Ait-Hadidou. Politica aceasta a îndemnat guvernul meu să nimicească forţele franceze aflate la Ait-Asir. Anul trecut, Franţa a trimis o misiune militară pe teritoriul Ait-Hammou. Provocarea aceasta nu putea rămâne nepedepsită de noi. Drept rezultat al acestei provocări, am luat prizonier pe generalul de Sonloup şi pe fiica sa. Ei se află şi acum în puterea mea. Anul acesta, Franţa l-a aprovizionat pe paşa din Demnat, aliatul său credincios, cu arme şi muniţii, pentru a începe o ofensivă împotriva fratelui şi aliatului nostru Si Aziz-el-Djeboul. În acest fel, Franţa ne-a provocat. Totdeauna şi în orice împrejurare, ne vom apăra cu armele drepturile noastre naţionale şi frontierele noastre tradiţionale, împotriva oricărei încălcări, indiferent de la ce guvern ar porni acţiunea îndreptată împotriva noastră. Având în vedere luările arbitrare în posesiune, săvârşite de francezi şi având în vedere numeroasele provocări, din care n-am menţionat aici decât câteva cazuri, guvernul meu este de părere că o continuare a acestor procedee, va duce neapărat la o stare,

echivalentă cu războiul. Până acum, am aplicat totdeauna lozinca: «Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte». Ne-am conformat totdeauna situaţiei. Dacă Republique Française doreşte şi ea un schimb de vederi cu noi şi să ne asculte, înainte de a se aventura într-un război cu un popor, care este unitar şi decis să-şi apere libertatea, până la ultima picătură de sânge, atunci trebuie să recurgă la procedeele uzuale. Dacă doreşte reîntoarcerea susnumiţilor doi prizonieri, suntem dispuşi să primim orice propunere. Tot ce avem a comunica, este sincer şi drept.

Abd-el-Kader-ben-Sliman-ben-Sherif".

Le Roux cântări îndelung fiecare frază, nu corectă greşelile ortografice survenite în text şi încercă să calculeze efectul psihologic, pe care această scrisoare îl va cauza asupra adversarilor săi.

Apoi stabili în amănunt drumul pe care avea să-l facă la Fez.

Decise să călătorească prin Bordj-Mshounsh, continuându-şi călătoria pe şoseaua strategică, apoi să străbată munţii, coborând pe Route Nationale între Oudza şi Taza.

VII

Le Roux grăbi cu energia şi minuţiozitatea-i bine cunoscute pregătirile plecării. Fură trimişi informatori, pentru a pregăti călătoria califului extraordinar al paşei şi a aduce la cunoştinţa populaţiei de pe traseul călătoriei, trecerea importantului personaj. Un curier special plecă la Fez, cu câteva scrisori secrete. Când în ziua de rugăciune, Le Roux se întoarse din moschee în kasba, Assr, păzitorul, îl anunţă că roumia dorea să-i vorbească. Pulsul lui Le Roux se acceleră. Ce dorea oare fata de la el? Ciudat cum îl urmărea amintirea ei, de la ultima lor întâlnire...

Ultimele clipe, înainte de sosirea ei, le petrecu într-o agitaţie de nedescris. îl torturau gânduri serioase. Poate că roumia are o prea mare influenţă asupra sa... Poate că această influenţă să nu fie tocmai binefăcătoare, aşa cum i se păruse la început. Era ceva în privirile iscoditoare ale fetei, care îi trezi bănuiala. Avea impresia că prietenia ei este însoţită de o mândrie dispreţuitoare.

Când Renée intră în camera de lucru a paşei, observă surprinsă că este întâmpinată de privirile bănuitoare, aproape duşmănoase ale lui Le Roux.

— Vă stau la dispoziţie, spuse el pe un ton scurt, milităresc.

— Ce s-a întâmplat, Si Abd-el-Kader? întrebă Renée, cu o privire plină de reproş.

Bărbatul nu răspunse. O privea întunecat.

— Nu mi-aţi îngăduit să părăsesc haremul, oricând aş vrea să vă vorbesc?

— Vă stau la dispoziţie, repetă el, fără să-şi dea seama de nedreptatea atitudinii sale copilăreşti.

Ea îşi încruntă fruntea:

— Voiam să vă vorbesc despre scrisoarea adresată surorii mele, pe care dvs. mi-aţi promis s-o trimiteţi la Fez. O am aici, spuse ea şi îi întinse lui Le Roux plicul.

— Scrisoarea e deschisă, spuse el mirat.

— Ar fi fost o nepoliteţe din partea mea să lipesc plicul. Dacă vreţi, puteţi citi scrisoarea. Nu cuprinde nicio informaţie pentru adversarii dvs.

Privirile lui Le Roux exprimau încă bănuială şi neîncredere.

— După câte văd, nu sunteţi obişnuit să vă încredeţi în prieteni, spuse ea zâmbind.

Bărbatul se apropie de masă şi închise plicul.

— Înainte de a te încrede în ei, prietenii trebuie verificaţi, spuse el.

Renée zâmbi ironic, ceea ce însă Le Roux trecu cu vederea.

— Ar mai fi ceva, care ar putea să vă aranjeze trimisul meu?

Stătea în mijlocul încăperii, cu plicul închis. Renée nu ştia dacă să-l admire sau să-l urască. În cele din urmă însă, sentimentele-i de prietenie ieşiră biruitoare.

— Si Abd-el-Kader! oftă ea şi căzu pe scaunul Louis XVI. Sunt nesfârşit de multe lucruri, pe care trimisul dvs. le-ar putea aranja pentru mine. Bunăoară, dacă mi-ar aduce un răspuns la scrisoare, v-aş fi nespus de recunoscătoare. Pe urmă… cum să vă spun? N-aş vrea să vă jignesc, pentru că aţi fost totdeauna nespus de prietenos cu mine. Mi-aţi înapoiat valiza şi bagajele, lucru la care nu mă mai aşteptam. Cum să vă spun? În poşetă am avut nişte bani a căror lipsă o simt acum. I-aş putea utiliza acum.

Le Roux se roşi.

— Câţi bani aţi avut?

— Circa două mii de franci.

— Îi veţi reprimi.

— Mulţumesc. În acest caz, v-aş ruga să predaţi banii curierului

dvs., însărcinându-l să-mi cumpere din Fez o lădiţă cu pansamente, alifii, doctorii şi alte mărunţişuri necesare. Toate acestea le voi scrie pe un bilet. Pe piciorul soţiei dvs. Asma se află un furuncul destul de serios, care necesită o îngrijire de specialitate. Alifiile mamei dvs. nu prea folosesc, astfel că biata femeie suferă. Cred că ştiu cam ce tratament necesită. Pe urmă, micul Mohammed şi-a tăiat mâna după câte ştiţi şi rana s-a inflamat. Apoi mai e Aisha. Întregul ei trupuşor fragil suferă. Are foarte des febră, ceea ce pentru vârsta ei e primejdios. Cunosc pe urmă o doctorie, care ar vindeca durerile mamei dvs. Uneori mi-e greu s-o aud plângând toată noaptea. Ah! dar mai sunt multe altele! Fiecare ar avea nevoie de una sau de alta.

Le Roux o privi mirat.

— Vreţi să-mi transformaţi casa într-un spital?

— E spital de mult, răspunse fata. Numai medicul lipseşte. Eu îmi asum cu plăcere rolul de infirmieră. Aş prefera să fac fiecăruia câte un mic serviciu util, în loc să-mi pierd vremea nefăcând nimic. Pentru că îmi sunt dragi cu toţii... Poate mă credeţi mărginită, pentru că Mohammed profetul spune că toate bolile sunt de la Dumnezeu şi de aceea omul trebuie să le suporte până la sfârşitul vieţii cu răbdare, fără să facă nimic împotriva lor, pentru că şi bolile sunt o parte din pedeapsa pe care destinul o dă oamenilor. Stranie concepţie! Totuşi, Isus spune şi El că toate încercările vin de la Dumnezeu. El însă ne-a învăţat să-i ajutăm pe suferinzi, alinându-le durerile. Concepţia aceasta o găsesc mult mai frumoasă!

Evocarea lui Isus n-a fost pe placul lui Abd-el-Kader. În sinea sa însă o admira pe Renée.

— Ce n-aş da ca şi femeile noastre să fie asemenea dvs., spuse el.

Tăcu, strângându-şi crispat buzele. Văzu cu ochii sufletului femeile rasei sale, bătătorind colbul drumului, cu copiii legaţi de spate. Şi văzu pe bărbaţii lor, umblând cu picioarele goale prin nisipul arzător al deşertului, prin munţii sălbatici, peste zăpezile eterne. O revăzu pe mama sa, dezmierdându-i faţa cu degetele tremurânde, de parcă ar fi încă un copil, aşteptându-l ceasuri întregi, într-un ungher umbrit, ca să-l mângâie o clipă pe fiul ei, pe Abd-el-Kader, bărbatul care pentru ea rămăsese mereu un copil. Văzu fetele arabe, cu privirile înflăcărate, dogorind dincolo de vălul subţire care le acoperea chipul. Îşi aminti de săptămânile tihnite ale unei vieţi de trândăvie şi plăceri, petrecută în grădinile parfumate

ale sudului, alături de Halima, Zuhra, Asma şi multe altele. Îşi aminti de femeile Beni-Zeraoul din Rif, încărcând armele bărbaţilor şi fraţilor lor, aducând apă şi alimente sub ploaia de gloanţe şi a obuzelor ce explodau. Şi se ruşină de cuvintele pe care le rostise, despre femeile rasei sale. Era supărat pe sine. Se rezemă de marginea mesei masive şi clătină obosit din cap. Glasul lui se transformă în şoaptă.

— Ciudat, roumia, ce gânduri şi sentimente trezeşte prezenţa dvs. în mine. Frumuseţea inimii dvs. este egală cu frumuseţea ochilor. Şi, după câte văd, această frumuseţe sporeşte pe zi ce trece.

Râse sec.

— Dacă unui arab îi spun să-mi ceară o favoare, el nu se sfieşte să-mi ceară tot ce poate... fireşte însă, numai pe seama sa. Dvs. faceţi aproape acelaşi lucru, cu singura deosebire, că nu cereţi nimic pentru dvs. personal, ci totul în interesul altora. Păcat, mare păcat că nu sunteţi o fiică a Islamului. Aţi fi una din acele femei extraordinar de nobile, pe care Profetul le-a iubit cu atâta căldură.

Începu să se plimbe prin încăpere, cu mâinile încrucişate la spate.

— Există între noi doi, roumia, o ciudată asemănare. Ceea ce fac eu, este tot în interesul altora şi nu al meu personal. Nimeni nu face nimic pentru mine. Din păcate, pretenţiile pe care le am faţă de poporul dvs. sunt prea mari şi de aceea irealizabile. Dar chiar dacă aş primi toate cele pentru care lupt, foloasele tot nu le-aş trage eu. Nu simt nicio dorinţă pentru bogăţii şi dacă voi fi puternic, lucrul acesta se va întâmpla pentru că aşa a orânduit Allah, spre binele poporului său. Sunt acum ca singuraticul peregrin, care porneşte să străbată, fără tovarăş, deşertul. Nu ştiu nici cel puţin ce-mi va aduce ziua de mâine. Totul e incert şi nebulos.

Tăcu şi se opri în faţa unei hărţi atârnată pe perete. Renée se ridică şi se instală la masă, unde începu să scrie sârguincioasă.

VIII

Nimeni nu se sinchisi de bărbatul cu barbă neagră, înfăşurat în burnus negru, care într-o dimineaţă, îndată după răsăritul soarelui, părăsi oraşul Chechrell. Călărea un catâr bine hrănit şi gluga ascuţită îi acoperea faţa, ca a negustorilor înstăriţi din miazăzi, care se tem neîncetat că ar putea să răcească. După două ore de mers

călare, bărbatul acesta se întâlni cu alţi doi călăreţi, care îl aşteptau cu catârii încărcaţi. Apoi îşi continuară drumul toţi trei mai departe. Încă înainte de prânz, un grup de opt călăreţi se uni cu cei trei drumeţi şi cei unsprezece bărbaţi porniră pe drumul de munte, care ducea în zig-zag spre trecători. Ordinul era că trebuia să-l întovărăşească pe Si Abd-el-Ali-Rassani-el-Hadj la Fez. Dintre toţi, unul singur ştia că bărbatul cu barbă neagră, cu sprâncene întunecate şi cu mâinile acoperite de păr des negru, nu este calif, ci însuşi Le Roux. Şi acest om era Ali-el-Bahel, păstorul-poet. El însă mai bine ar fi lăsat să i se taie limba, să i se smulgă unghiile, decât să trădeze cuiva taina pe care singur o cunoştea.

Până la graniţa federaţiei, călătoria decurse conform planului. Caizii şi căpeteniile nobile primiră în casa lor pe presupusul calif al paşei şi îl tratară cu aceeaşi cinste, cu care l-ar fi primit pe paşa în persoană. Priveau cu adâncă cucernicie pe marele calif, care şedea visător între ei învăluindu-se într-o adâncă tăcere. Îl asigurară de dragostea şi fidelitatea lor faţă de Abd-el-Kader şi implorară pe Allah să protejeze călătoria califului pe teritoriul inamic.

În fiecare sat, Le Roux se oprea, strângea în jurul său populaţia şi îi vorbea în numele lui Abd-el-Kader, despre munca care îl aşteaptă şi despre viitorul Islamului. Îi somă ca în viitor să se roage în numele paşei.

De îndată însă ce Le Roux ajunse în apropierea şoselei, lângă Bordj-Mshounsh, lucrurile se schimbară. Îşi concedie suita, cu excepţia a şase oameni. Aceştia erau oameni tăcuţi, mândri, demni de toată încrederea, care cu excepţia dialectului gutural al tribului Ait-Atta nu vorbeau şi nu înţelegeau nicio altă limbă.

În timp ce călăreau spre nord, pe marginea drumului, cu glugile trase peste ochi, fură observaţi de o patrulă de spahii, care pregătindu-şi armele de tragere se luă binişor după ei. Când ajunse în apropierea micii caravane, caporalul îl somă pe Le Roux să se oprească, în timp ce spahii făceau cerc în jurul lor. Catârii se opriră. Ca în toate situaţiile dificile, şi de astă dată se ivi în paşă trăsătura don-quijotească, astfel că interpretă cu cel mai mare succes rolul propriului său calif.

— Aceasta numiţi voi ordine şi lege, să atacaţi drumeţi paşnici? strigă el cu glas întunecat. Scoase din buzunar o pereche de ochelari cu ramă neagră şi îi aşeză meticulos pe vârful nasului; Iată! şi încă soldaţi! continuă el măsurându-i pe spahii. Fii de-ai lui Mohammed, în veşminte primite în dar de la francezi! Lăsaţi-mă să

trec! Mă duc în ambasadă la Fez şi am asupra mea scrisoarea de acreditare. Guvernatorul general mă aşteaptă.

Îşi scoase din buzunar o mare basma verde şi strănută puternic.

Caporalul ceru să vadă scrisoarea doveditoare. Le Roux se cotrobăi prin veşminte şi scoase la iveală plicul mare, galben, plin de peceţi. Ştampilele rotunde făcură o mare impresie.

Spahii primiră ordin să-i percheziţioneze pe bărbaţi, pentru a se convinge dacă n-au arme asupra lor. În afară de pumnalele obişnuite şi de flinta demodată, de pe spatele lui Ali, nu găsiră nimic. Astfel, Le Roux putu să-şi continue drumul, împreună cu oamenii săi. Spahii însă rămaseră pe urmele lor.

După o scurtă călărie, ajunseră la un caravanserai, unde soldaţi senegalezi săpau tranşee. Sublocotenentul francez privea prin binoclu apropierea micului grup de călăreţi. Caporalul patrulei de spahii călări în faţa sublocotenentului şi îi raportă identitatea călătorilor. Ofiţerul ordonă să-i fie aduşi străinii. Îi primi cu ţigareta în colţul gurii, izbindu-şi carâmbii de piele cu cravaşa. Cum nu înţelegea niciun cuvânt din dialectul lor, unul dintre spahii îi traduse explicaţiile lui Le Roux.

Se făcu a nu auzi observaţiile, pe care sublocotenentul le făcea în limba franceză despre ei. În schimb, îi comunică tânarului ofiţer, că un kebir al tribului Ait-Atta este socotit în general un personaj de mare importanţă. Le Roux primi insultele de „Vieux salauds”, „cochons” şi „sauvages” ca pe nişte complimente.

În cele din urmă, ofiţerul pricepu că mica delegaţie se afla într-o călătorie cu un scop politic, la Fez, şi hotărî să telefoneze comandantului unei tabere, care se afla la cincizeci de kilometri, spre nord.

Le Roux fu reţinut câteva zile, apoi i se îngădui să-şi continue drumul, însoţit de patru spahii, înarmaţi până în dinţi. Ştia bine ce înseamnă aceasta, preferă însă să-i trateze pe spahii, de parcă ar fi fost o gardă de onoare. Astfel, ajunseră în oraşul Misur, unde un general francez îl primi la cartierul general. În timpul prânzului, generalul dovedi o fină şi veselă ironie, fără să înţeleagă însă mare lucru din dialectul gutural pe care îl întrebuinţa Le Roux. Convins că musafirul nu pricepe boabă franţuzeşte îşi îngădui cele mai pitoreşti epitete la adresa lui.

Nu-i scăpă atenţiei lui Le Roux faptul, că ofiţerii aceştia nu vedeau într-însul decât pe barbarul viclean, care la toate întrebările

adresate, răspundea cu stereotipa frază că trebuie să vorbească cu guvernatorul general din Fez.

După două zile petrecute la Misur, i se îngădui să-şi continue drumul. Traversară teritoriul Beni-Ouraine, pe potecile păstorilor. În faţa lor, se înălţau munţii şi uneori apăreau în zare orăşele albe, care erau tolănite în vale, ca nişte pisici albe adormite. Pe acoperişurile verzi şi dantelate ale minaretelor, soarele se răsfrângea cu irizări fosforescente, ea nişte ochi de pisică.

Catârii îşi întindeau gâtul, pentru a se înfrupta din frunzele palmierilor pitici, pe sub care treceau. Era o regiune bogată.

Cu cât se apropiau de câmpia Sais, cu atât se accentua tristeţea în inima lui Le Roux. Îl chinuia gândul, că toate acestea se aflau sub stăpânirea roumilor. Ah! De-ar veni ziua, când să poată aduna toate aceste triburi dezorganizate într-o turmă unitară! În ziua aceea, sultanul îşi va lua pedeapsa, iar străinii vor fi nimiciţi! Puterea se află aici, în aceste sate şi orăşele. Trebuie doar un om, un bărbat, care să le trezească din somnolenţă. O ură cumplită îl cuprinse împotriva necredincioşilor şi a locuitorilor neghiobi din nordul ţării. Simţi o dorinţă arzătoare de a pedepsi acest popor, care din înălţimea lui Allah se coborâse în praful drumului, pentru a îngenunchea în faţa străinilor.

Numai glasul limpede al lui Ali-el-Bahel, acest admirabil fiu al Atlasului, care sub bolta catifelată şi înstelată lângă micile focuri de tabără povestea basme fără sfârşit, izbuti să spulbere deznădejdea lui Abd-el-Kader şi să-i redea încrederea în viitor.

Ultima noapte şi-o petrecură la porţile Fezului, în livada de lămâi. Dis-de-dimineaţă se sculară. Rezemat de trunchiul unui pom, Le Roux îşi întoarse faţa spre oraşul care scânteia în răsăritul soarelui. Ochii i se umeziră, faţa lui exprimă aproape extazul, de parcă ar fi fost vrăjit – pentru că nici arabii, nici berberii nu pot vedea Fezul, fără a fi profund impresionaţi. Însoţitorii lui se opriseră şi ei, încremeniţi.

Înainte de a coborî la Oued Zeitoun, pentru a se spăla, făcu un mic înconjur, pe la cariera de piatră, unde cu mulţi ani în urmă, – ca student – o străină îi dăruise trupul ei încântător. Privi mut pajiştea verde, florile violete şi boschetele de aloe, apoi începu încet să-şi facă toaleta matinală. După rugăciune, îşi continuă drumul, spre zidurile oraşului, intrând în el prin poarta Bab-Djedid. Temeinica cunoaştere a Fezului îi fu acum spre folos. Aşa cum se cuvine unei sărmane căpetenii din miazăzi, – şi Le Roux era hotărât să joace

până la urmă acest rol, – trase împreună cu suita sa într-unul din hanurile ieftine ale Medinei de Jos. Imediat, el închirie două săli încăpătoare. Dialectul gutural al lui Le Roux, obişnuit tribului Ait-Atta, trezi bănuiala hangiului. Când însă Ali-el-Bahel începu să preaslăvească virtuţile stăpânului său, originea-i nobilă şi importanta-i misiune politică, bănuielile lui se transformaseră într-un servilism specific Orientului. Se apropie de distinsul oaspete, cerând binecuvântarea lui Allah asupra lui. Le Roux observă între timp câţiva bărbaţi, care îl urmăreau din priviri. Apărură şi câteva feţe albe, ca laptele, care se făcură îndată nevăzute. Probabil, erau agenţii Maghzenului, sau spionii din „Service des Affaires Indigenes”. Lucrul acesta nu-l nelinişti însă prea mult, pentru că în momentul acela se aflau în oraş peste o sută cincizeci din berberii săi, care sosiseră în ultimele zile unul câte unul. Erau cu toţii oameni de încredere, pe care Chechrell-ul îi trimisese înainte la Fez, pentru a apăra persoana califului. Ştia că oricare dintre ei era gata să-şi dea viaţa pentru el.

Îşi propuse, totuşi, să fie cât se poate de prevăzător, ca nu cumva cineva să-l recunoască în travestiul său. Deşi părul negru îi schimba cu desăvârşire înfăţişarea, exista totuşi posibilitatea ca nuanţa neobişnuită a ochilor să trezească vreo bănuială. De aceea, purta mereu ochelari negri de soare, care împrumutau feţei sale o expresie de viclenie şi deşteptăciune, proprie căpeteniilor din miazăzi, care îşi petrec bună parte din viaţă în moschee.

Nu mult după sosirea lui Le Roux, îşi făcu apariţia la han un bărbat înalt şi bine legat, care – după înfăţişare – părea un negustor aparţinând păturii mai sărace. Sărută umărul lui Le Roux.

— Calif Si Abd-el-Rassani, Allah să-ţi lumineze paşii! Îţi urez bun sosit, în numele Mehdi-ului! Am venit, ca să-ţi apărăm sfânta viaţă! Nu-ţi fie teamă! Noi nu dormim niciodată!

Le Roux, care recunoscu în noul venit pe unul din ofiţerii săi, îl bătu amical pe umăr, mulţumindu-i. Bărbatul dispăru, ca o umbră. Nu departe, zări câţiva cărăuşi şi săteni, veniţi probabil din ţinutul Rif-ului. Şedeau în jurul unui foc scăzut, preparându-şi cafelele. Erau – desigur – oamenii lui Youseff-ben-Amar, din Cheraga. Le Roux le admiră perfecta prefăcătorie. Părea că nici nu-i bagă în seamă prezenţa. Niciunul nu-i aruncă nici măcar o privire. Îşi spuse, că ar putea cuceri în scurtă vreme Fezul, cu câteva mii de oameni de acest fel.

IX

Scrisoarea lui Le Roux, tradusă textual, trecu prin filiera tuturor birourilor din Fez. Autorităţile erau surprinse de tonul obraznic al rebelului paşă şi mesajul ajunsese, cu tradiţionalele ocoluri birocratice în mâinile generalului Merzbourg, comandantul Teritoriului de Sud. Acesta, un alsacian de aproape doi metri înălţime, aparţinea vechei garde a „câinilor bledului” şi primise de la forurile superioare instrucţiuni să nu fie prea violent în convorbirile cu plenipotenţiarul lui Le Roux şi să rămână în permanent contact cu Rabat-ul.

Statul Major urmărea cu o îngrijorare crescândă evenimentele din sud. Toate pregătirile necesare fură făcute, în cea mai mare linişte, şi nu se trecuse încă la acţiune, aşteptându-se ca parlamentul să-şi încheie lucrările sesiunii de primăvară. Se luase hotărârea să se aştepte vacanţa de vară când socialiştii, radicalii şi comuniştii nu vor putea bombarda cu interpelări supărătoare pe ministrul de război.

Chestiunea fusese predată biroului „des Affaires Indigenes”. Si Abd-el-Ali-Rassani, califul rebelului paşă fu primit de colonelul Puidoux şi de un controlor civil, de rangul unui subprefect. La cartierul general, domnea o mare agitaţie: se primiseră ştiri de la de Sonloup.

Trecură însă multe zile, fără ca Le Roux să spună vreo informaţie de oarecare importanţă. Era citat în fiecare dimineaţă la „bureau”, i se puneau întrebări cu multă dibăcie formulate, consemnându-i-se răspunsurile în procese verbale. Le Roux însă ţinea morţiş că el nu se afla acolo, pentru a răspunde la întrebări, ci ca să pună el întrebări – întrebări care sunt însă exclusiv de competenţa guvernatorului general. În cele din urmă, colonelul Puidoux avu impresia că izbuteşte să-l convingă pe încăpăţânatul trimis extraordinar al Chechrell-ului, că el – colonelul – fusese însărcinat cu toată această chestiune şi că fusese împuternicit să ducă tratative în numele guvernului.

După ce jucă rolul unui arab cu desăvârşire lipsit de orientare în toate chestiunile formale şi tehnice, Le Roux acceptă să discute în linii generale diferitele puncte ale scrisorii paşei. Reuşi să convingă pe toţi că nu cunoaşte nicio limbă străină şi ţinu cu orice preţ să i se dea un interpret.

În curând, biroul îl găsi pe calif un partener de discuţii extrem

de greoi. Cunoştea, evident, pe Abd-el-Kader, pe de Sonloup şi dovedea o admirabilă informaţie în legătură cu toate problemele sudului. Calmul său imperturbabil, încetineala gândirii sale, firea-i de chiţibuşar, demnitatea-i niciodată tulburată şi politeţea-i excesivă pricinuiau multă bătaie de cap partenerilor săi. Colonelul şi subprefectul – care se obişnuiseră să-i trateze pe indigeni cu un aer de îngăduitoare superioritate – nu obţinură niciun rezultat din convorbirile cu trimisul paşei de la Chechrell. Nici măcar să-i cunoască intenţiile. Se interesa neîncetat de anumite triburi, care fuseseră silite să recunoască suveranitatea Franţei, târguindu-se neostenit asupra graniţelor dintre triburi. Paşa doreşte asta, paşa doreşte cealaltă – şi Le Roux ştia exact că niciuna din întrebările pe care le punea nu putea fi rezolvată de „bureau”. Rapoartele trimise guvernatorului general, erau din zi în zi mai voluminoase.

Într-o dimineaţă, Le Roux şi suita sa treceau – Dumnezeu ştie pentru a câta oară – pe sub arcadele porţii Dar Maghzen. Colonelul Puidoux îl lăsă să aştepte pe Le Roux mai bine de două ore. Le Roux se afla singur în anticameră. Pe figura sa, domnea o expresie de triumf şi un zâmbet, care însemna că se decisese la un pas hotărâtor. Mijea în el conturul unui nou plan, unui plan mare, hotărâtor.

— Voyons, mon cher Si Abd-el-Ali, îl întâmpină colonelul pe Le Roux, când acesta intră în cele din urmă în cabinetul lui. Am pierdut o săptămână întreagă, fără să fi ajuns la vreo soluţie în legătură cu generalul de Sonloup.

Monsieur Regnon şedea într-un colţ al biroului, urmărind cu privirile-i pătrunzătoare mişcările lui Le Roux. În fundul încăperii, şedea un bărbat înalt şi se prefăcea că citeşte o gazetă. Le Roux zări pe mâneca tunicii lui patru steluţe. Merzbourg!

Le Roux întrebă pe interpret ce spusese colonelul. Interpretul traduse fraza lui Puidoux.

— Spune-i, te rog, vorbi Le Roux, că paşa va reţine prizonierii săi, până când va primi bani.

— Bani! Foarte frumos. Şi noi am avea nevoie de bani şi, totuşi, nu-i putem primi.

— Paşa are nevoie de mulţi bani, continuă Le Roux şi buzele-i strânse se desfăcută într-un zâmbet larg.

Se uită la funcţionari, peste ochelari. În sfârşit, ajunsese la punctul hotărâtor.

— Paşa are nevoie de bani, repetă Le Roux.

— Ah, înţelegem ce spui! interveni subprefectul în limba arabă. Continuă!

Colonelul Puidoux se juca cu creionul de pe birou.

— Şi câţi bani ar vrea paşa? întrebă el, dregându-şi glasul.

— Paşa pretinde treizeci de milioane de franci în schimbul eliberării prizonierilor, mormăi Le Roux.

Urmă o tăcere adâncă.

— Cât primeşti d-ta din această sumă?

— Abd-el-Al-Rassani nu primeşte nimic.

Colonelul mormăi ceva.

— Paşa-i nebun? întrebă el.

Le Roux îşi scutură ceremonios capul.

— Ne crede, cu adevărat, atât de neghiobi, încât să-i dăm mijloacele necesare de a purta război împotriva noastră?

— Paşa ar accepta, răspunse Le Roux, ca banii să fie depuşi la o bancă din străinătate, unde ar rămâne ca o garanţie a păcii. Paşa ar dori, ca de la lacul Agadir, până la Tafilalet, de-a lungul Atlasului, să se stabilească o frontieră definitivă şi suma depusă să constituie o garanţie, că atât trupele franceze, cât şi trupele sultanului, vor respecta această frontieră. La prima încălcare de graniţă însă, banii ar deveni ai paşei, care şi-ar rezerva dreptul de a lua măsurile pe care le va crede de cuviinţă, în interesul apărării teritoriului său.

Înalţii funcţionari priveau cu ochii holbaţi pe acest kebir obraznic, care trasa graniţa de mii de mile, fără a clipi. Toţi se priviră în tăcere. Colonelul Puidoux îşi muşca buza.

— Din partea sa, continuă Le Roux, paşa ar garanta guvernului din nord aceleaşi condiţiuni.

— Te-a însărcinat paşa să ne comunici aceste lucruri? întrebă monsieur Regnon.

— Da. Dacă guvernul din nord este de acord să încheie cu paşa o convenţie în acest sens, îi voi trimite un curier şi toate actele de duşmănie din sud vor înceta imediat.

— Si Abd-el-Ali, spuse colonelul pe un ton amical, pretenţiile pe care ni le puneţi în numele paşei nu sunt numai necugetate, dar şi cu desăvârşire injuste. Mă simt obligat să vă comunic chiar acum, că este zadarnic să nutriţi orice speranţă în succesul misiunii dvs. În al doilea rând, refuz din capul locului să discut orice chestiune politică cu paşa de la Chechrell. Din punct de vedere juridic paşa nu este decât un bandit, pe al cărui cap s-a pus un premiu de un milion de franci. Socotesc o desăvârşită lipsă de înţelegere din

partea dvs., Si Abd-el-Ali, să luaţi atitudine alături de acest om. Pentru că, mai curând sau mai târziu, paşa nu va sfârşi bine şi va târî atunci în prăpastie pe toţi cei care se lasă conduşi astăzi de el. Aş avea oricând latitudinea să vă arestez, dar lucrul acesta n-ar fi în conformitate cu uzanţele în vigoare pe care Franţa le adoptă faţă de copiii ei rătăciţi. Vă sfătuiesc însă, să cântăriţi bine lucrurile, înainte de a vă întoarce la Chechrell. Sunteţi kaid şi aveţi mare trecere între oamenii dvs. Aş vrea să vă conving că intenţiile noastre în Maroc sunt cu desăvârşire inofensive, chiar dacă, uneori suntem nevoiţi să trecem la măsuri violente. Datorită înţeleptei administraţii franceze, căpeteniile triburilor indigene ne-au devenit prieteni, continuând să-şi conducă nestingheriţi afacerile interne. Protectoratul nu serveşte decât spre binele lor, fără ca noi să avem vreun amestec în administraţie. Dacă noul regim atinge tradiţiile Islamului aceasta se întâmplă numai pentru a pune capăt unor abuzuri... Pentru mase, noua stăpânire înseamnă o justiţie şi o administraţie mai bune, precum şi o garantare efectivă a proprietăţii private. Jurisdicţia căpeteniilor de trib primeşte o garanţie solidă prin prezenţa noastră aici. Pentru Maroc este un noroc, că misiunea civilizatoare a acestei ţări a revenit Franţei. Imaginaţi-vă, ce s-ar întâmpla, dacă ar stăpâni aici o altă putere! Dintre toate statele, Franţa este ţara dreptăţii, omeniei şi cavalerismului!

Le Roux asculta cu ochii închişi pe interpret. Din când în când, dădea aproape imperceptibil din cap. Când colonelul sfârşi, rămase şi mai departe într-o atitudine de aşteptare, de parcă ar mai fi fost gata să asculte şi restul.

În cele din urmă, se întoarse spre interpret:

— N-ar avea de făcut nicio obiecţiune împotriva frumoaselor cuvinte ale d-lui colonel, spuse Le Roux, dacă situaţia nu s-ar putea schimba de la o zi la alta. Permanentele incursiuni ale trupelor franceze pe teritoriul paşei, vor pune capăt într-o bună zi răbdării lui. Dacă însă Franţa dovedeşte bunăvoinţa sa, prin depunerea într-o banca străină a sumei amintite de mine, atunci paşa este dispus să înceapă discuţii loiale şi legale, în interesul păcii. Dacă însă trupele franceze vor continua şi mai departe să oprime triburile, atunci situaţia rămâne neschimbată, sau se înrăutăţeşte. Cât priveşte observaţiunea mascată a d-lui colonel despre arestarea mea, nu mă îndoiesc că îşi dă seama de rezultatele pe care le-ar avea această arestare. Paşa ar vedea o provocare în ea şi ar apela la măsuri imediate, în vederea eliberării mele necondiţionate.

Le Roux vorbea în fraze eliptice, guturale. Interpretul traducea încet, frază după frază. Înalţii funcţionari dădeau neîncetat din cap, ca marionetele. Înţeleseseră, în sfârşit. Chestiunea părea suficient de gravă şi necesita o lungă deliberare. Îi comunicară deci lui Le Roux, că pentru astăzi, întrevederea se sfârşise.

Le Roux se ridică, strângându-şi burnusul mirosind a oaie şi catâri. Colonelul Puidoux se ridică şi el, îl însoţi politicos până la uşă, apoi Abd-el-Kader şi suita sa ieşiră agale în uliţa îngustă.

X

Sultanul Abd-el-Aziz cel Mare, nu prea avea păreri bune despre cetăţenii Fez-ului. Se spunea că-i numise „derbedei şi stricaţi, păcătoşi şi vicleni, răutăcioşi şi oameni de nimic”. Toate acestea, într-o singură suflare.

În timp ce Le Roux cobora, pe Djama Cherabliine, una din arterele principale ale Fez-ului, se întâlni cu mulţi supuşi cu feţe palide, şi cu mulţi cunoscuţi, pe care îi cunoştea din vedere şi care duceau în mâinile moi şi grăsuţe covoraşe de rugăciune sau buchete de flori. O femeie albă trecu pe lângă el. Se gândi din nou la Renée. Ce-ar fi spus roumia, la auzul ofertei pe care a făcut-o guvernului din nord? Oare l-ar fi socotit drept? Credea că da. De astă dată, era sigur că Renée i-ar fi aprobat atitudinea. Însufleţit de propriul său curaj, se îndreptă spre moscheia Moulay Idriss, pentru a cere binecuvântarea lui Allah asupra proiectului său. Cetăţenii Fezului se dădeau la o parte din faţa privirilor lui pătrunzătoare, ascunzându-se în casele lor întunecate, semănând cu vizuinele, sau într-una din ulicioarele murdare şi puturoase, aşteptând să treacă prin faţa lor. Le era teamă de străini. Din când în când, Le Roux se oprea şi asculta încordat apa Oued-Fez-ului, care murmura surd, sub caldarâm. Mii de pârâiaşe treceau din casă în casă, din curte în curte, din ulicioară în ulicioară, străbătând astfel întreg oraşul. Îşi aduse aminte de acel oulema, care spusese cândva, că Fez-ul nu are nici scări, nici străzi, nici ulicioare, nici pieţe, care să nu fi fost scăldate cândva în sânge. Îşi aminti ultima revoltă din Fez, acel măcel din anul 1912. Ce prostie şi neprevedere! Rezultatul fusese invazia străină. Franţa pusese stăpânire pe oraş, iar marocanii, geloşi unii pe alţii şi grăbiţi să-şi căşuneze unii altora cât mai mult rău, tolerară opresiunea străină. Roumii şedeau acum în mijlocul lor şi îi stăpâneau! Pretutindeni, pe dealuri, se vedeau taberele, ofiţerii

şi ostaşii lor. Străzile oraşului erau pline de femeile lor, de turiştii lor, de negustorii şi vânzătorii lor. Oraşul acesta fusese cândva metropola sfântă a unui regat african. Astăzi, în ziua de praznic a tăcerii şi a împăcării, artileria organiza exerciţii de tragere, iar tiraliorii, culcaţi pe burtă se exersau în trageri la ţintă. Îi auzea întreg oraşul.

Fierbând de mânie, intră în moschee, după ce îşi scoase pantofii. Se spălă şi străbătu coridoarele moscheii, până când pacea pătrunse în sufletu-i răscolit. Abia atunci începu să se roage.

Când, după o oră, ieşi în stradă, ştia ce are de făcut. Drumul i se deschidea limpede în faţă. Inima îi era plină de dragoste pentru poporul şi ţara sa. Hotărî să nu părăsească niciodată calea pe care i-o desemnase Allah. Va ţine morţiş la propunerea-i de pace şi va cere cu îndârjire să fie ascultat. Dacă vor refuza să trateze cu el, va fi silit din nou să recurgă la violenţă, la extrema violenţă! Pentru toate acestea, avea nevoie de sprijinul prietenului său, Si Mahdi-Addessalem. Cum însă se simţise tot timpul supravegheat de amici şi inamici deopotrivă, până acum încă nu izbutise să-l viziteze, fără ca oamenii „biroului” să nu ştie despre acest lucru.

În noaptea aceea însă, prietenii lui îi înlesniră părăsirea neobservată a hanului. Sub protecţia lor, Le Roux porni încet spre Dar Mahdi. Un bărbat trecu pe lângă el, şoptindu-i ceva la ureche. Le Roux o coti brusc spre stânga, pe la spitalul Auvert, pipăind pereţii întunecaţi cu mâna, până ce dădu de o portiţă scundă. Portiţa era deschisă. Intră. Văzduhul era aromat de parfumul trandafirilor. Se afla într-o grădină. Un sclav îl conduse pe aleea pietruită, până în casă. Sub arcadele ei, îl aştepta Si Mahdi. Când îl zări pe Le Roux, îşi desfăcu braţele. Lacrimile curgeau şiroaie pe faţa-i roz-albă, dispărând în barba-i albă imaculată. Le Roux simţi şi el o adâncă emoţie. După îmbrăţişările rituale, cei doi bărbaţi se retraseră într-un colţ. Se priviră o oră încheiată, vorbiră despre viaţa lor şi familie, şi despre Paradis. Apoi, Le Roux luă singur cuvântul. Ca un fiu ascultător în faţa părintelui, îi destăinui lui Si Mahdi toate nedumeririle care îl rodeau. Între timp, bătrânul nobil privea cu respect faţa radiind de forţă a celui ales de Allah. Înainte ca expunerea lui Le Roux să fi luat sfârşit, Si Mahdi puse la dispoziţia sfintei cauze două milioane, din averea sa particulară. Cu toate acestea, îl sfătui pe Le Roux să cântărească bine fiecare posibilitate care ar putea duce la o pace, mai înainte de a se declara adversar făţiş al Franţei. Cât priveşte muniţia, a cărei lipsă

îl preocupa în mod special pe Le Roux, îl rugă pe musafir să treacă într-o încăpere vecină, unde îl aştepta un amic al său, un oarecare căpitan Trevor James. Le Roux deveni imediat bănuitor. Si Mahdi însă îl linişti, asigurându-l că îl cunoaşte de foarte mulţi ani pe acest agent politic străin.

— Ar fi o prostie, fiul meu, zise el, să vezi în fiecare roumi un duşman. Nu uita, că toţi adversarii Franţei, de orice culoare ar fi ei, sunt totodată prietenii noştri. Căpitanul Trevor James vorbeşte araba, este şi el aproape musulman, cunoaşte pe toţi principii Arabiei şi ai Egiptului şi este autorul a numeroase cărţi, al căror scop este să lumineze minţile înapoiate ale albilor, asupra Islamului şi ţărilor Islamului. Îi poţi acorda, pe răspunderea mea, toată încrederea.

Le Roux se ridică. Traversară o sală vastă. Sclavii foiau pretutindeni, purtând mari tăvi, încărcate cu bunătăţi.

Căpitanul Trevor James, era un nordic înalt, slab, monoclat, cu ochii negri şi bine ras, având alura unui gentleman. Devenise cunoscut prin numeroasele sale călătorii din Orientul Apropiat.

Le Roux, care interpreta, firește, rolul propriului său calif, nu dădu crezare tuturor celor debitate de căpitanul Trevor James şi hotărî să cântărească bine fiecare cuvânt al lui. Era sigur că, în scurtă vreme, va putea strânge câteva milioane. Se târguiră şi căpitanul Trevor James primi însărcinarea să furnizeze un milion de cartuşe pentru ultimul model de puşcă franceză.

Mijea de ziuă, când Le Roux se întoarse la han. Intră în curte travestit în cărăuş, înconjurat de o mică caravană, alcătuită de adepţii săi, cu scopul de a-l ascunde.

XI

Un milion de cartuşe nu erau puţine. Le Roux însă avea nevoie de mai mult. Avea nevoie de mii de cartuşe pentru fiecare armă. Or, aceasta însemna cel puţin douăzeci de milioane. Mai avea apoi nevoie de obuze pentru mica-i artilerie de câmp şi de benzi pentru mitraliere. Căpitanul Trevor James era sigur că prima livrare va avea loc în maximum două luni. De Roux nu credea însă că muniţia să sosească înainte de patru luni.

După alte câteva vizite primejdioase la prietenul său Si Mahdi, Le Roux îşi reluă peregrinările zilnice la „birou”, cu o sporită îndârjire şi mânie. Nu fu lăsat însă să intre. Un ofiţer tânăr îi spuse

că se credea că el se înapoiase de mult la paşa din Chechrell. „Bluff”, îşi spuse Le Roux şi se întoarse liniştit la hanul său. A doua zi, sosi un curier din sud. Aducea veşti de la Chechrell, scrisori secrete de la Mohammed-el-Hadj şi o telegramă din kasba Sidi Omar. Curierul se ascunse ceasuri întregi în suita kaidului, pe sub arcade, până se convinse că nu se aflau spioni prin apropiere. Abia atunci se apropie de Le Roux, scăpând în faţa lui o pungă mică din piele de capră, pe care Le Roux o ridică, fără să-l observe cineva. Scrisorile le citi la lumina focului, noaptea, arzându-le îndată. O bucurie sălbatică îl năpădi. Tribul Ait-Yafelmane nimicise un detaşament francez! Ce va spune „biroul”, la aflarea acestei ştiri?

A doua zi, Le Roux adresă şefului biroului o scrisoare amănunţită, în care îi arăta, că în pofida lungii lui şederi la Fez, nu obţinuse niciun rezultat pozitiv. Nu îndrăznea să se întoarcă la paşă fără un răspuns definitiv şi i se părea ciudat, că guvernul nu face nicio propunere, pentru eliberarea generalului de Sonloup şi a fiicei sale. Nefiind obişnuit cu viaţa unui oraş mare, se îmbolnăvise, (ceea ce corespundea de altfel, adevărului) şi trebuia să se întoarcă foarte curând acasă, unde îl aşteptau numeroase îndatoriri.

Scopul scrisorii era să dea impresia, că intenţiona să-şi reducă simţitor pretenţiile. În taină, spera că guvernul va căuta să câştige timp, pentru a-şi forma un precis tablou de ansamblu asupra situaţiei din sud. Erau, probabil, informaţi, că în spatele evenimentelor de la kasba Sidi Omar se ascundea paşa – în acelaşi timp însă era convins, că guvernul are tot interesul să taxeze aceste evenimente drept rebeliuni provocatoare, iar pe el un rebel recalcitrant, care nu-şi respectă angajamentele. Tactica aceasta o adoptaseră şi în războiul cu rifii. Încercau să le dovedească tuturor, că alianţa triburilor din sud n-avea niciun temei juridic şi că era o simplă piraterie politică. Le Roux nu primi răspuns la scrisoare. Îl socoteau desigur, un personaj fără importanţă şi nu-i dădeau nicio atenţie. Umilinţa aceasta îl jigni adânc, trezind din nou într-însul dorinţa de răzbunare.

După o săptămână, veniră de la „bureau” să-l cheme. Întâi, fu condus în grădină, unde trebui să aştepte o oră, pe un scaun incomod. La o mică distanţă de el, se afla un grup de ofiţeri superiori, care nu-i acordau nicio atenţie.

După un timp, îşi făcu apariţia generalul Merzbourg, însoţit de o femeie, la vederea căreia, Le Roux se cutremură violent. La început crezu că este roumia. Aceeaşi siluetă, aceeaşi ţinută; numai că

roumia era mai puţin plină, mai puţin robustă. Când cei doi se apropiară de el, Le Roux se ridică în picioare.

— Iată, acesta este haidul nostru, auzi Le Roux glasul generalului. Un adevărat căpitan de bandiţi. Priviţi-l bine, madame. Susţine că vă cunoaşte sora şi părintele. Vom vedea îndată ce putem face pentru el.

Le Roux stătea stingher, cu ochii în pământ.

— I-aş putea pune câteva întrebări? se interesă doamna.

— Fireşte, câte doriţi.

Dânsa se adresă interpretului:

— Te rog, întreabă-l dacă cunoaşte cumva pe generalul de Sonloup şi pe sora mea?

Le Roux îşi compuse masca obişnuită de aşteptare încordată.

— Spune-i roumiei că îi cunosc pe amândoi, răspunse el.

— Unde se află?

— În kasba.

— Sunt întemniţaţi?

Le Roux dădu tăgăduitor din cap.

— Ce face paşa cu ei?

— Spune-i, făcu Le Roux în şoaptă, că paşa îi iubeşte pe general şi pe fiica sa, de parcă ar fi propriul său tată şi soră.

— Soţul meu ar fi dispus să plătească o sumă mai mare, pentru eliberarea lor, spuse doamna, adresându-se generalului Merzbourg.

— Mais, madame! răspunse generalul, paşa pretinde treizeci de milioane şi un regat.

— Ştiu, oftă ea. N-avem atât de mult...

— Tatăl şi sora dvs. merită orice sacrificii din partea noastră, madame, continuă generalul. De astă dată însă, nu este vorba de chestiuni financiare. Mi-e teamă, că miza e mult mai mare. Şi, cum îl cunosc pe tatăl dvs., cu siguranţă că ar fi şi el de părerea mea, aprobându-ne procedeul.

— Dar dacă-i vor ucide pe amândoi?

Generalul aruncă o privire cercetătoare spre Madeleine.

— Nu cred să se întâmple aşa ceva. Dacă, totuşi, s-ar întâmpla, atunci, madame, nu trebuie să uitaţi că sunteţi fiica unui ostaş...

Apoi adăugă repede:

— Pentru mine, informaţia că sunt ţinuţi în kasba, este foarte interesantă. Ba, socotesc că e din cale afară de importantă.

— De ce, generale?

— Mi-e teamă că nu vă pot, deocamdată, răspunde.

Îşi feri privirile.

Le Roux stătea modest în faţa lor, aşteptând întrebările Madeleinei.

— Întreabă-l, te rog, spuse ea interpretului, dacă ar vrea să preia o lădiţă cu lucruri pentru tata şi sora mea?

Când interpretul i se adresă în arabă lui Le Roux, se păru că acesta se trezeşte dintr-un somn adânc. Zâmbi. Da, era gata să facă acest serviciu doamnei.

— Mă voi îngriji eu să-i parvină lădiţa. Nu am însă prea mare încredere în lăzile pline de lucruri preţioase, care – în Maroc – n-ajung niciodată la destinaţie. Vom face, în orice caz, o încercare. Poate ca omul acesta să fie cinstit. Voi căuta ca înainte de a-l lăsa să plece, să-l sperii puţin.

Le Roux era vrăjit de sora roumiei. I-ar fi spus bucuros câteva cuvinte de încurajare, pentru că o compătimea din inimă. Gândul că femeia aceasta nu-şi va revedea, poate, niciodată tatăl, îl mişcă. Lucrul acesta însă nu-i influenţă câtuşi de puţin planurile. Când zări lacrimi în ochii ei, îl rugă pe interpret să-i spună, că e gata să le transmită chiar o scrisoare, promiţându-i să ducă în bună stare şi gratuit lădiţa la destinaţie. E sigur că paşa nu va avea de făcut nicio obiecţiune.

— Oricum, e un grand-seigneur! făcu în şoaptă generalul Merzbourg.

O ordonanţă coborî în grădină, poftindu-l pe calif să-l urmeze, deoarece domnii de sus doreau să-i vorbească. Le Roux porni cu paşii-i legănaţi după el.

XII

La masă, şedeau colonelul Puidoux, monsieur Regnon, un general scund, cu pieptul plin de decoraţii şi un ofiţer de stat major. Tălmaciul se afla lângă ei. Monsieur Regnon începu îndată întrebările. Ce a făcut Abd-el-Ali în Fez? De ce şi-a luat cu sine o suită aşa de mare? A primit veşti de la paşă? Şi aşa mai departe. Le Roux răspunse încet, că făcuse repetate încercări de a relua tratativele, fără de niciun rezultat. Monsieur Regnon era curios să afle dacă Abd-el-Ali e bogat sau sărac. Ce-ar face, bunăoară, dacă cineva i-ar dărui un milion? Şi dacă oamenii tribului său au jurat credinţă roşcatului paşă? Dacă a vizitat vreodată kasba din Chechrell? Le Roux nu răspunse la niciuna din aceste întrebări. El

este un calif şi nu un mic funcţionăraş guvernamental, spuse el.

— Eh bien, făcu nazal colonelul. Atunci spuneţi-ne un singur lucru: cum aţi intrat în legătură cu paşa?

— Aş fi foarte fericit, dacă domnii şi-ar lua osteneala să citească cu luare aminte, împuternicirea paşei, răspunse Le Roux. Scrisoarea aceasta cuprinde explicaţia misiunii mele. Paşa aşteaptă încă şi azi răspunsul guvernului şi timpul trece. Domnii să ia aminte că nu sunt căpetenia unui trib, ci reprezentantul unui guvern. În alianţa sudică, nu mai există triburi aparte. Am devenit un popor unitar.

— Vom vedea în curând! interveni generalul, cu o voce piţigăiată, de pasăre.

Un secretar nota cu febrilitate răspunsurile date de Le Roux.

— Binevoieşte califul să ne repete propunerile paşei?

— Allah mi-e martor, spuse Le Roux, că suntem mânaţi de cele mai bune intenţii şi că vrem să trăim în pace şi prietenie cu vecinii noştri.

— Sunteţi? Cine? făcu nerăbdător colonelul.

— Federaţia.

— Care federaţie?

— Federaţia triburilor sud-marocane.

— Nu cunoaştem o astfel de federaţie. Niciodată n-am recunoscut aşa ceva. Nici nu există.

— Aţi spus nu demult, că această federaţie este ilegală.

— Întocmai.

— Noi însă o socotim sacră, spuse Le Roux.

— E neghiobie curată!

— Se poate.

— Îl rugăm pe calif să continuie.

Le Roux îşi potrivi ochelarii pe nas.

— Paşa şi-a dovedit intenţiile paşnice, oferind autorităţilor franceze trasarea unei frontiere. Cererea lui a fost tratată cu dispreţ. Astăzi vin şi repet oferta. Da, suntem gata să uităm tot ce s-a întâmplat şi să vă întindem o mână prietenească. Suntem convinşi, că guvernul francez şi-a propus să cucerească întregul Maroc. În pofida acestui fapt, suntem gata să stabilim un acord. Guvernul paşei cere de la Franţa să-şi retragă toate trupele care au pătruns în teritoriul triburilor Ait-Yafelmane şi Ait-Hadidou, dovedindu-şi astfel bunăvoinţa. Şi cere o obligaţie contractuală din partea Franţei, că va recunoaşte federaţia sud-marocană, drept

stat independent.

— Independent? întrebă înaltul funcţionar şi francezii se priviră uluiţi. Va să zică încă o autonomie?

Le Roux ştia prea bine că oamenii aceştia n-au latitudinea de a hotărî asupra lucrurilor propuse de el. Îşi alegea, totuşi, cu grijă cuvintele, pentru că ştia că guvernul hotărăşte pe baza informaţiilor primite de la acest birou.

— Independenţa sudului? De ce nu? continuă Le Roux. De ce ar fi imposibilă o recunoaştere a neatârnării noastre? Poate din cauza consecinţelor diplomatice, pe care un astfel de act le-ar provoca. Paşa nu intenţionează să creeze un corp diplomatic.

Le Roux zâmbi blând.

— Singura relaţie diplomatică, pe care paşa intenţionează s-o facă, este trimiterea unui calif la şedinţele Societăţii Naţiunilor.

— La naiba! Mii de draci! izbucni monsieur Regnon.

Sări în picioare, se răsuci în jurul propriei sale axe, apoi se reaşeză iar.

— Recunoaşterea independenţei noastre este o condiţie, la care nu putem renunţa, continuă imperturbabil Le Roux. În toate celelalte chestiuni am cădea, sunt sigur, de acord. Suntem gata să facem cele mai mari concesii, în limitele demnităţii noastre şi ale orgoliului Franţei.

Tăcu, pentru a-şi umple plămânii de aer, în timp ce cu privirile urmărea un cameleon care alerga pe perete, ascunzându-se după tabloul Mareşalului Lyautey.

— Paşa ţine cu orice preţ să încheiem un acord comercial şi economic, conform căruia să avem libertatea importului şi exportului mărfurilor noastre în Marocul de nord, continuă el. Este gata să acorde aceeaşi concesie nordului, exceptând mărfurile europene şi americane.

Le Roux înaintă un pas.

— Trebuie să vă încredeţi în bunăvoinţa noastră şi să ne ajutaţi să ne făurim independenţa, pentru care toţi oamenii sudului sunt gata să-şi dea viaţa... Este şi interesul Franţei, să împiedice un război sângeros, care ar pricinui de ambele părţi pierderi incalculabile.

Îşi ridică încet braţul, ca să-l lase din nou să recadă.

Urmă o tăcere mai lungă, în răstimpul căreia, stenograful căută să fixeze cu o precizie cât mai apropiată cuvintele lui Le Roux.

— Eh bine! se auzi glasul nazal al colonelului Puidoux, mai are

paşa şi alte dorinţe de Anul Nou?

Le Roux avu nevoie de toată stăpânirea de sine, pentru a-şi înăbuşi mânia care îl copleşi, la auzul acestei întrebări batjocoritoare. Se uită la interpret, care îi traduse fraza. Privirile lui exprimau tristeţe.

— Da, paşa ar mai avea o dorinţă. Şi această dorinţa ar alcătui obiectul primei interpelări, pe care delegatul sudului independent ar face-o în Societatea Naţiunilor.

— Ah, ça, interveni generalul mărunţel şi arţăgos. Foarte interesant.

Le Roux îi aruncă o privire nimicitoare.

— Dorinţa aceasta priveşte Islamul, spuse el calm. Deşi Anglia şi Franţa nu stăpânesc toate cetăţile sfinte ale Islamului, stăpânesc în schimb toate drumurile care duc la aceste cetăţi. Fără aprobarea Franţei sau a Angliei, niciun pelerin nu poate porni netulburat spre Mecca. Pretutindeni sunt prezenţi roumi, luându-i bietului musulman banii, sub pretextul paşaportului şi a celorlalte formalităţi uzuale. Adeseori, pelerinii sunt trimişi înapoi pentru că sunt săraci. Numiţi aceasta ordinea unei conduceri civilizate? Guvernul paşei se simte dator să facă respectate toate prescripţiile sfinte ale Coranului şi să-i apere preceptele. De aceea, pretinde ca Franţa să suspende imediat toate măsurile de restricţie, luate împotriva musulmanilor care intenţionează să viziteze sfintele cetăţi ale Islamului.

Le Roux făcuse un efort prea mare. Era extenuat. Temperamentu-i înflăcărat se mistuia singur. Îşi încheie expunerea, dând glas nădejdii că va primi în cel mai scurt timp posibil răspunsul guvernului francez. Dacă răspunsul acesta nu ar sosi în decurs de o săptămână, se va vedea nevoit să plece şi guvernul va fi obligat atunci să răspundă, trimiţând la rându-i un curier special la Chechrell.

Colonelul Puidoux răspunse că există foarte puţine probabilităţi, ca guvernul francez să accepte oferta paşei. Îl măsură cu o privire glacială pe Le Roux, apoi adăugă:

— Guvernul este gata să răscumpere printr-o anumită sumă eliberarea generalului şi a fiicei sale, fireşte însă că numai în limite logice. Califul să binevoiască a-i comunica paşei, că guvernul francez şi Maghzen-ul vor ocupa chiar fără vreo aprobare din partea cuiva toate acele teritorii din Maroc, de care are nevoie pentru planurile sale. Scopul nostru este pacificarea Marocului. Nu vrem

vărsări de sânge. Vrem să creăm aici pace şi siguranţă. Situaţia noastră ne opreşte să acceptăm condiţiuni din orice parte ar veni ele şi guvernul nu va îngădui să i se compromită autoritatea asupra triburilor aflate sub protectoratul Franţei şi al sultanului.

Le Roux mai făcu o ultimă încercare, deşi îşi dădea bine seama că jocul se sfârşise. Se adresă interpretului:

— Spune-i domnului de la masa verde că noi nu iubim războiul. Pe de altă parte însă, avem şi noi mândria noastră naţională. Nu vom jura niciodată credinţă acestui sultan, care nu este decât un slujbaş al Franţei. Aş vrea să amintesc acestor domni daunele pricinuite ţării noastre de războiul rif.

Regnon îl întrerupse:

— Mergeţi la Ouergha şi uitaţi-vă în jur. În regiunea aceea, abia dacă veţi mai vedea o ruină. Pământul este cultivat. Pe coline, stăpâneşte belşugul. Populaţia, care era obişnuită să-şi câştige existenţa din jafuri, măceluri şi piraterii, trăieşte acum în pace, înfruntând cu încredere ziua de mâine. Nimeni n-ar putea contesta, că Franţa şi-a dovedit o dată mai mult, măreţia!

Pe buzele lui Le Roux plutea un zâmbet ascuns, abia vizibil, care se topi peste puţin în colţul gurii. Respiră adânc.

— Voi comunica paşei, tot ce mi-aţi spus, mormăi el.

Se înclină şi porni spre uşa, pe care ordonanţa o deschise în faţa lui.

XIII

Le Roux rămase încă o săptămână la Fez. De la „bureau” nu venea niciun răspuns, nicio veste. Nu primi decât o ladă mare, adresată generalului de Sonloup. Le Roux nu se simţea bine în mediul nesănătos al hanului. Nu se plânse însă nimănui. Ar fi dormit un an întreg într-un şanţ, dacă prin aceasta ar fi obţinut înlesniri reale pentru poporul său. Încrederea în sine îl părăsise însă, rana îl durea şi după fiecare mâncare simţea o greaţă care îl gâtuia. Ali-el-Bahel dormea lângă el şi născocea mereu osanale şi versete noi. Le Roux vorbea cu păstorul, de parcă ar fi fost propriul său fiu. El simboliza în ochii lui patria, legendarele Oued şi spiritul intim al Bled-ului. Despre micul Mohammed vorbea totdeauna cu el...

Le Roux simţi o ură cumplită împotriva oraşului. Cei o sută de mii de cetăţeni ai Fez-ului nu făceau nimic decât să târguiască, să

speculeze, să împrumute bani şi să tragă sforile vieţii economice. Îl înfuriau numeroasele feţe albe şi oraşul acesta împuţit. Sângele-i neastâmpărat jinduia după minunăţiile sudului. Îşi pierduse răbdarea, pe care Si Mahdi îl povăţuise s-o păstreze în orice împrejurare. Mereu acorda încă o zi şi încă una guvernului. Nu se întâmplă însă nimic. Nimeni nu-i dădea nicio atenţie. Luă, deci, hotărârea de a pleca.

Părăsi oraşul în toiul nopţii. Luna aşternuse peste clădiri un văl dulce şi moale, pătrunzând în ulicioarele înguste şi întortocheate. Le Roux făcu un scurt pelerinaj la zidurile sfinte ale moscheii. Suita îl urmă prin întuneric. Ici, colo, umbre se desprindeau din bezna zidurilor, dându-i bineţe. Toţi ştiau că părăseşte Fez-ul.

Când ajunse la zidurile marii moschei, îşi concedie suita, care se retrase într-un ungher, cu glugile trase peste ochi. Singur de tot, se dedică strigătelor de jertfă.

— Allah! Allah! izbucni invocarea, din adâncul sufletului său. Cel care se răzgândeşte în ziua bătăliei, se face demn de mânia ta. Ajută-ţi servitorul. El va fi învingătorul duşmanilor tăi.

Simţi o amărăciune neşfârşită. Misiunea lui suferise un categoric eşec. Atinse cu amândouă mâinile lemnul sfânt, de parcă ar fi căutat un sprijin. Zidul era însă neted, ca alabastrul: sărutările deznădăjduite a milioane de credincioşi îl neteziseră!

— Allah! Allah! repetă el invocarea. Rămase mult timp, cufundat în rugăciune. Când ieşi, tot trupul îi era acoperit de o sudoare rece. Înconjură moscheea, aproape inconştient. Îşi găsi oamenii dormind. Îi trezi. Coborâră la poarta Bab Fetou, unde îi aştepta catârii.

Pe spinarea unuia dintre catâri se afla lada trimisă generalului. Acelaşi catâr ducea şi o lădiţă cu doctorii. Şi în drum spre casă, peste munţii fără sfârşit, privirile lui Le Roux se opriră de mai multe ori asupra acestui catâr.

VORBEŞTE PRAFUL DE PUŞCĂ

I

Absenţa lui Abd-el-Kader din Chechrell devenise un secret ştiut de toţi. Nimeni nu ştia însă unde se află. Sosiră veşti în oraş, că la kasba Sidi Omar se dau lupte crâncene. Se presupunea că Abd-el-

Kader se afla acolo. De la frontiera Oued Dra, câţiva informatori se întoarseră în mare grabă la Chechrell, încărcaţi de pradă de război, jefuită de la chleuchii occidetali. Sub comanda lui Abd-el-Krim-ben-Tazi îşi continuară însă drumul, spre nord-est.

Renée bătu în două rânduri la uşa din turn, dar nimeni nu-i deschise. Unde se afla Le Roux? Unde se ascundea de atâtea săptămâni? Nu voia să dea crezare ştirilor colportate în harem, despre victoria de la kasba Sidi Omar. Dimpotrivă, era convinsă că, undeva, survenise o neaşteptată criză militară. Compatrioţii săi se aflau, probabil, în plină ofensivă. Găsiseră, se vede, un indiciu despre locul unde era ţinut închis comandantul lor. Oricât o bucura gândul, că ostaşii francezi se apropie, dorinţa de a juca rolul de mediatoare între guvern şi Le Roux o preocupa intens. Ce minunat ar fi, dacă ar reuşi tocmai ea, să facă armele să tacă!

Era decisă, dacă se va întâmpla aceasta, să-şi închine viitorul acestui popor muntean, care trăia în bezna ignoranţei şi a teoriei. Ea, ajutată de câţiva oameni cu aceleaşi păreri îi va aduce o rază de lumină civilizaţiei...

Săptămânile trecură într-o neschimbată monotonie. Fiecare zi însă, aducea noi griji. Viaţa ei se împletea tot mai strâns cu aceea a familiei lui Le Roux. Durdulia Asma se afla în pragul naşterii. Petrecea ceasuri întregi în acelaşi loc, nepăsătoare la cele din jur. Renée izbuti cu greu s-o facă să se mai mişte puţin. Încăpăţânarea ei de catâr o exaspera pe Renée. Şi, ori de câte ori îi făcea reproşuri, Asma îi declara că speră, ca Abd-el-Kader să se reîntoarcă, înainte ca ea să nască. Voia un băiat. Ştia că va fi băiat. Fiersese gunoiul unei capre în lapte, răcise licoarea la lumina lunii pline, apoi o băuse, ceea ce garanta un copil de sex masculin. Frumoasa Halima îşi pierdea ziua gătindu-se şi sulemenindu-se neîncetat, străduindu-se să obţină efecte mereu noi. Renée remarcă peste măsură de supărată, că şoldurile Halimei se rotunjesc. Încercă s-o scoată din murdăria care domnea în colţul unde locuia. Ar fi putut încerca, cu acelaşi succes, să lustruiască podeaua unei cocine de porci. În zadar, se străduia să creeze condiţii igienice de trai. De când sosise anotimpul călduros al anului un soi de toropeală se lăsase asupra kasbei. Miasme de putreziciune stăruiau în văzduh. Renée se împiedica pretutindeni de gunoaie şi murdării. Nimeni nu făcea nici cel mai mic efort pentru curăţenie. Într-o zi, mătură singură încăperile, frecând pe jos. Halima făcu observaţii obscene, când Renée se aplecă. Zuhra şi

Asma erau ghemuite pe un covor. Urmăreau scena şi râdeau cu hohote. Sharifa şi celelalte sclave plescăiau din buze.

— Lăsaţi numai, spuse Renée, cu o privire ameninţătoare, se va întoarce în curând Abd-el-Kader!...

Femeile se răstiră la ea, o copleşiră cu sudălmi, până când deodată îşi făcu apariţia Fatima; le certă violent şi le copleşi cu cuvinte jignitoare. Apoi Halima şi Asma începură să se certe. Fiecare o învinovăţea pe cealaltă de adulter. Se pălmuiră, se scuipară în faţă, îşi sfâşiară reciproc veşmintele, până când Sharifa, sclava neagră, prinse să urle, că ea cunoaşte întreg adevărul, pe care îl va spune întocmai paşei.

Atunci, Halima şi Asma se despărţiră, năpustindu-se asupra sclavei, pe care o bătură, până când îşi pierdu cunoştinţa. Renée le potoli pe femeile furioase. Cu o energie pe care încă nu şi-o cunoştea, le porunci să se astâmpere. Se retraseră, sângerând de zgârieturi şi muşcături. Asma vărsă. Halima, care tocmai trecea pe lângă ea, o izbi cu piciorul, astfel că Asma căzu cu faţa în propria sa murdărie. Ţipetele continuară. Fatima se retrase într-un ungher întunecat şi se cufundă în gânduri. Se părea că uitase de toţi şi de toate, murmurând cuvinte neînţelese, ca o vrăjitoare misterioasă, care are conversaţii cu moartea.

Asemenea scene se repetau aproape zilnic. Părea că diavolul intrase în femeile din harem. Uneori când toate erau liniştite, îşi făcea apariţia un uriaş eunuc negru. Se aşeza, pe jumătate gol, lângă zid şi prindea să cânte dintr-un flaut mare de bambus. Sunetele acelea erau, parcă prevestirea unei oribile nenorociri şi păreau că închid în ele lacrimile unui popor fără conducător, ale unui copil fără mamă.

Pe urmă, erau zile, când Renée şedea împăciuitoare în mijlocul lor. Figurile lor erau serioase, o subită gingăşie le îndulcea glasul, încât Renée se simţea mişcată. Vorbeau atunci despre Abd-el-Kader care lipsea, despre victoriile sale şi despre comorile pe care le va aduce. Fantezia le purta pe aripile sale spre un viitor minunat. Renée le povesti că va primi în curând de la Fez o ladă mare, plină de medicamente şi balsamuri, iar ea va încerca să le vindece feluritele metehne şi boli. Femeile o priviră pe furiş. În ochii lor întunecaţi, se ivi bănuiala. Deveniră inabordabile şi rezervate ca preotesele.

În vreme ce prietenia dintre Renée şi Aisha nu prea făcea progrese, atitudinea tânărului Mohammed faţă de roumia se

schimbă în întregime. Băiatul o vizita zilnic, spre seară. După ce se învârtea fără lucru prin casă, ieşea timid în grădină, cu o expresie de teamă nelămurită în ochi. Când o descoperea pe Renée, se apropia de ea şi se aşeza şi el. Uneori, ea aproape că se temea de el. Cu o obrăznicie, împotriva căreia n-aveai cum să te aperi, băiatul îşi lipea fruntea de sânii ei. Îi mărturisea cu glasul tremurând, ca o iubeşte şi că într-o bună zi se va căsători cu ea, împlinindu-i toate dorinţele. El va duce la mărire poporul arab...

De obicei, Renée îi cuprindea umerii, culcându-i fruntea în palma ei. Oare ce rău era să iubească pe acest tânăr frumos?

Oare nu era sânge din sângele lui Abd-el-Kader?

Viaţa deveni pentru ea o mare taină. Erau clipe, când faţa micului Mohammed îi evoca marele castel din Burgundia, parcul străvechi, lacul cu cele două lebede, în fund câteva coline dulci, acoperite de vii... Şi de câte ori intra în marea sală de primire a castelului, privirile ei se opreau la portretul străMoşului ei, mareşal al Franţei: o faţă subţire, energică, cu un surâs sardonic pe buze. În ultimul timp, îşi aducea din ce în ce mai des aminte de portretul acela, fără să-şi dea seama de ce.

Într-o după masă, doi bărbaţi cu înfăţişare de negustori îşi făcură apariţia în kasba. Barba unuia dintre ei era proaspăt vopsită cu henna. În urma lor, veneau agale câţiva catâri încărcaţi. Cel cu barba roşcată se duse de-a dreptul la biroul de informaţii, unde se închise o oră întreagă cu Si Mohammed-el-Hadji. Pe urmă, ieşi din birou şi străbătu curtea, unde oamenii se adunară într-o clipită în cete mari căscând uimiţi gura. Înainte de a fi ajuns în capătul curţii, sute şi sute de buze îi atinseră marginea djebirei. În ochii bărbatului, stăruia o expresie de oboseală, oboseala călătorului, care a petrecut zile şi nopţi lungi sub cerul înstelat. Îşi ridică ochii spre turnurile kasbei. Un drapel fâlfâia în vânt. Totul era în perfectă ordine. Numeroşi sclavi îl înconjurară, însoţindu-l la grajduri. Acolo mângâie botul roibului său favorit, şoptindu-i la ureche cuvinte gingaşe. Roibul răspunse nechezând agitat şi scormonind pământul cu copita. Câini uriaşi se năpusteau de pretutindeni asupra lui, lingându-i mâinile şi scheunând de fericire.

Hassan-el-Kebir sosi în grabă. Îl îmbrăţişă cu emoţie pe cel întors. Pe urmă, sosi Omar-el-Aziz cu suita, ofiţerii şi protejaţii săi. Toate feţele exprimau bucurie şi uşurare.

Le Roux făcu apoi o amănunţită inspecţie în kasba. În „barăcile” berberilor, se auziră sunete de goarnă. Oamenii îşi ocupară locurile.

Capete rase se strecurau pe lângă pereţi. Le Roux vizită depozitele de arme. Se convinse că toate armele se aflau la locul lor. Privi mulţumit miile de arme, cu grijă unse. În hambarele de alimente, privi multă vreme lăzile, butoaiele de untdelemn, rezervoarele de piatră pline cu cereale. Toate furturile, erau aici pedepsite cu moartea.

Spre seară, Le Roux se retrase în camera-i de lucru, se prăbuşi pe o saltea şi adormi în câteva clipe. Afară, pe sub arcade, străjuiau santinele înarmate.

Încă în seara aceea, Renée primi două lăzi. Începu să le desfacă, cu inima bătând puternic, în timp ce femeile o priveau curioase. Nimeni nu ştia, cine adusese lăzile la Chechrell.

Într-o linişte reculeasă, întreruptă doar de ţţţ-îitul femeilor, Renée scoase întâi un plic mare, învelit în hârtie de mătase, pe care îl puse de o parte. Surpriza creştea din ce în ce. Renée despachetă o mulţime de cărţi, pe urmă un pachet voluminos, care purta inscripţia: „Pour notre cher Papa”, pe urmă foarte multe ţigări, un gramofon, un album cu discuri, un mic aparat de radio, cu instrucţiunile de rigoare, o duzină de ciorapi de mătase, pudră, apă de colonie, cuţit, furculiţă şi sute de alte mărunţişuri, care numai unei surori afectuoase îi pot veni in minte. După o examinare mai amănunţită, Renée descoperi şi douăzeci de mii de franci, în bancnote mici. În ce scop oare? Poate bacşişuri pentru eunuci.

Cântări în mână pachetul destinat generalului privindu-l întunecată. Oare cum să facă să-i parvină? Nu ştia nici măcar locul unde se afla. Ar fi fost zadarnic să întrebe pe cineva de soarta lui. Singur Abd-el-Kader cunoştea adevărul. Se ridică. Privi pe rând feţele femeilor din jurul său. Nu se afla acolo niciun cadou pentru ele. Se ruşină puţin să reţină toate aceste lucruri numai pentru ea.

Deschise repede cealaltă ladă. Dădu peste lista medicamentelor, pe care o alcătuise chiar ea. Căută în grabă lucrurile de care avea nevoie, pentru a trata piciorul aproape cangrenat al Asmei. Îi trebui însă cel puţin o oră, pentru a o convinge să se supună tratamentului ei. Când apoi pansamentul fu gata, Asma începu să plângă cu hohote. Renée se retrase în cele din urmă sleită şi se culcă. Vârî sub pernă plicul mare, galben, care cuprindea scrisorile. Voia să le citească a doua zi, în grădină. Adormi cu un suspin de bucurie.

Înainte de răsăritul soarelui era de acum în grădină şi citea scrisorile. Erau mesaje dintr-o altă lume. Rudele şi prietenii o

asigurau că guvernul va face tot ce-i stă în puteri, pentru a-i elibera. Îi comunicau că trimisul lui Le Roux pretindea treizeci milioane de franci în schimbul punerii lor în libertate şi alte condiţii cu neputinţă de acceptat. Lucrurile se aflau acum în mâinile generalului Merzbourg, pe care şi Renée îl cunoaşte. Toţi sunt îngrijoraţi din pricina ei şi a tatălui lor, dar n-au pierdut speranţa, de a-i revedea cât mai curând. Acum, că ştiu precis unde se află sunt mult mai liniştiţi.

Frumoase cuvinte, pentru a consola un prizonier!...

În timp ce Renée citea şi recitea scrisorile, pe unul din ziduri apăru discret capul lui Nassr. Plescăi din limbă. Renée îl observă. Nassr îi făcu semn, să vină sus. Fata se supuse.

— Paşa doreşte să te vadă după masă, zise Nassr. Trebuie să mă urmezi.

Fata privi ţintă ochii gălbui, oblici. Îi privi nasul lung şi coroiat, buzele largi şi barba, care începea îndată de la buza de jos şi flutura ciudat, nesprijinită de bărbia, pe care Nassr o avea foarte mică. Mesajul adus de acest sclav cu aspect de ţap, cuprindea ceva fatal şi ameninţător. Îi răspunse că va fi gata, după care el se îndepărtă cu paşi repezi.

După masă soarele ardea cu înverşunare. Purtând o pălărie cu boruri largi, Renée ciocăni de trei ori la uşa din turn, care se deschise în aceeaşi clipă. Intră. Nassr închise în grabă uşa în urma ei. Câţiva bărbaţi cu înfăţişare războinică stăteau în faţa ei. Îi spuseră că paşa nu se află în kasba şi că Renée trebuia să meargă cu ei. După lungi discuţii, fu nevoită să îmbrace un burnus gros, care să o apere de arşiţă, apoi încălecă pe un catâr mare, negru, care aştepta în umbra turnului. Îndată ce fu în şa, catârul porni cu paşi repezi şi legănaţi.

Se uită speriată în jur. În urma ei, venea Nassr, care ţinea cu o mână coada catârului. Urmau doi oameni înarmaţi pe cai. În curând oraşul rămase în urmă. Treceau prin livezi de măslini, peste coline ondulate. Aerul deveni minunat de răcoros. După o oră de mers, ajunseră la un platou uşor înclinat, deasupra căruia se înălţa un pisc înzăpezit. Pe marginea unei ameţitoare prăpăstii, se afla un sat berber. Ceva mai departe se vedea o koûba[25] alb şi lângă ea o casă cu înfăţişare de pavilion, împrejmuită cu ziduri. Porniră spre casă şi ajunseră în curând la ea. Câţiva servitori simpatici şi politicoşi o ajutară pe Renée să descalece, poftind-o în grădina din jurul

[25] Sanctuar.

pavilionului. Abia trecu pragul, că îl şi zări pe Le Roux. Bărbatul se apropie încet. O salută ceremonios, rugând-o să bea cu el o ceaşcă de ceai.

Fata îşi scoase burnusul şi îl urmă pe Le Roux, care îi povesti că zidise acest pavilion, ca să aibă un loc unde să se ascundă. Nicăieri nu se simţea atât de nestânjenit, ca aici. Uneori, când voia să se gândească netulburat, venea aici.

Se aşezară faţă în faţă.

În primul rând, fata îi mulţumi pentru lăzi. Nu se aşteptase ca pe lângă răspuns la scrisoarea trimisă de ea, să primească şi o ladă uriaşă, plină de cadouri. Îl privea pe Le Roux drept în ochi, vorbind cu multă fermitate, fără a fi însă câtuşi de puţin nepoliticoasă. Trebuia să-şi înăbuşe compătimirea dureroasă, sentimentele delicate, pe care le simţea pentru Le Roux, făcându-i însă reproşuri pentru faptul că îşi lăsase atâta timp soţiile singure, fără a le da vreun semn de viaţă. Fireşte, va fi avut motivele lui să procedeze astfel. O părăsise însă şi pe ea, Renée, în voia soartei, după ce o tratase până atunci, ca pe un oaspe. Era jignitor să dispari astfel, fără să te sinchiseşti de sentimentele altora. Îl numi hain, rugându-l să nu mai facă niciodată acest lucru. Le Roux se roşi, ca un băieţel şi îşi plecă privirile în pământ.

— Vă rog, fiţi aşa de bun şi daţi-mi o veste despre tatăl meu, continuă ea. În lada pe care am primit-o de la Fez, se află un pachet pentru el. Aş vrea să i-l predau.

Îşi întinse gâtul şi în ochii ei apăru expresia aceea felină, caracteristică anumitor femei când sunt îndrăgostite, sau se află pe punctul de a se îndrăgosti de cineva. Le Roux îşi ridică încet privirile. Urmă o tăcere lungă.

— Ce face tata? Cum se simte? Unde se află? întrebă ea pe un ton, în care mânia se amesteca cu implorarea.

— Îi merge bine, răspunse bărbatul.

Fata se făcu roşie.

— Minţiţi!

— Nu pot să vă repet, decât că îi merge bine, răspunse Le Roux, cu o minunată stăpânire de sine.

— Si Abd-el-Kader, dacă vreţi să vă stimez, atunci trebuie să-mi spuneţi adevărul.

Bărbatul îşi feri privirile şi repetă din nou fraza stereotipă, că tatălui ei îi merge bine. Poate pentru întâia oară în viaţă avu senzaţia că e meschin şi umilitor pentru el, să nu spună adevărul,

deşi arab fiind, adevărul era pentru ea cu desăvârşire indiferent. Pentru ca omul să poată spune adevărul, trebuie să cunoască întâi esenţa adevărului, ori, după spusele Profetului nimeni, în afară de Allah, nu cunoaşte adevărul. Profetul a fost singura fiinţă care a descoperit adevărul. De aceea ajunsese profet. Iată de ce, arabii nu găsesc nimic rău în denaturarea adevărului, pe care străinii o numesc minciună. Le Roux ştia, că roumii socotesc orice minciună infamantă. Puţin îi păsa de părerea roumilor. Opinia acestei roumia însă, îi era extrem de preţioasă. Influenţa ei nevăzută îl întovărăşise la Fez şi de acolo îndărăt. Unul din principalele sale ţeluri era să se facă demn de stima şi preţuirea ei, evitând orice dezaprobare. Cuvintele ei treziră într-însul impresia, că făptuia într-adevăr o mare nedreptate cu generalul. Se gândi dacă pentru Allah ar fi mai plăcut să continuie a tortura mai departe pe generalul inamic, decât să-i facă o bucurie roumiei?

— Vă rog, Si Abd-el-Kader, redaţi-mi pe tata şi sunt gata să uit totul, spuse Renée în şoaptă.

— Mâine, spuse Le Roux, apărându-se parcă.

În limba arabă, „mâine” înseamnă un viitor încet.

— Vreau să ştiu când, se încăpăţână fata.

— Nu vă pot spune nimic precis. Lucrurile s-au schimbat. Evenimentele pot evolua de la o zi la alta, pe neaşteptate.

Atitudinea-i evazivă o supără pe Renée.

— Abd-el-Kader, dvs. nu vă întrebuinţaţi cinstit cuvintele. Poate vă e teamă să mi-l arătaţi pe tata?

Bărbatul îşi plecă privirile în pământ, încurcat, plin de remuşcări, ca un copil, surprins asupra unei cruzimi.

Lacrimile mâniei neputincioase umplură ochii fetei.

— Iertarea şi prietenia mea sunt un preţ prea mic, pentru a-mi putea vizita tatăl?

Bărbatul rămase dus pe gânduri. Îşi aminti de biroul de la Fez, de ofiţerii francezi, de înaltul funcţionar, de generalul mărunţel, de umilinţele aduse mândriei sale.

— Prietenul care nu este capabil să ierte, nu este capabil nici de înţelegere şi, deci, nu este prieten, făcu el, într-un târziu.

— Bon Dieu! exclamă fata. Ce dovezi aţi mai vrea, pentru a vă convinge de prietenia mea, pe care n-o meritaţi?

Expresia din ochii lui Le Roux nu se schimbă. Şi în liniştea care urmă, Renée se mai calmă. Îl privi atentă pe Abd-el-Kader. Văzu ce scofâlciţi îi erau obrajii, ce oboseală îi plutea în priviri, cum se

adânciseră brazdele de pe fruntea-i latră, arsă de soare, deasupra căreia se înălţa o rezza[26] albă şi imaculată. Oare ce avea acest barbar într-însul, de care se simţea atât de atrasă? Poate atitudinea-i inaccesibilă, ceremonioasă, indiferentă faţă de tot ce se întâmpla în jur. Sau poate vâlvătăile care îi luminau uneori ochii? Ce avea acest om într-însul, care îi impresiona nu numai inima, dar şi simţurile? La ce se gândea acum? Pe ce tărâmuri plutea în această clipă spiritul său?

Le Roux îşi ridică ochii spre ea.

— Am fost eu însumi la Fez, spuse el şi părea că se reîntorsese dintr-o altă lume.

— La Fez?

— Da. Am fost la Fez, singur. N-am găsit pe nimeni căruia să-i fi putut încredinţa această misiune.

— Vreţi să spuneţi că aţi petrecut cele câteva săptămâni de absenţă la Fez?

— Da.

— Dvs. mi-aţi adus cele două lăzi?

Le Roux dădu din cap.

— N-aţi fost arestat?

— Eram travestit şi jucam rolul propriului meu ambasador. Am întâlnit-o pe sora dvs. Madeleine. Vă seamănă foarte mult. Îi merge bine. I-am comunicat că şi dvs. vă simţiţi bine.

Renée îşi rezemă bărbia în palmă, străduindu-se să-şi ascundă surpriza.

— A fost o călătorie periculoasă, continuă bărbatul, care n-a dus la niciun rezultat. Orgoliul poporului dvs. mi-a zădărnicit toate bunele intenţii.

— Orgoliul poporului meu? Din scrisoarea sorei mele, am aflat că aţi cerut o sumă atât de fabuloasă, încât guvernul n-a putut să vă accepte condiţiile.

— Nu cunoaşteţi realitatea, răspunse violent Le Roux. Vă voi povesti însă totul. La început, când v-am capturat împreună cu tatăl dvs., pe teritoriul meu, înarmat şi având în posesie o hartă de stat major, din care reieşea intenţia de a sili la supunere triburile sudului, atunci aveam intenţia să cer guvernului doar câteva milioane. De atunci însă, situaţia politică a suferit o radicală schimbare. Compatrioţii dvs. ne-au declarat război. Peste tot au loc deplasări de trupe. Kasba Sidi Omar şi Bordj-Oukilla au fost

[26] Glugă.

ocupate. Am trimis opt mii de oameni pe graniţă, şi lupta este în toi. Aceste măsuri militare s-au petrecut pe neaşteptate, pe când eram la Fez. Şi de ce m-am dus la Fez? Tocmai pentru a împiedica aceste măsuri. M-am dus să caut pacea şi am fost silit să mă întorc cu mâna goală. Eh bien, aceasta înseamnă război!

— De ce n-aţi cerut autorităţilor lucruri mai rezonabile? În acest fel, aţi fi împiedicat vărsarea de sânge.

În ochii lui Abd-el-Kader se ivi o expresie chinuită.

— Roumia, v-am adus aici, pentru a vă cere sfatul. Ascultaţi-mă şi abia după aceea să-mi spuneţi ce trebuie să fac.

Tonul sumbru al glasului său o zgudui.

— Când, acum trei ani, cu o mână de oameni, cred că nu erau mai mulţi de trei sute, am ocupat Chechrell-ul, un glas lăuntric mi-a şoptit, că destinul meu se va împlini aici, între zidurile lui. Şi, de câte ori aud acest glas în mine, ciulesc urechea. La Chechrell, m-am aşternut pe lucru, pentru a mă arăta demn de încrederea pe care Allah mi-a dăruit-o. Voiam să unesc toate triburile într-un singur popor. Cu ajutorul prietenilor mei verificaţi în atâtea rânduri, lucrul acesta mi-a reuşit. O nouă conştiinţă s-a trezit în ei. Pentru că între noi se află câţiva trădători, care şi-au vândut sufletul sultanului, francezii sunt înclinaţi să creadă că ne vom ciorovăi mereu. Trupele lor avansează mereu, cu scopul de a supune toate triburile autorităţii sultanului. Prin capturarea generalului, am vrut să le dau francezilor o lecţie. Din acelaşi motiv, am nimicit garnizoana de la Ait-Asir, pedepsind triburile care se supuseseră sultanului. Cum toate acestea s-au dovedit zadarnice, am luat hotărârea de a merge la Fez. La început, nu eram nici eu lămurit asupra intenţiilor mele. Când însă am zărit cetatea sfântă, emoţia mi-a copleşit inima, îndoielile s-au spulberat şi am repetat jurământul de a face totul, nu pentru mine, ci pentru poporul şi ţara mea. Dacă ceream pentru eliberarea dvs. două sau trei milioane, suma aceasta aş fi primit-o, poate. La ce-ar fi folosit însă? Nici pe drumul care mă ducea spre Fez, nu ştiam încă ce le voi spune inamicilor mei. Mă rugam lui Allah, să-mi lumineze mintea. Două cărţi aveam în mână: pe tine, roumia şi pe tatăl tău.

Tăcu, apoi după o scurtă pauză, fără să se fi uitat la Renée, continuă încetişor:

— Pretutindeni, pe unde am umblat, faţa ta, roumia, nu m-a părăsit o clipă. Trăsăturile tale m-au urmărit mereu. Te vedeam limpede, aşa cum te văd acum în faţa mea. În hanul sărăcăcios în

care am tras la Fez, ochii tăi îmi apăreau neîncetat. „Aceasta nu poate fi roumia”, îmi spuneam eu. „Allah n-o să-mi trimită doar faţa unei roumia, ca să mă apere. Trebuie să fie faţa lui Lalla Aziza[27]”. Însă nu era Lalla Aziza! Erai tu. Şi pe urmă mi-am spus: „Dacă Allah îţi arată faţa roumiei, atunci vrea să obţii îndrumarea şi aprobarea ei. Vrea să săvârşeşti ceva, care s-o mulţumească pe ea”. Am petrecut nopţi întregi în rugăciuni şi meditaţie. Allah însă nu mă lumină cu marea-i înţelepciune. Mă duceam în fiecare zi la Dar Maghzen, fără să ştiu ce să le spun duşmanilor noştri. În cele din urmă, într-o dimineaţă, cum şedeam în birou, am auzit glasul lăuntric şoptindu-mi: „Abd-el-Kader, cere un pact! Nu cere bani, ci o garanţie de pace! Cere graniţă, care să despartă triburile sudului de guvernământul din nord! Nimic pentru tine! Renunţă la mândria-ţi personală! Cere totul pentru binele şi fericirea poporului tău”! Am ascultat îndemnul acestui glas, pentru că ştiam că împlinesc porunca lui Allah. M-am întors cu mâna goală la Chechrell. Nordul şi sudul se află acum în stare de război.

— Cine a declanşat războiul? întrebă agitată Renée.

— Nimeni nu l-a declanşat propriu-zis. Războiul a pornit la început latent. N-am fost demni nici ca să ne declare război. Suntem rebeli şi bandiţi, împotriva cărora se întreprind expediţii de pedepsire.

Le Roux îşi însoţi cuvintele cu gesturi stăpânite, în ochii lui însă ardeau vâlvătăi sălbatice.

— Am ordonat rezistenţa armată.

Faţa fetei deveni stacojie. Le Roux fu cuprins pe neaşteptate de o neînţeleasă gingăşie. Apucă mâna fetei. Şi continuă, cu o extraordinară moliciune în glas:

— Astă noapte mi-ai apărut în vis. Zăceam în marginea drumului, rănit de moarte şi tu te-ai aplecat asupra mea. Mâna ta albă îmi atingea fruntea. Ochii tăi mă priveau, plini de reproş. „De ce nu m-ai ascultat?” m-ai întrebat, apoi ai dispărut. Eram nespus de nefericit. Când m-am trezit, am ştiut că Allah îmi trimisese acest vis. În atotcuprinzătoarea Lui înţelepciune, a vrut să mă gândesc temeinic şi să mă consult cu tine, înainte de a lua noi măsuri. Nu am decât două alternative, între care pot alege. Numai două! Sau să continui, fără să mă gândesc la consecinţe, sau să mă retrag, lăsând altora – adică poporului – libertatea de a-şi alege alternativa care îi va fi pe plac. Ce să fac? Ai putea să-mi dai un sfat?

[27] Sfânta Aziza.

Lăsă mâna fetei. Îşi scoase dintr-un buzunar rozariul şi în timp ce mărgelele alunecau printre degetele sale subţiri, se tolăni în scaun, cu o expresie chinuită în priviri.

— Dacă v-aş spune ce aveţi de făcut, m-aţi asculta? îl întrebă Renée.

Bărbatul zâmbi. Îl amuza faptul că fata voia să-şi asigure supunerea lui, înainte ca ea însăşi să se fi gândit.

— Am impresia, că n-ai putea să ceri nimic nedrept de la mine, răspunse el.

— Pentru întâia oară mă simt măgulită de cuvintele dvs., spuse ea. Nădăjduiesc să nu vă supere, cele ce vă voi spune... Vorbeaţi de poporul dvs., Abd-el-Kader. Întrebarea este: oare poporul, acesta este într-adevăr un popor? Să presupunem că este. Presupun că oamenii dvs. au tot dreptul să se socotească şi să se numească popor, au dreptul să nutrească ambiţii naţionale, au dreptul să cultive aceleaşi tradiţii naţionale. Ştiu că înainte de intervenţia dvs., ei nu contau în acest sens ca popor şi că dvs. aţi trezit într-înşii conştiinţa naţională. Dvs. însă aţi devenit căpetenie prin sângele vărsat de alţii. Şi cei care ajung la putere prin violenţă, nu pot afirma că dreptatea se află alături de ei. Dvs. v-aţi impus voinţa prin forţă şi acum, când vă daţi seama de gravitatea consecinţelor, staţi în cumpănă. Să continui? Să bat în retragere?... Sunteţi ostaş, dar nu om de stat. Fac şi eu parte dintr-o familie de ostaşi şi le cunosc foarte bine mentalitatea. Încă niciodată nu v-aţi gândit temeinic, la rezultatele extraordinare pe care le-aţi putea obţine pentru fericirea poporului dvs., sub ocrotirea Franţei, pentru că aţi văzut totdeauna în Franţa un duşman. Părerea mea este că nu vă rămâne decât o singură cale onestă: convocarea tuturor reprezentanţilor poporului şi expunerea sinceră a situaţiei. Mărturisiţi-le sincer catastrofa la care i-aţi dus şi depuneţi în mâinile lor decizia ultimă. Pe urmă, aşteptaţi judecata. Dacă, în pofida primejdiilor care îi ameninţă de pretutindeni, vor ţine cu orice preţ să vă urmeze, atunci veţi fi cu adevărat conducătorul lor şi veţi rămâne, orice s-ar întâmpla, căpetenia lor. Numai atunci însă veţi putea decide de pace sau război. Eu vă atrag atenţia: a purta război împotriva Franţei, e o nebunie! Vreţi ca poporul dvs. să fie decimat?

Se ridică şi prinse să se plimbe agitată.

— Dragoste! strigă ea. Iată ceea ce îi lipseşte poporului dvs. Îngrijiţi-vă de îmbunătăţirea caselor lor, de ridicarea standardului

de viaţă. Copiii şi femeile dvs. au nevoie de serioase îngrijiri. E necesar cineva, care să predice un nou Coran!

Făcu un pas spre Le Roux.

— Si Abd-el-Kader, dvs. trebuie să ştiţi mai bine decât mine aceste lucruri. Aţi frecventat un liceu francez. Aţi citit literatură bună. Ştiţi că noi nu suntem un popor nedrept. Vă rog din toată inima, nu vă războiţi cu noi! Veţi fi mult mai mare, mult mai fericit de veţi alege pacea. Uitaţi-vă la viaţa propriei dvs. familii! Ce viaţă imposibilă, lipsită de iubire!

— Iubită prietenă, spuse bărbatul, aproape şoptind, de ce te interesează persoana şi destinul meu? Mulţumiţi-vă cu aceea, că sunteţi cea dintâi dintre compatrioatele dvs., care cunoaşteţi întreg adevărul despre poporul meu.

Le Roux fu cuprins de un nelămurit simţământ de deznădejde. Spiritul său se afla în faţa unei prăpăstii întunecate. Ce lipsită de sens i se părea acum viaţa toată. Din nou ce simţi tentat de dorinţa de a părăsi totul şi a se refugia în deşert, departe de oameni, singur cu gândurile sale. Îşi înălţă deznădăjduit privirile spre Renée.

— Voi face ceea ce doriţi, spuse el, aproape imperceptibil.

III

În timp ce Renée cobora drumul în zig-zag al văii Atlasului, care ducea spre Chechrell, Le Roux se aşează pe un bloc de stâncă şi se uită lung după ea, cu privirile tulburi, până dispăru în depărtare. În ciuda protestelor fetei, îi atârnase de umăr un toc de piele cu un revolver încărcat.

— Niciodată nu poţi şti ce surpriză te aşteaptă, făcu el.

După plecarea fetei, Le Roux rămase singur, cufundat în gânduri. Renée îl impresionase, mai mult ca oricând. Curajul ei, independenţa ei, logica-i desăvârşită, frumuseţea ei răpitoare, tinereţea şi prospeţimea ei, veşmântu-i arab, pe care îl purta cu o cochetărie atât de franţuzească, – încât ar fi emoţionat inima oricărui arab – toate acestea făcură ca să se deştepte într-însul o dorinţă miraculoasă şi nerăbdătoare după prezenţa ei. Fără îndoială, că intenţia ei era de a-i fi prietenă şi de a-l ajuta. Faptul că fata îi arăta o atât de vie compătimire, îi sluji drept consolare. În sfârşit, roumia credea într-însul...

Cu puţin înainte de răsăritul soarelui, lângă moscheea Lalla Aziza, se adună o ceată de nobili şi războinici, veniţi cu suită de la

Chechrell. Nu se afla între ei unul care să nu fi simţit pentru Le Roux o profundă stimă. De la primul până la ultimul erau partizani loiali şi prietenii săi. Soarele strălucitor la aurea veşmintele albe. Bătrâni cu înfăţişare de patriarhi, bărbaţi în floarea vârstei şi tineri, cu feţele îmbujorate de entuziasm, se întâlniră în jurul mormântului Sfintei. Acolo, în liniştea cucernică a sfântului lăcaş, Le Roux le aduse la cunoştinţă că a luat hotărârea de a convoca la Chechrell o adunare naţională, în vederea căreia trebuiau făcute pregătirile necesare, pentru ca nobilii şi caizii să fie primiţi cu toate onorurile. Se sfătuise cu sine însuşi şi ajunse la concluzia că neîncetatele certuri dintre ei, precum şi lipsa de unitate naţională, erau dăunătoare ţelului lor în ochii străinătăţii.

Apoi stabili data adunării, însărcinând pe fiecare în parte să trimită solii personal căpeteniilor prietene. Restul rămânea în sarcina biroului de informaţii.

Nobilii se întoarseră la Chechrell şi răspândiră neîntârziat vestea adunării naţionale, pe care Le Roux o fixase pentru ziua de Lalla Aziza, marea sărbătoare religioasă a arabilor.

Le Roux petrecu încă două zile în pavilionul din apropierea mormântului Sfintei Aziza. Simţi cum treptat îi revin forţele fizice. Schija din şoldul stâng, din regiunea rinichiului, nu-i mai pricinuia dureri. Rana de pe gât se îmbunătăţise şi ea. Mâncarea nu mai însemna pentru el o tortură. Aerul curat al platoului de la poalele piscului înzăpezit îi redase energia.

Rătăcea liniştit şi singur pe marginea abisului, sau se ducea în sat, unde aduna în jurul său bărbaţii şi le vorbea în cuvinte înflăcărate despre sfânta îndatorire, lăsată de Profet copiilor săi.

Pentru a-şi tăinui reîntoarcerea, intră în Chechrell odată cu lăsarea întunericului.

Când înnoptă de-a binelea, ieşi pe terasă şi privi în grădină. Auzul lui fu izbit de sunetele neobişnuite ale unui gramofon. Roumia îi delecta soţiile. Sub măslinul mare, pe un covor, zări un grup de femei, şi o dorinţă sălbatică, violentă, îl străbătu pe neaşteptate. Simţi o ură cumplită împotriva acestei născociri europene. Oare roumia va izbuti să-i captiveze soţiile aşa cum se întâmplase cu el? Ascultând de un instinct necontrolat, coborî în curte şi dădu poruncă sclavilor, ca roumia să fie îndepărtată din casa sa şi să fie închisă peste noapte. Apoi trimise după Sharifa. Faţa femeii era crispată de teamă. Îi porunci s-o anunţe pe Lalla Fatima, că voia să-i vorbească. Aşteptă câtva timp, pentru ca

femeile să aibă timp să se gătească pentru a-l întâmpina, apoi intră în harem.

În seara aceea, consumă o cină bogată, în tovărăşia Halimei, a Zuhrei şi a unei sclave tinere, pe nume Khadsa. Rezerva lor de la început se topi într-o atmosferă lascivă. Femeile îi făceau o curte vijelioasă. Deasupra grădinii, muzicanţii aduşi în grabă, scoteau sunete plângăreţe din flaute, tamburine, iar tam-tam-urile îşi cântau ritmul sălbatic.

Muzica aceea răsuna, ca un cortegiu de fantome ale unor evenimente de mult întâmplate, ca un ecou al unui îndepărtat trecut, ca un reflex al unor obiecte odată frumoase, dar astăzi pierdute în ceaţa vremii. Le Roux cânta împreună cu muzicanţii melodia plină de tristeţe, în timp ce degetele lui pipăiau carnea înfierbântată a femeilor de lângă el.

— Spune-le muzicanţilor să vină aici, îi zise el Khadsei.

Fata dispăru. În curând, se iviră umbrele a patru bărbaţi. Începură să cânte, cu spatele întors spre meseni. În sunetele tamburinei şi în trilurile flautelor, Khadsa începu să danseze, în halatu-i alb, străveziu. Întâi se opri nemişcată în mijlocul curţii, apoi prinse să se agite pe vârful degetelor. Le Roux îi urmărea cu nesaţ scânteierea ochilor. Fata făcu o piruetă largă, apoi îşi ridică vălul şi se aplecă asupra bărbatului. Le Roux îi întinse mâna şi izbucni într-un râs vesel, gutural. Fata recăzu în neclintirea-i de mai înainte. Apoi începu să tremure şi scoase un ţipăt – un ţipăt violent, de fiară rănită. Ecoul se stinse încet, pe sub arcade. Fata tremura acum din tot corpul, de parcă fiecare muşchi ar fi fost cuprins, în parte, de spasm. Tremurul începu pe faţă, apoi coborî la umeri, la sâni, la abdomen şi la şolduri. În cele din urmă, îi tremurau chiar şi vârfurile degetelor. Zâzâitul podoabelor ei de argint părea ciripitul unui greier. Scoase un nou ţipăt. Ţipătul acesta era şi mai strident decât primul. Glasul ei se transformă apoi într-un cântec trist, tărăgănat şi pătimaş. Semăna cu un plâns sfâşietor. Între timp, trupul ei se prefăcu într-o stană de piatră. Aruncă de pe ea vălul alb, care o acoperea. Parcă ochii ei ar fi împrăştiat scântei. Rigiditatea ei era oribilă...

Le Roux îi şopti ceva la ureche. Fata căzu în braţele lui. Simţi că gura Halimei îi pârjoleşte ceafa. Auzi râsul Zuhrei. Râsul acesta îl înnebuni de-a binelea. Se prăbuşi într-o uitare fără sfârşit. O uită pe roumia, îşi uită duşmanii..

IV

Renée fu repusă a doua zi dimineaţa în libertate. Ceru să fie dusă îndată la paşă; i se comunică însă, că paşa plecase, însoţit de patru sute de călăreţi, spre kasba Sidi Omar. Când Renée se întoarse în harem, femeile o tratară cu un dispreţ orgolios. Descoperi că i se ridicase gramofonul, iar aparatul de radio îi fusese sfărâmat. Se părea că nimeni nu ştie ce se ascunde în dosul acestor fapte. Se presupunea că Abd-el-Kader auzise gramofonul şi se înfuriase din pricina muzicii europene. Era un incident regretabil, care crea o nouă prăpastie între ea şi Abd-el-Kader. Bărbatul alesese mai bine violenţa şi întemniţarea ei pentru o noapte, decât să-i spună deschis: nu voia ca soţiile sale să fie otrăvite cu muzică europeană. Sau, va fi avut şi alt motiv? Se gândea neîncetat la Le Roux şi se surprinse de câteva ori roşindu-se. Instinctu-i de femeie se trezise într-însa. În cele din urmă, renunţă să-şi mai spargă capul cu gânduri.

Într-o zi, bătu în uşa din turn. Nassr i-o deschise, la care Renée îi spuse s-o lase pe terasă, deoarece ar vrea să se plimbe puţin. Bărbatul o privi ezitând, când însă Renée îi strecură în palmă o bancnotă, Nassr o vârî cu gesturi sacadate în burnus. Refuză, totuşi, s-o lase să treacă. Abia după lungi insistenţe, obţinu să-i dea drumul după masă pe terasă. Privi cu un sentiment de nesfârşită uşurare panorama din jur. Pe platoul din jurul oraşului, zări o uriaşă tabără, sute de corturi, mai mici sau mai mari şi dincolo de ele coloane subţiri de fum. Catâri, cai, cămile, câini şi făpturi omeneşti se mişcau încoace şi încolo. Toate păreau albe în lumina violentă a soarelui. Nassr îi explică, că toţi aceştia veniseră pentru a sărbători ziua Lallei Aziza. E tot ce ştia.

Renée iscodi bănuitoare curţile, ferindu-se să se apropie prea mult de marginea zidului, pentru a nu fi văzută de jos. Se gândi cu inima grea la tatăl său. Apoi cedând unei inspiraţii momentane, îl trase de o parte pe Nassr şi îi puse câteva întrebări privitoare la tatăl său. Bărbatul îşi feri privirile de ea. Fata îi cercetă profilul de ţap, apoi îşi aduse aminte de mişcarea-i lacomă, când îi strecurase în palmă bancnota.

— Ştii unde se află? îl iscodi ea. Îţi voi da mult mai mulţi bani, dacă-mi spui unde este.

Buzele lui Nassr rămaseră pecetluite. Deodată însă deveni foarte agitat şi îi spuse că trebuie să plece.

— Bine, dar paşa nu e acasă.

Ochii gălbui ai lui Nassr o priviră plini de spaimă.

— Sidi Omar, şopti el.

— Ce e cu Sidi Omar? Tu ştii precis unde se află tata. Cu toţii ştiţi unde se află, dar refuzaţi să-mi spuneţi, pentru că vă temeţi de paşă. Îţi mai dau cincizeci de bancnote, din aceea pe care o cunoşti, dacă îmi spui unde se află şi alte o sută, dacă îi duci un pachet şi-mi dai răspuns de la el.

Nassr era chinuit de lăcomie, teamă şi emoţie. Fata auzi cum scrâşneşte din dinţi. Va primi două sute de bancnote, dacă îi predă pachetul şi îi aduce răspuns! Nassr se învârtea pe loc şi se chircea, de parcă ar fi dansat o tarantelă nebună.

În cele din urmă, răspunse că se va gândi până mâine. Apoi începu să-şi smulgă înnebunit barba.

Renée se întoarse în camera ei şi, după ce se convinse că era singură, începu să împacheteze lucrurile pe care le sortise tatălui său. Deasupra lucrurilor aşează scrisorile rudelor, la care adăugă şi ea câteva rânduri. Apoi începu să-şi spargă capul, dacă Nassr va fi dispus să ducă la bun sfârşit misiunea pe care voia să i-o încredinţeze.

Numără un morman de bancnote de câte cinci franci şi hotărî să ducă pachetul încă în cursul nopţii la uşa din turn. Nassr va fi cu siguranţă acolo. Îşi amintea de covorul acela de lângă uşă. Nassr dormea, probabil, pe el.

În timp ce se pregătea se lege pachetul, privirile ei căzură asupra pistolului dăruit de Abd-el-Kader. Îl luă în mână, cântărindu-l parcă. „Poate că tata se va putea folosi de el, îşi spuse ea. Cine ştie, poate că a fost cândva al lui”. Vârî revolverul în pachet, pe care îl legă bine, apoi îl ascunse.

În cursul nopţii, străbătu grădina, în mână cu pachetul şi-l ascunse într-o scobitură a zidului. A doua zi porni în căutarea lui Nassr. Îl găsi nespus de agitat. Nassr voia să vadă banii. Va duce pachetul, spuse el, cu condiţia să primească şi mai mulţi bani, pentru că trebuie să-i împartă cu încă trei oameni. Renée dublă suma, punându-i însă în vedere, că nu i-o dă, decât după ce pachetul va fi ajuns la destinaţie. Apoi îi arătă lui Nassr ascunzişul pachetului şi coborî în camera ei.

A doua zi, pachetul se afla încă în ascunzătoarea lui. Ziua următoare însă dispăru. Renée aşteptă cu inima tremurândă de nerăbdare şi emoţie reîntoarcerea lui Nassr. Întârzia însă să vină.

Ciocăni însă la uşă. Nu era acolo. Nu se temea prea mult de Abd-el-Kader, în cazul când i-ar fi descoperit stratagema, dar nu voia să fie cauza pierderii capului de ţap al lui Nassr. Gândul acesta o chinui toată noaptea. Înainte de răsăritul soarelui, se sculă şi se urcă din nou în turn. Nassr era de astă dată acolo. Fata vru să vadă câteva rânduri scrise de tatăl său.

Surpriză mare! Îl întrebă pe Nassr ce făcuse cu pachetul. Pachetul se afla în clipa de faţă la Ibrahim Haroun, şi acesta nu va da pachetul generalului rabaoui, până nu va avea banii în mână, iar în caz că nu-i va primi, îl va anunţa pe Sidi Omar. În timp ce vorbea, dansa de pe un picior pe celălalt. Renée îi dădu în cele din urmă banii, atrăgându-i însă atenţia, să se ţină de cuvânt. Apoi îl lăsă singur. În timp ce Nassr punea zăvorul ruginit, mâinile îi tremurau. Apoi Renée îl auzi vorbind cu un bărbat, spunându-i, că roumia doreşte o scrisoare, ca dovadă că pachetul a fost predat. Celălalt glas încearcă să-l facă să înţeleagă, că generalul francez nu putea scrie. Pe urmă glasurile amuţiră.

Bărbatul se depărtă. Renée rămase în nesiguranţă.

V

Le Roux se afla la Mellal, un sat situat pe un platou golaş, împrejmuit de munţi. Lupte înverşunate aveau loc în apropiere de Bordj-Oukilla, pe Oued-Ziz, unde, în ciuda rezistenţei triburilor, francezii se instalaseră.

Grupul mobil se instalase în kasba Sidi Omar – acest punct strategic extrem de important, care stăpânea drumurile ce legau nordul de sud – şi cu toate lipsurile îndurate, rezista cu dârzenie. Soarele pârjolea stâncile. Când aerul nopţii răcea pietrele, acestea oftau şi pocneau. Ploi torenţiale scoteau din ţărână mirosuri de mucegai. Pâinea francezilor se umezise, apa se stricase, febra şi dezinteria îi chinuiau şi de undeva, gloanţele plouau cu nemiluita asupra lor. Suferinţele lor ajunseră atât de insuportabile, încât până şi cei mai curajoşi deznădăjduiră. Dar, ostaşii Franţei rezistau.

Comandanţii francezi cercetau orizontul, care părea cu desăvârşire pustiu. Nu vedeau altceva decât stânci, depresiuni adânci şi pământ crăpat de arşiţă. Soarele devenise cel mai mare duşman al omului. Le Roux trimise cartierului general o scrisoare, printr-un curier:

„Singură a lui Allah e slava!

Trebuie să vă rog să-mi comunicaţi graniţa zonei dvs. şi planurile pe care le aveţi. Înaintarea dvs. în teritoriul Ait-Atta ar constitui pentru noi o gravă lezare. Nu suntem dispuşi să facem astfel de sacrificii. Ştim însă, pe de altă parte, că un conflict armat cu Franţa ne-ar pricinui grave neajunsuri, de aceea, suntem gata să-l evităm. Aş fi bucuros, să primesc de la dvs., condiţiile unei împăcări, precum şi propuneri pentru viitoarele discuţii, etc.”.

Scrisoarea unei vulpi, către altă vulpe. Niciuna dintre măsurile militare nu fură suspendate. Niciuna din părţi nu-şi cedă poziţiile. Generalul Merzbourg răspunse politicos: „Paşa Chechrell-ului trebuie doar să recunoască autoritatea sultanului, pentru ca forţele armate ale guvernului să-şi înceteze imediat operaţiunile”.

Le Roux trimise un nou mesaj comandantului francez:

„Singur lui Allah i se cuvine slavă!

De la protectorul musulmanilor, către comandantul suprem al forţelor franceze.

Franţa nu a respectat niciodată obligaţiile contractate, nici frontierele altora. Dispunem de forţe suficiente, pentru a ne război cu toţi tiranii care ne vor pieirea. Nu cunoaştem decât un singur ţel: apărarea libertăţii şi a credinţei noastre. Şi lupta o purtăm împotriva asupritorului nostru”.

Între timp, câteva cete de războinici, reuşiră să împrejmuiască un avanpost francez. Două săptămâni, lupte înverşunate se dădură între arabi şi francezi. De amândouă părţile, oamenii luptau ca tigrii. Deasupra fortului, avioane aruncau alimente şi bidoane cu apă. Berberii împrăştiaţi în toată regiunea, erau bombardaţi de avioane. După ce depozitul de muniţii fu aruncat în aer, fortul fu predat berberilor, de către ultimul lui comandant, un subofiţer zuav, care supravieţuise iadului dinăuntru. Cei din tribul Seddrati măcelăriră pe cei patru răniţi, care – împreună cu subofiţerul – se mai aflau în viaţă. Le tăiară urechile şi le spintecară burţile, umplându-le cu bolovani. Apoi, tăindu-le mâinile şi picioarele, le implântară capetele în suliţe.

Le Roux ocupă fortul şi îl înzestră cu trei tunuri. Încredinţă comanda unui văr mai tânăr, care ardea de dorinţa de a se afirma.

Avalanşa se dezlănţuise. Nimic nu mai putea opri ostilităţile. Le Roux ştia bine acest lucru. În timp ce ducea pe frontiera nord-estică brutalu-i război de guerilă, trezind în toate satele vâlvătaia conştiinţei naţionale, prestigiul său creştea nebănuit, din zi în zi. Triburile vecine îi aduceau tot ce cerea: bani, braţe gratuite de

muncă, materiale, cai, catâri, oi şi capre. Pe oamenii aceştia nu voia însă să-i arunce deocamdată în luptă. Socotea important, ca ei să se simtă în siguranţă, pentru a-i avea astfel de rezervă pentru viitor. Forţele de care dispunea, îi erau suficiente pentru a opri înaintarea franceză spre sud şi pentru a stăpâni cu uşurinţă orice situaţie.

Între timp, avu grijă ca evenimentele de pe graniţă să fie aflate cu repeziciune în toată ţara.

Solii lui Le Roux duceau pretutindeni vestea războiului sfânt.

— Încredeţi-vă în apărătorul Islamului! Fiţi gata de luptă!

Le Roux îşi atinse scopul. Scânteile incendiaseră totul. Toată ţara era în fierbere. Gândurile poporului erau îndreptate numai spre el. Numele lui era rostit pretutindeni, cu sfinţenie. Un nou rege se ivise între ei!

Se apropia praznicul Lallei Aziza. De veacuri, credincioşii organizau pelerinaje la mormântul sfintei. Ziua aceasta era sărbătoarea mamelor. Îndată după cucerirea Chechrell-ului, Le Roux îşi dădu seama de foloasele politice şi economice ale acestor pelerinaje de ziua Lallei Aziza. Oamenii veneau cu miile, fără să se sinchisească de greutatea drumului, pentru a se ruga la mormântul sfintei, una din fiicele lui Mohammed. În zilele sărbătoririi, Chechrell-ul strălucea de bogăţie şi veselie, întocmai ca Mecca, cetatea sfântă.

În acest an, importanţa sărbătoririi căpătă o nouă semnificaţie. Nu exista arab sau berber în toată regiunea, care să nu fi aflat de faima legendară a lui Abd-el-Kader. Da, până şi câinii păreau că-l cunosc. Vestea că toate căpeteniile şi nobilii ţării fuseseră invitaţi din motive politice la Chechrell, de ziua sfintei, şi ştirile despre victoriile asupra francezilor, atraseră masele spre Chechrell. Flacăra redeşteptării naţionale ardea în toate inimile. Mulţimea era atrasă de curiozitate, de setea niciodată potolită după miracol şi noutate. Islamul se ridicase, pentru a asculta glasul profetului...

VI

După patru zile de călătorie neîntreruptă şi obositoare, Le Roux se întoarse la Chechrell. Cu mult înainte de a fi ajuns sub bolta rece a porţii Bab Imtras, o mulţime imensă îl înconjură, astfel că avu nevoie de toată energia şi autoritatea, spre a-l putea stăpâni pe Gidi, roibul său alb. În timp ce se apropia de kasba, îşi ridică

privirile spre zidurile ei, cu dorinţa tainică de a fi şi roumia pe terasă, pentru a asista la intrarea-i triumfală în oraş. Mii de oameni, veniţi din ţinuturi îndepărtate, se îmbulzeau în jurul său, cerşindu-i o privire şi ridicând osanale.

În faţa kasbei, Le Roux descălecă şi porni pe jos, pe sub arcade. Mulţimea însă nu voia să se împrăştie. Oamenii rămaseră până în amurg în piaţă, înghiontindu-se şi ridicându-se în vârful picioarelor, pentru a vedea ceea ce era de văzut.

Le Roux îşi convocă „miniştrii" la un consiliu secret. Se discutară locul şi timpul probabil unde se vor desfăşura evenimentele viitoare.

Se purtă faţă de toţi cu o simplitate care părea aproape umilinţă. Ştia că luxul, ceremoniile pompoase şi bogăţia trezesc totdeauna invidia în sufletul maselor, subminând legătura intimă care trebuie să existe între popor şi conducător.

În cursul dezbaterilor, Le Roux deduse că şi pe miniştrii săi îi preocupau întâmplările ce aveau să vină. Unii dintre ei socotiră foarte nepotrivită ideea lui Le Roux, de a organiza un plebiscit popular. El era pentru toţi marea căpetenie necontestată, cel mai puternic dintre toţi nobilii. La ce bun atunci să mai organizeze un plebiscit, care s-ar putea sfârşi cu anumite disensiuni, care – la rândul lor – ar provoca conflicte, ce n-ar putea fi soluţionate decât pe calea armelor? Si Mohammed era interpretul miniştrilor. Cu o rară dibăcie oratorică şi cu dragoste de părinte, atrase atenţia tăcutului Abd-el-Kader asupra diferitelor primejdii. Propuse deci ca Le Roux să se proclame Moulay, egal cu sultanul. Ca descendent al lui Ben-Sliman, şi având în vedere caracterul şi faptele sale era inutil să recurgă la plebiscit. Praznicul Sfintei Aziza constituia cel mai bun prilej să-şi dovedească puterea, strălucirea şi mărirea sa. Poporul va vedea un semn ceresc în proclamarea ca rege a lui Abd-el-Kader.

Le Roux cercetă atent feţele miniştrilor săi. Şi, în timp ce Si Mohammed îi evoca viziunea regalităţii – care însemna pentru el împlinirea tuturor visurilor – se gândea la roumia şi la promisiunea pe care i-o făcuse. Ştia foarte bine, câte ambiţii personale determinau sugestiile miniştrilor săi. Ar înţelege ei oare cât de mult se gândise la propunerea pe care i-o făcuse roumia şi cât de important era pentru el, să fie ales liber de popor? Singur el ştia în ce măsură i-ar spori prestigiul în faţa străinilor faptul de a fi ales liber de către popor. Le Roux era suficient de naiv, spre a crede că

Societatea Naţiunilor va consfinţi cu timpul toate guvernele alese de popor, indiferent de forma lor.

Stătu pe gânduri. Nimeni nu îndrăzni să-l tulbure. Deodată, exclamă violent şi hotărât:

— La!

În privirile miniştrilor săi se ivi o agitaţie de nedescris. Nu le dădu însă răgaz, să insiste cu argumentele lor.

— Chiar dacă nu sunt Moulay Abd-el-Kader, sunt – incontestabil – paşă. Cuvântul meu are forţă de lege, chiar şi fără regat. Renunţaţi la ambiţiile voastre personale, prieteni. Istoria este plină de sultani omorâţi. Şi atâta timp cât putem fi utili poporului nostru, nu trebuie să ne expunem, fără niciun scop, unei morţi ruşinoase. În primul rând, să ne gândim la mulţimea care s-a strâns în oraşul nostru. Să ne gândim apoi la obligaţiunile pe care le avem de îndeplinit faţă de ei. Le cunoaştem cu toţii sărăcia şi păcatele care izvorăsc din aceasta. Sunt ferm hotărât, să pun capăt mizeriei şi viciilor lor. De aceea, am intenţia să stabilesc preţul pâinii şi al celorlalte articole de primă necesitate, pentru a împiedica pe speculanţi să obţină preţuri mai mari. Toţi cei care vor vinde sau vor pretinde pentru pâine alt preţ decât cel stabilit de mine, vor fi aspru pedepsiţi... Peste trei zile, vom ţine în curtea Bab-Youseff adunarea tuturor kebirilor, la care voi lua cuvântul, pentru că în ziua următoare, când va avea loc procesiunea şi celelalte serbări, nu vom mai avea timp pentru aceasta.

Le Roux se cufundă într-o adâncă tăcere. Se rezemă de perete, cu picioarele încrucişate sub el. Somnul îi plumbuia pleoapele. Miniştrii săi rămaseră o oră întreagă în jurul lui. Sclavii serviră ceai de mentă şi apă aromată cu petale de trandafir. Nimeni nu scoase un cuvânt... Se părea că cei cinci bărbaţi săvârşesc un tainic şi mut ritual la picioarele omului, care în ochii lor era una cu Allah. Fiecare simţea autoritatea şi puterea acestui excepţional personaj, care se jurase să răscumpere cu pâine şi cu dreptate sufletul unui popor.

VII

Adunarea kebirilor se desfăşură în curtea Bab-Youseff în tăcere şi simplitate. Se adunară peste două mii de oameni, în uriaşa curte, împrejmuită de ziduri înalte. Singura împrejurare neobişnuită era prezenţa femeilor, care umpleau marginea zidurilor, transformate intr-un soi de tribune populare, pentru soţiile caizilor. Mătăsurile

policrome străluceau în soare: roşii, verzi, galbene, violete, alternate de pete aurii, de bănuţi şi medalioane de aur. Uneori, câte una din ele îşi scăpa, ca din întâmplare vălul de pe faţă şi atunci apăreau pentru o clipă doi ochi strălucitori, negri şi o faţă tatuată de madonă. Deasupra curţii, în umbra turnurilor, se adunaseră soţiile paşei. Acolo se afla şi Sitt-el-Kol, măruntă şi slabă, ca o mumie. Era şi impozanta Halima, care sporovăia neîncetat, mica Aisha şi toate celelalte, agitate şi emoţionate. Se pregăteau de zile întregi pentru acest prilej. Renée se afla şi ea printre ele, în veşmânt alb, cu un văl subţire pe faţă. Parcă şi în ochii ei strălucea o lumină sărbătorească. Le Roux insistase să asiste şi ea. Mişcarea mulţimii o fascinase. Suflul unei nemărginite forţe umplea văzduhul – totul semăna cu o simfonie umană, în care ea, Renée, era singura notă stridentă. Glasurile oamenilor se înălţau din curte, ca nişte sunete de trompete. Ici-colea, zărea câte o faţă de bărbat, care ar fi incendiat inima oricărei femei mai puţin preocupată de gânduri şi îngrijorată decât ea. Singur şeicul Abdulla-el-Izwid – „Negrul” – iscă o oarecare veselie. Şeicul acesta venit de la sute şi sute de kilometri, îşi făcu intrarea în curte pe gloaba care îl adusese până aici. Astfel voia să le dovedească tuturor că şi el e cavaler. Fu indignat peste măsură, când îl opriră de a merge mai departe. Boabe de sudoare îi curgeau şiroaie pe faţă, scrâşnea din dinţi şi se jura pe Allah, că oamenii sfinţi ca dânsul trebuie să apară într-o adunare călare. În cele din urmă, Si Mohammed decretă că, după ce toţi îi văzuseră minunăţia de cal, cum altul nu se afla în întregul Maroc, sau descalecă, sau o şterge, cu mârţoagă cu tot, între cărăuşii din afara zidurilor. Jignit profund, Abdulla coborî din şa. Nobilii din jur zâmbiră semnificativ.

Le Roux îşi făcu apariţia pe neobservate între kebiri. Străbătu mulţimea cu paşi rari, măsuraţi, dar hotărâţi. Înaintă până la zidul care se ridica în faţa porţii. Acolo se urcă pe o mică tribună, astfel că putea cuprinde dintr-o privire întreaga mulţime. Îşi înălţă ochii spre roumia. Începu să vorbească, fără niciun fel de introducere. Şi deşi vorbea rar, fără niciun avânt oratoric, timbrul metalic al glasului său ajunse până la marginea adunării.

Renée simţi că i se răcesc mâinile, ca totdeauna când abia mai era în stare să-şi stăpâneaşcă emoţiile. Inima îi bătea cu putere. Respira sacadat. O cucernicie tulbure o copleşi, ca o apă mare. Fără să-şi dea seama de unde izvora acest sentiment, dorea în clipa aceea succesul lui Le Roux. Simţea între ei doi o minunată

armonie, de parcă unde nevăzute ar fi pornit de la bărbat spre ea şi de la ea spre bărbat, de parcă undeva, în îndepărtatul şi indescifrabilul trecut ar fi fost pentru o clipă una, destinul aruncându-i apoi pe căi diferite...

Înainte de toate, Le Roux vorbi de chestiuni politice şi militare. Zugrăvi situaţia, care era plină de primejdii şi ameninţări. Apoi făcu un tablou de ansamblu asupra situaţiei Chechrell-ului şi a teritoriilor aflate sub autoritatea sa. Explică şi apără diferitele măsuri şi acţiuni pe care le întreprinsese, care li se păreau poate multora nedrepte, dar care fuseseră, totuşi, inevitabile. Apoi se ocupă de activitatea guvernului. Rosti cuvinte de ură la adresa francezilor şi a sultanului, încheindu-şi cuvântarea printr-o schiţă rezumativă a întregii situaţii. Evită cu dibăcie să vorbească de rolul său personal în toată acţiunea, străduindu-se să trezească în auditoriu impresia, că toate se datorau nemăsuratelor ambiţii imperialiste ale roumilor.

— Allah! Allah! Iată, venit-a ziua, când trebuie să înţelegem cu toţii, că vremea războaielor sângeroase între fraţi s-a dus. Nimeni să nu se mai uite cu pizmă la celălalt. În lupta împotriva necredincioşilor, nu ne putem asigura bunăvoinţa lui Allah, decât îngropând pentru totdeauna potriviniciile dintre triburi, adunându-ne într-o mare şi înţelegătoare familie.

— La, illaha illa Allah! tună mulţimea.

— Iată, venit-a ziua, când trebuie să ne strângem forţele, pentru ultima încercare. Viaţa şi libertatea noastră se află în joc. Nu trebuie să le dăm prilej necredincioşilor ca să ne înfrângă. Trebuie să devenim o naţiune. Trebuie să luptăm ca o naţiune. A sunat ceasul, când trebuie să alegem între libertate sau robie. Veţi fi liberi, sub suverani aleşi din rândul vostru. Sub stăpânirea străinilor însă, veţi ajunge robi pe propriul vostru pământ!

Se iscă un zgomot infernal. Kebirii încă niciodată n-auziseră un discurs asemănător. Inimile lor se înflăcăraseră, Le Roux ştia că, prin evocarea robiei, îi însufleţise, ba îi jignise aproape, dar mai ştia că ameninţarea cu un astfel de viitor, îi va răscoli până în adânc pe toţi. Şi, în timp ce miile de glasuri se ridicau spre el, îşi îndreptă ochii spre Renée, apoi îşi plecă privirile în pământ şi amuţi. Peste puţin, îşi ridică mâna. Se făcu iar linişte.

— Ştiu că mulţi dintre voi vor întreba : „Cine este acest fiu al lui Sliman, acest arab? Eu nu sunt tot atât de bun ca şi el? Nu m-a protejat şi pe mine Allah până azi şi nu sunt oare de o seamă cu el? Bogăţia mea nu este mai mare decât a lui? De ce să-i ascult

poruncile? Doar e străin în ţara noastră. Toate puterile pe care le are, le deţine pe nedrept. De ce tocmai el să fie protectorul nostru? De ce să fie el stăpânul şi nu eu?" Şi deoarece ştiu acest lucru, m-am hotărât să vă las pe voi să decideţi, dacă Abd-el-Kader-ben-Sliman este căpetenia voastră aleasă de voi, sau nu. Dacă nu mă veţi alege, atunci trebuie să alegeţi din mijlocul vostru un altul care să treacă în locul meu. Pentru că, oricum, trebuie să existe un conducător, şi anume unul ales din voi înşivă. Pentru că numai căpetenia aleasă de poporul său, este adevărată căpetenie.

Un suspin adânc porni din pieptul mulţimii. Adunarea fu cuprinsă de o agitaţie fanatică. Le Roux însă coborî calm de pe tribună şi îşi făcu încet drum spre poarta Bab-Youseff. Acolo, sprijinit de rudele sale, un bătrân schilod se apropie de el. Acest bătrân, orb şi neputincios, era şi el dintre kebirii veniţi la adunare. Se opri în faţa lui Le Roux.

— Abd-el-Kader, tu eşti Moulay, strigă el. Eşti fiul profetului!

Şi se prăbuşi la picioarele lui, îi înlănţui genunchii şi-i sărută în extaz.

VIII

Mulţi dintre kebirii chemaţi la Chechrell bănuiseră evenimentele ce se pregăteau şi le discutaseră îndelungat între ei. În paşă vedeau întruchipată căpetenia în stare să pună capăt, odată pentru totdeauna, banditismelor şi certurilor sângeroase dintre triburi. Deşi pumnul paşei cădea uneori cu prea mare asprime chiar asupra capetelor lor, ştiau că acest pumn îi loveşte pe alţii cu şi mai mare neîndurare şi admirau în sinea lor forţa şi prestigiul lui Abd-el-Kader.

Orice pedeapsă, care nu poate fi evitată, purcede de la Allah. În consecinţă, cel care aplică o astfel de pedeapsă, este trimisul lui Allah, abstracţie făcând de faptul că omul acesta este fiul lui Ben Sliman, deci al unui descendent al profetului.

În această mulţime de războinici fanatici şi sălbatici se aflau foarte mulţi care umblau de colo până colo, zgârciţi la vorbă, dar cu urechile ciulite. Ziua aceasta nu era a lor. Îşi ascundeau sentimentele, invidia, şi pasiunile sub o înfăţişare impunătoare. Marea majoritate a oamenilor se adună într-un cerc atât de strâns, încât părea că oamenii sunt legaţi unii de alţii printr-un fluid. În mijlocul acestui cerc, se afla destoinicul orator Mohammed-el-Hadj,

întruchiparea stăruinţei, a hotărârilor repezi şi a generozităţii binecuvântate, un aristocrat autentic în veşminte albe, imaculate. Minunatele lui fraze arabe, cizelate ca un giuvaier, deşteptau murmure de aprobare în auditoriu. Număra pe degete binefacerile care ar izvorî din scuturarea jugului sultanului şi alegerea unui emir liber, în persoana lui Abd-el-Kader, bărbatul care nu e păpuşă, ci stăpân adevărat, simpatizat şi iubit de toţi.

Femeile aflate pe tribuna improvizată pe ziduri începură să se întoarcă pe rând la corturile şi familiile lor. Nu peste mult, doar Lalla Fatima şi Renée mai urmăreau scena agitată din curte.

Fatima se întoarse deodată spre roumia, comunicându-i pe un ton acru, că nu mai au ce căuta aici. Porniră împreună. Zgomotul din curte se stinse în urma lor.

Când Renée coborî în grădină, se simţi bine în liniştea ei. Între ziduri, se simţea în siguranţă. Afară, în lume, omul trebuie să înfrunte mii de neplăceri şi orori. Aici, în grădină, era micuţul Mohammed, în veşminte de prinţ. El purta o şapcă frumoasă, ornată cu zechini de aur. În braţe, ţinea un căţel abia născut, pe care voia să-l dăruiască roumiei. Era neobişnuit de vioi şi de agitat. Era o zi mare pentru el. I se făgăduise că, împreună cu Si Omar, cu păstorul Ali-el-Bahel şi cu o suită de călăreţi, va putea încăleca şi el, vizitând corturile din tabăra de lângă oraş. Acolo, se afla cel mai iscusit îmblânzitor de măgari. Chiar azi dimineaţă îl rugase pe tatăl său să-i dăruiască un măgăruş dresat, pe care – la rândul lui – voia să-l dăruiască roumiei. Înainte de a pleca, Renée trebui să-l urmeze după trunchiul unui copac. Acolo, băiatul îşi desfăcu braţele şi îi imploră buzele. Renée se aplecă şi îl sărută pe gură. Respiraţia lui avea miros de lapte de capră şi ceapă. Fata se desfăcu din braţele lui pătimaşe şi îi atrase atenţia că trebuie să se grăbească la călăreţii care îl aşteptau. În timp ce băiatul se îndepărtă cu paşi grăbiţi Renée se uită surprinsă în jur, pentru a descoperi insecta care umplea văzduhul cu un bâzâit puternic. Unde era această insectă?

Deodată o bubuitură puternică, asemănătoare erupţiei unui vulcan, cutremură văzduhul. Înainte ca Renée să fi avut timpul să sară de pe bancă, alte trei detunături se succedară, la intervale scurte. Una din ele în imediata apropiere a kasbei, pentru că zidurile se cutremurară. Renée ţipă de spaimă şi se prinse de un stâlp. Urletul îngrozit a mii şi mii de glasuri se ridică spre cer. De şaisprezece ori, una după alta, se auziră înfricoşătoarele detunături. Apoi se lăsă o tăcere adâncă. Din văzduh, se auzea un

bâzâit profund şi melodic. Munţii răsfrângeau ecoul. În tăcerea îngrozitoare, bâzâitul acela stărui încă un timp în văzduh. Deodată, răsunară detunături de armă, în care se amestecă şi lătratul câtorva mitraliere. Strigăte haotice se auziră de pe uliţe şi din pieţe. Urletul îngrozit al oamenilor adunaţi în kasba lovi timpanele fetei. Glasurile lor uluite şi furibunde, spărgeau zidurile. Sosise oare sfârşitul lumii?

Biciuită de groază, Renée străbătu în fugă grădina. Urcă scara care ducea sus, pe zid, şi iscodi văzduhul, în direcţia de unde venea zgomotul elicelor. La o mare înălţime, zări trei puncte argintii, zburând cu o mare viteză spre miazănoapte. Le ameninţă cu pumnii.

Apoi coborî tot în fugă scara şi străbătând grădina, intră în casă. Le găsi acolo pe Halima, Asma, Aisha, Zuhra şi pe celelalte femei, adunate la un loc, îmbrăţişate, cu mâini tremurând de spaimă. Trupurile lor o acopereau aproape în întregime pe Lalla Fatima şi Renée auzi glasul bătrânei, văicărindu-se:

— Haallaah illa Aallaah! Mohammed Rasoul Aallaah!

Între timp, Asma scâncea ca un căţel. Dinţii Halimei şi ai Aishei clănţăneau. Renée fu cuprinsă de milă. Se apropie de ele, se amestecă în cercul lor şi prinse să se vaite, împreună cu ele.

Asma scoase un ţipăt pătrunzător. La auzul lui, Fatima îşi intensifică văicăreala. Halima începu şi ea refrenul Allah Akbar. Renée avu senzaţia, de parcă un monstru sălbatic se năpusteşte asupra lor.

Una din uşi se deschise. Larma unor voci agitate şi văicăreli îngrozite pătrunseră până la ele. Glasuri de bărbaţi cântau monoton Allah Akbar. Ismain, eunucul negru, intră în casă. Aducea pe braţe pe micul Mohammed. Îl lepădă pe unul din covoarele din încăpere. Renée sări în sus. Nu vroia să-şi creadă ochilor. Se aplecă asupra băiatului, îl sărută, îi ridică capul. Ochii băiatului erau daţi peste cap. Un surâs evaziv îi juca în jurul gurii, de parcă ar fi văzut de foarte departe că mâinile roumiei îl mângâiau. Când Renée îşi retrase mâna, era plină de sânge. Ochii i se umplură de lacrimi. Îşi lipi faţa de a băiatului. Parcă sângele lui se prefăcuse în fiere. Limba ei simţi un gust amar.

— Micul meu drag, şopti ea la urechea lui.

Băiatul însă era mort.

— Fatima! Halima! ţipă ea îngrozită.

Femeile îşi întoarseră capul spre ea şi ca nişte fiare gata de

atac, o priviră pe Renée.

— Priviţi, le strigă Renée. Mohammed.

Le Roux – de parcă ar fi apărut din pământ – şedea în faţa lor. Se apropie de ungherul, unde femeile stăteau aplecate peste cadavrul băiatului. La vederea lui Le Roux, femeile se ridicară şi se dădură înapoi. Numai Halima rămase locului, nemişcată, cu braţele încrucişate, în timp ce Le Roux îngenunchea lângă fiul său. Se părea că privirile calde ale bărbatului se pierd în depărtare. Halima fu zguduită pe neaşteptate de un spasm lăuntric. Îşi sfâşie veşmântul, îşi smulse cămaşa şi cu unghiile ascuţite, prinse să-şi sfâşie carnea. Aisha se aruncă asupra mamei sale, cu ondularea unui şarpe.

— Oom! Oom!

Halima fu năpădită în curând de sânge.

Le Roux şedea încă aplecat asupra copilului său, ca leul peste odrasla moartă. Murmura cuvinte care nu puteau fi auzite. Prinsese între degete faţa lui Mohammed şi o răsucea când pe o parte, când pe alta, mirat că lucrul acesta nu întâmpină nicio rezistenţă.

— Mohammed, Mohammed!

Apoi, din nou, pe un alt ton:

— Mohammed!

Îi striga, mereu numele, schimbând de fiecare dată tonul.

Nimeni însă nu-i răspundea. Femeile stăteau nemişcate într-un colţ. Păreau stane de piatră. Le Roux răsuci micul cadavru, smulse hainele de pe el şi îl privi lung, nedumerit, copleşit parcă de o forţă oribilă. Apoi, se ridică pe neaşteptate, clătinându-se ca prin somn. În sală, stăpânea o linişte înfiorătoare. Le Roux părea că se gândeşte. Apoi se uită la Renée. Toţi muşchii feţei i se contractară. Fata simţi că nu va uita niciodată privirea aceea fixă, animalică, expresia aceea deznădăjduită, uluită a unui mare suflet sfărâmat brusc în cioburi. Părea că ascultă încordat glasurile ce se strecurau prin ziduri. Atunci, îl zări pe Ismain.

— Ismain!... strigă el. Calul.

Eunucul dispăru. Le Roux prinse să se plimbe cu paşi ceremonioşi. La mici intervale, îşi batea pieptul cu pumnii. Îşi pierduse stăpânirea de sine asupra muşchilor feţei. Buzele lui se crispau neîncetat, în rictusuri înspăimântătoare. Peste puţin, se îndreptă spre uşă şi ieşi. Umbla ca stafiile.

Renée ar fi vrut să alerge după el şi să-i cadă la picioare. Uşa masivă se închise însă în urma lui. Plângând amar, zguduită de

suferinţă şi milă, ieşi în grădină, murmurând neîncetat :

— Biet popor!

Deodată, îşi înălţă fruntea. Cedând unei porunci lăuntrice, se duse spre scara care ducea pe zid. Avea impresia că păşeşte întocmai ca Le Roux. În tulburarea care îi stăpânea inima, simţea un singur lucru: că din clipa aceea devenise cu totul altă fiinţă, că din clipa aceea nu mai aparţinea sufleteşte poporului său.

Din înălţimea zidului, privi în adâncime. Jos alergau în neştire bărbaţi, femei şi copii, de parcă s-ar fi refugiat de urgia unui potop. Într-un loc, o mulţime de oameni mergea încet, cântând şi văicărindu-se, cu legături în spinare. Dincolo, o ceată de femei traversa piaţa. Una din ele purta pe braţe un copilaş. Mai încolo, câţiva călăreţi goneau grăbiţi spre Bab Imtras, de parcă paradisul l-ar fi aşteptat pe primul sosit. Dincolo, un om uitat şedea rezemat de zid, cu o băltoacă de sânge lângă el şi în zadar îşi întindea mâinile spre trecători.

Văzduhul tremura de ţipete şi văicăreli, de înjurăturile şi blestemele berberilor, de plânsetele femeilor. Şi, totuşi, nu uitaseră ceasul rugăciunii. Chiar în clipa aceea, se auzi glasul muezinilor, răsunând din minaretele moscheelor.

Renée îşi întoarse capul. În faţa ei se ridicau turnurile kasbei şi, deodată, pe terasa turnului octoedric, care stăpânea prin înălţime cele douăzeci şi opt de turnuleţe, apăru silueta unui bărbat călare.

Călărea un armăsar alb, cu coadă lungă, iar călăreţul şedea drept ca o statuie. Întâi, întoarse spre miazănoapte, apoi spre sud, spre apus şi în cele din urmă spre răsărit capul calului. Cineva se apropie de el şi îi întinse un steag verde, cu trei stele de argint. În ciuda distanţei apreciabile, Renée îl recunoscu pe călăreţ. Îl văzu înfigându-şi pintenii în burta armăsarului, de parcă s-ar fi pregătit să sară cu el în gol. Armăsarul se ridică în două picioare şi frământă cu copitele-i din faţă aerul. În cele din urmă însă se opri, sprijininduşi unul din picioare pe balustrada ascunsă a terasei. Le Roux întinse mâna care ţinea stindardul. Îi şopti ceva calului. Armăsarul rămase nemişcat. Cal şi călăreţ se transformară în marmură.

Oamenii de jos observară, curând, pe bărbatul călare care şedea singuratic, nemişcat, pe cel mai înalt punct al kasbei. Se strânseră în grupuri, priviră spre el şi-l recunoscură. El însă rămase nemişcat.

Stătu astfel trei ore, în timp ce oraşul de la picioarele lui se scufunda treptat în linişte.

IX

Privirile fetei se lipiseră hipnotizate de silueta călăreţului de pe terasa turnului.

O forţă irezistibilă o atrăgea spre el.

— Abd-el-Kader, strigă ea tare.

Faţa ei exprima extaz, de parcă un nou soare ar fi răsărit în viaţa ei. O cuprinse dorinţa de a sta acolo, sus, lângă bărbatul acela singuratic şi să ţină ea steagul lui. În acest ceas sângeros nu ştia decât un singur lucru: că fericirea ei s-a sfârşit pentru totdeauna, deoarece îl iubeşte foarte mult. În clipa aceea, simţi dorinţa de a-l atinge, de a-l dezmierda, de a-l vedea fericit, deşi ştia că lucrul acesta nu se va mai întâmpla niciodată. Totuşi, inima îi zbură spre el. Privi multă vreme, cu ochii pierduţi, statuia vie de pe terasa turnului.

Când îşi reveni şi porni să coboare în casă, avu senzaţia de parcă între trecut şi prezent se căscase o prăpastie, adâncă. Statuia vie a călăreţului se afla încă pe turn. Renée găsi încăperile goale. Străbătu un coridor lung. Auzi glasuri dinspre curtea, unde femeile îşi spălau rufele. Se uită prin uşa crăpată şi o văzu pe Asma, atârnată de o grindă orizontală, cu încheieturile mâinilor legate cu o năframă îmbibată cu sânge în jurul burţii. Era înconjurată de femei. Pe covor se afla un copil mărunt. Dădea din picioruşe şi zbiera. Plânsul lui semăna cu al mioarei, care s-a pierdut de turmă. Faţa Asmei era scofâlcită şi desfigurată, de parcă ar fi ieşit dintr-o cameră de tortură. Ochii priveau cu o mută deznădejde pe noul născut. Renée se retrase, fără să fie observată. În restul casei, nu era nici urmă de viaţă. Pe locul unde nu demult zăcuse Mohammed, era o pată de sânge. Renée se opri. Îi tremurau genunchii. Auzi deodată văicăreli. Porni în direcţia glasului. Ajunse de partea cealaltă a clădirii. Acolo găsi pe cine căuta. Şedeau plângând şi bocind lângă zid. Unul dintre mokaddem-ii moscheii Moulay Sliman spălase cadavrul micului Mohammed, care – uns pe faţă cu şofran – era întins pe o scândură.

Mokaddem-ul spălase cu apă de trandafiri micul cadavru. Apa de trandafiri se afla într-o ceaşcă. Două lumânări ardeau, una la căpătâiul cadavrului, alta la picioarele lui. Renée se amestecă între femei şi începu să plângă şi ea încetişor. Se simţea făcând parte dintre ele. Dar, în timp ce şedea acolo, privind faţa mortului,

gândurile îi rătăceau aiurea. Faţa cadavrului era vopsită în galben. Ochii erau închişi, nările astupate cu câlţi. Lângă cadavru era ghemuită Aisha, cu ochii înroşiţi de plâns, cu nasul murdar, cu părul în dezordine. Din când în când, se apleca să sărute buzele pecetluite ale fratelui mort. Apoi îşi vâra degetele în ceaşcă şi picura câţiva stropi din apa sfinţită pe pleoapele cadavrului, apoi pe pleoapele ei.

— Primească-te Allah în sânul său! Tu vei intra cel dintâi în paradis şi noi te vom urma! se văita Sit-el-Koll şi celelalte femei îi repetau cuvintele. Allah le-a făgăduit servitorilor săi grădini neasemuite, pentru a-i mângâia în singurătatea şi exilul lor. Cele făgăduite de El adevărate sunt. Acolo sălăşluieşte pace. Oaspeţii grădinii Lui se înfruptă seara şi dimineaţa din poamele cerului. Aceasta este împărăţia drept-credincioşilor. Allah e înţelept şi milostiv. Ale lui sunt trecutul, prezentul şi viitorul.

— Eu i-am dat viaţă, vorbi Halima. Eu l-am alăptat. Laptele sânilor mei, prefacă-se într-însul în miere şi întâlnească-se cu Lalla Aziza, care îl va lua de mână şi îi va arăta Grădina Eternă. „În grădini şi în bucurie trăi-vor drept-credincioşii”. În numele preamilostivului Allah!

Renée asculta glasul limpede, puternic, izbucnind din inima sfâşiată de mamă. Îi amintea glasul micului Mohammed. Se simţi cuprinsă de un sentiment necunoscut când îşi dădu seama de disperarea din sufletul Halimei şi se cutremură.

— Da, Domnul îl va lua la sânul Său, murmură ea.

Spre marea ei surprindere, femeile repetară cuvintele ei. Se sperie.

— Sfântă Fecioară Maria, roagă-te pentru noi! şopti ea în franţuzeşte.

Apăru atunci Abd-el-Kader. Purta o pelerină veche, albă, din pânză. Pe faţa lui, lacrimile se uscaseră, mânjindu-i obrajii. În timp ce se apropia de fiul său, împrăştie pe jos un pumn de sare. Îşi aşeză mâna pe inima mortului şi o sărută. Renée simţi cum sângele îi năvălea în obraji. Abia îndrăznea să respire. Nu văzuse niciodată până atunci pe faţa nimănui atâta îndârjire neclintită, amestecată cu doliul cel mai profund, ca pe faţa lui Le Roux. Părea că bărbatul nu mai era cel de altădată – de parcă o parte dintr-însul ar fi dispărut şi o forţă înspăimântătoare ar fi spulberat toate sentimentele din inima lui. Nu rămase lângă mort decât câteva minute. Respiră adânc, de parcă ar fi vrut să-şi umple plămânii cu

aerul camerei mortuare, apoi ieşi.

Renée se ridică şi ea. Îl urmă pe bărbat, ca o umbră, prin curte, pe sub arcade, în sus şi în jos pe scări. Toate uşile erau deschise. Nici sclavi, nici paznici, nici santinele nu-i aţineau calea. Îl urmări pe Le Roux până la camera lui de lucru. Acolo se opri şi îl privi pe bărbat, cum îşi scoate pelerina, înlocuind-o cu un burnus greu. Văzu că faţa lui se schimonoseşte într-o grimasă de durere, în timp ce îmbracă burnusul. Apoi, printr-o altă uşă, Le Roux părăsi încăperea. Renée se strecură în odaie, îşi aruncă pe umeri una din pelerinele bărbatului şi se luă după el. Îl urmă prin curţi pustii, prin ulicioare înguste şi întortocheate, până când ajunse în faţa unei porţi, unde se adunase o mulţime de lume. Dincolo de poartă aşteptau cai înşeuaţi.

Părea că peste toate domneşte cel mai desăvârşit haos. Când Renée îl văzu pe Le Roux încălecând, sări şi ea pe unul din caii înşeuaţi de lângă ea. Se părea că nimeni nu-i dă nicio atenţie. Se amestecă în ceata de călăreţi şi părăsi curtea, împreună cu toţi. Peste puţin, o altă ceată de călăreţi se apropie de ei. Conducătorul ei îi comunică ceva lui Le Roux. Acesta dădu grav din cap, apoi îşi continuă drumul. În partea de nord a pieţii, ceata se opri în faţa unui imens crater. Mirosul pătrunzător al materialului exploziv stăruia încă în aer. Le Roux îşi făcu drum prin mulţimea care înconjurase groapa şi îşi opri calul. Pământul era răscolit adânc. Pretutindeni pete de sânge, membre şi viscere stâlcite, cadavre de cai...

Acesta era locul unde îşi găsise şi micul Mohammed moartea. Câţiva martori oculari îşi făcură apariţia, şi îi raportară paşei cele întâmplate. Le Roux îşi muşcă buza şi dădu din cap. Cineva îi arătă calul pe care se afla Renée. Era calul lui Mohammed, care – printr-un miracol – scăpase teafăr. Paşa făcu un semn. Doi arabi prinseră de căpăstru calul şi îl duseră paşei. Le Roux o recunoscu pe Renée. Le făcu semn oamenilor să se retragă. O privi mirat pe fată.

— Si Abd-el-Kader, spuse Renée. Te urmez! Mă poţi ucide; îţi ofer viaţa mea, în schimbul celei a băiatului d-tale. Ia-o!

Bărbatul o privi adânc în ochi, mai adânc ca altă dată. Apoi, cu buzele strânse, zâmbi cu o expresie de nemăsurată semeţie în ochi. Zâmbetul acesta dispăru însă imediat.

— Vino! spuse el. Vei călări alături de mine!

— Si Abd-el-Kader, eu mă încredinţez d-tale. Ceea ce ţi-a greşit astăzi poporul meu, te absolvă de toate păcatele pe care le-ai

săvârşit vreodată împotriva noastră.

— Pune-ţi gluga, roumia, şi călăreşte alături de mine!

Fata îşi trase pe frunte gluga triunghiulară. Arşiţa era insuportabilă. Călăriră împreună, fără să vorbească, pe uliţele înguste ale oraşului. În pragul celor mai multe case, lumea se aşezase de-a lungul zidurilor, în şiruri lungi, rugându-se lui Allah şi plângându-şi morţii. Trecură pe lângă grupuri, care purtau pe umeri lăzi de lemn, acoperite cu mătăsuri, ducându-le spre Bab lmtras şi spre câmpii, unde rudele victimelor săpau cu duzinele gropile. Întâlniră cete de douăzeci, treizeci sau cincizeci de femei, care boceau sfâşietor. De pretutindeni se iveau călăreţi, care îi aduceau diferite rapoarte lui Abd-el-Kader, citau numele familiilor sau oamenilor ucişi de bombe – şi spuneau cifre. Le Roux dădea neîncetat din cap, nerăbdător, ca unul care ştie totul, nemaiavând nevoie de nicio lămurire...

Renée călărea cu umerii plecaţi. O copleşise ruşinea, care înăbuşea toate celelalte sentimente.

— Atenţie! Nu lăsa ca Abassi să se apropie prea mult de armăsarul meu, o preveni Abd-el-Kader. Gidi e gelos!

Renée privi capul lunguieţ, cu trăsături nobile, al armăsarului, şi ochii lui, care se uitau spre ea, mocnind de un foc lăuntric. Peste puţin, ajunseră la un nou crater. În jur se aflau vreo douăzeci de cocioabe sărăcăcioase. Adică se aflaseră. În locul lor nu mai era decât un morman de moloz, cărămizi, haine desperecheate şi trupuri terciuite. În faţa lor zăcea hoitul unui catâr, cu dinţii dezveliţi şi cu ochii înceţoşaţi. Parcă râdea cu hohote, capul acela fantomatic. Caii nechezau şi tremurau agitaţi, ca nişte sălbăticiuni. Câţiva membri ai suitei lui Le Roux apucară de căpăstru calul roumiei şi îl traseră de lângă hoitul catârului.

În partea de jos a oraşului domnea o nelinişte de nedescris. Mulţimea din bâlci, din târgul de sclavi şi din hanuri ieşise toată în stradă. Copii goi se fugăreau prin uliţele dosnice, ţipând asurzitor.

La apropierea paşei, oamenii făcură cerc în jurul lui, aruncându-se în praful străzii. Mâini tremurânde se înălţară spre el. Priviri îngrozitoare şi deznădăjduite se ridicară spre el. Fumul gros al incendiului care mistuise jumătate din oraş plutea pe uliţe.

Străinii în caftane încercau să părăsească oraşul. Îşi încărcaseră întreaga avere pe catâri şi se pregăteau tocmai de drum.

Abd-el-Kader dădu ordin oamenilor săi să împiedice imediat tentativa de fugă a negustorilor. Oricine va refuza să se supună,

Sidi Youseff trebuia să intervină cu forţa. Renée privi în jur. Străzile erau pline în urma lor de valuri nesfârşite de oameni şi Renée le strigă în gând: „Lucrul acesta nu mai trebuie să se întâmple niciodată”. Îşi încleştă fălcile. Oare nu se pot întoarce oricând bombardierele?... Când cotiră pe o uliţă îngustă, plină de oameni, auzi – în imediata ei apropiere – glasul lui Le Roux. Bărbatul se plecase din şa, pentru a se uita adânc în ochii ei :

— Nu crezi, roumia, că e o lovitură grea pierderea unui fiu, ca Mohammed?

Glasul lui Le Roux străpunse inima fetei. În ochii bărbatului plutea o mirare nesfârşită. Le Roux îşi opri calul pentru a auzi răspunsul fetei.

— Trebuie să-ţi continui opera. Îngăduie-mi să te ajut, dacă pot să-ţi fiu de vreun ajutor, răspunse ea.

Bărbatul înţelese ce voia să spună şi îşi înfipse pintenii în burta armăsarului.

— Da! părea că spune el, prin această mişcare.

Nu mai schimbară niciun cuvânt, în drumul acela sumbru şi trist. Gândurile lui Le Roux depăşiseră de mult întâmplările zilei. Simţea că aceasta era clipa, când nu-i era îngăduit să creadă decât în sine însuşi şi poate şi în roumia, neinfluenţat de popor, sau de miniştrii săi. Da, avea nevoie de logica şi gândurile roumiei, avea nevoie de cuvintele buzelor ei de aur şi mai avea nevoie de ceva, ceva care era mai adânc şi mai minunat decât orice, ceva care dogorea de câtva timp în ochii albaştri ai acestei europene.

Când, după două ore de călărie, Renée se întoarse în kasba, zidurile şi porţile cetăţii erau ocupate de armată. Capetele rase ale berberilor apăreau între crestele zidurilor iar baionetele lor sclipeau în razele apusului.

În noaptea aceea, micul Mohammed dormi într-o ladă de lemn. Le Roux ordonă să fie înmormântat în valea Sfintei Aziza, într-un mormânt simplu, aproape de kouba sfintei. Şi îl însărcină pe Si Omar să angajeze zidari, pentru a ridica deasupra mormântului o a doua kouba, asemănătoare cu aceea a Sfintei Aziza.

X

Dacă intenţia comandantului francez fusese să-i administreze lui Le Roux o lecţie, apoi intenţia lui reuşise pe deplin. Dacă îşi închipuise că va grăbi prin aceasta o rapidă supunere a triburilor,

atunci se înşela. Pentru că prestigiul lui Le Roux spori prin acest atac asupra Chechrell-ului. Încrederea şi dragostea poporului crescu în urma evenimentelor.

Se gândeau cu o înfiorată cucernicie la silueta călăreţului singuratic, care – deasupra lor – pe unul din turnurile kasbei, se ridicase spre cer.

Le Roux, care era înzestrat şi el cu sensibilitate pentru lucrurile simbolice, – trăsătură caracteristică tuturor arabilor – izbutise prin această idee subită, să împiedice poate izbucnirea unei panici sălbatice. Atâta timp cât el, ca păzitor al poporului său, se afla pe turn, toţi cei care mai erau vii în Chechrell, puteau să-l vadă. Jos, în oraş, lumea îşi ducea morţii pe sub zidurile cetăţii, înălţând rugăciuni spre paşa din turn. Mii de oameni, care îl zăriră, călare pe armăsaru-i alb, se prosternară în faţa arătării. Prezenţa lui semeaţă îi umplu de un curaj sălbatic şi fanatic.

În cele trei ore petrecute pe terasa turnului kasbei, Le Roux îndurase chinuri îngrozitoare, încât se simţise apoi îmbătrânit parcă, cu ani. Lacrimile paternităţii îndoliate, lacrimile orgoliului rănit, lacrimile furiei neputincioase i se scurseră în barbă, nevăzute şi neobservate de nimeni.

Când citi lista pierderilor, se mai linişti. Având în vedere faptul, că bombele grele atinseseră un oraş cu populaţie densă, numărul de două sute al victimelor nu i se păru prea mare. Îşi aminti de ziua aceea de iunie 1925, când – prin bombardarea într-o zi de târg a Moulay Ain Djenan-ului – francezii uciseseră opt sute de negustori.

În ciuda avioanelor de recunoaştere, de astă primăvară, Le Roux nu credea că un bombardament aerian poate da rezultatele dorite de inamic. Era convins, că bombardierele grele, încărcate de povara lor, nu vor putea zbura suficient de sus, pentru a traversa lanţul munţilor Ayachi. Chiar după cele întâmplate, credea că francezii amenajaseră undeva pe teritoriul proaspăt cucerit al tribului Ait Yafelmane, un aerodrom.

Le Roux trimise deci curieri speciali fratelui său, care se afla încă pe acel teritoriu, ordonându-i să descopere şi să distrugă, cu orice preţ, aerodromul.

Pe lângă multele lor defecte, locuitorii Chechrell-ului erau oameni mândri şi, astfel, în urma atacului aerian se simţiră jigniţi în cele mai sfinte sentimente ale lor. După ce noaptea se lăsă asupra oraşului, după ce se stinse chemarea muezinului, după ce morţii fură îngropaţi şi luna răsări deasupra crestei Tizi-Ayachi, iar stelele

se aprinseră, ca nişte făclii, în văzduhul catifelat, bărbaţii oraşului se adunară în umbra uliţelor înguste, în timp ce femeile umplură terasele. Discutau în şoaptă evenimentele zilei. Străzile principale erau patrulate de berberi, cu baioneta la armă, care se opreau pentru o clipă, de câte ori ajungeau în dreptul unuia din grupurile de bărbaţi ieşiţi în stradă.

— „Pacea lui Allah să fie cu voi!” spunea conducătorul gărzilor lui Le Roux. Emirul nostru nu doarme niciodată. Veghează peste voi şi prin întuneric. Mâine este ziua Sfintei Aziza!

În primele ceasuri ale serii, Le Roux îşi convocă „miniştrii”, nobilii oraşului, căpeteniile războinice, preoţii şi treizeci de caizi din tabăra pelerinilor.

— Ziua de azi, cu grelele ei pierderi, a confirmat adevărul spuselor mele de ieri, îşi începu el vorbirea. Vicleanul roumi a ales sfânta zi de praznic, pentru a ne lovi pe toţi în inimă. Noi însă nu ne pierdem calmul şi privim spre viitor, cu deplină încredere. Morţii noştri trebuie răzbunaţi. Încredeţi-vă în mine şi, începând de azi, vom fi cu toţii o mare familie.

Oamenii îi ascultau miraţi cuvintele potolite. Ştiau cu toţii ce mult îşi iubise băiatul. Iar pierderea fiului iubit este cea mai mare durere care poate lovi pe un arab.

Caizii, cu o măreţie pe care n-ai aştepta-o din partea unor oameni atât de simpli şi de fanatici, îşi înconjurară căpetenia, oferindu-i tot ce aveau – inclusiv viaţa.

Le Roux se retrase în camera lui de lucru.

Cu picioarele încrucişate sub el, aşezat pe un covoraş, dictă înainte de toate scribilor săi o proclamaţie, care urma să fie citită în toate moscheele, înainte de rugăciune. Fiecare familie – spunea proclamaţia paşei – care a suferit vreo pierdere materială sau oameni, s-o anunţe fără întârziere. Sfatul cadiilor va delibera în parte asupra fiecărui caz şi el, paşa, din banii publici, le va acorda despăgubiri şi ajutoare, pentru a putea trece peste zilele cele mai grele. Proclamaţia se încheia, printr-o violentă acuzare împotriva guvernului din nord, a cărui faptă constituia o jignire adusă lui Dumnezeu şi oamenilor. Răbdarea lui a luat sfârşit: de azi înainte, armele au cuvântul! Fiecare cetăţean să se pregătească pentru sfânta lui îndatorire! După sărbătorile Sfintei Aziza, va anunţa populaţia printr-o nouă proclamaţie, de începerea războiului.

Apoi lansă un apel către inima generoasă a tuturor oamenilor cu dare de mână, rugându-i să dea din prinosul lor sărac cilor cetăţii.

În acest scop, în apropierea locului unde fusese omorât fiul său, va instala o urnă. Oameni vestiţi pentru sfinţenia lor, le vor citi trecătorilor din Cartea Strălucirii: „O, voi drept-credincioşilor! Veniţi, rugaţi-vă şi desfăceţi-vă băierele pungii! Ascultaţi de porunca Profetului, pentru a vă împărtăşi de binecuvântarea Cerului. Necredincioşii nu vor scăpa de răzbunarea noastră! Se vor pârjoli în focul iadului”.

Trecuse de mult de miezul nopţii, când – rămânând singur – Le Roux concepu o scrisoare în limba arabă, adresată guvernatorului general. După câtva timp, însă, o puse deoparte. Avea nevoie de sfatul roumiei, pentru a o scrie. Ieşi din cameră, se urcă pe unul din zidurile kasbei, înconjură toată fortăreaţa, schimbând din când în când câte o vorbă cu berberii care stăteau de pază. În cele din urmă se întoarse în apartamentul său. Intră cu o expresie rigidă pe faţă, în camera mortuară. Femeile care moţăiau, lăsate pe vine, se retraseră şi Le Roux se instală pe un covoraş, pentru a petrece restul nopţii acolo, lângă băiatul mort, pe care îl iubise mai mult decât pe oricine. Uneori cânta câte o rugăciune şi se plângea lui Allah, în cuvinte zguduitoare, de soarta pe care i-o hărăzise. Din când în când arunca bobi de sare spre lumânările aprinse. Când ofta – oftatul acesta putea fi auzit în toată casa.

XI

Înainte de răsăritul soarelui, femeile porniră în grupuri spre mormântul sfintei, pentru a atinge fiecare faldurile verzi ale mătăsurilor, cu care era drapat sanctuarul, steagurile eroilor morţi, lumânările, miile de daruri şi de amulete, care umpleau micul Templu al Păcii. Atingerea Sfintei Aziza aducea noroc şi rodnicie. Mamele povesteau fiicelor legenda seculară... A fost odată în vale un sătuc, în care apăru într-o bună zi un saidi – un ţăran foarte sfânt – care fugise împreună cu foarte frumoasa sa fiică, în vârstă de paisprezece ani. Venise aici, ca să se ascundă de răzbunarea duşmanului său, un caid puternic. Îşi iubea şi păzea copila, ca pe ochii din cap. Peste puţin însă, izbucni ziba[28] şi toţi bărbaţii sătucului, printre care şi saidi-ul, îşi părăsiră cocioabele, pentru a lupta într-un ţinut apropiat. În lipsa bărbaţilor de acasă, femeile descoperiră un tânăr păstor, care în fiecare noapte venea cu turma sa în sat. Îl văzură cât e de tânăr şi de frumos şi femeile îl

[28] Război.

ademeniră pe rând în casele lor, dându-se lui. Numai feciorelnica Aziza se ascundea de el. Apoi, bărbaţii se întoarseră din război şi la apropierea lor, păstorul se ascunse adânc în codri, cu turmă cu tot. Apoi se întâmplă ca şapte din femeile satului să devină, aproape în acelaşi timp, mame. Mânia lui Allah plutea însă peste capetele lor. Le pedepsi cu urgia Lui, luându-le laptele, astfel că pentru păcatele lor îi pedepsi pe noii născuţi. Aziza auzi nenorocirea tinerelor mame şi se duse să le vadă. Inima ei se umplu de milă pentru pruncii înfometaţi. Se rugă lui Allah, să le ierte pe mamele nenorocite şi să le redea laptele. În ciuda rugăciunii Azizei, sânii mamelor rămaseră secătuiţi.

Atunci Aziza părăsi satul, ascunzându-se în munţii din jur. Acolo se rugă din nou, rugându-l pe Allah să nu pedepsească în acest fel mamele vinovate, pentru că dacă ele au păcătuit, ea – Aziza – este neprihănită, or pedeapsa lui Allah o loveşte greu şi pe ea, deoarece suferă cumplit văzând chinul copilaşilor rămaşi fără lapte. Îl rugă pe Allah să-i umple sânii cu lapte dulce de mamă, pentru a se putea întoarce în sat şi alăpta pruncii prăpădiţi. În timp ce se ruga adormi. Când se trezi, îşi simţi pieptul greu şi ceva îi frigea sânii.

Coborî în sat şi când intră în casa mamelor pedepsite, laptele porni din sânii ei ca un izvor, astfel că îi alăpta pe copii, unul după altul. Astfel îi hrăni două luni de-a rândul. Şi, în timp ce trupul copiilor se împlinea de sevele vieţii, Aziza prinse să se ofilească. Într-o bună zi apoi, laptele ei secă cu desăvârşire, astfel că pruncii fură hrăniţi cu lapte de măgăriţă. Oamenii veneau de la mari depărtări, pentru a o vedea pe mica fecioară, care alăptase şapte prunci. Îi aduceau daruri. Ea însă refuza să primească ceva. Se închise în casa tatălui său şi muri în prima zi a Ramadanului.

Cu mult înaintea celei de a doua rugăciuni, colibele gemeau de pelerini şi în jurul mormântului sfintei, mii de femei se îmbulzeau, aşteptând să le vină rândul. Caizii îşi făcură apariţia, urmaţi de călăreţi, steaguri şi muzici, păzindu-şi geloşi femeile, care se aflau sus pe cocoaşa cămilelor, voalate şi ascunse cu grijă de ochii bărbaţilor. Fiecare caid, îşi alese un loc aparte pentru suită şi harem, instalându-se cu toată pompa cuvenită rangului său.

Apoi, călare pe cai pursânge, se ivi garda impunătoare a paşei. Abassi, unul din tinerii veri ai lui Le Roux, purta în braţe sicriul lui Mohammed. În urma calului negru venea Le Roux, şi în timp ce în jurul lui sute de glasuri cântau Allah Akbar, el murmura rugăciuni şi lăsa să-i alunece mătăniile printre degete.

Micul Mohammed fu culcat în mormânt, în jurul căruia fuseseră încă din ajun schiţate contururile sanctuarului ce urma a fi ridicat. Ceremonia înmormântării nu dură decât două minute. Marele preot aşează pe muşuroiul de pământ o piatră sfântă, în formă de semilună. Îndată după ceremonie, Le Roux se retrase în pavilionul din apropiere, unde n-aveau acces decât cei mai intimi dintre sfetnicii săi.

Când soarele se ridică de-o suliţă pe cer, mii de oameni se prosternară cu fruntea în ţărână, cu faţa întoarsă spre răsărit, rugându-se lui Allah. Mii de trupuri omeneşti se mişcau ritmic în rugăciune. Atât de mare era numărul pelerinilor, încât apa pârâului din vale secă pentru un timp, atât de mulţi erau cei care îşi astâmpărau setea dintr-însul.

În câteva minute, un oraş de corturi răsări ca din pământ, soţiile caizilor instalându-se acolo, după ce în prealabil atinseseră, conform ritualului, sfântul mormânt al fecioarei. Prostituatele Chechrell-ului îşi făcură şi ele apariţia, în număr mare, înveşmântate în cele mai stridente mătăsuri, purtând în jurul gâtului, a încheieturilor mâinilor şi a gleznelor însemnele profesiei lor. Fără să se sinchisească de razele sfinte ale soarelui, prinseră să dănţuiască, în larma asurzitoare a unei orchestre de tamburine, flaute şi tobe.

În acest timp, Le Roux era culcat pe o saltea. Nu-i păsa de miile de feţe scăldate în sudoare, nu-i păsa de miile de guri, care strigau frenetic: „Amir! Amir.” Căzu intr-un somn adânc, din care nu se trezi decât după masă.

Între timp, în faţa pavilionului, se strânseră nobilii şi căpeteniile politice, care urmau să fie primite de paşă. Călăreţii berberi ai lui Le Roux formaseră un semicerc larg, înlăuntrul căruia, pe un covor, şedeau miniştrii lui Le Roux. Când Abd-el-Kader apăru în uşa pavilionului, Mohammed îl salută într-un mod neobişnuit. În loc să-l fi sărutat, ca de obicei, bătrâna căpetenie se prosternă în faţa lui, căzând la pământ.

În clipa următoare, apăru caidul Ottman-el-Hakk. Fiind descendentul direct al sultanului Ottman II, şedea, în ceea ce priveşte bogăţia şi rangul, în primul rând. Se apropie şi el cu o umilinţă respectuoasă de Le Roux, aruncându-se la pământ în faţa lui.

— Paşă, spuse el, ţi-am cântărit cuvintele. Ne-am consfătuit cinstit şi hotărârile noastre le-am supus spre judecare oamenilor

luminaţi, oamenilor chemaţi să dea sfat în chestiuni de politică şi administraţie. Am ajuns la concluzia, că avem nevoie de o căpetenie energică, de un bărbat care ştie să poarte război şi care cunoaşte inima poporului său şi gândurile duşmanului. N-am aflat om mai potrivit pentru aceasta, ca pe Abd-el-Kader-ben-Sliman, pe care Allah ni l-a trimis. Tu eşti Amir-ul nostru!

În timp ce Ottman vorbea rar, apăsat şi cu emoţie în glas, caizii pătrunseră şi ei în mica grădină, căzură în genunchi, atinseră pământul cu palmele şi rămaseră în această poziţie, de parcă s-ar fi rugat.

— Fiu al lui Sliman, se auzi dintre ei un glas adânc, de bas, Tu eşti Moulay-ul, sultanul, părintele nostru al tuturor. În numele atotputernicului şi preamilostivul Allah!

Toţi caizii repetară aceste cuvinte. Afară, dincolo de zidurile grădinii, mulţimea şi soldaţii înarmaţi preluară cuvintele jurământului, ducându-le mai departe, în toată ţara. Cuvintele făcură înconjurul întregii populaţii.

Le Roux se uită la spinarea oamenilor îngenuncheaţi în faţa sa. Era adânc mişcat.

— Mi-aţi dat în mână paloşul, spuse el şi-o adâncă linişte se făcu. Îl primesc. Allah mi l-a dat, pentru a vă putea apăra.

După aceste cuvinte se întoarse în casă şi în ziua aceea nimeni nu-i putu trece pragul.

XII

Când se întoarse în Chechrell, în spatele lui Le Roux călărea un ofiţer din cavaleria sa, ţinând deschisă deasupra capului noului sultan, marea umbrelă din mătase verde. Faţa lui Le Roux era tristă şi îngândurată. Ochii şi-i pironise în pământ. Se purta simplu şi modest, inima lui era însă plină de mândrie şi de sentimentul unei puteri până acum încă necunoscută. În urma lui, veneau călare miniştrii săi, deveniţi acum şi juridiceşte viziri. Garda sa personală părea şi ea electrizată de evenimente – până şi caii păreau că ştiu că s-a întâmplat un mare eveniment. Suita noului sultan se strecură mândră prin mulţime, ca o cavalcadă căzută de pe altă planetă, provocatoare, neluând în seamă publicul, abia dându-le răgaz oamenilor să se ferească din drum. Încă înainte de apusul soarelui, amirul Chechrell-ului fu proclamat sultanul federaţiei triburilor din sud. Populaţia se cufundă în petreceri şi orgii, dând uitării

evenimentele dureroase petrecute nu de mult.

— Allah să-l păzească pe Moulay! se auzea pretutindeni.

În ziua următoare, fu organizat, în kasba, un banchet pentru două mii de nobili. Turme întregi de oi fură tăiate, munţi de tam[29] fură pregătiţi. În timp ce Le Roux era ocupat cu importanta problemă a organizării viziratelor şi a distribuirii atribuţiilor, schiţând astfel contururile elementare ale curţii sale – sclavii frigeau hălci de carne în curtea Bab Youseff, iar în pieţele din jurul kasbei călăreţii făceau exhibiţii uluitoare.

Cu puţin înainte de coborârea serii, Le Roux trecu călare, urmat de o mare suită, pe străzile apropiate de kasba. Alaiul era deschis de o gardă, călare pe cai împodobiţi şi înzorzonaţi şi de o fanfară care executa un marş pătimaş, strident. În spatele Amirului venea fiul cel mare al lui Si Youseff, care ţinea în mână umbrela simbolică. Călăreţii săreau în galop sălbatic de prin uliţele laterale înaintea lui Le Roux şi, oprindu-şi brusc caii, descărcau focuri în onoarea sultanului, în imediata lui apropiere. Se ridicau în şa, îşi azvârleau armele în văzduh, apoi le prindeau iar şi, învârtindu-le sălbatic deasupra capului, izbucneau în urale asurzitoare în cinstea sultanului preaiubit. Terasele erau încărcate de femei tinere şi bătrâne, care strigau şi cântau. Multe din ele aruncau flori în calea lui Le Roux. Şaluri de mătase fluturau în văzduh, mamele tinere îşi ridicau deasupra capului pruncii goi, de parcă i-ar fi oferit jertfă noului Amir. Era sărbătoarea mamelor.

Când Le Roux se întoarse în kasba, pe terasă îşi zări soţiile şi femeile din harem, între care şi pe roumia. Femeile îşi întindeau braţele spre el. Halima scoase un strigăt puternic, de victorie. Nu văzu că bătrâna Fatima clătina a dezaprobare din cap şi că, în dosul vălului, faţa ei se desfigurează de surpriză. N-o văzu decât pe roumia, care ridicându-şi mâna îl salută, fluturându-şi uşor degetele spre el, tocmai în clipa când calul intră sub arcada porţii.

Chechrell se cufundă pentru o noapte într-o orgie sălbatică. Femei şi fete tinere ieşiră pe furiş din case. Mii de lumânări ardeau pe străzi. În ceainării şi în localuri de dans lumea se omora pentru un loc. Marile evenimente zguduiseră sufletele şi primejdia care plutea peste oraş, dezlănţui toate instinctele sălbatice ale acestui popor de munteni.

Banchetul nobililor dură până târziu, în noapte. Erau de faţă dansatoare şi muzicanţi, dar nobilii fii ai Atlasului îşi păstrară până

[29] Ghiveci cu carne.

la urmă demnitatea. Deasupra capetelor tuturor se întindea cortul înstelat al nopţii şi luna, care arunca o lumină fosforescentă pe veşmintele lor albe. În timp ce ei mâncau cu degetele, vorbeau încet şi îşi aduceau complimente unul altuia. Sub una din arcadele mai înalte, se afla un divan. Privirile se îndreptau des în direcţia lui. Amirul însă rămase nevăzut. În locul lui îşi făcu apariţia, la miezul nopţii, Sidi Mohammed-el-Hadj, noul mare vizir, urmat de câţiva înalţi demnitari, proaspăt numiţi. Se opri lângă divan. Era într-adevăr o figură impresionantă. Apoi despături un pergament, ordonă unuia din „funcţionari" să se apropie cu făclia, pe urmă citi prima proclamaţie a măriei sale sultanul.

„Cea dintâi datorie a drept-credinciosului care crede în atotputernicia lui Allah este proclamarea războiului sfânt împotriva necredincioşilor. Tuturor caizilor alianţei noastre le ordonăm, ca – începând din ziua de astăzi – să-şi facă datoria sacră. Le ordonăm să adune pe toţi bărbaţii războinici din districtele lor şi să pună la dispoziţia noastră, persoana, averea şi întreaga lui tabără. Toţi ceilalţi caizi vor afla cele ce urmează, prin califii noştri. O, voi, fii ai lui Allah! Luptaţi împotriva necredincioşilor.

Lui Allah i se cuvine mărirea!

Abd-el-Kader".

În liniştea adâncă ce urmă citirii proclamaţiei sultanului, Sidi Mohammed împături pergamentul şi se retrase.

— Djehâd! Djehâd! Djehâd!

Războiul sfânt fusese proclamat. Aceasta era clipa, când Le Roux îşi putea dezlănţui mânia, clipa în care putea să ia în mână destinele poporului său şi să-l organizeze. Inamicul îi dăduse acest prilej unic pentru a intra în acţiune.

În ziua următoare proclamării războiului sfânt, caizii se întoarseră în districtele lor, pentru a-şi convoca taberele.

Le Roux simţea, că în urma bombardamentului, situaţia sa personală, atât faţă de propriul său popor, cât şi faţă de francezi, devenise extrem de dificilă. De când fusese proclamat Amir, răspunderea guvernării îi apăsa cu şi mai multă greutate umerii. Făgăduise poporului că-l va apăra. Ce va face însă, dacă francezii vor repeta bombardamentul aerian? Era de prevăzut că vor ataca şi alte târguri. Oare ce va crede poporul despre eficacitatea protecţiei sale? Le promisese să răzbune umilinţele. Proclamase Djehâd-ul.

Toţi bărbaţii capabili de a purta arme se vor aduna. Va ajunge oare pentru ei praful de puşcă ce avea? Unde întârzia muniţia cumpărată la Fez? Nu mai primise de mult nicio ştire din Fez, nicio ştire de la agentul său din Agadir...

Între timp, prin mijlocirea vizirilor săi, informă guvernul francez de alegerea sa ca sultan. Cum nu dispunea de o organizaţie diplomatică, actul fu remis guvernatorului general printr-un emisar special. Pe sultanul din Maroc îl trecu cu vederea.

XIII

Haremul se afla în doliu. Femeile erau încă sub imperiul durerii provocată de moartea micului Mohammed. Noaptea se lăsase şi peste tot domnea o tăcere adâncă, tulburată, din când în când de strigătele noului născut. Trecuse de miezul nopţii. Renée, răscolită de impresiile ultimelor zile, se zvârcolea fără somn în aşternut. Auzea încă înspăimântătoarele explozii şi glasurile fantastice ale cetăţii condamnate. O toropeală paralizantă o cuprinse.

Se hotărî să se scoale. Îşi puse pe umeri un haik[30] de mătase şi însoţită de razele lunii, ieşi în grădină, pentru că lângă fântâna arteziană, aerul era răcoros şi plin de miresme. Urcă încet scările care duceau spre terasă. Când ajunse sus, zări lângă zid o siluetă, care privea prin întuneric în depărtare. La sunetul pantofilor fetei, silueta se întoarse. Renée îl recunoscu pe Abd-el-Kader. Faţa bărbatului strălucea umedă.

— Si Abd-el-Kader? Încă nu te-ai culcat? Eşti singur? Credeam că mâine pleci la Mellal.

Bărbatul se sprijini de zid.

— Da! Sunt singur!

Fata îşi aduse deodată aminte că era îmbrăcată foarte sumar şi se înfăşură şi mai strâns în mantia-i de mătase. Privirile bărbatului se odihniră câteva momente pe silueta înaltă, zveltă şi bine proporţionată a fetei.

— E foarte cald în noaptea asta, spuse el.

Fata se înfioră şi vru să se întoarcă. Le Roux îi întinse atunci mâna.

— Nu pleca, roumia. Probabil, Allah te-a trimis din nou aici.

[30] Şal subţire.

Vino, aşează-te, lângă mine. Acolo e răcoare. Aş vrea să-ţi vorbesc.

Fata se apropie încetişor de Le Roux şi bărbatul îi întinse tot atât de încet mâna. Pentru prima oară, Le Roux îi luă mâna, mângâindu-i degetele. Renée îşi plecă ochii în pământ.

— Ai fost sinceră, când mi-ai spus că vina poporului d-tale este mai mare, decât toate păcatele mele săvârşite împotriva francezilor?

— Mi-e greu să-ţi spun ce cred, despre un guvern care recurge la asemenea acte. Când ţi-am oferit viaţa, adăugă ea, am vorbit foarte serios. Mi-e ruşine de poporul de care eram atât de mândră, din cauza civilizaţiei sale.

Tăcu, apoi continuă repede:

— Şi, totuşi. Nu vreau să renunţ cu atâta uşurinţă la dragostea mea pentru Franţa. Probabil că, acolo, nu se ştie ce s-a întâmplat aici, pentru că altfel n-ar tolera asemenea vandalisme... Noi doi, d-ta şi cu mine, vom avea grijă să se afle. Îmi însuşesc destinele poporului d-tale. Ţi-o făgăduiesc.

Le Roux o privi adânc.

— D-ta eşti foarte frumoasă, spuse el. Păcat că eşti roumia.

Inima fetei bătu mai repede.

— Roumia sau nu, suntem aliaţi în această luptă. Viaţa şi destinul ne-au unit.

Bărbatul îşi odihni pentru o clipă mâna pe umărul fetei, apoi se aşeză lângă ea.

— Mâine mă duc la Mellal. Peste câteva săptămâni voi avea în luptă nu opt mii, ci şaizeci de mii de oameni. Nu te supără gândul că îmi utilizez toată forţa pentru distrugerea compatrioţilor d-tale?

— Fireşte că mă supără. D-ta eşti însă cel atacat. Ah! cum urăsc toată această poveste! izbucni ea. Aş vrea să fac ceva în interesul păcii.

— De îndată ce vor stabili condiţii rezonabile, francezii vor putea avea pacea dorită.

— Ar trebui, totuşi, încercat... Poate aş izbuti să fac pace. Îngăduie-mi să vorbesc cu tata.

Le Roux rămase pe gânduri.

— Fie. De astăzi în patrusprezece zile, îl vei vedea.

Le Roux îi cuprinse mâna şi o duse la fruntea-i înfierbântată.

Emoţionată, fata prinse şi ea mâna bărbatului şi îşi culcă obrazul în palma lui.

— De ce nu mâine?

— Pentru că nu e aici.

— Nu e aici?

— Nu, se află la un loc sigur din munţi.

Privirile i se tulburară. Renée simţi subit că minte.

— De ce l-ai trimis de aici?

— Ca să nu afle lucruri importante de natură militară şi politică, pe care ar putea cândva să le utilizeze împotriva noastră. Şi ca să-i asigur viaţa.

Era hotărât să-i înlesnească fetei o întâlnire cu generalul. Ştia însă, că fata se va înstrăina pentru totdeauna de el, când îşi va revedea tatăl, devenit o mumie. Îşi propuse deci să-l scoată pe general din temniţă şi să-l dea pe mâna unui medic dibaci, care să-l refacă în două săptămâni. Dar dacă fata va afla, totuşi, adevărul? Dacă i-ar face reproşuri... n-ar putea arunca în cumpăna balanţei moartea micului Mohammed?

Renée tăcea îngândurată.

— La ce te gândeşti?

Fata zâmbi ciudat.

— Patrusprezece zile e un timp lung, spuse ea încetişor. Ce să fac în tot acest răstimp? N-aş putea să te însoţesc la Mellal?

— D-ta? O femeie?

— De ce nu? Pot să vin foarte bine şi ca bărbat, dacă îmi dai veşmintele tale.

— Cu neputinţă.

— Credeam că pentru sultan totul este cu putinţă.

— Habar n-ai de stările care domnesc dincolo de cetate.

— Cel puţin voi avea de azi încolo habar.

— Toţi ar recunoaşte-o pe roumia.

— Şi ce-are a face?

— Cu neputinţă, spuse Le Roux. La!

— Ai putea să le spui oamenilor că mi-ai dat o misiune specială, bunăoară însărcinarea de a media între d-ta şi generalul Merzbourg. De ce nu? Sunt gata să plec chiar mâine la compatrioţii mei şi să le expun oferta d-tale de pace... poate nu oferta d-tale, ci aceea pe care eu aş socoti-o echitabilă. Şi m-aş întoarce să-ţi aduc răspunsul. Astfel, cele patrusprezece zile, câte mai sunt până la întâlnirea cu tata, ar trece mai uşor.

Le Roux îşi apropie faţa de obrazul fetei. Renée îl privi în ochi.

— Da, majestate, spuse ea pe un ton ironic, dar cu atâta drăgălăşenie, încât bărbatul nu se supără. Noi, francezele, ştim

multe lucruri, de care femeile dvs. n-ar fi niciodată în stare. Suntem camaradele bărbaţilor şi adeseori îi ajutăm să iasă din încurcătură. Dacă vreţi să deveniţi un popor mare, trebuie înainte de toate să vă învăţaţi femeile să gândească independent! Trebuie eliberate din robia animalică în care vegetează şi făcute părtaşe la viaţa bărbatului. Sunt gata să-mi sacrific restul vieţii, pentru a le ajuta pe femeile dvs. Chiar dacă, pentru moment, nu ştiu cum aş reuşi să fac aceasta.

Le Roux o asculta cu un interes crescând, fără ca argumentele fetei să-l convingă.

— Eu le cunosc pe femeile noastre, răspunse el. În ciuda numeroaselor defecte, îşi iubesc bărbaţii şi sunt gata să facă sacrificii pentru ei.

— Sunt asemenea animalelor. Voi, bărbaţii, trăiţi în realitate. Ele însă tânjesc într-un fel de lume a umbrelor şi iluziilor. D-ta, ca om cult, trebuie să mă înţelegi...

— Roumia, ai iubit vreodată un bărbat?

Îşi culcă capul în poala fetei, ca un câine.

— Si Abd-el-Kader, spuse Renée, fără să facă vreo mişcare, oare dragostea d-tale nu este cu totul alta, decât aceea pe care o pot simţi eu?

— Ai iubit vreodată un bărbat, roumia? repetă el, fără să se mişte.

— Îmi vei îngădui să nu-ţi răspund.

— Trebuie să-mi răspunzi!

Fata simţi capul care îi înfierbânta poala. Bărbatul se întoarse şi o privi plin de aşteptare, ca un copil.

— Dacă d-ta înţelegi prin iubire un dor nesfârşit după o unire adâncă, liniştită şi desăvârşită cu un bărbat, care crede şi el într-o iubire asemănătoare şi o împărtăşeşte întocmai, atunci n-am iubit încă niciodată un bărbat!

Vorbea foarte încet, foarte prevăzătoare, pentru că îşi dădea seama că de cuvintele ei depind viitoarele relaţii dintre ea şi Le Roux.

— Fireşte, am fost adeseori fericită, dar niciodată în acest sens. Mi-am petrecut tinereţea în Burgundia, în castelul familiei noastre. Am urmat şcoala de călugăriţe. Eram de-o şchioapă când mi-a murit mama. Pe urmă, am venit în Africa. Am trăit în diferite părţi ale Tunisului şi în Alger. După căsătoria surorii mele, m-am reîntors la Paris. Am rămas un timp acolo. Apoi, numai de dragul tatei, am

venit din nou în Africa şi dacă d-ta nu ne capturai, eram – poate – măritată cu un ofiţer. Îmi pare bine că lucrurile s-au întâmplat astfel.

Le Roux îi urmărea încordat mimica feţei. Se întoarse din nou spre ea şi era foarte calm. Tăcu multă vreme. În cele din urmă spuse:

— Roumia, dacă ţi-aş da prilejul să vii la Mellal, m-ai însoţi?

— Da.

— Îţi voi da prilejul s-o faci.

Renée simţi că trupul bărbatului se înmoaie. După câteva minute, îi auzi respiraţia ritmică şi profundă. Adormise. Renée îşi vârî uşor mâna sub capul bărbatului, pentru a-l sprijini. Gândurile ei pluteau departe, în Franţa. Ar fi dorit ca bărbatul să fie cu ea în Franţa. Ce om minunat ar făuri din el! Din arabul acesta îndârjit, care devenise ca un copil în mâinile ei!...

Stătu astfel, nemişcată, până când spre răsărit se iviră zorile şi răsună glasul muezinului, care chema credincioşii la rugăciune. Le Roux se trezi şi privi nedumerit în jur.

— Trebuie să fi fost fost foarte obosit, spuse Renée zâmbind.

Le Roux se ridică, îşi pipăi mijlocul, care îl durea cumplit, apoi ascultă atent zgomotele, care păreau că coboară din văzduh spre el. Pe urmă îşi scoase papucii din picioare şi îngenunche pentru rugăciune.

Renée se retrase în vârful degetelor.

JERTFA

1

Fatima repetase încercările de a pătrunde la de Sonloup. Totuşi împrejurările îi zădărniciră aceste tentative. Într-o zi, se duse la moscheea Moulay Sliman şi intră pe portiţa rezervată femeilor. Ceru să-l vadă pe imam. După ce aşteptă răbdătoare mai mult de o oră, îşi făcu apariţia omul ales şi se apropie de ea.

— Ce vrei să-mi spui, fiica lui Allah?

Femeia îi spuse o complicată şi minunată minciună.

— Ah! sfinte slujitor al lui Allah, ce să mă fac? Fiul meu este caidul tribului Ait-Abbou. Soţul meu, dispărut acum zece ani în vâltoarea marelui război de atunci, s-a întors pe neaşteptate. Fiul meu îl numi trădător pe soţul meu şi îl azvârli în temniţă. Şi tatăl

său moare acum de foame...

— Ah! vai, păcatul acesta este cel mai greu în ochii lui Allah! Un fiu cu inimă de piatră faţă de propriul său părinte! Allah va pedepsi aspru pe fiul tău, femeie!

Imamul părea adânc emoţionat. Îşi smulgea barba albă, înălţându-şi cucernic ochii spre cer. Capul Fatimei începu să tremure. O cumplită remuşcare îi umplea inima. Îşi iubea însă fiul mai mult ca orice pe lume şi continuă să se intereseze:

— Păcatul acesta ar fi tot aşa de greu, dacă fiul meu n-ar şti, că omul pe care l-a întemniţat este propriul său tată?

— Nicio neştiinţă nu-l poate scăpa pe fiul tău de răzbunarea lui Allah! spuse omul sfânt, cu un glas de tunet. Fărădelegea s-a săvârşit, Allah o ştie şi vede. Mi-e teamă însă, că pedeapsa care o aşteaptă pe mamă, va fi şi mai înspăimântătoare. Pentru că dacă ştie că băiatul îşi chinuieşte propriul părinte şi nu-i spune adevărul, atunci e tot atât de vinovată, ca şi el.

— Haallaah il Allaah! oftă Sit-el-Koll, chinuită de groază, cu dinţii clănţănind.

Imamul – acest personaj extraordinar de ocupat şi de însemnat, care în administraţia lui Le Roux prezida conclavul preoţilor şi al judecătorilor – ceru binecuvântarea lui Allah asupra nenorocitei femei, apoi îşi continuă drumul spre următorul petiţionar.

Din clipa aceea, Fatima fu cuprinsă de o profundă nelinişte. Nu mai avu curajul să-i vorbească lui Abd-el-Kader despre general. Torturată, zi şi noapte, de îngrozitoarea-i taină, Fatima se gândea neîncetat cum să găsească modul în care să-l apere pe fiul său de răzbunarea cerului.

Se separă de celelalte femei. Toate speranţele ei într-un viitor mai bun se spulberară. Nu mai credea ca Abd-el-Kader să recucerească vreodată pământul lui Sliman. Ghemuită într-un colţ întunecat al kasbei, gândurile ei se învârteau neîncetat în jurul unui punct: trebuia să-l salveze cu orice preţ pe „Shack” al ei, pentru a potoli astfel mânia cerului. De câte ori i se oferea prilejul de a vorbi cu Abd-el-Kader, îi cuprindea faţa între palme şi astfel îl îndemna la prevedere şi cuminţenie.

— Micuţă Oom, eu lupt împotriva necredincioşilor! Viaţa mi-am dat-o zălog lui Allah. Oare cum şi-ar retrage Allah mâna-i protectoare de pe creştetul meu?

Despre roumia nu-i vorbea niciodată. Dacă fiul său s-a îndrăgostit de sora sa vitregă, lucrul acesta – credea ea – nu poate

fi păcat prea mare, în primul rând pentru că nu ştia că roumia îi este soră după tată, iar în al doilea rând pentru că Allah e îngăduitor cu asemenea greşeli mărunte... Nu se gândea că între fiul său şi roumia putea fi o iubire, care să treacă dincolo de poftele strict trupeşti. În concepţia femeilor arabe, nu există decât un singur fel de iubire între bărbat şi femeie. De câte ori roumia se strecura pe furiş din harem, de câte ori Nassr îi deschidea uşa din turn, ca apoi la înapoiere să facă acelaşi drum, Fatima ştia toate acestea şi gelozia o făcea să se zvârcolească în aşternut. Abia putea suporta gândul, că roumia ar putea să distrugă în sufletul lui Abd-el-Kader tot ce construise ea, să alunge dintr-însul setea de răzbunare, ambiţia şi visele de mărire, sădite de ea, mama lui, într-însul, că roumia ar putea să ocupe locul ei în inima fiului adorat. Se gândi nu o dată s-o otrăvească pe roumia, scăpând astfel de chinurile ce îndura din pricina ei.

Femeile din harem ştiau foarte puţine lucruri despre sufletul bătrânei Sit-el-Koll. De unde să bănuiască ele că privirile întunecate ale bătrânei spionau gesturile şi paşii lor? În ultimul timp, Sit-el-Koll dormea foarte puţin. În sufletu-i veştejit se consuma o uriaşă şi sumbră dramă.

În ziua când exploziile bombelor franceze zguduiră din temelii zidurile kasbei, Fatima era convinsă că pedeapsa lui Allah coborâse asupra fiului său. Când micul Mohammed fu adus mort în casă, avu pentru moment senzaţia că şi „Shack” se prăpădise sub ploaia de bombe. Deoarece îl socotea pe Allah judecător neînduplecat, era convinsă că urmează la rând fiul său. În vis îl şi vedea călărind o cămilă albă... În seara aceea, îi vorbi lui Abd-el-Kader. Îl luă de braţ şi îi aduse aminte de profeţiile pe care i le făcuse.

— Floarea vieţii mele, Allah este împotriva faptelor tale. Generalul francez ne-a adus pe cap toate nenorocirile. Lasă-l în libertate, trimite-l împreună cu fiica lui înapoi, la ai săi, pentru că altminteri ne pasc încă mari nenorociri!

Gândurile lui Abd-el-Kader umblau însă departe. Se smulse din braţele mamei sale, îşi încălecă armăsarul şi călări sus în turn. Ce putea însemna în această clipă prevenirea mamei sale?

Fatima luă atunci hotărârea să acţioneze în locul fiului său şi să sufere ea pentru păcatele lui. Aşteptă însă plecarea lui Abd-el-Kader şi a roumiei la Mellal, pentru a-şi putea pune nestingherită planul în aplicare.

De când Djehâd-ul fusese proclamat, kasba mişuna de oameni,

ca un muşuroi de furnici. În orice oră din zi sau din noapte, coridoarele şi curţile răsunau de paşii grăbiţi ai curierilor, emisarilor şi ofiţerilor. „Vizirii” erau neputincioşi cu această mulţime agitată. În astfel de împrejurări biata bătrână izbuti să se strecoare neobservată... Fatima umplu deci o pungă cu arginţi şi cu conştiinţa sacrei misiuni ce-o aştepta, părăsi haremul.

II

Din păcate, generozitatea faţă de duşman – mai ales dacă acest duşman e, pe deasupra şi necredincios – nu prea găseşte ecou în inima arabului. Profetul ştiuse, probabil, că adepţii săi n-ar da ascultare unei religii, care propovăduieşte generozitatea faţă de duşman ca una din marile virtuţi cereşti. Cartea Sfântă este, în consecinţă, o pătimaşă predică, care îndeamnă Islamul la luptă înverşunată împotriva necredincioşilor. În concepţia Profetului, numai singur Allah e generos, atotştiutor şi desăvârşit. Niciun om nu trebuie să râvnească să fie asemenea lui. Suferinţa – oricare ar fi ea – nu impresionează în mod deosebit pe arabi. Chiar El, a fost încă din copilărie lovit de nenumărate năpaste şi supus la cazne şi umilinţe, încât era obişnuit să fie martorul suferinţelor omeneşti. Cine i-ar fi luat-o în nume de rău că nu simţea nicio milă pentru suferinţele duşmanului, chiar dacă aceste suferinţe erau atât de cumplite?

La rândul său, nici arabul nu aşteaptă milă de la duşmani. Înfruntă resemnat destinul, ştiind că lucrurile au fost lăsate astfel de Atotputernicul. Chiar dacă duşmanii îl torturează diabolic, este convins că destinul e drept cu dânsul...

Generalul de Sonloup era încă în viaţă. Respira încă. Inima îi bătea, ba, uneori, avea chiar forţele necesare gândirii. De l-ar fi întrebat cineva dacă vrea să moară, ar fi răspuns desigur:

— Da, mor bucuros!

Mai tare decât dorinţa de a muri era voinţa de a trăi. Nu speranţa infimă în probabilitatea eliberării era aceea care îl îndemna să supravieţuiască, ci încrederea în puterile proprii, în trecutul şi faptele sale de arme. Ostaşul nu-şi poate părăsi drapelul, ci trebuie să rămână pe poziţie până la urmă...

Îl ţinea în viaţă extraordinara conştiinciozitate profesională. Să stai într-o temniţă berberă, să te războieşti neîncetat cu păduchii şi cu ploşniţele, pe care Dumnezeu le-a creat cu scopul evident de a-l

tortura pe om – era în concepţia sa tot o datorie ostăşească.

N-au decât să se sature insectele cu sângele lui! El aparţinea în întregime, trup şi suflet patriei sale. Se simţea una cu Franţa şi îşi înfrunta destinul cu un calm cinic, misterios.

De câteva săptămâni, pe ochiul drept avea o inflamaţie. Durerile deveneau adeseori insuportabile, făcându-l să geamă înăbuşit. Berberul, care supraveghea temniţa, deschidea uneori ferestruica şi îi adresa câteva cuvinte. Din când în când, la intervale destul de rare, cobora la el Si Omar sau Si Mohammed, urmaţi de suita lor. Intrau în celula generalului francez, cu mantiile grijuliu ridicate, alegând locul unde calcă. Şi îl îndemnau pe general să-şi suporte destinul cu curaj şi iar cu curaj... După câtva timp, de Sonloup observă surprins că pe ochiul stâng se formează o membrană groasă, în timp ce durerile cedează treptat. Şi, într-o zi, când se trezi din toropeala adâncă, care înlocuia somnul, simţi că ceva extraordinar se petrecuse cu el. Îşi duse mâna la ochiul bolnav, dar nu îndrăzni să-l atingă. Îl străbătu sentimentul exasperant al singurătăţii, ca un şarpe veninos. Ştia că orbise de ochiul stâng.

— Mon Vieux, îşi zise el. S-ar putea să verşi lacrimi de puroi. Nu-ţi face griji în zadar! Ai pierdut un singur ochi, tot îţi mai rămâne unul. Dumnezeu se îndură de făpturile sale. A avut grijă de organe de rezervă...

Samariteanca milostivă, care îl hrănise câtva timp, nu mai revenise. Pachetele minunate se terminară! Adio feliile de carne friptă, şi adio păinişoarele arabe!

— Ah! să mă duc încă o dată la Café de Paris şi să consum o cină cu şampanie! Sus capul, bătrân râios! În oasele, în măduva ta, în această materie cenuşie şi flască, care umple blestematele-ţi oase suferinde, scris este să mai guşti o dată din bucuria unei mese cu şampanie la Café de Paris! Încă o dată un souper elegant într-un restaurant francez... în Parisul minunat de altădată...

Se întreba adeseori, unde dispăruse bătrâna pisică berberă, cu darurile ei binecuvântate. Trebuia s-o mai vadă o dată, pentru a-i spune şi viitorul, aşa cum îi destăinuise trecutul.

Sări în picioare, cu atâta violenţă, că lanţurile zornăiră puternic. Îşi făcu cruce.

— Ah! Ăsta e aerul sfânt! E vârtos, încât îl poţi tăia, ca pe o felie de Chateaubriand. Un aer infernal! Pârâie ca stridiile când le desfaci! Pocneşte ca dopul sticlei de şampanie! Sau, e asemenea

vinului de Burgundia, greu şi toropitor, încât omului îi vine pofta să strângă în braţe trup de femeie! Da! Ah!

Căzu iar lângă zid şi rămase ore întregi nemişcat. Nu i se auzea decât respiraţia sacadată.

Simţurile generalului se ascuţiră cu timpul în aşa fel, încât era în stare să înregistreze tot ce se petrecea, chiar dincolo de zidurile celulei. Cum era prea sleit pentru a putea sta prea mult în picioare, obişnuia să se culce lângă uşă, pentru a respira aerul rece care se strecura din coridor. Asculta încordat glasurile îndepărtate şi desluşea câte o frază, al cărei sens îl preocupa apoi ceasuri întregi. În acest fel, află de otrăvirea lui Hassan. Tot în acest fel ştia când paşa este plecat sau în kasba. Când paşa era acasă, Si Mohammed îl vizita aproape zilnic şi temnicerii se aflau într-o permanentă stare de alarmă.

Trecură astfel luni. Pierdu orice noţiune de timp. Renunţase demult de a mai încresta zilele cu unghia în zid. Venise, fără îndoială, vara, deoarece aerul era fierbinte şi chinurile înspăimântătoare; însă tinerii şi bravii francezi nu puteau fi departe... Vor sosi în scurtă vreme!

Într-o zi, pe când se târâse la uşă, pentru a-şi umple plămânii cu aer proaspăt, auzi şoapte agitate şi zgomot înăbuşit de paşi.

Văzu că paşii se opresc în faţa celulei. Moussa, temnicerul, se târguia cu un bărbat necunoscut, discutând probabil în legătură cu de Sonloup. Capul temnicerului se ivi pe neaşteptate în uşă. De Sonloup se ridică, torturat de dureri. Neaşteptata lui apariţie îl sperie pe temnicer.

În aceeaşi clipă, o mână îi zvârli la picioare un pachet.

Aşa cum se aruncă sălbăticiunea asupra prăzii, astfel se năpusti de Sonloup asupra pachetului, pe care îl târî de-a buşilea (n-avea atâta putere încât să se ridice în picioare) în ungherul celulei, pe care îl botezase Dimanche. Ungherul acesta se străduia să-l ţină într-o perfectă curăţenie şi de câte ori se apropia de el, avea senzaţia că îl murdăreşte cu trupul său. În ungherul acela se aflau rămăşiţele uniformei de general. Pentru că generalul de Sonloup îşi dezbrăcase de mult resturile uniformei, fiind gol în întregime, după cum goale erau zidurile ce-l împrejmuiau.

III

Nu putea să-şi închipuie ce cuprindea pachetul acela greu. Deocamdată era prea întuneric, pentru a vedea ceva. Trebuia să mai aştepte câteva ore, până când prin crăpătura uşii se va strecura o rază palidă de lumină, care zăbovea în fiecare zi doar o jumătate de oră şi era, probabil, un reflex rătăcit al soarelui, care se frângea de lespezile coridorului.

Se rezemă de zid, trase pachetul între genunchi şi prinse să se joace cu el, ca o maimuţă. Se simţea mizerabil, pentru că îşi închipuia halul în care arăta.

— Nu încă, Mon Vieux! Încă nu! E lung drumul până la cimpanzeu! Cum naiba vor fi izbutind maimuţele să rămână curate? Curate, dar puturoase! Ce sfoară elegantă are pachetul! Iată, un cârlig în zid, tocmai bun pentru ea. Pst! Pst! Se uită nedumerit în jur. Nu încă! Nu încă! De ce se vor fi bucurând viermii de mai multă consideraţie decât ploşniţele? Nu-ţi pierde calmul, Mon Vieux! Curaj! Nu-ţi pierde curajul!

De Sonloup începu să plângă. În timp ce suspina înăbuşit, îşi aduse aminte că Renée ar fi putut să-i trimită acest pachet. Îşi socotea fiica de mult pierdută. Pentru că îşi spunea: dacă aceşti salauds se poartă cu el în acest hal, ce-i vor fi făcut odorului său zvelt şi tânăr?

— Mon vieux, tu est fou! Te-ai obişnuit să te gândeşti totdeauna la ceea ce e mai rău. Eşti un incorigibil pesimist! Nu-ţi dai seama că mâna ei a legat această sfoară? Sau, îţi închipui că bătrâna aceea berberă e în stare să lege astfel un pachet? Nu... nu! Pachetul acesta vine de la fetiţa mea, care l-a trimis cadou bătrânului ei tată!

Şi lacrimile îi cădeau potop pe pachet.

Desfăcu sfoara şi hârtia unsuroasă, de împachetat. Primul lucru pe care îl întâlniră degetele lui îl făcu să încremenească de mirare. Era un toc neted de piele. Îl cuprinse o agitaţie de nedescris. Scoase din pachet tocul, îl cântări în palmă, apoi apucă cu dinţii cureaua de piele şi se târî de-a buşilea la uşă.

Pe sub uşă se strecura atâta lumină, cât să poată desluşi contururile unui obiect. Se ghemui şi scoase din toc un pistol. Rezemat într-un cot, examină amănunţit revolverul, numără cu buricul degetului cele şapte cartuşe ale încărcătorului, apoi puse piedica.

Extenuat de efortul neobişnuit, căzu pe lespedea murdară. Un sentiment de triumf îl copleşi. Niciodată încă nu fusese

binecuvântat un pistol Mauser, aşa cum îşi binecuvântă de Sonloup revolverul.

Numai după ce îşi mai adună gândurile, înţelese că ajunsese în posesia unei arme moderne.

Se retrase în ungheru-i duminical şi ascunse revolverul într-o nişă a zidului, cam la o jumătate de metru deasupra capului.

Un sentiment de forţă puse stăpânire pe el. Avu puterea necesară de a se apropia de pachet în două picioare. Holbându-şi ochiul sănătos, cotrobăi cu nesaţ prin el. Pipăi un plic foşnitor şi un pachețel mai mic. Aromă de tabac! Scoase o ţigară. Marca lui favorită! O cutie rotundă de tinichea. O deschise şi mirosi conţinutul. Ciocolată! – Par exemple! Descoperirea aceasta valorează cât un supeu la Café de Paris! – umplu lacom gura cu câteva bomboane de ciocolată, le înghiţi tremurând de plăcere, apoi fu mai prevăzător cu restul. Cotrobăi tot mai adânc prin pachet. Găsi ceva care părea a fi cămaşă sau pijama, apoi ciorapi, lenjerie şi suluri mari de hârtie. Ziare!...

Se tolăni pe pământ şi prinse să se gândească. Era cu neputinţă de citit! Găsi însă şi chibrituri. Ce se va întâmpla însă, dacă Moussa, acest „salaud” va vedea lumină în celulă? Va intra şi îi va jefui totul? Oare nu Moussa i-a adus pachetul?

— Mon Vieux, e adevărat, dar poate să ţi-l ia cu aceeaşi uşurinţă. Pachetul nu provine de la el. Cine ţi-o fi trimis ţigările favorite? Doar nu-ţi închipui că în oraşul acesta infect va fi existând o tutungerie de lux? Au fost aduse de la Fez sau Rabat. Ridică-te, aprinde în ungherul sărbătoresc un chibrit şi uită-te la plic.

De Sonloup aşteptă o oră întreagă. Apoi se convinse că nimeni nu umbla prin apropiere. Se retrase în ungherul de duminică, se aşeză cu spatele spre celulă, desfăcu plicul, scoase din el câteva file, pe care le aşeză în faţa sa, apoi aprinse un chibrit. „Papa chéri!” desluşi generalul pe hârtia albă, în timp ce pe celălalt plic zări scrisul unei alte mâini. Madeleine! şopti el şi un fel de plâns îi strânse gâtlejul. Chibritul îi pârjoli buricele degetelor, apoi se stinse. În întunericul care coborî asupra lui, duse scrisoarea la buze, o sărută, apoi o dezmierdă.

— Încă un chibrit? Trebuie să fac economie. Alors! Pentru fiecare din fete câte unul!

Din nou se făcu lumină. De Sonloup citi adânc emoţionat scrisoarea scrisă cu creionul de Renée:

„Papa chéri!

Rog pe bunul Dumnezeu să îngăduie ca scrisoarea mea să ajungă până la tine. Un om de încredere şi-a luat obligaţia să ţi-o transmită, împreună cu un pachet pe care ţi l-a trimis Madeleine. Ea a venit în Africa, de la Paris”...

Sacrifică patrusprezece chibrituri. Astfel a fost informat că Renée se află în viaţă şi o duce destul de bine. Tonul scrisorii însă îi displăcu. Îl cuprinse o presimţire înspăimântătoare. Aceasta nu era Renée pe care o cunoştea el...

Stătu ceasuri întregi nemişcat, în ungherul său, gândindu-se. Într-un târziu, refăcu la loc pachetul şi îl acoperi cu tunica-i prăfuită.

Peste puţin, Moussa îşi vârî capul pe uşă, şoptindu-i să-şi ascundă bine pachetul. Dacă vreunul dintre Sidi ar afla, generalul ar fi torturat cu fiare înroşite şi i s-ar smulge unghiile cu cleştele.

De Sonloup înţelese îndată, că Moussa fusese cumpărat de cineva din afară de temniţă. Probabil, începuse să-şi fructifice postul de temnicer. Generalul ar fi vrut să-i pună câteva întrebări. Moussa însă dispăru, înainte de a fi putut deschide gura.

Urmară apoi câteva zile, care puseră la grea încercare răbdarea generalului. Ceasuri întregi, se juca cu revolverul.

De câteva ori îşi lipi ţeava de tâmplă, dar o putere necunoscută îl opri să apese pe trăgaci. Se juca cu moartea. Apoi veni ziua, în care întreaga închisoare se cutremură, de parcă un năprasnic cutremur ar fi zgâlţâit-o din temelii. Se auziră numeroase detunături. Se ridică şi ascultă încordat. Larma infernală dură câteva minute. Şi, deodată, înţelese ce se întâmplase. Simţi o bucurie de nedescris – ceva asemănător cu senzaţia pe care o are cel înviat din mormânt. Îşi zornăia lanţurile şi după fiecare detunătură striga cât îl ţinea gura:

— Bravo! Bravo! Vive la France! Vive la France!

Îşi ciufuli părul de pe piept, bătu în pământ cu picioarele, uitându-şi cu desăvârşire durerea.

— Par exemple! Acestea nu sunt mărunte „fléchette”[31] ci bombe de sute de kilograme. Bravo! Bravo! Bravo! Encore! Encore!

Dansa prin celulă ca un smintit, zornăindu-şi lanţurile. Apoi se opri şi trase cu urechea. Simţi o cumplită dezamăgire, pentru că detunăturile încetaseră. Se prăbuşi lângă zid, extenuat şi transpirat.

[31] O mantie de lână.

— Vă mulţumesc, prieteni! Vă mulţumesc! Vă mulţumesc!

Şi cu faţa în murdăria de pe jos, începu să plângă – lacrimi de bucurie şi recunoştinţă. Apoi căzu într-o toropeală, vecină cu moartea.

Cam la o săptămână după aceasta, zări o şuviţă de lumină, care venea de pe coridor. Îşi ridică privirile şi îl zări pe Moussa, care ţinea în mână un felinar. În clipa următoare, se deschise uşa. Moussa intră şi desfăcu cătuşele de pe mâinile şi picioarele generalului. Apoi ieşi. De Sonloup rămase nemişcat. Era sigur că toate acestea nu sunt decât vis. Peste puţin însă, auzi un glas de femeie:

— Rabaoui! Rabaoui!

Se ridică. Femeia îşi întoarse repede faţa spre perete.

— Allah! Allah! Yasalam!

Văzu că femeia îşi ascundea faţa. Lângă ea, pe pământ, se afla o legătură voluminoasă. Femeia îi făcu semn cu mâna în timp ce lamenta mai departe:

— Allah! Allah!

Eliberat de povara lanţurilor, de Sonloup se înălţă. Îşi dădu deodată seama că era gol, dar în acelaşi timp – înţelese că era liber, că sosise ceasul evadării. Era mai mult decât un vis! Totul era real! Evadarea! Libertatea! Viaţa!

O rugă pe femeie să rămână. Femeia îi arătă legătura pe care o adusese.

— Da, spuse el afectuos. Înţeleg.

Revolverul îl agăţă de gât. Apoi se duse în ungherul de duminică şi se vârî în zdrenţele-i murdare, care fuseseră cândva uniformă de general. Atârnau pe el, ca pe un schelet. Se cutremură. Un gol negru se căsca în faţa lui.

— Mon Vieux! mormăi el, doar n-ai să leşini tocmai acum.

Îşi încleştă fălcile. Femeia trăda semne de nerăbdare şi era tot lângă zid. Bărbatul se apropie de legătura adusă de femeie, din care scoase o rezza murdară, care îi ajungea până la glezne. Apoi descoperi o gandoură[32], pe care şi-o trase peste cap. Astfel travestit, îşi scoase pachetul din ungher.

— Eh bien, comoara mea, sunt gata, spuse el, atingând umărul femeii.

Femeia era cât pe aici să leşine de spaimă.

Apoi porni. Părăsi temniţa de-a lungul zidului, pipăind pereţii cu

[32] O mantie de lână.

mâna. Bărbatul o urma, clătinându-se.

Curtea era goală. Nu era ţipenie de om pe ulicioara îngustă şi întunecată, care ducea la poarta Bab Asfar. Abia ajunseră la poarta exterioară, că auziră strigăte şi urlete sălbatice. Se pomeniră deodată în vâltoarea unei mulţimi agitate. Fatima îşi continuă drumul, fără să se uite o singură dată în lături. Se lipea de zidurile caselor şi se părea că nu observă niciuna din scenele sălbatice, care se petreceau în jur. De Sonloup simţi de mai multe ori că se va prăbuşi în nesimţire pe caldarâm. Regretă că nu se sinucisese în temniţă.

Între timp, se lăsă întunericul. Lămpi şi lumânări se aprinseră prin case. O urmă tot mai departe pe femeie, până când apoi, într-o ulicioară strâmtă, intrară pe o poartă, prin care abia puteau să se strecoare deodată doi oameni. De cum trecură pragul, poarta se închise după el. De Sonloup simţi că femeia îl prinde de braţ şi îl trage aproape cu forţa după ea, sus, pe o scară lungă. Un bărbat cu faţa rotundă şi sclipitoare se aplecă asupra lui, ajutându-l să urce scările, ajunseră în sfârşit, într-o odăiţă cu o singură fereastră. Acolo căzu la pământ, ca un sac. Îl ajutară să se culce pe salteaua de lângă perete. Fatima părăsi îndată casa şi dispăru.

IV

De Sonloup supravieţui cu greu efortului evadării. Trei zile şi trei nopţi pluti între viaţă şi moarte, fără cunoştinţă. În fiecare seară, Fatima urca scările înguste ale căsuţei şi stătea de veghe la căpătâiul generalului, în timp ce Amru, eunucul – proprietarul „casei” – se ducea la fântână după apă proaspătă.

De Sonloup înghiţea lacom apa. Fatima o amesteca uneori cu lapte, silind pe general să bea. Îi fierbea buruieni de leac, adăpându-l cu fel de fel de lichide. Bărbatul îşi reveni foarte târziu. Ofta adânc şi bătea aerul cu mâinile-i scheletice. Încă nu se obişnuise cu senzaţia de uşurinţă şi libertate, fără cătuşe.

Într-o dimineaţă, se ridică într-un cot şi privi nedumerit în jurul său. Sus, printr-o deschizătură în zid, zări cerul albastru. Razele soarelui băteau oblic într-un mare ceaun de alamă. Lângă ceaun, şedea un bărbat cu faţa galbenă, ciupită de vărsat şi bolnăvicios.

— Cine eşti?

— Amru, eunucul.

— Unde mă aflu?

— În casa mea.
— Cine m-a adus aici?
— Lalla.
— Care Lalla?
— Lalla!
Amru răspundea cu un glas subţire, aproape femeiesc. De Sonloup observă atunci în braţele eunucului o pisică albă, pe care acesta o dezmierda fără întrerupere.
— Ce susur de apă se aude?
— E Oued-Cherchrell-ul!
— Ah! adu-mi apă să beau.
Amru se îngrozi.
— Niciodată nu trebuie să bei din Oued!
Îşi duse mâna la burtă şi făcu o grimasă de durere.
— Cine bea apă din Oued, moare.
— Atunci adu-mi apă proaspătă! Aş vrea să şi mănânc ceva!
— Ouah!
Amru se răsuci pe o parte, se propti în patru labe, apoi se ridică de jos.
În absenţa lui Amru, de Sonloup se uită după pachetul său. Era acolo, lângă saltea. Părea că nimeni nu se atinsese de el. Erau acolo şi plicuri cu scrisori şi banii. Bancnote mici. Îşi înfăşură revolverul în jurul mijlocului. Dormise cu el de gât, pricinuindu-i o senzaţie neplăcută. Acum însă rânjea.
Armă şi bani! N-ai nevoie de mai multe, pentru a purta război!
Soarele ardea cumplit. Văzduhul era fierbinte şi uscat. Respiră adânc. Îl dureau coastele. Îşi privi încheieturile mâinilor şi gleznele rănite de cătuşe.
— Par exemple! mormăi el. N-aş mai fi dus-o mult!
Amru sosi cu apa. Îi turnă într-o ceaşcă de alamă, pe care de Sonloup o goli dintr-o înghiţitură, de parcă era cât pe aici să se prăpădească de sete. Apoi întoarse ceaşca şi, pe fundul ei lustruit, se privi ca într-o oglindă. Văzu un craniu sălbatic, ciufulit, animalic. Aruncă scârbit ceaşca într-un ungher. Începu să-şi zgâlţâie părul, care mişuna de insecte.
— Adu-mi un bărbier din Souks. Vreau să-mi tai părul.
Amru îl privi îngrozit.
— Bărbierul n-ar tăia decât gâtul şeicului. Am să tund eu părul lui.
— Aşterne-te pe treabă!

Eunucul dispăru. Se întoarse peste puţin, aducând o pâine lunguiaţă, un blid plin cu cuş-cuş şi fasole, care părea a fi foarte fierbinte, dar – în acelaşi timp – şi foarte gustoasă.

De Sonloup prinse blidul între genunchi şi începu să mănânce lacom. Apoi se rezemă de perete. Suferea îngrozitor din pricina digestiei şi bău şi mai multă apă.

Amru îl pofti apoi să coboare în curte. Se ridică de pe saltea, şi eunucul îl sprijini pe scară. Curtea era abia de câţiva metri lăţime. Era împrejmuită de ziduri, care o despărţeau cu desavârşire de lume. Într-un colţ, printr-o gaură, apa izvora din pământ; unul din sutele de pârâiaşe care alimentau cu apă clădirile oraşului.

— Pot să mă spăl aici?

Amru aduse un ulcior, plin cu un nămol cafeniu, recomandându-l ca pe cel mai bun săpun şi-l asigură pe general că acesta înmoaie şi cel mai aspru păr, care poate fi bărbierit apoi, ca un fulg. Ouah! S-a îndeletnicit mulţi ani cu îndepărtarea părului de pe trupul femeilor. El, Amru, eunucul. Ouah! Bărbaţii nu se interesau de ce face cu femeile lor. Trase cu ochiul către general, apoi îl somă să-şi scoată toate veşmintele.

— Săpunul tău omoară şi blestemaţii aceştia de păduchi?

Faţa unsuroasă a lui Amru începu să sclipească şi mai mult, apoi se deformă într-un rânjet larg.

— N-ai păr, n-ai păduchi! răspunse el. Apoi se îndeletnici în jurul uriaşului ceaun de aramă, sub care ardea un foc de vreascuri.

De Sonloup se dezbrăcă şi se aşeză pe o lespede netedă. Amru turnă apă caldă pe trupul generalului, îl frecă din tălpi până în creştet cu nămol cafeniu. Trupul generalului fu acoperit în curând de un strat gros de clăbuci cenuşii. Îl frecă astfel o jumătate de oră, apoi îşi scoase briciul şi îl rase pe de Sonloup, din creştet până în tălpi, nelăsându-i decât mustăcioara şi ţăcălia. Părul se lua uşor de pe trupul generalului, parcă ar fi fost unt. În cele din urmă îi potrivi barba încâlcită, dându-i forma ţăcăliilor purtate de căpeteniile nobile ale Atlasului. Apoi eunucul turnă nenumărate găleţi de apă pe general, care se simţi renăscut parcă. Când Amru sfârşi operaţia şi mătură gunoiul din curte, se adresă lui de Sonloup:

— Dă-mi bani.

— Bani? De ce?

— Amru va cumpăra haine pentru rabaoui.

De Sonloup îşi mângâie, cu o senzaţie voluptoasă, căpăţâna rasă.

— Cumpără ce pofteşti, spuse el rânjind.

Îşi dădu îndată seama ce înseamnă pentru el, să fie îmbrăcat la fel ca şi ceilalţi cetăţeni ai Chechrell-ului. Rezza, djebira, pantofi în picioare... Îşi închise ochiul teafăr şi se lăsă în voia visării.

V

Deşi de Sonloup se simţea bine astfel, ştia că vor trebui săptămâni, dacă nu luni, până să se refacă. Simţea în partea stângă a trupului o paralizie parţială, pe care nu putea să şi-o explice. Alimentaţia îi pricinuia tulburări dese şi îi reveniră vechile colici, de care suferise cu ani înainte. Funcţiunile-i spirituale erau şi ele defectuoase. Gândurile lui erau adeseori lipsite de legătură. Părea că o perdea i se lăsase peste minte. Stătea ceasuri întregi nemişcat, fără să poată închega un gând. Albise cu desăvârşire.

Erau clipe, când mânia împotriva acestui popor afurisit şi a şefului său blestemat, lua proporţii nebănuite. Îi nimiciseră viaţa. Niciodată nu va mai fi capabil să-şi slujească Franţa iubită! Încă n-a împlinit şaizeci de ani şi, iată-l inapt pentru serviciu. Inima-i de ostaş plângea de durere. Îşi aduse aminte de unii din camarazii care aveau numai un ochi sau un picior şi care făceau, totuşi, serviciu activ pentru Franţa, înmulţindu-şi stelele de aur de pe mâneca tunicii.

Femeia care îi salvase viaţa, îl vizita zilnic. Sosea de obicei, spre seară şi în capul scărilor avea câte o discuţie violentă cu Amru, din care generalul înţelegea doar atâta, că întreg Chechrell-ul fusese mobilizat pentru prinderea lui. Era căutat şi un oarecare Nassr, împreună cu Moussa, temnicerul. Dispăruseră, pur şi simplu, de parcă i-ar fi înghiţit pământul. Erau căutaţi pretutindeni şi marele vizir a pus premii importante pe capetele lor. Cincizeci de soldaţi înarmaţi îl căutau pe general.

De Sonloup era foarte mirat de atitudinea aceasta tiranică, pe care samariteanca milostivă o avea faţă de Amru. Peste puţin, apoi, urca în odaia lui, se aşeza într-un colţ, unde se agita neîncetat, privindu-l lung. Până acum nu-i răspunsese la nicio întrebare, decât cu veşnicul „ţţţ” sau „lé”, de parcă ar fi fost o fecioară asediată de cererile iubitului, împotriva cărora ea se apăra cu înverşunată încăpăţânare.

De Sonloup îşi dădu seama, că ar fi fost în zadar să-i amintească de vizitele ei în temniţă, sau de interesul ei amical.

Până şi cuvintele lui călduroase, prin care îi mulţumise că îl salvase, o lăsaseră aparent rece. Atitudinea ei părea că spune „Sunt aici, pentru că aşa-mi place mie, dar nu vreau să scot niciun cuvânt şi nu-ţi voi răspunde la nicio întrebare”.

La apropierea ei, se emoţiona. Într-o oarecare măsură îi amintea de fata, pe care o cunoscuse cu treizeci şi cinci de ani în urmă, la Oued-Tsouf. Fata aceea fusese şi ea tot atât de capricioasă şi, uneori, inaccesibilă. Da, şi ea şedea astfel, cu picioarele trase sub dânsa, nemişcată, dusă pe gânduri, refuzând să mănânce, să vorbească şi să iubească. Oare de ce? Probabil că este o caracteristică a rasei, îşi spuse de Sonloup.

— Nu vrei să vii mai aproape?

— Ţţţ! Lé!

În loc să răspundă la chemarea lui, se ridica şi cobora în curte, părăsind casa.

De Sonloup se gândea stăruitor, zi şi noapte, la trecutul îndepărtat. Nu era în stare să scape de impresia că toată taina şi misterul în jurul acelor lucruri de demult, sunt în strânsă legătură cu această femeie. Toate încercările lui de a stoarce un cuvânt de la tăcutul Amru, rămaseră zadarnice.

Pentru a-şi omorî timpul, de Sonloup citea şi recitea scrisorile şi studia gazetele, care nu aveau decât foarte puţine informaţii demne de încredere asupra Marocului. De Sonloup însă ştia, că trupele franceze sunt în plină pregătire. Îl tortura nespus gândul, că nu se află în fruntea lor şi că nu poate să-şi ia partea lui din evenimentele în curs de desfăşurare. Viaţa îşi continua cursul – în timp ce el devenise o mumie blestemată, chinuită de toate afuriseniile fizice!

Ochiul lui teafăr, stacojiu, privea des spre uniformă. Îi poruncise lui Amru să spele tunica şi pantalonii, după ce desfăcuse cu grijă panglicile decoraţiilor. Amru spălă cu un săpun special rămăşiţele uniformei, apoi când zdrenţele se uscară, de Sonloup ceru ac şi aţă, peticind spărturile bătătoare la ochi şi cosând la locul lor panglicuţele colorate. O nouă energie îi zvâcnea în vine. Nu era el oare stăpânul a sute şi sute de kilometri pătraţi din Maroc? Cuvântul său era lege pentru armata colonială. El şi nu altul era adevăratul sultan al Teritoiului de Sud.

Gândul acesta îi împrospăta forţele. Îşi pipăi revolverul, mângâindu-l cu drag. Mâna lui alergă dezmierdătoare de-a lungul tocului de piele. Şapte gloanţe. Şapte lovituri. Dacă Dumnezeu îi va

scoate în cale pe Le Roux, atunci va utiliza toate şapte cartuşele pentru gloria eternă a Franţei.

Această dispoziţie ţinu toată ziua. În amurg, se ivi iar binefăcătoarea lui şi se instală într-un colţ. De Sonloup se simţea în formă. Fatima se făcu mică sub privirea lui.

— Lalla! Fiinţă binecuvântată! spuse el. Astăzi nu vei ieşi de aici, până nu aflu cine eşti.

Fatima îl privi înspăimântată.

Generalul îşi frecă mulţumit mâinile, ceea ce dădu un sunet, de parcă ai fi frecat două scânduri nelustruite.

Când auzi că eunucul pleacă de acasă, ca să cumpere mâncare, generalul se aşeză în faţa Fatimei.

— Lalla! spuse el prietenos. Dacă o femeie face ceea ce ai făcut tu pentru mine, atunci are motive serioase. Spune-mi, cum ai izbutit să pătrunzi în temniţă şi cum ai izbutit să mă scapi?

Femeia se legăna încoace şi încolo. Făcu cu mâna gestul numărării banilor.

— Eşti tu bogată?

— Ţţţ! Soţul meu e negustor.

— Cum se face că-mi porţi atât interes?

— Ţi-am auzit numele, când ai venit în Chechrell... Sonloo!

— Sonloo? Fie. Ce înseamnă numele acesta pentru tine?

— Te-am văzut şi am ştiut îndată că tu eşti acela...

— Că eu sunt acela? Anume cine?

— Ouah, tu... Shack!

Îşi dezveli faţa şi gestul acesta îl făcu pe de Sonloup să tremure. Oricât de bătrân şi de bolnav era, se trezi într-însul instinctul bărbatului biruitor. Se priviră muţi.

— Fatima?

Cuvântul izbucni aproape inconştient din ea:

— Shack!

Bărbatul privi cutremurat faţa veştejită, bătrână, de pe care tatuajul dispăruse aproape cu desăvârşire. În urechile ei atârnau inele mari de aur, împodobite cu rubine, de care îşi amintea încă bine. Surâsul acela limpede, care dezvăluia un şirag de dinţi perlaţi, dispăruse. Faţa aceasta era aridă şi serioasă, faţa unei femei, care uitase de mult să surâdă.

De Sonloup simţi că ceva îi îneacă gâtlejul. Cuprinse cu grijă în palme mâna Fatimei. Femeia îşi plecase ochii şi fixa stăruitoare podeaua.

— Cum ai ajuns la Chechrell? o întrebă el.

— Al doilea soţ mi-a murit. M-am măritat cu Ibrahim ben Cheragah. El m-a adus aici.

De Sonloup o îmbrăţişă şi o strânse la pieptul său. Femeia se supuse, fără să facă vreun gest de împotrivire, dar şi fără să simtă vreo emoţie. Bărbatul încercă zadarnic să descopere trăsăturile micuţei Fatima de odinioară...

Oare s-o creadă? Dacă i-a reuşit să-l scoată din mâinile paşei, este – desigur – o femeie extrem de inteligentă, de vicleană şi de influentă. Apoi, trebuie să fi cheltuit o sumă apreciabilă, pentru a cumpăra paznicii. Oare toate acestea le făcuse numai de dragul lui?

Fatima făcu tot ce-i stătu în putinţă, pentru a-l dezorienta pe Shack. Îi povesti, cu un glas sec, incolor, despre un vis pe care l-ar fi avut, îndată după sosirea generalului la Chechrell. Allah i-ar fi spus, că de-l va scăpa pe generalul rabaoui din închisoare, îl va înapoia pe fiul său, care s-a născut la Oued-Tsouf.

— Ce spui? Trăieşte? Fiul nostru trăieşte?

Femeia ridică din umeri şi îşi aşează palmele în poală.

— Tţţ, sună răspunsul ei.

Apoi, peste câtva timp, adăugă:

— Allah, Allah! Fiul tău a plecat în Oran şi nu s-a mai întors de acolo.

— Când s-a întâmplat aceasta?

Femeia începu să numere pe degete, apoi renunţă la numărătoare. Nu-şi mai aducea aminte... Sunt mulţi, mulţi ani de atunci... Ea făcuse tot ce-i fusese cu putinţă.

Părea foarte chinuită. Ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu te trag la răspundere, spuse de Sonloup şi îi dezmierdă uşor braţul. Era mai curând al tău, decât al meu.

— Allah, Allah! gemu femeia. Îţi semăna extraordinar de mult.

De Sonloup simţi o ciudată emoţie. Taina i se părea din ce în ce mai de nepătruns.

— Şi tu te-ai expus pentru mine, numai pentru că cineva ţi-a spus în vis, că îţi vei regăsi fiul? o întrebă el, refuzând să creadă povestea ei.

Rămase dus pe gânduri. Toate acestea i se păreau foarte misterioase. Cum izbutise soţia unui simplu negustor, să facă tot ceea ce făcuse Fatima? Din curte, se auzi deodată tusea lui Amru, la care Fatima se ridică, îşi puse vălul şi coborî în grabă scara.

VI

În zilele următoare, generalul o aşteptă în zadar pe Fatima. Cu cât se gândea mai mult la povestea ei, cu atât îşi dădea seama că era imposibil să desprindă adevărul de minciună şi, de aceea, hotărî să mai facă o încercare cu eunucul.

— Amru, spuse el într-o seară, după ce eunucul îi aduse tava încărcată de mâncare, ciudat om mai eşti tu! Deşi nu mă cunoşti, te îngrijeşti de mine, de parcă ţi-aş fi tată bun. Spune-mi, de ce nu mai vine Lalla pe aici?

Amru clipi viclean, dar nu răspunse.

— O cunoşti de mult?

Amru îi răspunse, că îl cunoaşte pe soţul ei. În casa soţului ei, el, Amru, le bărbierea pe toate Lallele.

De Sonloup se apropie de eunuc şi îl privi întunecat în ochi.

— În care casă?

— În casa unde locuieşte ea.

— Cine e cel care locuieşte acolo?

— Soţul Lallei.

— La dracu cu toate Lallele tale! strigă generalul. Vreau să ştiu cine e această Lalla.

Amru îşi acoperi înspăimântat faţa şi se chirci într-un colţ.

— Câine! Îmi răspunzi imediat la întrebare?

Amru căzu în genunchi. Accesul de furie al generalului îl speriase cumplit.

— Răspunde, câine! Cine e această Lalla Fatima? Ce face ea la Chechrell? A cui soţie e? Răspunde!

De Sonloup îl ameninţă pe eunuc, cu pumnu-i scofâlcit.

— Răspunde!

— Lalla Fatima este Sit-el-Koll!

— Cum?

— E mama lui!

— A cui mamă?

— Mama lui Abd-el-Kader, Moulay-ul. Pe care îl apără Allah!

Şi eunucul, îmbrăţişând genunchii generalului, plânse cu hohote, rugându-l pe de Sonloup să nu-l trădeze Lallei.

— Mă va ucide, gemu el.

De Sonloup îşi mângâie foarte încet fruntea, faţa şi barba. Şi în timp ce gândurile lui prindeau aripi, avea senzaţia că i se opreşte inima în loc. Ce era aceasta: întâmplare sau predestinare?

— Amru, făcu el sec, n-am să-i spun nimic Lallei Fatima despre cele ce mi-ai destăinuit. Am să fiu cât se poate de bun cu tine. Ba, am să-ţi fac şi un dar. De astăzi însă, vei fi sclavul meu.

Uriaşa voinţă a generalului, îl frânse pe eunuc. Se aruncă la pământ şi sărută piciorul generalului. Pisica albă sări de pe pervazul ferestrei, pe saltea.

Limba lui Amru se dezlegă atunci, pe neaşteptate. Se temea de Lalla. Lalla era stăpâna kasbei şi încercase în două rânduri să-l otrăvească. Amru avusese două pisici şi dacă una din ele n-ar fi gustat din crema dăruită de Sit-el-Koll şi nu s-ar fi prăpădit, atunci el, Amru, s-ar fi dus pe copcă. El e singur la Chechrell. Se duce oriunde cu şeicul alb şi îl va sluji cu credinţă toată viaţa. El îl va rade, el îi va potrivi barba şi nu va mai trebui să bărbierească trupurile afurisite ale Lallelor!

De Sonloup se aşeză pe saltea. Auzea plânsul eunucului, dar gândurile îi erau departe. Faţa lui era cenuşie.

— Întâmplare? Predestinare?

VII

Era dis-de-dimineaţă, când Renée călare pe un catâr de rasă, porni alături de Le Roux, în direcţia Bordj-Oukilla. Erau înconjuraţi de peste două sute de oameni, garda Amir-ului, războinici de seamă, ale căror turbane erau legate cu o panglicuţă verde. La oarecare distanţă, erau urmaţi de o ceată de vlăjgani desculţi, cu toţii foarte mândri că pot să-şi dea oricând viaţa pentru sultanul iubit. Din depărtare, se auzea bubuit de tunuri, care umplea de fiori inima fetei. Din când în când, se uita iscoditoare la profilul nobil al lui Le Roux. Privirile bărbatului erau aţintite la cărarea din faţa lor. Umerii-i puternici nu se legănau în şa. Părea crescut laolaltă cu armăsarul său. Peisajul era arid şi mohorât: prăpăstii adânci şi piscuri trufaşe. Nicăieri vreo urmă de apă. Nimic, decât stânci incendiate de arşiţă. Numai în depărtare, pe geana orizontului, se desluşeau câteva creste înzăpezite, sub care se iveau pete sărace de verdeaţă şi câteva pete albe, care păreau a fi sate. Când zăpada se topeşte, berberii obişnuiesc să spună: „Se scurtează cămaşa muntelui”. Renée simţea o tristeţe şi singurătate nesfârşite în acest peisaj şi ştia că motivul acestei dispoziţii era perfecta concordanţă

dintre ea şi sufletul bărbatului. Ştia că se simte părăsită şi singură, pentru că şi în preajma bărbatului plutea singurătatea, ca un zid, ameninţătoare şi sumbră, ca acest peisaj mohorât. Se părea că de la moartea micului Mohammed, Le Roux pierduse orice contact cu oamenii.

De şapte zile, de când părăsiseră Chechrell-ul, Le Roux o trata cu o extremă curtoazie, de parcă ar fi fost o prinţesă, pe care o copleşea cu toate atenţiile posibile. Până şi sclavă luase pentru drum de dragul ei şi restul bărbaţilor din suită, erau tot atât de politicoşi, ba chiar umili. Umbla printre ei liberă şi nestânjenită. Doar din când în când, avea senzaţia dresorului de fiare, când intră în cuşca cu lei...

Când îşi aducea aminte că Abd-el-Kader dormise cu capul în poala ei şi când îşi amintea de atitudinea lui de câine faţă de ea, în acea noapte pe terasă, se simţea jignită de purtarea lui politicoasă şi rezervată. Oare nu-i tălmăcise aşa cum ar fi trebuit regretul ei pentru cele întâmplate? În sfârşit, era roumia. Le Roux ura necredincioşii.

— Moulay Abd-el-Kader, i se adresă ea, cu noul titlu, la ce vă gândiţi?

— La micul Mohammed, răspunse bărbatul, fără să ezite.

Între timp, fără ca fata să fi observat, privirile lui se opriră asupra pulpelor ei zvelte, asupra picioruşelor graţioase încălţate cu pantofi noi, cusuţi cu fir. Haik-ul fetei se ridicase în legănările catârului. Le Roux se gândise cu o clipă înainte la femeia care ar putea să-i mai dăruiască un fiu, asemănător lui Mohammed. Din motive necunoscute, Halima îi devenise antipatică. Nu-i mai purta talismanul la gât. Noul născut al Asmei era un copil negricios şi urât, din familia celor cu înfăţişare de ţap.

Renée îşi întoarse capul de la el.

— Şi mie mi-a fost drag micul Mohammed, spuse ea.

— Ştiu. Şi îţi va fi drag şi mai departe, ca şi mie. În noi doi, el va trăi de-a pururi.

Ajunseră sus, pe platoul întrerupt din loc în loc de stânci ascuţite. Le Roux îşi opri catârul. Scoase o hartă, o desfăcu şi o cercetă cu atenţie. Apoi îşi duse luneta la ochi şi examină câtva timp orizontul. Pe urmă luă un creion şi însemnă ceva pe harta desenată de el însuşi, pe care nimeni altul n-ar fi putut-o utiliza. Îi arătă fetei un mic cerc pe hartă.

— Sectorul Bordj-Oukilla. Acolo bat compatrioţii d-tale stâncile

cu artileria, în speranţa că vor ucide câţiva luptători negri.

Arătă cu mâna către miazănoapte.

— Vezi acolo munţii aceia? Mi-e teamă că tribul Ait-Youseff va trebui să-şi evacueze satele. Locul acesta va deveni foarte curând punctul de plecare al unor evenimente importante.

Împături harta.

— Eşti obosită? Dacă vrei, ordon să se instaleze corturile. E o căldură copleşitoare. Sub stâncile acestea uriaşe, vom găsi puţină umbră.

— Nu sunt obosită.

— Ba da. Văd sub ochii d-tale umbrele vinete ale oboselii.

Îi făcu semn lui Abd-el-Krim să se apropie. Fostul comandant al kasbei făcea acum parte din statul său major. Îi ordonă să instaleze corturile. Renée încă nu-l văzuse niciodată de aproape şi acum se uită cu admiraţie la acest pirat african.

Le Roux surâse grav, când Abd-el-Krim se îndepărtă.

— Priveşte cum merge! Când, pe pământul tribului Ben-Zeroual am fost lovit de o schijă, în aceeaşi clipă pieptul lui fu sfredelit de un glonte. El încă umbla, eu nu mai ştiam de mine. Cu ultima rămăşiţă de forţe, mă târî într-un adăpost... Fără de el n-aş fi astăzi aici, iar d-ta te-ai fi măritat cu un ofiţer francez şi ai fi avut, probabil, copii încântători.

În ochii lui Le Roux sclipea o lumină jucăuşă şi ironică.

Schimbarea lui neaşteptată de dispoziţie, o făcu pe fată să râdă.

— Momentul e prielnic, spuse bărbatul, pe un ton de glumă. Sper ca mâine să-ţi pot servi un mic spectacol. D-ta m-ai rugat să-ţi arăt munţii între care ne omorâm unii pe alţii. Ei bine, îi vei vedea!

Zicând acestea îşi scoase piciorul din scară, aruncă de pe el pantoful de fir şi talpa goală şi-o aşeză în palma unui bărbat care îngenunchease lângă catâr.

Odată jos, Le Roux se apropie de catârul fetei, o prinse de subţiori şi o coborî.

— îţi dăruiesc d-tale ţara aceasta, continuă el, cu un gest larg. Primeşte-o: îţi aparţine!

— De-ar fi cu adevărat a mea, n-aş tolera praful de puşcă, răspunse fata.

VIII

Spectacolul pe care Le Roux îl oferi fetei, fu din cale afară de crud. Sus, în creierul munţilor, ajunseră la un mic platou. În iarbă, păştea o turmă de capre. Din loc în loc, se înălţau blocuri de bazalt, în spatele cărora platoul se prăvălea în formă de terasă la vale, până se sfârşea într-o prăpastie adâncă de o mie de metri. Pentru a ajunge pe acest platou, călăriseră patru ore la lumina stelelor. Soarele se ivea tocmai, la orizont, dincolo de lanţul vânăt al munţilor şi Renée privi fascinată panorama ce se desfăşura la picioarele lor. Jos, în adâncime, mii de prăpăstii şi de coline. Micile dantele de bazalt ale muntelui apăreau sub ei ca atâţia şi atâţia sâni de fecioară, împodobiţi cu nestemate, în timp ce valea era populată de o ceaţă viorie care semăna cu nişte imense valuri marine. Spre miazăzi, văzduhul era verde, amestecat cu nuanţe aurii. Cerul părea oglinda deşertului Sahara. Departe, foarte departe, şerpuia sclipitor Oued-Ziz.

La vederea acestui peisaj, care se scălda în lumina de aur a răsăritului de soare, Renée găsi insuportabil gândul că ar putea fi mânjit cu sânge.

În imediata ei apropiere îl zări pe Le Roux, rezemat de un bloc de stâncă. Privea prin lunetă regiunea. Soarele îi lumina cu razele-i aurii. Ochii îi scânteiau, ca ai vulturului. Partea de jos a feţei îi era acoperită de văl. Fruntea-i arsă de soare era brăzdată de riduri. Abia acum i se păru fetei că înţelege pe deplin. Parcă soarele ar fi dezvăluit o taină pe care ea se străduia de luni de zile s-o afle. Poate că pe toată suprafaţa pământului nu se mai afla un om, care – asemenea lui Le Roux – să fi fost potrivit a stăpâni cu puteri discreţionare acest ţinut sălbatic, fără limite. Panorama aceasta era asemenea sufletului lui, în care se oglindeau prăpăstiile fără fund, aceste viziuni îndepărtate şi grandioase. În sufletul său, se ascundeau toate aceste abisuri, în care pândeau doliul şi moartea singuratică... până şi aceste deserturi misterioase, peste care bântuie în fiecare an vijeliile dezlănţuite de Allah. Nu era de mirare că Abd-el-Krim privea de mai multe ori pe zi spre bolta albastră, cu care se contopea parcă. El se ruga acestei albăstrimi cereşti, credea în această boltă albastră. Renée avu deodată senzaţia că ar trebui să-şi smulgă de pe ea hainele şi să-şi ofere trupul gol sărutărilor soarelui. O dorinţă sălbatică de a adora această lumină desăvârşită, de a se cufunda într-însa şi de a se mistui în arşiţa ei, o cuprinse. Africa o primi în rândurile adepţilor ei. În clipa aceea, ar fi fost dispusă să sară împreună cu bărbatul de lângă ea, în abisul din

faţa lor...

Văzduhul fu străpuns deodată de zgomotul unor motoare. Un avion apăru aproape de ei, trecu cu viteză prin faţa lor, apoi se năpusti asupra unui cuib nevăzut. Le Roux lăsă din mână luneta şi se întoarse.

— Nu-ţi fie teamă! Nu pe noi ne caută, ci pe cei din tribul Ait-Hammou. Vezi pe cineva acolo, jos, în adâncime?

Fata răscoli cu privirile peisajul de la picioarele ei, apoi dădu negativ din cap.

— Nici eu nu cred că avioanele să-i poată descoperi. Totuşi, acolo jos sunt peste două mii de luptători. Vezi acolo cele două avioane de recunoaştere?

Renée se uită în direcţia indicată, dar nu văzu nimic. Le Roux îi întinse luneta şi Renée descoperi peste puţin încă două avioane, care zburau cu mare viteză în vale.

— Oare ce caută?

— Încearcă să-i descopere pe cei din Ait-Hammou, pentru a-i bombarda apoi în poziţii.

— Unde e tribul Ait-Hammou?

Le Roux izbi cu pumnul într-unul din blocurile de granit.

— Aici în aceste pietre!

Renée urmări cu ochii liberi manevrele celor trei avioane. Se lăsau cu repeziciurie în jos, apoi iar urcau, drept ca săgeata, rotindu-se în văzduh, ca păsările de pradă. Peste puţin, se păru că descoperiseră ceva, pentru că se repeziră cu o formidabilă viteză în jos. Renée auzi ţăcănitul mitralierelor şi, ici-colo izbucniră limbi de foc. Peste câteva secunde detunături îi loviră timpanul.

— De-aş avea câteva din aceste aparate! murmură Le Roux.

Examină teatrul bombardamentului cu luneta, apoi o întinse fetei. Era agitat.

Renée văzu prin lunetă o ceată de soldaţi, roind din toată părţile. Din depărtare, nu păreau mai mari ca nişte furnici. Erau legionari cu caschete albe. Se aruncau la pământ şi prinseră să tragă. Renée desluşi detunătura armelor şi lătratul mitralierei. Nu putea să vadă împotriva cui luptă aceste figuri minuscule. Avea impresia că trag la întâmplare, în toate direcţiile. De pe o colină, se auzi pe neaşteptate bubuitul unei baterii de 75, la care – peste capetele soldaţilor, pe colina din faţă – apărură mici fuioare de fum.

— Ce se întâmplă acolo? De ce luptă?

— Eu ştiu de ce luptă, frumoasă Renée!

Fata se dădu cu un pas îndărăt. O cuprinse o ameţeală subită. Nu se mai putea uita în adâncimea de la picioarele ei.

Detunăturile ţinură toată dimineaţa. Soarele dogorea fierbinte. În lumina lui violentă, parcă toate se dizolvaseră; peisajul semăna cu un ocean de argint viu. Rezultatul ciocnirii fu, că francezii nu izbutiră să străpungă cordonul berberilor şi să ajungă la kasba Igoulman. După masă, peste două mii de războinici din Tafilaletul de miazănoapte, intrară în poziţii.

Renée se retrase într-unul din corturile instalate la umbra unei stânci. În apropiere, curgea un mic pârâu, care izvora de undeva din munţii acoperiţi de zăpezi eterne.

O strigă pe Huşna, sclava ei, cerându-i apă. Huşna apăru, sărută mâna roumiei, cu buzele-i moi, voluptoase. Era cu adevărat foarte frumoasă, tânără, proaspătă, zveltă, cu faţa ei de Madonă şi cu ochii migdalaţi. Fruntea şi bărbia îi erau tatuate. Pielea ei era mată şi catifelată. Oare de unde o adusese Le Roux? Nu era din Chechrell. Să fi fost darul vreunei căpetenii de trib?

IX

În primul ceas al nopţii, Renée îşi scoase capul prin deschizătura cortului. Huşna părea că doarme, cufundată într-un somn adânc, pe covoraşul ei de la intrare. La o mică depărtare, se ridicau câteva corturi, în formă de semicerc. Pe cel din mijloc fâlfâia steagul verde al lui Abd-el-Kader. În jurul focului, stăteau oameni cu feţele luminate de reflexele roşiatice ale flăcărilor. Nu vorbeau, ci mai curând visau cu ochii deschişi. „Popor de vizionari”! Îl urmase pe Abd-el-Kader, pentru că sperase să poată împiedica vărsarea de sânge. Îşi făurise un plan precis. Îndată ce i se va oferi un prilej, va sta mai mult de vorbă cu Abd-el-Kader. Huşna îi comunicase, că în cursul nopţii va fi vizitată de Amir. Noaptea se lăsase. Abd-el-Kader însă întârzie să vină.

Renée se uită la felinarul de aramă din cort. Cu o oră mai târziu, zări deasupra piscului înzăpezit secera palidă a lunii. Focurile de afară se stinseră, unul câte unul. Oamenii intrară în corturile lor. O linişte nefirească se lăsă peste luminişul din faţa corturilor. Renée auzi un fluierat scurt şi scăzut. O trezi pe Huşna şi ieşi din cort. Le Roux o aştepta la intrare, scăldat în argintul lunii.

— Facem o plimbare?

— Da. S-o luăm şi pe Huşna cu noi?

— Dacă ţi-e teamă să mergi singură, atunci ia-o.

— De ce să-mi fie teamă?

Porniră împreună pe marginea prăpastiei. Abisul de sub ei, luminat de lună, avea un aspect halucinant. Părea o mantie, de argint, aruncată peste peisaj. Le Roux îi căută prin întuneric mâna şi îşi împleti degetele cu ale fetei.

Apoi Renée auzi glasul bărbatului:

— Vezi, colo, spre sud-est, colinele acelea mărunte? Acolo e Bordj-Mshounsh, locul unde ne-am cunoscut. Ceva mai spre sud, se află deşertul Teboul. E aripa mea stângă, cu neputinţă de atacat. Prin deşertul acesta, nimeni nu poate să străbată. Atacul francezilor se îndreaptă cu toată disperarea împotriva limbii de pământ, cuprinsă între colinele acelea şi piscul pe care ne aflăm noi. Colo, jos, se dă bătălia decisivă pentru soarta poporului meu. Prin poarta aceasta largă, încă n-a pătruns niciun roumi în ţară mea!

— Şi dacă pătrunderea aceasta ar izbuti totuşi?

Le Roux se juca cu degetele fetei.

— Cât voi fi eu în viaţă, nu există „dacă!”...

Renée îi strânse repede mâna, de parcă ar fi vrut să-i ceară iertare, în realitate pentru a-şi smulge degetele din mâna lui. Avea impresia că francezii vor străpunge, totuşi, bariera pe care Le Roux o ridicase în poarta aceasta strategică. Nu-şi mărturisi însă gândul lui Le Roux. Era furioasă pe sine.

Înaintau pe o cărare luminată de lună. Capre păşteau iarba proaspătă a nopţii. De după un cactus, apăru un cioban, rezemat în bâta-i lungă. Trecură prin faţa unei santinele. Renée uitase cu desăvârşire că se află în tovărăşia unui arab. Avea mai curând impresia că o însoţeşte un bărbat din naţia ei, un grand-seigneur din veacurile trecute... Le Roux îi destăinuia proiectele lui în legătură cu protestul pe care intenţiona să-l adreseze Societăţii Naţiunilor. Problema aceasta o dezbătuseră şi altă dată împreună. Anturajul lui nu aproba acest proiect. Erau fanatici şi bănuitori şi n-aveau încredere în nicio instituţie alcătuită din roumi. Dimpotrivă, la un consiliu de stat, prezidat de Le Roux, toţi fuseseră de părere să se trimită emisari speciali în Algeria, Egipt, Palestina, Siria, Arabia, Irak, ba chiar şi în India, pentru a-i câştiga pe toţi musulmanii pentru Djehâd. Le Roux găsi părerea lor extrem de interesantă, dar de nesoluţionat. Abd-el-Krim comisese în războiul din Rif o mare greşeală, aceea de a apela la dreptate şi pierduse lupta. El, Le Roux, nu voia să repete aceeaşi greşeală.

— De fapt, noi marocanii contăm în ochii tuturor europenilor drept barbari.

Luă din nou braţul ei, îi prinse mâna şi o strânse cu putere.

— Oare mult iubita mea Renée de Sonloup se gândeşte la fel? Nu?

— Te înşeli, răspunse Renée. Îmi sunt dragi marocanii.

— Adevărat, uneori îţi pot fi dragi chiar şi barbarii, spuse îngândurat Le Roux. I-am iubit şi eu, de când mă ţin minte.

Şi întorcându-se brusc, o strânse pe Renée în braţe, sărutând-o pe buze. Apoi îi dădu drumul.

— O răsplată foarte modestă pentru cele ce ai spus, mormăi ei, zâmbind.

Fata se stăpâni, deşi se simţea tulburată şi uluită. Văzuse sclipirea dinţilor mărunţi şi albi ai bărbatului. Ochii lui scânteiau umezi.

— Abd-el-Kader, spuse ea cu oarecare semeţie. Nu crezi că ar fi mult mai bine să ne întoarcem în tabără?

Bărbatul îi strânse cu putere braţul, spunând:

— Ne întoarcem. Ne mai rămân abia câteva ore de somn. Dimineaţa pornim spre kasba Igoulman, la Ibrahim-ben-Youseff. D-tale însă îţi va fi cu neputinţă să te aventurezi în kasba lui. E prea mare murdăria. Voi da ordin, ca să ţi se instaleze cortul în livada cu palmieri a lui Ibrahim. Nu trebuie să te temi de negrii pui de draci ai Igoulman-ului, deşi sunt mai mulţi de cinci mii... Vino.

Renée fu surprinsă de brusca schimbare de dispoziţie a lui Le Roux. Să-i împărtăşească acum marele ei proiect? Nu! Nu era încă prilejul potrivit.

X

După opt ore de călărie, ajunseră la kasba Igoulman, un grup de mici orăşele lângă Oued Tafrita. Igoulman-ul era o oază de munte, care îi aminti fetei de Marrakes, deşi era mult mai mică. Caii fuseseră aduşi aici de la Mellal şi Le Roux îşi făcu intrarea în kasba Igoulman călare pe armăsaru-i alb, în timp ce un om din suită purta umbrela simbolică. Populaţia îl primi cu urale însufleţite. Ibrahim îşi întâmpină sultanul în poarta kasbei sale primitive, construită din piatră şi argilă, cu şapte turnuri înalte şi zidurile crenelate. Războinici sălbatici făceau exchibiţii călare şi îşi descărcau armele în vânt, în onoarea Amiralului. Se părea că toate instinctele barbare

ale acestui popor primitiv au fost dezlănţuite de apariţia sultanului. Renée se văzu înconjurată de cincizeci de călăreţi din garda lui Le Roux. Ei merseră cu ea până la o poartă mare, lucrată în lemn, prin care pătrunseră apoi în grădina lui Ibrahim. Acolo Renée fu întâmpinată de femei, care o conduseră la un cort, instalat între palmieri.

Când Le Roux descălecă, Ibrahim se aruncă la picioarele lui şi sărută genunchii Amirului. Le Roux intră în kasba cu paşi rari şi apăsaţi. Se interesă de biroul informatorilor. Ofiţerii lui începură să vocifereze, ca nişte nebuni scăpaţi din ospiciu, şi îi aduseră peste puţin două serviete pline.

După tradiţionalul ceai – pe care îl sorbi singur, sub baldachinul său, aşa cum i se cuvenea unui adevărat sultan, Omar, ministrul instrucţiei, se apropie şi, aruncându-se la pământ, îl salută cu obişnuitul salaam. Omar venise de la Chechrell cu o servietă plină de ştiri. Le Roux preluă mapa şi îi ordonă lui Ibrahim să-l conducă în apartamentul lui.

Duhoarea curţilor încinse de arşiţă îl îngrozi până şi pe Le Roux.

— Ibrahim, zise el, nu miroase a bine în casă la tine!

După ce se retrase într-o încăpere largă, întunecată, al cărei mobilier era alcătuit dintr-o saltea, un covor şi un vas de aramă. Le Roux ceru să-i fie trimis Omar. Acesta apăru, cu faţa îngrijorată, şi Le Roux îl invită să vorbească. Cum rămăsese prieten intim cu Le Roux, Omar se aşeză şi îi comunică sultanului, aproape în şoaptă, nesocotind toate formalităţile, două ştiri proaste. Prima era că generalul evadase din închisoare. Probabil că Nassr, Moussa şi încă o persoană îl ajutaseră pe general să fugă, deoarece toţi trei dispăruseră în acelaşi timp. Toate încercările de a da de urma generalului şi a complicilor, se dovediseră zadarnice. A doua ştire era şi mai serioasă. Marţi, în cursul târgului, Chechrell-ul fusese bombardat pentru a doua oară. Peste trei sute de oameni fuseseră ucişi şi grav răniţi. O singură bombă omorâse peste o sută de negustori în piaţă. O altă bombă lovise aripa sudică a kasbei, fără să provoace însă stricăciuni importante. Omar dăduse ordin ca pagubele să fie reparate. Sidi Mohammed ţinea frânele în mână, cu energia-i ştiută, şi împiedica cetăţenii să se refugieze pe capete. Între războinicii din diferite triburi, care erau instalate în tabere, lângă oraş, nu izbucnise ziba.

Le Roux păli. Îşi mângâie îngândurat barba şi faţa.

Îi puse câteva întrebări lui Omar, apoi îl concedie. Rămase

singur două ore, apoi îşi chemă statul major, ţinu o scurtă consfătuire, după care ordonă un atac în masă împotriva Bordj-Oukillei. Îşi pusese în gând să arunce în luptă şase mii de războinici împotriva fortului, pentru a pune mâna pe muniţiile şi automobilele blindate dintr-însul.

— Dacă zece mii de berberi nu sunt în stare să nimicească trei batalioane franceze, un regiment negru şi un regiment de legionari, atunci mă voi duce să-i distrug eu însumi, cu pumnul gol, strigă Le Roux, cu nestăpânită mânie în glas.

Optsprezece curieri dădură de veste în toate părţile ordinul sultanului. Se împrăştiară gonind pe cai înspumaţi, de parcă diavolul i-ar fi gonit din urmă. Se iscă o hărmălaie de nedescris, care mătură Igoulman-ul, ca o vijelie, ajungând la corturile caizilor şi a trupelor lor.

O proclamaţie festivă fu citită:

„Preamărit fie Allah!

Mâine vor porni dreptcredincioşii la luptă împotriva necredincioşilor. De va vrea şi Allah astfel, vor zdrobi inamicul. Cu ajutorul Domnului, toate triburile se vor alinia, gata de atac, lângă Bordj-Oukilla. Vom dezlănţui focul împotriva necredincioşilor. Allah să protejeze pe toţi oamenii care se află sub ordinele mele. De va vrea Allah, biruinţa va fi a noastră. El să ne perpetueze în veac puterea şi să-i binecuvânteze pe Moulay Abd-el-Kader, conducătorul dreptcredincioşilor şi adevăratul eliberator al berberilor!

Preamărit fie Allah!”

Mânia lui Le Roux nu cunoştea margini. Se plimba agitat prin camera izolată, sfâşiindu-şi djebira şi smulgându-şi turbanul din cap. Apoi se aruncă pe saltea. Îl chinuiau cele mai cumplite remuşcări. Aceasta era, deci, tragedia în care îl aruncase această roumia! Atât de mult se lăsase influenţat de această femeie, încât se abătuse de la ţinta sfântă a vieţii sale! Căzuse victimă culturii şi ochilor ei albaştri! Îi vorbise de prietenie, ba chiar de iubire, când capul ei ar fi trebuit să se rostogolească la picioarele lui, apoi să fie înfipt în ţeapă şi purtat prin sate şi oraşe, ca un semn al iubirii lui Abd-el-Kader pentru poporul său. O ascultase, se lăsase ameţit de glasul ei, care îi şoptea la ureche refrene umanitare, în timp ce ar fi trebuit să asculte şoaptele dulci ale femeilor haremului său.

— Oom! Oom! Te-am trădat! Halima! Asma! Zuhra! V-am trădat! Roumia mi-a furat inima, care vă aparţinea vouă! Mi-a

smuls-o din piept şi acum se joacă cu ea! Mohammed! Fiul meu! gemu el. Iartă-l pe tatăl tău, care ţi-a arătat strălucirea acestei lumi şi ţi-a ajutat să respiri aerul acestor munţi şi deserturi! Tatăl tău te-a trădat! A călcat jurământul sfânt, pe care l-a făcut când te-a îngropat. A sărutat buzele unei necredincioase! Blestemul lui Allah se lasă asupra mea! Allah! Allah!

Torturat de mânie şi autodispreţ, Le Roux sări de pe saltea. Se clătina ca un om beat. Apoi se opri deodată. Izbuti să-şi recâştige stăpânirea de sine. Căzu într-o adâncă meditaţie. În cele din urmă, chemă pe unul din suita sa şi îi ordonă să i se aducă un turban şi o djebira noi.

Când ieşi în curte, se înserase. Îi porunci lui Ibrahim să-l lase să intre în grădină, după ce va îndepărta toate femeile, cu excepţia roumiei.

XI

Cortul fetei se afla în mijlocul grădinii. Lenjeria ei era întinsă pe o funie din păr de cămilă. I-o spălaseră femeile din haremul lui Ibrahim, întinzând-o la uscat. Le Roux atinse una din cămăşuţele încă umede. Stătea cu atenţia încordată. O auzi pe Renée fredonând o romanţă. Poate un cântec de dragoste? Nu ştia. Îl emoţiona, totuşi. Avu impresia că mai auzise cântecul acesta străin, cândva, de mult...

— Allah, gândi el, cum m-am abătut din calea mea, lăsându-mă prins în mrejele acestei străine! Până şi cântecele lor îmi sporesc tristeţea! Trebuie să se sfârşească odată!

Renée, care se îmbrăca tocmai, se înfăşură în grabă în hainele ei. Prima ei surpriză se transformă în nelinişte nervoasă, iar neliniştea într-o teamă apăsătoare. Se ridică şi înfruntă privirile lui Le Roux. Bărbatul stătea nemişcat. O privea fix pe fată, ca un nebun.

Când faţa lui se desfigură de furie, Renée simţi că o trec fiorii. Nu era în stare să scoată un cuvânt, dar trăsăturile lui exprimau o mută întrebare. Deoarece el continuă să nu vorbească, Renée se dădu cu un pas îndărăt şi spuse:

— Ce înseamnă aceasta? Ţi-ai pierdut minţile? Ce doreşti de la mine? Ce ţi-am făcut?

Îşi îngustase pleoapele şi obrajii îi ardeau de mânie.

Le Roux făcu un pas către ea.

— Moulay, ţipă fata. Sunt singură şi sunt musafirul d-tale!

Le Roux privi câteva minute pământul, aproape chinuit de remuşcări. Pe fruntea-i brăzdată, se rostogoleau boabe de sudoare. Apoi îşi ridică iar privirile spre fată. Renée avu senzaţia, că ochii bărbatului o frig.

Genunchii îi tremurau.

— Si Abd-el-Kader! spuse ea. Sunt singură şi fără apărare. Ce vrei să faci cu mine?

— Ce crezi că voi face?

Glasul lui părea înăbuşit, de parcă venea de dincolo de nişte ziduri groase. Fata se gândi să se apere, să fugă, să ceară ajutor... N-avu însă putere să facă nicio mişcare. Trupul ei era greoi şi moale, ca o masă neputincioasă de carne. Nu se temea de cele ce i se puteau întâmpla, totuşi ochii ei exprimau o nesfârşită nedumerire.

— Îţi vreau viaţa!

Le Roux se năpusti asupra fetei, ca o fiară. Renée nu avu nici atâta timp, ca să ţipe. Îşi încleştă fălcile. Bărbatul o prinse de gât şi îşi apropie faţa de ea.

— Necredincioaso! spuse el. N-ai să-l mai atragi în cursă pe Abd-el-Kader, cu poveştile tale despre pace şi iubire de oameni. Îţi cunosc inima prefăcută! Ţi-ai oferit viaţa lui Abd-el-Kader, ca să-i poţi fura inima!

— Barbarule!

Strânsoarea mâinilor bărbatului deveni mai sălbatică.

— Mi-ai furat inima! M-ai abătut din drumul ales de mine! M-ai otrăvit cu veninul roumilor! Nimeni însă nu va putea spune, că Abd-el-Kader şi-a trădat ţara, de dragul unei femei! Te voi împiedica de a respira mai departe aerul marelui popor arab!

Întoarse faţa fetei spre felinar, pentru a o vedea cum devine din ce în ce mai stacojie. Pleoapele fetei se închiseră, gura ei se deschise, vârful limbii se ivi între dinţi, încât părea că zâmbeşte. Degetele bărbatului se crispară ca un cleşte de fier în jurul grumazului fetei şi Renée alunecă deodată fără putere în braţele lui Le Roux. Un tremur puternic o străbătu. Dar umbra zâmbetului mai stăruia în jurul buzelor ei. Abd-el-Kader se sperie dintr-o dată şi slăbi strânsoarea degetelor. O clipă avu senzaţia că în faţa fetei, descoperă obrazul fiului său Mohammed. Această tainică asemănare îl zgudui profund. Un vaiet prelung izbucni din pieptul lui. O cuprinse în braţe pe Renée. Se făcu alb ca varul. Chinuit de

teamă, o culcă pe fată pe covor, îngenunche lângă ea şi ascultă atent. În urechi stăruia încă ecoul propriului său răcnet. Treptat din inima lui se spulberă furia sălbatică. Îşi reţinu răsuflarea. Suferea, ca niciodată până atunci.

— Allah! Allah! irupse din el. Căzu la pământ, izbindu-şi fruntea de el. Roumia! Renée! murmură el, la urechea ei. Fetiţo, roumia, trezeşte-te!

Cuprinse între palme faţa fetei, mişcându-i capul la dreapta şi la stânga. Oare nu era întocmai ca fiul său mort? Allah! O prinse de umăr şi o scuturâ cu putere. Apoi sări în picioare, aduse un vas cu apă, umezi fruntea fetei şi ochii ei. Îi picură apă pe buze. Pe urmă îşi culcă urechea pe pieptul ei şi ascultă. Inima bătea încă. Îşi lovi capul cu pumnii, se aruncă la pământ în faţa ei, îi sărută picioarele, pulpele, pieptul, umerii, gâtul, buzele şi fruntea. Fata îşi deschise în cele din urmă ochii. Scoase un ţipăt slab şi se ridică pe jumătate.

— Binecuvântat fie Allah! spuse bărbatul şi lacrimi îi curgeau pe faţă. Binecuvântat fie Allah!

— Ce-ai făcut cu mine? întrebă Renée ameţită, pipăindu-şi gâtul.

Le Roux era încă îngenuncheat lângă ea. Renée îşi acoperi sânii cu mâinile tremurânde.

— Te rog, părăseşte-mi cortul, spuse ea.

Privirea lui Le Roux semăna cu a câinilor flămânzi, care imploră milă. O tristeţe sfâşietoare plutea în ochii lui.

— Roumia, făcu el, cu glasu-i obişnuit. Trebuie să mă ierţi!

— Să te iert? Cum îmi ceri una ca asta?

— Ascultă-mă. Ascultă, ceea ce trebuie să-ţi spun, apoi plec, pentru ca nedreptatea şi barbaria mea să nu-ţi înstrăineze pentru totdeauna inima de a mea. Nu uita că am fost foarte amărât.

— Te-am supărat eu cu ceva?

— Nu, nu d-ta, ci poporul d-tale... Compatrioţii d-tale au bombardat iar Chechrell-ul. Mi s-au prăpădit peste trei sute de supuşi. Ah! Roumia, inima mea e rănită adânc! Te-aş fi ucis, dacă Allah nu-mi evoca viziunea lui Mohammed. Nevinovatul lui suflet s-a mutat în pieptul d-tale şi trăsăturile lui se oglindeau pe faţa d-tale. Îmi pierdusem încrederea în d-ta! Te credeam prefăcută. Mânia îmi luase minţile. Allah însă n-a vrut să mori.

Cuprinse genunchii fetei, lipindu-şi faţa de ei. Renée îşi adună toate puterile, pentru a se stăpâni şi părea calmă.

— Chechrell din nou bombardat? Trei sute de morţi?

Aşează palma pe turbanul lui Le Roux.

— Niciodată n-am să mă mai plâng, spuse ea.

Le Roux îi prinse atunci mâna, strângând-o de fruntea-i înfierbântată.

Renée îl lăsă. Era peste măsură de emoţionată. Avea senzaţia că nimic din ce se întâmplă cu ea nu are importanţă. Viaţa ei era definitiv împletită cu a lui.

Le Roux, de parcă i-ar fi ghicit gândurile, spuse:

— Nu poate fi pace între poporul meu şi poporul d-tale. Mâine voi ataca Bordj-Oukilla cu şase mii de oameni. Acesta mi-e răspunsul pe care-l dau poporului d-tale, roumia!

— Singurul răspuns?

— Da şi dacă toţi cei şase mii se prăpădesc, repet atacul cu douăzeci de mii de oameni.

— Ce rost au toate acestea? izbucni Renée, cu amărăciune. Nu ai nicio şansă. Chechrell-ul va fi bombardat şi mai departe, până când şi ultima casă va fi distrusă... Acest măcel stupid trebuie să se sfârşească odată şi d-ta trebuie să-ţi dai concursul în acest scop. Să nu-ţi închipui că francezii se vor retrage cu fanfară, lăsându-te singur stăpân aici. Da, îndrăznesc să-ţi spun, că de n-ai fi atât de plin de d-ta, de n-ai fi atât de îngrozitor de orgolios şi de încrezut în forţa de care dispui, ai putea obţine prin inteligenţă şi moderare multe avantaje din partea guvernului francez! Chiar acum, în ceasul al doisprezecelea, ai putea să-ţi slujeşti poporul. În loc de toate acestea, d-ta trimiţi la moarte sigură mii de oameni, populezi satele cu văduve şi orfani şi într-o zi vei sta în faţa lor ca un răufăcător blestemat!

Le Roux privea ochii arzători ai fetei. Renée se apropie de el. Îi puse mâinile pe umăr, dar îşi feri privirile.

— De ce nu mă asculţi? întrebă fata, cu moliciune în glas. Nu fi atât de încrezut în d-ta! Nu fi sclavul viselor d-tale de mărire. Ura din sufletul d-tale te orbeşte, făcându-te să scapi toate ocaziile de a-ţi servi poporul. De unde această ură sălbatică? De ce trebuie să-l ţii pe tata în temniţă? Eu ştiu că e închis. Nu mi-e teamă. Îl iubesc pe tata. El e însă ostaş. Şi sunt şi eu fiică de ostaş, astfel că m-am obişnuit cu gândul de a primi în orice clipă vestea morţii sale.

Le Roux îşi întoarse încet capul spre Renée. Fata îi înfruntă privirea. O cuprinse un sentiment victorios, care ţinu câteva clipe, pentru că ştia că atinsese acel firicel nevăzut, care leagă două fiinţe una de alta.

Renée prinse mâna bărbatului. Avu deodată sentimentul că este mama acestui bărbat, atât de totală era încrederea cu care Le Roux se uita la ea. Şi inima ei fu cuprinsă de o nouă afecţiune, o afecţiune căreia nu-i găsea calificativ.

— Ascultă-mă! Dacă vrei, îţi ofer prietenia mea, întreaga mea prietenie... Mă duc singură la generalul Merzbourg şi voi face tot ce îmi stă în puteri, pentru a aduce pace poporului meu şi poporului d-tale. Îţi voi fi credincioasă, întocmai după cum voi încerca să fiu credincioasă propriului meu popor. Îi voi comunica generalului Merzbourg condiţiile d-tale, aceste condiţii însă trebuie să fie rezonabile şi drepte, cinstite şi inteligente.

Renée simţi că vorbele ei au un efect covârşitor asupra lui Le Roux. Bărbatul îşi retrase instinctiv mâna, se apropie de ieşirea cortului, apoi se întoarse iar.

— Am comunicat condiţiile mele celor din Fez, spuse el.

— Condiţiile d-tale au fost exagerate. La urma urmelor, Franţa este un stat mare. Au trebuit o mie de ani, pentru ca Franţa să ajungă acolo unde se află azi.

— Cunosc dinainte toate condiţiile, care mi le vor pune. Iată-le: recunoaşterea autorităţii franceze, extrădarea mea personală, dezarmare şi controlul militar al triburilor.

— De unde ştii? N-ar fi mult mai cuminte să facem o ultimă încercare, înainte de a pune în joc mii de vieţi omeneşti şi înainte de a risca un nou bombardament?

— Cunosc toate condiţiile Franţei, răspunse încăpăţânat Le Roux. Le cunosc toţi arabii şi toţi berberii şi, iată de ce nu depunem armele.

— Nu cred acest lucru, răspunse Renée cu asprime.

— Te vei convinge personal de adevărul spuselor mele.

— Nu cred.

— De altfel, te-ar reţine ca prizonieră...

— N-aş tolera aceasta.

— Nu i-ai putea împiedica să te reţină.

— În calitate de emisar al d-tale, aş pune condiţia reîntoarcerii mele la d-ta.

— Nu te-ai mai întoarce, spuse bărbatul, deznădăjduit.

— Îţi jur că mă reîntorc.

— Nu pot crede aceasta.

— Trebuie s-o crezi.

— Ce garanţii am?

— Eu însămi, rosti ea şi îşi deschise larg braţele.

Le Roux o privi câteva clipe cu o expresie de îndoială în ochi, apoi spuse fascinat:

— Mă încred în d-ta.

Fata îşi lăsă braţele să cadă de-a lungul corpului, apoi se rezemă de stâlpul cortului.

— Deci, pot să mă duc?

— Cum să rezolvăm plecarea d-tale?

— Foarte simplu. D-ta şi cu mine... noi doi, îi vom scrie generalului Merzbourg o scrisoare. Un curier va aduce amândouă scrisorile la cartierul general. D-ta mă numeşti pe mine emisar. Eu cer o garanţie în scris, că voi fi liberă să mă mişc şi că nu voi fi reţinută. Atâta timp cât durează tratativele, trebuie încheiat un armistiţiu. Nu este îngăduit să se descarce o singură armă, nu se va lansa nicio bombă. D-ta singur vei stabili condiţiile armistiţiului. Sunt convinsă că vor fi acceptate.

Le Roux se plimbă mult timp prin cort, clătinând din cap a nedumerire, mângâindu-şi mustaţa rară şi privind în gol. Apoi se opri deodată şi se întoarse spre ea.

— Fie! spuse el.

XII

În după masa zilei de 7 iulie se dădu în amândouă taberele ordinul, că focul trebuie încetat până în după masa zilei de 8 iulie, orele 17. În acest răstimp, nu era îngăduită nicio deplasare de trupe.

Războinicii triburilor apărură de după blocurile de stâncă şi întrunindu-se în cete, discutară ordinul Amirului. Îşi dereticară vizuinele îmbâcsite şi îşi înmormântară, cu tradiţionalul ritual, morţii. Unii cerură permisia de a-şi vizita familiile aflate în satele de munte. Războinicii de elită ai lui Le Roux – care se cuibăriseră pe o cotă inaccesibilă, unde activau cu o baterie de 75 – deveniră vizibili, lustruindu-şi obuzele, care sclipeau în soare, fiind convinşi că obuzele lustruite, sunt mai eficace decât cele nelustruite. Alţii ungeau roţile tunurilor. Pentru încurajarea triburilor, se lansă zvonul că armistiţiul fusese cerut de francezi.

Le Roux o însoţi pe Renée până în raza vizuală a ofiţerului francez, care o aştepta lângă una din liniile de sârmă ghimpată. Garda fetei era alcătuită din trei tineri nobili călare. Duceau cu ei

un frumos cal din Oudrar, un minunat animal de rasă, foarte rar în acest ţinut. Şaua era făcută din cea mai fină piele, ornată cu arabescuri de argint. Calul acesta era darul Amirului pentru marele comandant francez.

O ultimă strângere de mână, o privire semnificativă, un surâs reciproc de încurajare – astfel se despărţi Renée de Le Roux.

Renée călărea calul lui Mohammed. Era într-o dispoziţie însufleţită. Deşi era femeie, izbutise să-i împiedice pe aceşti bărbaţi să se măcelărească. E drept că numai pentru douăzeci şi patru de ore, dar ce importanţă avea aceasta? În acest interval, va încerca să pună capăt, odată pentru totdeauna, măcelului.

Doi ofiţeri se apropiară de ea. O salutară cu multă căldură şi prietenie, dar se părea că atitudinea rezervată a fetei îi enervă. La început, protestară împotriva gărzii personale. Încercară să retrimită pe cei trei nobili călăreţi în tabăra lui Le Roux.

Renée însă refuză.

— Sunt un emisar oficial, spuse ea. Aceşti tineri alcătuiesc garda mea personală. Mă vor însoţi!

— În acest caz, trebuie să-i legăm la ochi.

— Natural. Dacă doriţi, mi-i puteţi lega şi pe ai mei. Sunt gata să mă supun tuturor regulilor, care nu lezează misiunea mea.

— Dar, bine, mademoiselle, dvs. faceţi parte dintre noi!

— Nu ştiu, răspunse Renée şi îi privi adânc în ochi.

— Înainte, ordonă comandantul. Nu sunt însă sigur, că suita d-tale nu va fi capturată.

Renée însă nu-şi luase ochii de la el.

— Nu cred că francezii, care sunt un popor cavaleresc, să calce condiţiile unui armistiţiu.

— Vom vedea. Înainte! strigă comandantul.

Mica ceată de călăreţi porni în tăcere. Înainte şi în urma lor călărea câte un detaşament de vânători călări. După două ore de mers, ajunseră la un drum, despre care i se spuse fetei că era cel pe care fuseseră capturaţi de Sonloup şi fiica sa. De ambele părţi ale drumului se întindea câte o tabără fortificată. Pe o colină, împrejmuită cu sârmă ghimpată şi tranşee, se instalase artileria. Într-un careu larg, făceau instrucţie zuavii. Dincolo de careu se afla un lazaret şi o duzină de automobile sanitare. Renée fu condusă prin tabără. Un batalion al armatei coloniale se afla în stare de alarmă. Ofiţerii infanterişti îşi întorceau capul după Renée, zâmbeau şi o salutau.

Inima fetei fu cuprinsă de teamă.

Ajunseră în apropierea cortului generalului comandant şi Renée recunoscu silueta neobişnuit de înaltă, îmbrăcată într-o uniformă ponosită. Mustaţa agresivă era încărunţită de praf, şi faţa de vultur brăzdată de oboseală. Lângă el, se afla generalul Olivier, comandantul forţelor aeriene, apoi colonelul Fehlhagen, căpitanul Charnier, un sublocotenent înalt din cavalerie, care purta o uniformă albă, cu nasturi sclipitori. Era de Breusac. Renée recunoscu încă pe un maior elegant al legiunii străine, descendent al unei familii imperiale.

Toţi aceşti bărbaţi rămaseră uluiţi, când ea se opri în faţa lor, în veşminte arabe, cu cizmuliţe moi în picioare şi turban pe cap. Fără să-şi trădeze însă mirarea, o întâmpinară zornăindu-şi pintenii şi tăinuindu-şi bucuria. Opt braţe se întinseră spre ea, pentru a o ajuta să descalece. În cele din urmă, o ajută însuşi Merzbourg şi cu un gest, de parcă ar fi cerut un excepţional favor, o sărută pe amândoi obrajii. Apoi îi întinse un mic buchet de oleandri – trandafirii deşertului. Generalul Olivier făcu acelaşi lucru.

Renée fu condusă în cort, înconjurată de crema armatei coloniale.

— Ce să ne facem cu suita? întrebă Olivier.

— O retrimitem, spuse Merzbourg. N-avem nevoie de ei.

— Oamenii aceştia rămân aici, răspunse Renée. Insist să rămână în apropierea mea.

Generalii şi ofiţerii se îmbulzeau în jurul ei, privind-o cu un interes, amestecat cu mirare.

Merzbourg se legăna încoace şi încolo pe picioarele-i de flamingo şi râdea sonor.

— Vă felicit, mademoiselle! Cine susţine că tinerele de azi n-au minte? Priviţi-o, domnilor, pe mademoiselle! Ce minunat şi-a aranjat evadarea! Ce inteligenţă trebuie să ai, pentru a născoci un asemenea plan! Să te oferi emisar lui Abd-el-Kader! Numai fiica unui de Sonloup putea să născocească aşa ceva! Închipuiţi-vă, ce greu va fi fost să câştigi încrederea acestui barbar! Mademoiselle de Sonloup, vă urez bun-venit în numele întregii armate franceze!

Pintenii zornăiră din nou. Un râs vesel răsună în cort.

Renée se aşeză la masă. Privi cu ochi iscoditori feţele din jur.

— Nu vă înţeleg, generale.

Din nou râsete. Renée se uită la Breusac, cerându-i parcă ajutor. Ochii lui scânteiau sub sprâncenele subţiri şi arcuite. Pe

faţa-i înseninată de râs, se iviseră două gropiţe.

Fata aşează pe masă mapa de piele, se rezemă cu coatele pe ea, îşi încrucişă mâinile şi se uită la ofiţeri. Pe faţa ei, se citea o hotărâre neşovăitoare. Râsul din cort se stinse. Ofiţerii se uitau muţi la Renée.

— Mon général, făcu ea în cele din urmă, aţintindu-şi privirile asupra feţei lungi a lui Merzbourg. Sunt nespus de fericită că mă aflu din nou în mijlocul compatrioţilor mei. Pentru primirea călduroasă care mi-aţi făcut-o, vă exprim mulţumirile mele. Vă înşelaţi însă, dacă vă închipuiţi că mă aflu aici, pentru că am evadat. Nici prin gând nu-mi trece una ca asta. Regret că v-aţi închipuit acest lucru. Nu ştiu cum v-a trecut prin gând că l-aş putea păcăli pe Abd-eb-Kader! Vă asigur că nu sunt o fugară. Sunt aici, pentru a îndeplini o misiune.

— Teatru! strigă Merzbourg.

— Nu, d-le general, e foarte serios ceea ce vă spun. E vorba de viaţă şi de moarte. Credeţi-mă, că tot ce vă spun, e cât se poate de serios. N-am jucat niciun fel de teatru.

— Imposibil, spuse Merzbourg. Sunteţi o franceză, fiica unui general francez. Susţineţi într-adevăr că aţi trecut în tabăra noastră, având o misiune precisă din partea acelui bandit?

— Vă rog să uitaţi că sunt francez. În clipa aceasta, nu mă simt aparţinând niciunei naţiuni.

— Dar bine, mademoiselle, ceea ce-mi cereţi este cu neputinţă.

— Ba este cu putinţă, răspunse fata şi glasul ei era aspru. În clipa de faţă, eu nu sunt decât om. Nimic altceva. Mi-am dat cuvântul de onoare faţă de Abd-el-Kader. Mă aflu aici ca emisara lui. Dvs. v-aţi obligat să-mi garantaţi drepturile acordate emisarilor şi că nu mă veţi împiedica în acţiunile mele.

Îşi aşează mâna pe mapa de piele.

— Trebuie să-mi îndeplinesc misiunea. Timpul e scurt... douăzeci şi patru de ore! Să trecem imediat la lucru.

Scoase din mapă scrisoarea lui Abd-el-Kader, se ridică de pe scaun şi i-o întinse generalului. După o scurtă ezitare, Merzbourg luă scrisoarea.

— Acum, că vă aflaţi între compatrioţii dvs., nu mai trebuie să păstraţi atitudinea aceasta, mormăi el enervat.

— Aştept ca toţi compatrioţii mei să ia aminte că este în joc cuvântul de onoare al unei compatrioate, chiar dacă acest cuvânt a fost dat duşmanului.

Ofiţerii îl priviră uluiţi pe Merzbourg.

— Voyons! spuse Merzbourg, pe un ton oficial. Aceste lucruri grave nu este îngăduit să le trataţi cu sentimentalism. I-am acordat lui Le Roux un armistiţiu de douăzeci şi patru de ore, numai pentru că am presupus că aţi născocit un plan complicat de evadare. Fireşte, era foarte important pentru noi, să vă ştim în siguranţă. Dacă o singură clipă mi-aş fi închipuit că dvs. vă gândiţi serios la toate acestea, niciodată n-aş fi acceptat armistiţiul. Vă pot spune chiar acum, că prezenţa dvs. aici nu poate schimba viitoarea evoluţie a evenimentelor.

Se juca distrat cu scrisoarea lui Le Roux.

— Despre tatăl dvs. nu ne-aţi adus nicio ştire? întrebă el şi glasul lui avea un alt timbru, mirat şi plin de reproş.

— V-aş da bucuroasă veşti despre el, dar de la sosirea noastră la Chechrell nu l-am văzut niciodată.

— Nu ştiţi nimic despre el?

— Nimic.

Merzbourg se încruntă.

— Veniţi, probabil din Igoulman?

— Da.

— Nu s-ar putea ca şi generalul de Sonloup să se afle la Igoulman?

— Nu ştiu.

— Dvs. cum aţi ajuns acolo?

— D-le general, răspunse Renée, vă rog să nu-mi mai puneţi întrebări. Trebuie să-mi păstrez loialitatea faţă de poporul în numele căruia mă aflu aici.

— Mă aflu deci în faţa dvs. în calitate oficială?

— Fără îndoială, deoarece am venit aici, ca să tratez cu dvs. exclusiv chestiuni oficiale. Presupun însă, că lucrul acesta nu ne va împiedica să rămânem oameni.

Merzbourg scrâşni din dinţi şi rupse marginile plicului lui Le Roux.

— Am primit mai multe scrisori de la acest tâlhar, spuse el, despăturind scrisoarea. Obrăznicia lui nu cunoaşte margini.

Citi scrisoarea, o întinse unui colonel, apoi se adresă fetei:

— Eh bien, vă numeşte emisara lui şi dvs. îmi cereţi să precizez în scris condiţiile noastre de pace si să vă predau actul? Pah!

Se plimbă câteva clipe prin cort.

— Iată, voi preciza îndată condiţiile noastre de pace, spuse el,

oprindu-se: Capitularea fără condiţii! Restul se va aranja de la sine. Lucrul acesta îl puteţi primi, fireşte, şi în scris. Capitulare fără condiţii! Francezii onorabili nu încheie pacte şi tratate de pace cu tâlhari şi ucigaşi de rând!

Renée stătea nemişcată, aproape într-o poziţie ostăşească de „drepţi”. Degetele-i lungi şi subţiri abia atingeau masa. Avea senzaţia de parcă s-ar fi izbit de un zid de granit. În inima ei se stinse speranţa de a putea impresiona sufletul acestui ostaş. Simţea că este înconjurată de atmosfera rarefiată a disciplinei. Aceşti bărbaţi se aflau aici pentru a-şi face datoria, pentru a executa ordine, pentru a-şi utiliza toată forţa şi energia în vederea distrugerii adversarilor. O cuprinse deznădejdea. Zise totuşi:

— Am trăit mai multe luni în mijlocul poporului, împotriva căruia dvs. vă războiţi, cunosc mult mai bine pe oamenii aceştia, pe care îi numiţi tâlhari şi ucigaşi.

Ofiţerii se uitară nedumeriţi la ea, şi apoi se priviră unii pe alţii.

— Mademoiselle! strigă Merzbourg, pe un ton îndurerat, dar totodată furios, trebuie să vă amintesc oare ce vi s-a întâmplat anul trecut în Valea Roşie? Să vă citez numele tuturor francezilor pe care Le Roux şi oamenii lui i-au omorât? Sau să vă atrag atenţia că dovediţi extrem de puţină compasiune pentru părintele dvs.? Niciunul dintre noi nu uită să se roage zilnic, pentru ca să sune şi pentru Sonloup ceasul eliberării. Dvs. însă, mademoiselle, v-aţi uitat cu desăvârşire îndatoririle!

Renée simţi că păleşte.

— Mă-ndoiesc, spuse ea în şoaptă.

— Eu însă, continuă Merzbourg, pe un ton ridicat, vă spun în calitatea mea de francez, care vorbeşte unei franţuzoaice: v-aţi uitat cu desăvârşire îndatoririle.

— Nu sunt aici, pentru a mă plânge de durerile şi neajunsurile mele personale, spuse fata. Sunt aici pentru a vă vorbi despre durerile altora. Mi-a trebuit mult timp, până să-mi pot înţelege duşmanii. Cu cât i-am înţeles însă mai temeinic, cu atât mai temeinic m-am convins, că nimeni nu are dreptul să pătrundă în ţara lor, cu intenţii de cucerire împuşcând populaţia şi cucerind teritoriile care le aparţin lor.

Merzbourg se apropie încet de ea şi îi puse mâna pe umăr cu un gest părintesc.

— Fără îndoială, aţi suferit mult, ma chère, spuse el pe un ton mai moale. V-aţi gândit însă bine la ceea ce aţi spus adineauri? Ştiţi

că vorbele spuse, dacă sunt exprimarea sinceră a sentimentelor dvs., vă situează în rândurile adversarilor Franţei? Nu uitaţi cine sunteţi! Nu vă amestecaţi în lucruri care nu vă privesc! Bărbaţi destoinici au mai încercat ceea ce încercaţi dvs. acum, dar au suferit eşec. Suntem încântaţi cu toţii că putem saluta în mijlocul nostru o tânără încântătoare ca dvs., şi suntem gata să facem pentru dvs. tot ce ne stă în puteri. Nu uitaţi însă că tatăl dvs. este un general francez, că sunteţi strănepoata acelui mareşal de Sonloup, care a slujit sub regii Franţei. Ma chère enfant, vă rog să rectificaţi acuzaţiile pe care le-aţi adus patriei dvs. Vă murdăriţi singură, cedând unor astfel de gânduri. Fiţi inteligentă! Voyons! Glasul lui deveni linguşitor. Reveniţi-vă! Retrageţi-vă afirmaţiile!

În timp ce vorbea Merzbourg, Renée revăzu în gând pe Abd-el-Kader. Retrăi mintal clipele grele ale ultimelor zile şi îşi aduse aminte de sentimentul de triumf pe care îl încercase. Se gândi la ochii trişti ai lui Le Roux şi la glasul lui incolor, cu care o îndemna la drum: „Fie! Încearcă să faci tot ce-ţi stă în putinţă! Am deplină încredere în d-ta. O iubire ca a noastră, nu poate duce la o înfrângere. Du-te, Renée, în numele meu la poporul d-tale! Mi-e teamă însă că te vei lovi de dârza lui împotrivire”. Îşi aduse aminte de ultimele lui cuvinte, pe care i le spusese cu câteva clipe înainte de despărţire: „Întoarce-te la mine, roumia! Te las să zbori acum din colivie, ca pe o pasăre minunată. Întoarce-te însă la mine! În toate satele şi oraşele Atlasului, se va vorbi de fapta d-tale şi numele d-tale, întocmai ca al Lallei Aziza, va trăi veşnic în toate inimile arabe şi berbere, Lalla roumia”. Şi amintirea aceasta nu făcu decât să-i oţelească voinţa şi să încerce totul în interesul acelor bieţi oameni, care pândeau rezultatul misiunii sale.

Merzbourg, care voia s-o cruţe de umilire, n-aşteptă răspunsul fetei. În prezenţa camarazilor săi, întrebuinţase voit acest ton părintesc, pentru că nădăjduia ca atitudinea-i prietenoasă şi cuvintele lui gândite s-o convingă pe Renée de Sonloup. La urma urmelor, ce ştia această copilă despre Maroc?

— Ascultaţi-mă, continuă el. Până când nu-i vom veni de hac acestei organizaţii uriaşe de tâlhari, nu putem pacifica Marocul. Ne vor ataca mereu. Soldaţii noştri sunt permanent ameninţaţi. Până când tâlharii aceştia, care au izbutit să vă convingă cu atâta viclenie să ne vorbiţi în numele lor de pace, vor putea ucide ostaşii Franţei şi distruge căile noastre de comunicaţie, fără a-şi lua pedeapsa meritată, nu va fi ordine în protectorat. Nu există altă

soluţie decât războiul.

Când observă că buzele fetei se contractă, de parcă ar vrea să-şi stăpânească un zâmbet, continuă pe un ton ridicat:

— Credeţi-mă, nu e glumă ceea ce vă spun! Ne aflăm în stare de război. Aici oamenii îşi dau viaţa pentru Franţa!

Renée îi înfruntă privirea.

— Dincolo, oamenii îşi dau viaţa pentru Maroc.

Merzbourg îşi ridică disperat braţele spre cer.

Generalul Olivier, care până acum tăcuse, făcu un pas înainte. Pe tunica lui, decoraţiile zornăiră.

— Mademoiselle! făcu el pe un ton glacial. De regulă, nu se prea vorbeşte în acest fel cu generalii francezi. Vă atrag atenţia, că dacă aţi fi bărbat, aş fi nevoit să ordon imediata dvs. execuţie.

— Vă stau la dispoziţie, spuse Renée şi îi aruncă o privire dispreţuitoare măruntului general de aviaţie. Am venit aici, pentru că dvs. bărbaţii nu sunteţi în stare să vă soluţionaţi conflictele, fără să vă măcelăriţi unii pe alţii. Am mai venit, ca să protestez împotriva bombardării femeilor şi a copiilor. Tot ce e francez în mine se indignează împotriva felului dvs. de a proceda!

Căzu pe un scaun şi îşi acoperi faţa cu mâinile.

XIII

Nu departe de locul unde Renée trecuse liniile franceze, se afla o vale râpoasă, ale cărei coline înverzite se căţărau până sus, în munţi. Un pârâiaş străbătea valea. Fiecare palmă de pământ era cultivată de locuitorii sătuleţului de berberi, care aparţineau cu toţii aceluiaşi neam – familiei Beni-Haffes, care stăpânea de veacuri valea. De la proclamarea Djehâd-ului, bărbaţii acestui mic trib plecaseră la război, nerămânând acasă decât Hamza-el-Haffes, şeful familiei, în vârstă de o sută de ani.

Le Roux aştepta în acea vale sfârşitul armistiţiului de douăzeci şi patru de ore. Refuza invitaţia prietenească a lui Si Hamza, îşi concedie prietenii, ofiţerii şi suita, retrăgându-se în interiorul văii. Se stabili sub un lămâi stufos, îşi scoase din geanta de piele un codru de pâine şi începu să mănânce încetişor. În ultimele zile, trăia aproape exclusiv cu pâine uscată şi ceai. Peste puţin, Si Hamza se apropie de el, însoţit de doi tineri. Bătrânul, după ceremonialul dureros al prosternării în faţa sultanului, se ridică în picioare şi luând ulciorul cu apă rece de la unul din tineri, i-l întinse lui Le

Roux.

Le Roux îi mulţumi, la care Hamza plecă cu paşi rari, cerând binecuvântarea lui Allah asupra Moulay-ului. Oare Allah va lăsa şi mai departe micul trib în această vale înverzită? Oare nu va trebui să ordone foarte curând evacuarea generală? Văzu cu ochii sufletului populaţia părăsindu-şi casele şi coborând în vale, pentru a căuta adăpost şi protecţie. Era un blestem al neamului său acest neîncetat vagabondaj. De unde venea însă dispoziţia lui neobişnuită, de duioşie? Avea senzaţia că durerea îi prinde inima în cleştele ei. De ce s-au schimbat atât de mult toate în jurul său şi în sinea lui?

Urmări capetele bărbierite ale celor doi tineri Haffes, dispărând într-o depresiune a văii. Aparţineau tipului negroid, cu nasul lat, buzele groase, bărbia mică. Erau încă foarte tineri. Se aflau pe pragul vieţii. Erau încă neştiutori.

— Allah! Allah! Ce vârtej mai e în mine! mormăi Le Roux, în timp ce se gândea la nenumăratele lipsuri şi defecte ale poporului său.

Când se lăsă seară, gândurile sale se îndreptară spre Renée. Oare unde era? Ce făcea? Merzbourg va asculta de ea, se va lăsa influenţat de ea?... I se părea cu neputinţă ca vreun bărbat să-i poată rezista. Îl va convinge cu siguranţă pe Merzbourg, că el – Abd-el-Kader – dacă ar dispune de avioane, nu le-ar întrebuinţa niciodată pentru a bombarda populaţia civilă.

Odată cu coborârea nopţii, un sentiment de nesfârşită singurătate îl copleşi. Gânduri neaşteptate, până atunci nebănuite, se iviră din subconştientul său, punând stăpânire pe el. Iscodi cerul înstelat.

— Oare ce veste îmi va aduce? Ce se va-ntâmpla mâine? se întrebă el.

Jos, în vale ardeau sute de mici focuri. În onoarea lui, până şi satul fusese iluminat cu câteva lumânări de seu. Garda lui de berberi dormea la o aruncătură de piatră. Pârâiaşul susura molcom. Şi, în lumina stelelor, vedea până departe valea. Peste puţin, răsări luna şi învălui toate într-o ceaţă lăptoasă.

O umbră se apropie deodată de Abd-el-Kader, cântând o melodie tristă din fluier.

— Tu eşti, Ali?

Silueta de atlet a păstorului se profila uriaşă pe cerul înstelat. Părea că atinge cerul cu creştetul. Abd-el-Kader prinse să-şi legene

capul în ritmul cântecului.

Ali îşi scoase brâul, pielea de panteră de pe umeri, le aruncă pe pajiştea cu parfum de flori şi mentă, apoi se lăsă în genunchi. Îşi legăna în dreapta şi în stânga trupul, în ritmul ciudat al melodiei exotice. Le Roux fredonă şi el melodia. În inima lui se aprinse o dragoste sălbatică pentru ţara sa şi pentru toate fiinţele făcând parte dintr-însa.

Ali sfârşi primul cântec şi atinse pământul cu fruntea. Apoi îşi duse iar la buze flautul şi continuă să cânte. Abd-el-Kader fredonă împreună cu el noua melodie. După câtva timp, îi ordonă păstorului să înceteze. Apoi îl chemă lângă el, îl sărută pe frunte şi îi şopti câteva cuvinte la ureche. Ali se ridică şi porni în grabă spre focurile din vale.

Le Roux rămase singur. Dormi sub lămâiul stufos. Se sculă dis-de-dimineaţă şi se spălă în pârâu. După ce îşi făcu rugăciunea, încălecă şi peste puţin ajunse la un perete de stâncă, din cuarţ şi onyx. Aici se adunaseră căpeteniile taberei sale. Le Roux ţinu cu ei un sfat, care se prelungi până la prânz. Pe urmă, se întoarse din nou sub măslinul stufos. Ştia că la orele cinci, războinicii lui se vor afla pe poziţii. Planul lui era definitiv stabilit. În cazul când condiţiile francezilor vor fi inacceptabile, va da prima lovitură. Va dezlănţui un atac concentric nocturn, împotriva kasbei Sidi Omar.

Ceasurile treceau şi un sentiment copleşitor de nesiguranţă puse treptat stăpânire pe inima lui. Oare se va întoarce roumia? Încercă să se convingă că nu se va mai întoarce. Încercă să se gândească la ceea ce era mai rău, pentru a-şi pregăti inima cu orice surpriză neplăcută. Simţea că, dacă roumia nu s-ar mai întoarce, s-ar rupe o strună în inima lui. Pentru că inima lui era a roumiei, care o luase cu ea. Şi dacă ea nu se întoarce, ca să-i readucă inima, haosul va pune stăpânire pe el. Pentru că bărbatul fără inimă e gol, deznădăjduit, bolnav şi periculos, şi se prăpădeşte de mâhnire...

Soarele îşi continua drumul învolburat. Razele lui înfierbântară pietrele. Aproape că auzeai cu urechile suspinul stâncilor. În lumina incandescentă a zilei, verdele lămâiului părea un negru de smoală. Le Roux îşi sprijini capul de trunchiul copacului şi îşi închise ochii. Din când în când, înghiţea, pentru a-şi umezi gâtlejul. Uneori mormăia:

— Întoarce-te, roumia! Întoarce-te! Te voi purta pe braţe! Îţi voi păzi fiecare pas! Nu vei scoate cuvânt, care să nu-mi pătrundă în

inimă şi să nu rămână în vecii vecilor într-însa!

Şi buzele lui murmurau neîncetat, ca un refren:

— Întoarce-te! Întoarce-te!

Acum era convins că ea nu se mai reîntoarce. Încercă să-şi închipuie ce ar face o femeie arabă, dacă ar fi în locul roumiei. Nu există femeie arabă, care în împrejurările date, s-ar întoarce de bună voie...

Îngrijorat şi sfâşiat de tristeţe, începu să-i promită în gând roumiei de toate.

— Dacă te întorci, începând de astăzi n-am să-ţi mai spun decât adevărul. Îţi voi mărturisi cele mai grele păcate ale mele. Îţi voi reda tatăl, chiar dacă el mi-e cel mai mare duşman. Îl voi trata cu cea mai mare generozitate. De dragul tău, îl voi iubi ca pe propriul meu părinte. Aici, în această clipă, îţi jur cu sfânt jurământ că aşa voi face! Întoarce-te însă, întoarce-te!

Le Roux cercetă valea cu privirile. Oamenii lui aşteptau la locul stabilit. Soarele cobora încetişor spre linia orizontului. Se apropia ora fatală.

Înnebunit de nesiguranţă, sări în picioare. Ca somnambulii, porni clătinându-se spre vale. La apropierea lui, cincizeci de oameni săriră de după o stâncă.

— Calul! ordonă el.

De după o stâncă, îi fu adus calul. Le Roux încalecă dintr-un salt, le făcu semn oamenilor să-l urmeze, apoi porni spre liniile franceze.

Abd-el-Krim se apropia în goană.

— Vine!

— De unde ştii?

— A fost văzută.

— Unde?

— Acolo!

— Dă-mi luneta!

Le Roux duse luneta la ochi. Văzu o mică ceată de călăreţi pe colina din faţă. Nu desluşi faţa călăreţilor, dar se încrezu în agerimea vizuală a oamenilor săi.

Descălecă şi se rezemă de un bloc de stâncă. La o mică distanţă, în spatele unor garduri dese de sârmă ghimpată, zări câţiva zuavi grăbiţi.

Era fix cinci, când mica ceată de călăreţi – trei tineri şi o tânără străină – trecură peste linii. Unul dintre călăreţi, aducea de căpăstru

un cal înşeuat.

— Nici calul n-au vrut să-l primească!

Le Roux simţi ameţeală.

Aşteaptă răbdător ca Renée să se apropie. O văzu descălecând şi pornind spre el, în mână cu o scrisoare.

Ochii fetei se umflaseră de extenuare, faţa îi era trasă. Gâtul ei părea nefiresc subţiat.

Le Roux o întâmpină cu o nesfârşită gingăşie.

— Aceasta este tot ce am putut obţine din partea lor, spuse fata.

Le Roux luă încetişor scrisoarea.

Când fata se uită la el, avu impresia că plânge mut, fără lacrimi. O singurătate catastrofală plutea în privirea lui.

Le Roux rupse în bucăţele scrisoarea şi zise:

— Îţi mulţumesc.

Dinspre liniile franceze se auzi sunet de goarnă.

XIV

Se întoarseră călare la Igoulman şi de acolo la Mellal, unde Le Roux ţinu un mare consiliu. Încorporă încă alte douăsprezece mii de războinici şi a doua zi, însoţit de două sute de călăreţi, porni împreună cu Renée spre Chechrell. Prin văi adânci şi peste pustiuri nemărginite, trecură călare cu o viteză de şaizeci de kilometri pe noapte. Goniră astfel ceasuri întregi, unul lângă altul. Erau ceasurile tăcerii, ale eforturilor fizice. Cea mai mare parte din zi, o petreceau prin sate, doborâţi de osteneală. Odată cu lăsarea serii, încălecau şi îşi continuau drumul în lumina stelelor şi a lunii. În sfârşit, Renée află de la Le Roux întregul adevăr despre tatăl său. Când văzu cu câtă groază primeşte fata ştirea şi cu cât dispreţ îi întoarce spatele, îşi apropie calul de al ei.

— Aşa a fost scris! spuse el, privind-o pătrunzător în ochi. Lucrurile acestea nu puteau fi împiedicate. Acum, este prea târziu să plângem destinul unuia dintre cei mai neînduplecaţi duşmani ai poporului meu. Regret doar că este vorba de tatăl d-tale. Voi căuta însă, ca în viitor să-mi răscumpăr greşelile trecutului. Nici cel mai sincer regret nu poate schimba lucrurile odată întâmplate. În ce te priveşte, te cunosc destul de bine pentru a fi sigur că vei înfrunta cu curaj destinul tatălui d-tale. Chiar dacă tatăl d-tale şi-a pierdut un ochi, chiar dacă e bolnav, mai e speranţă pentru el. Mai are un

ochi, cu care poate să vadă şi forţa lui fizică – chiar dacă a fost atât de sleită – mai poate fi redată cu îngrijiri amănunţite.

Tăcu şi privi ţintă la coama calului său.

— Pe fiul meu însă, nimeni nu mi-l mai poate reda.

— Abd-el-Kader, spuse Renée, să presupunem că te-ai fi gândit şi acum un an, aşa cum te gândeşti acum. Ai fi procedat altfel cu tata?

— Acum un an încă nu ştiam citi în inima d-tale. Acum un an eram încă străini unul de altul.

De când tatăl său dispăruse, Renée renunţase la gândul de a-l mai reîntâlni în viaţă. Era totdeauna gata să înfrunte ştirea morţii lui. Acum însă, când află că Nassr şi un alt temnicer se află amestecaţi în evadarea lui, speranţa îi reveni. O îngrozi totuşi gândul de a-l reîntâlni pe tatăl său fără un ochi, ca o umbră a ceea ce a fost.

— Cuvintele d-tale nu schimbă adevărul, că uneori cruzimea d-tale nu cunoaşte limită, spune ea. Dacă n-aş şti că te-ai schimbat şi dacă uneori nu te-aş compătimi din inimă, cred că aş mai fi în stare să te urăsc de moarte.

Pe faţa bărbatului răsări un surâs îngâmfat.

— Da! De moarte! repetă el printre dinţi. Dacă blânda Renée este capabilă de asemenea sentimente, cu siguranţă că este de scuzat ca eu să am faţă de un duşman crâncen sentimente similare sau chiar mai aspre.

— Eu însă izbutesc să mă stăpânesc. Niciodată n-aş omorî pe cineva, chiar dacă l-aş urî de moarte.

— Şi dacă-l ucid? Ce poate răpi moartea de la un om înţelept? Omul înţelept moare bucuros, pentru că are credinţă. Moartea nu este pentru el decât o punte, prin care ajunge în paradis.

Fata îl dorea cu toată feminitatea ei. Îl simţea cu neputinţă de înfrânt. Totuşi, temându-se ca nu cumva bărbatul să-i ghicească gândurile, răspunse scurt:

— În paradis! Foarte mulţi vor ajunge, peste această punte, în iad!

— Se poate, zâmbi bărbatul. Să sperăm însă că în iad vor fi mai mulţi roumi, decât adepţi ai profetului.

Când ajunseră în câmpia Imtras, poposiră într-o mică kasba, care fusese nu demult restaurată şi fortificată. Aceste kasbe aveau o deosebită importanţă strategică, pentru că ele stăpâneau trecătorile răsăritene şi nordice care duceau spre Chechrell.

Trecuse de miezul nopţii, când ajunseră la ţintă. Le Roux hotărî să facă un popas de câteva ore, apoi să se scoale înaintea de ivirea zorilor şi să ajungă în primele ceasuri ale dimineţii la Chechrell. Între timp, trimise un curier, ca să anunţe populaţia şi pe Si Mohammed de întoarcerea Amirului.

Renée fu instalată într-o cămăruţă spoită în alb, unde Huşna îi pregăti îndată culcuşul. Le Roux rămase în cercul intimilor săi. Când se aşezară la masă, Renée – care urmărea din cămăruţa ei scena – observă pe faţa lui Le Roux o expresie de adâncă îngrijorare, cum nu mai văzuse până atunci. O trimise pe Huşna să-l întrebe, daca n-ar putea veni şi ea să stea între ei. Le Roux se ridică şi intră în cămăruţa fetei.

— Pari foarte îngrijorat. S-a întâmplat ceva?

— Nu, răspunse bărbatul ridicând din umeri.

— La ce te gândeşti?

Le Roux o conduse prin curtea plină de femei şi copii, de bărbaţi, de oi, cai, catâri şi găini. Oamenii dormeau adânc, neştiind nimic de prezenţa Amirului lor printre ei. Apoi intrară într-o grădiniţă, lângă o fântână arteziană secată.

— De unde ai puterea de a-mi citi şi de departe gândurile? o întrebă Le Roux.

— Am văzut expresia de îngrijorare de pe faţa d-tale.

— Mă gândeam, ce catastrofă ar fi, dacă Chechrell-ul ar fi bombardat tocmai la sosirea mea.

Îşi plecă capul şi privi piciorul mic al fetei.

— Cred că ai avut dreptate, când mi-ai sugerat să evacuez oraşul. Cred că va trebui să renunţ la Chechrell. Îmi vine însă greu să renunţ de la o zi la alta la rodul atâtor osteneli.

— Să nu mai amâni, totuşi, evacuarea nicio zi, îl întrerupse Renée. Trebuie să treci la fapte. Din pricina neprevederii şi a lipsei de rapiditate în hotărâri, sute de oameni nevinovaţi pot să se prăpădească.

— Draga mea, spuse blând Le Roux, eşti ca o mamă a poporului meu, în timp ce eu îi sunt ca un părinte. Dar mâine, drumul nostru se va sfârşi.

Îi apucă braţul cu mâna tremurândă.

— De când privesc în ochii tăi, am impresia că pentru mine a răsărit un soare nou. Tot ce s-a întâmplat cu mine înainte de a te întâlni, s-a cufundat în bezna uitării. Acum însă, întunericul deznădejdii adumbreşte noul meu soare.

Strânse cu putere braţul fetei şi o privi adânc în ochi.

— Eşti ca marmura, spuse el. Dar toate stelele Africii strălucesc în ochii tăi. De ce te uiţi în fruntea mea? Vrei să citeşti ce stă scris pe ea? Citeşte! Citeşte! Sunt asemenea fierului înroşit, care se află între ciocan şi nicovală. Cândva am fost tare, foarte tare, acum însă m-am înmuiat, devenind mlădios şi inform. Nu ştiu cum voi fi, când destinul mă va forma din nou şi mă va întări în vâltoarea viitoarelor evenimente.

Fata respiră adânc.

— Mâine drumul nostru se sfârşeşte, continuă bărbatul. Trebuie să mă reîntorc în umbra trecutului, în bezna mea, la viaţa care trebuie să fie a mea. Nu mai ştiu să-mi pun frâu limbii, Renée. Nu mai pot să-ţi ascund gândurile mele. Nicio răsplată n-ar fi destul de mare, pentru cele ce mi-ai făcut. Chiar dacă ţi-aş aşeza la picioare toate comorile ascunse ale Atlasului, tot nu te-aş răsplăti după merit. Trebuie să te retrimit cu mâna goală la poporul tău!

Ochii i se umplură de lacrimi.

— Pe mine m-a zămislit deşertul, tu însă ai venit din grădinile oazelor. Mă vei vedea dispărând prin frunzişul verde al oazelor şi te vei gândi la mine, după ce ne vom despărţi, ştiind că amintirea ta o voi purta de-a pururi în mine, ca pe o floare care nu se ofileşte nici când. Allah! Scris este să nu fim niciodată uniţi!

Le Roux o îmbrăţişă pe Renée, sărutând-o aproape triumfător pe buze. Fata se lăsă vibrând de emoţie pradă sărutărilor lui.

Blândeţea şi gingăşia neobişnuită a bărbatului o copleşiră. Şi ştiu că niciodată nu va renunţa la el, că niciodată n-ar fi în stare să renunţe la el şi că nici comorile Atlasului n-ar valora cât fiul acesta sălbatic şi minunat al deşertului.

XV

Se apropiau de Chechrell. Cete mari de oameni îi întâmpinară. Steaguri fâlfâiau în vânt, războinici se agitau pe cai, nobili cu suitele lor se înclinau. În văzduh, pretutindeni, strigăte de „Moulay! Abd-el-Kader!” Ropot de tobe. Sunet isteric de trompete. Şi, din când în când, strigăte de bucurie: „Roumia! Roumia!”

Renée nu înţelegea ce înseamnă toate acestea. Se uită întrebătoare la Le Roux.

— Au aflat toţi ce ai făcut pentru ei, îi strigă bărbatul.

— Ce anume?

— Misiunea ta pe lângă Merzbourg! Poporul meu ştie ce înseamnă recunoştinţa.

Atât de pătimaş se îmbulzea mulţimea, încât unul din ofiţerii lui Abd-el-Kader, se văzu nevoit să recurgă la serviciile gărzii. Oamenii cădeau sub copitele cailor, dar strigătele şi osanalele nu se sfârşeau.

În apropiere de poarta Bab-Imtras, cortegiul fu nevoit să se oprească. Pe zidurile cetăţii, stăteau sute de femei, care strigau. Terasele caselor gemeau de femei tinere şi bătrâne. Strigăte de veselie umpleau văzduhul. Renée observă că în apropierea calului ei se iscase un tumult în public. Fata îl făcu atent şi pe Le Roux. Un om bătrân încerca să rupă cordonul de oameni şi să străbată spre Renée. La gestul poruncitor al Amirului, mulţimea îi făcu loc. Bătrânul izbi cu bâta ce-o avea în mână în crupa unuia din caii escortei, astfel că animalul sări în lături şi el se putu apropia. Un turban vechi îi acoperea capul, iar djebira-i lungă ajungea până la ghetele-i stâlcite. O barbă albă, tunsă rotund îi încadra faţa palidă şi scofâlcită. Era orb de un ochi. Fără să-l privească pe Le Roux, se postă în faţa calului fetei.

— Ce înseamnă aceasta? se răsti el la Renée, în franţuzeşte. Ce cauţi alături de acest individ?

Renée îl recunoscu pe tatăl său. Şi Le Roux îl recunoscuse şi dacă nu s-ar fi apropiat cu calul de Renée, fata s-ar fi prăvălit din înălţimea şeii. Astfel, Renée căzu înainte în şa.

Le Roux ordonă ca escorta să facă cerc în jurul lor. Apoi descălecă. Renée întinse mâna.

— Tată, şopti ea. Tată!

Generalul de Sonloup apucă de căpăstru calul fiicei sale. Între timp, Le Roux se apropie de el şi îl salută scurt, milităreşte. De Sonloup îşi îngustă pleoapele şi îi aruncă o privire severă. Apoi se întoarse din nou spre fiica sa şi lăsă căpăstrul din mână.

— Allez! Allez! spuse el scurt, de parcă ar fi dat ordin unor subalterni. Voi vorbi cu amândoi în kasba.

Le Roux dădu ordin comandantului escortei să-l petreacă pe general, cu cea mai mare curtoazie şi bunăcuviinţă, în kasba, unde să fie încartiruit în apartamentul privat al lui Si Mohammed. Pe Renée o rugă să-l întovărăşească încă o bucată de drum, pentru că peste puţin tot va fi împreună cu tatăl său. Apoi încălecă. Dar, în timp ce călărea alături de Renée, umerii i se năruiră, de parcă ar fi purtat o invizibilă şi grea povară prin oraşul desemnat de destin.

Renée simţi o îngrijorare crescândă, la vederea mulţimilor care umpleau străzile şi pieţele. Se uită în jur, pentru a-l vedea pe tatăl său. Îl descoperi, călare pe un catâr, pe care comandantul escortei îl rechiziţionase la repezeală de la un spectator. De pretutindeni, se ridicau glasuri de bun venit la adresa ei. Oriunde privea, nu vedea decât oameni, strigând şi bătând ritmic pământul cu picioarele.

De îndată ce ajunseră la marea curte interioară a cetăţii, Le Roux puse capăt primirii. Împreună cu Renée, dispăru pe una din porţi.

Între timp, generalul de Sonloup fu condus, prin mulţime, în noul său lăcaş. Demnitarii Chechrell-ului îl salutară rece.

Extraordinara-i stăpânire de sine, privirea lui grea, exprimând o dârzenie neînduplecată, le umplu inimile de frică. Mersu-i încet, aproape fantomatic, dispreţul suveran din colţul buzei, bâta masivă, pe care o ţinea ca pe un baston de mareşal, impuneau tăcere.

Parcă ar fi spus: „Vreau să fiu ascultat şi voi fi!”

Astfel impuse de Sonloup nobililor Chechrell-ului personalitatea-i suverană, ca un erou de dramă, ale cărei gesturi şi fapte – fie ele cât de mici – atrag asupra sa atenţia tuturor, silind publicul să-l imite. Un murmur lung străbătu rândurile demnitarilor, când generalul trecu printre ei.

De Sonloup intră într-o mare încăpere cu arcade. Prin ferestre vedea o parte din oraş şi din vale, până la pădurea de stejari, dincolo de care se desluşeau crestele dantelate ale Djebel-ului.

Privirile lui – în care mocnea un fel de nebunie – străpunseră geamurile. Lui, da, lui îi aparţinea Marocul şi prin el iubitei sale Franţa! Toate aceste văi secate de soarele intens, toţi aceşti munţi sălbatici aparţin Franţei! Francezii şi-au vărsat sângele pentru ele! Francezii îşi mai varsă şi azi încă sângele. Se întrebă: oare ce se întâmplă dincolo de munţii din zare, unde luptă şi mor soldaţii săi? Un dor nebun îl cuprinse de a fi alături de ei. Se plimbă câteva minute, cu mâinile încrucişate la spate, apoi îşi scoase turbanul şi djébira şi rămase în uniforma albastră de general. Îşi examina stelele de aur de pe mânecă şi le mângâie cu degetele, pentru a şterge praful de pe ele.

Îşi încheie un nasture uitat deschis de la tunică şi îşi pipăi buzunarul interior, apoi se apropie din nou de fereastră.

Uşa se deschise şi intră Renée. Se apropie cu paşi grăbiţi şi – totuşi – ezitând, de tatăl său. Îşi desfăcu braţele. Bărbatul însă o

prinse de încheieturile mâinii şi se uită ţintă în ochii ei.

— De când călătoresc fiice de general francez în cortegiul unor rebeli şi ucigaşi? o întrebă el, cu glas tremurător.

Înainte ca fata să fi putut răspunde, generalul continuă, fără să slăbească strânsoarea mâinilor:

— În pivniţa aceea blestemată, în care m-a vârât acest nemernic, m-am rugat neîncetat pentru siguranţa ta. Iar tu... tu ce-ai făcut? Voi pune capăt acestei poveşti! De unde vii? De ce te sărbătoresc aceşti barbari?

— Pentru că am încercat să-i salvez de moarte şi distrugere. În calitate de emisară a lui Le Roux, am vizitat liniile franceze.

— Ai ajutat duşmanilor noştri!

— Am încercat să ajut omenirea. Ah! tată, de m-ai înţelege! Am fost la generalul Merzbourg...

Generalul se holbă la ea, de parcă ar fi fost trăznit.

— I-a acordat lui Abd-el-Kader un armistiţiu de douăzeci şi patru de ore, iar el m-a trimis în liniile franceze, cu o scrisoare cuprinzând condiţiile sale. Condiţiile acestea erau acceptabile şi eu am făcut ce mi-a stat în puteri, tată. Merzbourg însă pretindea capitularea fără condiţii şi extrădarea lui Abd-el-Kader! Ah! ce popor sever suntem! În numele lui Abd-el-Kader, am refuzat condiţiile şi presupun că, din ordinul lui Merzbourg, Chechrell-ul va fi din nou bombardat.

Faţa lui de Sonloup devenise cenuşie. O împinse departe de el pe Renée. Şi cu glas incolor – care părea că vine dintr-o cisternă – spuse:

— Înclin să cred că civilizaţia se apropie de sfârşit! Tu... fiica mea... tu... o fată de general... ai îndrăznit... să faci una ca asta! Nu vreau să cred însă, că e adevărat.

— E, totuşi, adevărat!

— Atunci ai săvârşit o trădare faţă de Franţa.

Renée rămase neclintită şi răspunse hotărâtă:

— De treizeci de ani încercaţi să supuneţi această ţară. De ce nu poate fi lăsat acest popor să trăiască în pace?

Renée stătea în faţa tatălui său cu ochii scânteietori şi cu pumnii strânşi.

Generalul o privi câteva clipe. Gândurile, ca nişte corbi negri, îi croncăneau în cap.

— Pleacă! Pleacă!

Îşi ridică bâta şi se apropie ameninţător de ea.

— Pleacă! Piei din faţa mea! spuse el, cu glas înăbuşit.

Renée părăsi încăperea, fără niciun cuvânt.

XVI

Generalul de Sonloup îşi adună ultimele puteri. Aşteptă o clipă, rezemat de bâtă, apoi părăsi şi el încăperea. Lângă uşă, îl întâlni pe onorabilul Si Mohammed.

— Du-mă la stăpânul tău! îi porunci de Sonloup.

Mohammed se înclină cu politeţea grand-seigneur-ilor, dar nu se supuse. În schimb, trimise un curier la Le Roux. Între timp, el şi generalul se înfruntau muţi, aşteptând. Curierul se întoarse peste câteva minute şi îl conduse pe de Sonloup printr-un labirint de curţi şi arcade. Mii de muşte bâzâiau în penumbră. Ţinta lor era faţa lui de Sonloup. Se aşezau pe ea, se cuibăreau în orbita lui şi în colţul buzelor, ba încercară să-i pătrundă în nări şi urechi. Generalul simţi miros de grătar şi de unt rânced de oaie. O foame sălbatică îl chinuia. Traversă o curte, în care luceau mari băltoace de sânge de animale. Un câine de pripas, având doar trei picioare, înghiţea tocmai capul unei găini. De Sonloup îşi şterse sudoarea de pe frunte şi apucă cu degetele stelele de pe mâneca tunicii. Se opri de câteva ori. Avea senzaţia că e doar o fantomă, care s-a întors în curţile afurisite ale kasbei.

În cele din urmă, intră într-o curte, care i se păru cunoscută. Sub arcade, şedeau mici grupuri de bărbaţi, ale căror arme erau rezemate de ziduri. Când trecu prin faţa lor, se ridicară în pripă, salutându-l. Apoi ajunse în faţa unei uşi masive. Uşa se deschise. De Sonloup se opri şi respiră adânc. În prag, apăru Le Roux. Îi întinse generalului mâna, mirându-se de uniforma lui. De Sonloup trecu, pe lângă el, ca o umbră. Intră încet în odaie şi se aşeză pe scaunul Louis XVI. Privi pierdut pereţii, hărţile şi schiţele, în timp ce Le Roux închise uşa şi se apropie de birou. Se aşeză pe un scaun, în faţa generalului.

Privirile lui de Sonloup treceau încet de la o hartă la alta, de la o mobilă la alta, fixându-se în cele din urmă asupra lui Le Roux, care îi făcu impresia unui om nehotărât şi agitat. Faţa lui exprima o bănuială aproape copilărească. Făcea impresia unui om care caută cuvintele, fără să le găsească. Sub privirile fixe ale lui de Sonloup, atitudinea lui suferi o lentă transformare. Faţa-i deveni pânditoare, ochii mândri şi inaccesibili. Astfel se înfruntară câteva minute, ca doi oameni care caută să-şi ghicească reciproc forţa şi curajul.

Generalul iscodea toate detaliile feţei lui Le Roux, cu o curiozitate adâncă şi temeinică, pe care nu căuta să o ascundă.

De Sonloup se uită în cele din urmă la stelele de pe mâneca tunicii.

— Ei bien, Le Roux, spuse el, cu o severitate aproape brutală, va să zică ai început să te plimbi în public cu fiica mea!

— Am avut datoria, mon général, s-o întovărăşesc în călătoria ei de înapoiere din liniile franceze, după ce misiunea ei, acceptată în interesul meu şi al poporului meu, a fost încheiată.

— Înainte de a continua, spuse de Sonloup, fii bun şi ridică-te în picioare. Nu ţi-am permis să te aşezi în faţa mea.

— Cu ce drept îmi dai ordine, generale, în propria mea casă?

— Cu dreptul comandantului suprem. Îţi închipui că mă aflu aici, pentru a-ţi cere vreo favoare?

— Sultanul Abd-el-Kader are puterea de a acorda, dacă vrea, unui comandant suprem aflat în captivitate, diferite favoruri.

— De când are Marocul doi sultani?

Mâna lui Le Roux se juca cu un creion de pe birou.

— Cine ţi-a dat dreptul să alcătuieşti un guvern, continuă de Sonloup, ridicând glasul. Unde sunt contractele, pactele d-tale? Unde ţi-e autorizaţia?

Mâna lui Le Roux se crispă.

— Iată pactele şi contractele mele!

Izbi cu pumnul în masă.

— Aceasta mi-e autorizaţia!

De Sonloup tăcu. Îşi ridică o sprânceană. Privirea lui era dură, ca oţelul.

— Pe acest teritoriu, nu există decât un singur comandant suprem, şi acela sunt eu!

— Război! declară ceremonios Le Roux.

— Război! Şi războiul acesta îl vom lichida aici, în acest loc.

Le Roux se ridică şi îl privi bănuitor pe de Sonloup. Întrucât nu descoperi nicio armă, se mulţumi să zâmbească ironic.

— Te rog, înţelege-mă: nu glumesc deloc! strigă de Sonloup. Mă aflu aici, pentru a-mi face datoria.

— Datoria d-tale ar fi fost să rămâi acasă şi să nu te vâri într-o ţară care nu-ţi aparţine, răspunse Le Roux.

— Tăcere! se răsti la el de Sonloup. Vina d-tale nu are scuză. Te afli în faţa mea ca ucigaş. În Valea Roşie, ai atacat în mod laş zece oameni nevinovaţi şi i-ai măcelărit. Ai săvârşit cea mai gravă

trădare.

Le Roux înfruntă semeţ privirea furioasă a generalului.

— Ceea ce am făcut eu..., începu el.

— Tăcere! urlă de Sonloup.

Îşi ridică mâna dreaptă şi o vârî sub tunică.

— De astă dată suntem singuri şi am mai mulţi sorţi de izbândă decât d-ta.

Scoase din buzunarul interior al tunicii revolverul. Le Roux îşi smulse turbanul din cap şi îl azvârli spre general.

În aceeaşi clipă, de Sonloup trase.

— Aceasta pentru Franţa, murmură el, printre dinţi.

— Allah! şopti Le Roux şi căzu cu faţa pe masă.

— Şi asta... pentru fiica mea!

Descărcă din nou arma.

— Allah! oftă Le Roux.

Îşi holbă neputincios ochii asupra generalului.

O clipă, o tăcere adâncă domni peste toate. Revolverul căzu din mâna lui de Sonloup. Se ridică, îşi zornăi pintenii şi salută.

Uşa fu smulsă. O faţă străină se ivi în prag, o faţă desfigurată de groază. Urmară alte feţe. Deodată, se iscă un murmur, care se preschimbă în câteva clipe într-un zgomot infernal. Apoi se auzi zăngănit de arme, paşi grăbiţi, strigăte în curte. De Sonloup se întoarse spre uşă. Văzu vârful lucitor al baionetelor. Porni încet spre ele.

— Înainte! spuse el sever.

Şi se apropie, de parcă ar fi vrut să mănture soldaţii din faţa sa.

— Înainte!

Acesta fu ultimul lui ordin. Baionetele îl străpunseră de pretutindeni. Mai scoase un oftat:

— Vive la France!

Cadavrul lui fu târât în curte, în strigăte asurzitoare.

XVII

Si Mohammed sosi în fugă, urmat de Si Abd-el-Krim şi Si Omar. Le Roux fu înconjurat de prietenii săi cei mai apropiaţi. O linişte profundă domnea în odaie. Afară însă ţipete şi urlete înnebunite făceau să vibreze văzduhul. Capul generalului francez era purtat în triumf prin oraş. Oamenii se năpusteau cu sutele pe străzi, alergând bezmetici.

— A murit Abd-el-Kader! La illaha illa Allah!

Ştirea aceasta fu urmată de scene indescriptibile de groază şi furie. Oamenii, care refuzau să dea crezare ştirii, se băteau cu pumnii în piept. Cei care aduceau ştirea, erau atacaţi. Pe toate străzile, se iscară încăierări. Femeile şi copiii se ascunseră în case, zăvorând uşile. Negustorii îşi închiseră prăvăliile, se înarmară şi aşteptară în întuneric sosirea jefuitorilor. Lumea se îmbulzea spre porţile şi zidurile kasbei. Pretutindeni răsunau împuşcături şi mirosul prafului de puşcă înnebuni mulţimea. Unul dintre ei – după ce îi somă pe cei din jur să-l imite – se repezi cu capul într-unul din ziduri, omorându-se.

În acest timp, Le Roux zăcea pe birou, ca o masă neputincioasă de carne. Ochii îi ţinea încă deschişi, uitându-se la prietenii săi. Se părea că încearcă să-şi fixeze în memorie ultima imagine pământească, pentru a o duce cu el în paradis. Si Mohammed îi propti cu precauţie capul şi după ce îi sărută faţa palidă, pe care se iviseră umbrele morţii, coborî cu ajutorul celorlalţi trupul de pe birou. Capul lui Le Roux îl culcă pe genunchii săi.

Le Roux privea de la o faţă la alta. Buzele lui se mişcară. Bărbaţii îşi reţinură respiraţia, pentru a-l auzi mai bine.

— Copiii mei, spuse el încet, cu glasul înăbuşit. Să rămână în afara zidurilor cetăţilor noastre. Să rămână de-a pururi în afara inimilor noastre.

— La illaha illa Allah! murmurară bărbaţii din jur.

Când Le Roux zări pe bărbatul care intra, omul vestit pentru ştiinţa sa miraculoasă, zâmbi obosit şi şopti cu glasul sleit:

— Uniţi-vă puterile! Strângeţi laolaltă triburile! Umpleţi de frică inimile inamicilor lui Allah! Tot ce veţi jertfi în slujba lui, însutit veţi reprimi! El nu vă va înşela niciodată aşteptările. Allah e preaînţelept şi preamilostiv.

Privirea lui se opri asupra lui Abd-el-Krim.

— Prietenul inimii mele, spuse el. La ce bun plânsul? În ziua când, la Ouergha, m-ai pus la adăpost, nu plângeai. Nici acum nu trebuie să plângi din pricina mea. La! Dacă vrei cu tot dinadinsul să plângi, atunci plângi pentru tine şi pentru alţii. Dacă bătăile inimii se vor opri, aşază-mă în şa. Vreau să trec călare puntea spre paradis. Îngropaţi-mi trupul lângă fiul meu Mohammed. Mâna mea să se odihnească într-a lui şi pe monument să scrieţi : „Am luptat pentru Allah”.

Îşi închise sleit ochii. Un tremur uşor îi crispă membrele. Si

Mohammed lăsă capul sultanului muribund pe covor.

La uşă, se produse atunci mişcare, se auzi tropot de paşi, de parcă i s-ar fi făcut cuiva drum. În prag se ivi Renée. Se apropie de muribund cu mersul unei somnambule, cu mâna întinsă. Îngenunche lângă el, se aplecă asupra lui şi îl mângâie pe frunte. Viaţa mai lupta în Le Roux cu duşmanul invizibil. Când Renée îl atinse, flacăra care era tocmai gata să se stingă, mai pâlpâi o dată. Privirile lui tulburi se opriră resemnate pe faţa fetei. În ciuda rănilor mortale şi a slăbiciunii generale, îşi înălţă umerii puternici şi se ridică în coate. Pe buzele lui se ivi încă o dată surâsu-i mândru, caracteristic şi adunându-şi ultimele puteri îi întinse fetei mâna. Înainte însă ca Renée s-o fi putut prinde, Le Roux se prăbuşi pe covor. Ochii săi pierdură lumina vieţii, respiraţia i se stinse. Un suspin adânc... Flacăra vieţii se stinse.

Renée îi închise pleoapele cu vârful degetelor. Apoi părăsi odaia cu capul plecat. Bărbaţii îi făcură loc, respectuos. Străbătu un coridor întunecat. Când se convinse că odăile şi curţile erau pustii, se aşeză pe o bancă şi plânse în voie. Rămase astfel, până când durerea îi paraliză toate simţurile. Îşi lipi fruntea de zid şi cu fălcile încleştate, se rugă aşa cum nu se rugase încă niciodată în viaţă. Apoi porni, să-şi îndeplinească încă o datorie. Când intră în harem, nu vru să-şi creadă ochilor. Sclavii şi servitorii spărseseră lăzile şi încărcaţi cu hainele şi obiectele de preţ ale stăpânelor de ieri, se băteau asupra prăzii. Nici urmă de Halima, Fatima, Zuhra sau Asma. Nici mica Aisha nu era de găsit. Renée ieşi în grabă în grădină. Urcă în fugă scările ce duceau la terasă şi rămase ca trăznită. Pe unul din turnurile vecine, strâns ghemuite una într-alta, se aflau femeile, văicărindu-se asurzitor. Fatima şi Halima îşi sfâşiaseră hainele de pe trup şi cu unghiile şi cerceii grei de argint, îşi zgâriaseră până la sânge faţa şi trupul. Apoi Renée o văzu pe Halima apropiindu-se de marginea turnului. Se clătina încoace şi încolo, ca beată. Un ţipăt de groază îi părăsi pieptul, când o văzu pe Halima azvârlindu-se în adânc. Era rândul Fatimei. Se apropie şi ea de marginea turnului. Se părea că tinereţea revenise în trupul ofilit al bătrânei. Era ca un schelet înflorit. Buzele i se deschiseră. Cânta.

— Fatima! Fatima! strigă Renée.

Unul din picioarele Fatimei era de-acum în aer.

Îşi pierdu echilibrul şi cu un vaiet lung se prăvăli pe stâncile din adânc.

Renée fu atunci cuprinsă de o agitaţie îngrozitoare. Alergă

înnebunită pe scări în sus şi în jos, prin coridoare şi săli, căutând să ajungă în turn.

Într-un târziu, descoperi într-o curte o portiţă. Pe nişte scări în spirală, ajunse în balconul turnului. N-o mai găsi însă decât pe mica Aisha. Celelalte dispăruseră. Aisha cânta un cântec mortuar straniu. Îşi legăna şoldurile; ciucurii argintii ai brâului ei se legănau în ritmul cântecului. Păşea în ritmul cântecului, cu ochii aproape închişi, apropiindu-se încet de marginea abisului. Părea că nu-şi dă seama ce face. Renée o prinse de braţ şi o trase. Căzură amândouă, Renée peste Aisha. Aisha, ca o panteră, încercă să scape din strânsoarea ei. Renée însă o ţinea cu putere sub ea. Fata începu să zgârie şi să muşte, sfâşiind faţa roumiei. Renée însă nu cedă. Se lupta cu Aisha îndârjită.

— Aisha! Mica mea Aisha!

Copila, pe jumătate înnebunită, nu înceta lupta. Dar încetul cu încetul mişcările sale se calmară. Micuţa sălbatică întinse braţele. Se simţea învinsă. Renée începu atunci să plângă şi lacrimile ei se amestecară cu picăturile din sângele său care cădeau pe obrazul Aishei.

Ea simţi corpul cel mic destinzându-se sub al său. Ochii micuţei se închiseră. Obrazul său se apleca pe o parte. Atunci Renée slăbi strânsoarea.

Îndată ce Aisha se simţi eliberată, ea se încolăci cu ambele braţe în jurul gâtului lui Renée. Disperată şi cu buzele tremurânde îi acoperi obrazul de sărutări.

— Sunt gazela ta! murmură ea. Te voi urma peste tot! Vreau să rămân întotdeauna alături de tine!

Renée resimţi un vag sentiment de uşurare. Ea ridică copila şi o îmbrăţişă cu tandreţe. Apoi cu o pulpană a djebirei sale ea şterse obrazul tinerei Aisha. Copila o înlănţui la rândul ei pe tânăra fată cu braţele ei mici şi se cramponă de ea cu disperare. Ochii ei erau cuprinşi de o teroare profundă.

— Doresc să fiu sclava ta, roumia! Vreau să-ţi fiu sclavă!

— Nu, vei fi prietena mea! spuse Renée uscându-şi propriile lacrimi.

Ea ridică ochii spre cer. Poate Dumnezeu îi trimisese această copilă pentru a o consola, poate îi fusese milă de inima ei singuratică.

Ţinându-se înlănţuite, ele auziră tumultul dezlănţuit la picioarele lor. Ce se petrecea în oraşul lui Abd-el-Kader? Era oare

pradă jafului şi crimelor?

Un cântec straniu şi bine ritmat emana totuşi din acest haos.

— La illaha illa Allah! Mohammed Rasoul Allah! Salla allho aleih ua sallam!

Renée şi Aisha, îngrijorate, înaintară până la parapet şi priviră în jos spre oraş. În rânduri bine ordonate, o grupare de călăreţi traversa imensa piaţă şi se îndrepta spre Bab-Imtras. În centru, se putea distinge un armăsar alb. Renée recunoscu ţinuta mândră a lui Gidi, capul său minunat. Pe spinarea sa, o formă rigidă şi palidă, un om cu braţele atârnind şi al cărui corp era reţinut de frânghii şi spătarul şeii sale brodată cu aur.

— Salla allaho aleih ua sallam!

Vocile solemne nu slăbeau nicio clipă.

Braţe susţineau cadavrul sub umbrela de mătase verde.

— La illaha illa Allah! La illaha illa Allah!

Vocile acestui popor abandonat care urma armăsarul alb şi tragicul său călăreţ ajungeau până la turnul unde se găseau cele două fete.

Aisha se strânse şi mai tare de roumia. Dar braţele lui Renée se desprinseră de gâtul copilei. Ea întovărăşea în gândire pe cavalerul singuratic, ea se apropia cu dânsul de Bab-Imtras. În inima sa va fi îngropat. În inima sa se va odihni în veci.

— La illaha illa Allah! Mohammed Rasoul Allah!

Astfel Abd-el-Kader îşi începu călătoria pentru a-l regăsi pe Mohammed cel mic.

SFÂRŞIT